د خان عبدالغفار خان د دویم تلین په درناوي

40=1

د پښتنو او بلوڅو سیاسي کرونولوژي

لیکوال

کاندید اکاډیمیسین محمد ابراهیم عطائي

۱۳۶۸

ACKU

Download From: Aghalibrary.com

د پښتنو او بلوڅو سیاسي

کرونولوژي

خپروونکی

د نشراتو او فرهنګي چارو ریاست

د سرحد و نو چارو وزارت

۱۳۶۸

PROPERTY OF
ACKU

Download From: Aghalibrary.com

AFGHANISTAN CENTRE AT KABUL UNIVERSITY
3 ACKU 00004355 3

مقدمه

تاریخي پېښو دا کړ ونو لوړي په عمده توګه د پښتنو او بلوڅو د هغو مبارزو یوه هېنداره ده چې د تقریباً (۱۹۰) کالو را په دې خوا یې د خپل ملي موجودیت د ژوندي ساتلو له پاره لومړی د برېتانوي کلونیالیزم او بیا د هغه د لاس پوڅي پاکستاني تېري-کوونکو پر ضد کړي او د قهرماني ویاړونه یې ګټلي دي.

د دې کړونو لوړي لومړۍ برخې په هغو وختونو اړه لري چې د افغانستان له روغ بدن څخه اندامونه نه وه غوڅ شوي. په هغه مهال کې پښتنو او بلوڅو او د افغانستان نورو ټولو ورونو ملیتونو په ګډه د برېتانوي تېري کوونکو په وړاندې په یوه محاذ کې مبارزه کوله، څو کله چې د برېتانوي امپریالیزم لوی ماشین په حرکت راغی او انګلیسانو د افغانستان پر مرتجع امراوو د لاهور، ګنډمک او د دیورند تړونونه تحمیل کړل نو د پښتنو نخوا او

د بلوچستان د سیمې هغو د ټولو مهمو ستراتیژیکي نقاطو له افغانستان څخه بېلې شوې. په دغو فرضي کرښو صرف د کاغذ پر مخ د خلکو ترمنځ بېلتون راغی، خو ځکه چې د دغو خلکو ترمنځ تاریخ، کلتور او د ملي ژوند ټولو شئوناتو بېلتون نه قبلاوه نو دغه اړیکې په پرله پسې توګه وپالل شول.

پر دغو جریاناتو د سیاسي مناسباتو له پلوه په دغه کرونولوژۍ کې رڼا اچول شوې ده او د کار پلان داسې تطبیق شوی دی چې د لومړنیو تړونو تر مهال پورې پېښې په عمومي توګه د نېټې په قید قلمبند شوې دي. تر دغو تړونو وروسته چې پېښې په پښتونخوا او بلوچستان کې درنده والی غوره کوي نو په عمده توګه د هغه ځایو نو پېښو ته انعکاس ورکول شوی دی.

دا پېښې په عمومي ډول د نېټې په قید په لاندې نهو مرحلو وېشل کېږي:

(۱) د اتلسمې پېړۍ د وروستیو د کلو او د نولسمې پېړۍ لومړۍ لسیزه چې د ختیځ هندوستان بریتانوي کمپنۍ په افغانستان او مرکزي اسیا کې د راتلونکي نفوذ قایمولو په منظور په مخفي توګه توپوګرافي مطالعات کوي او ایران ودې ته لمسوي چې د افغانستان په لویدیځو سرحداتو کې د افغانستان پاچا زمان شاه ته مصروفیتونه پیدا کړي څو د سند او پنجاب او کشمیر څخه د هغه مخه ور وګرځوي او په دغه فرصت کې انګلیسان خپل نفوذ په سند او پنجاب کې پراخ کړای. په دغه وخت کې د انګلیس نماینده سرجان ملکم د ایران د شاه فتح علیشاه سره یو تړون کوي چې د هغه دوې مادې د افغانستان په ارتباط دي.

(۲) انګلیسانو ته پر هند د فرانسې د یرغل خطر پیدا کیږي مخصوصاً کله چې د فنکنشټاین تړون د ایران د نماینده او بوناپارت ترمنځ کیږي او د ایران شاه تعهد کوي چې د افغانستان له لارې به فرانسوي قواوې هند ته رسوي نو انګلیسان د شاه شجاع سره د پېښور تړون لاسلیک کوي او شاه شجاع دې ته حاضریږي چې په افغانستان کې د ایران او فرانسې مخنیوی وکړي.

(۳) د ناپلیون خطر رفع کیږي او انګلیسان افغانستان او مرکزي اسیا ته د نفوذ پراخید و هڅې پیل کوي. د لاهور په تړون چې د شاه شجاع او رنجیت سنګ ترمنځ کیږي او بریتانیا یې د تطبیق عهده پر غاړه اخلي نه یوازې د سند، کشمیر او پنجاب څخه د افغانستان لاس وزي بلکې د اباسیند د غاړو پښتني سیمې او حتی پېښور هم بیلیږي. په دغه عکس العمل کې د افغان او انګلیس لومړۍ جګړه پیل کیږي او په افغانستان کې د بریتانیا سیاسي او نظامي اداره یو مخیزه له منځه ځي.

(۴) د نولسمې پېړۍ په پنځوسمو کلونو کې په امیر دوست محمد د جمرود دوه تړونونه لاسلیک کړي چې په هغه کې انګلیسان تر خیبر پورته پر افغاني اسیمو خپل نفوذ مسجلوي، همدا رنګه په بلوچستان کې د قلات په خان میر نصیر خان یو تړون لاسلیک کیږي چې پر بلوچستان د بریتانیا نفوذ قایمیږي. د قلات بل خان میر خداد خان د بلوڅو یه سردارانو تهدید کیږي او د مستونګ تړون پرې امضا کیږي.

(۵) د بریتانیا له خوا د فارورډ پالیسي خبره راپورته کیږي او د عملي

سرحد په نامه بریتانیا غواړي افغانستان او مرکزي اسیا اشغال کړي
. امیر شیرعلی مقاومت کوي انګلیسان د تولو بین المللی مقررا تو په
مخالفت پر افغانستان ذوهم یرغل کوي . په یعقوبخان د ګندمک
تړون لاسلیک کیږي او په هغه سره کورمه ، پښین او سیوي له
افغانستان نه بېلیږي .

٦) د ډیورند په تړون چې پر امیر عبدالرحمن امضا شود افغانستان
اوسنی نقشه منځ ته راځي ، پښتانه او بلوڅ د کاغذ و نو پر سخ بېل
شول خود خلکو روابط د پخوا په شان پاته وه .

٧) د افغانستان د خپلواکۍ اخیستلو په مبارزه کې وطنپرستان
د پښتنو او بلوڅو د بیرته یوالي ارمانونه لري خود وخت د پېلو ماسې
د دوی ارمانونه سر ته نه رسوي .

٨) د هندویش او د پاکستان په نامه نوی دولت منځ ته راځي ، بېله
دې چې د پښتنو او بلوڅو څخه رښتیاني رایه و اخیستل شي دوی د
پاکستان د ار شلاوه ته ور ټېل وهي. د پښتنو او بلوڅو مبارزه چې
تردغه انه دوام لري په دغه چوکاټ کې شامله ده

په دغو جریانا تو کې د پښتنو او بلوڅو هغه مبارزې چې د انګلیسانو
او د پاکستان د نظامیګر انو پر ضد یې کړي دي ډیري ستري حماسې
دي چې د تاریخ و یاړ ګڼل کیږي . د واقعاتو بهیر چې ګام په ګام
راتعقیبیږي د مستند و وثایقو پر سخ سوږ وینو چې بریتانوی امپریالیزم

په چل او چم یا زې بیلې بیلې پلمې کوي څو خپل اصلي مقصد چې د ولسونو غلامي ده په بې شرمانه توګه په لاس راوړي .

یو له دغو پلمو څخه چې هر وخت افغانستان ته د تهدید په توګه وړاندې کیدله د شمال د خطر په نامه یادیدې . د افغانستان امرا په دې تهدیدل چې روسان ستاسې د وطن موجودیت له منځه وړي ، خو مسئله بر عکس وه . دلته مونږ یو دوه مثاله راوړو :

کله چې امیر دوست محمد د روسې تزار امپراتور ته لیک واستاوه چې د رنجیت سنګ په مقابله کې مرسته ورسره وکړي د روسې د پیلوماتیکي اداري د خپل نماینده ویتکویچ په لاس امیر ته پیغام راواستاوه چې لومړی د خپل ورور کندل خان د کندهار حکمران سره روغه وکړه او بیا د پارس سره مناسبات دوستانه کړه څو د دغه وحدت په قوت د انګلیس د فشار په مقابل کې مقاومت وکولای شې . اصلي دښمن انګلیس دی نه رنجیت سنګ . ایا دا یو واقعي او دوستانه لارښوونه نه وه ؟ بلې په دې کې شک نشته . دوهم کله چې پر افغانستان د دوهم ځل له پاره انګلیسانو یرغل وکړ ، شیر علي په ترکستان کې د روسې ګورنر جنرال کوفمان ته لیک ولیږی او مرسته یې وغوښته ، د دغه لیک په جواب کې جنرال کوفمان هغه ته ولیکل زه مصلحت درکوم چې په دغسې حساس فرصت کې په وطن کې واوسه . انګلیسانو ته پلمه په لاس مه ورکوه د زیتون څانګه (په استعاره توګه د صلح پیشنهاد) ور وړاندې کړه . آیا دا مصلحت کاملا دوستانه نه وه ؟ هو که چیرې امیر شیر علي پر خپلو مسلح قواوو تکیه کړې وای له مرکزه نه وای لیرې شوی بری به یې په نصیب

۶ دغه مطلب یو سوئید او شاهد په خپله هوو ارد هنسمین ور ځپا نه

لیکونکی انګلیس دی چی ددوهمی جګړی په دوران کی د نظامی خبریال په توګه په کابل کی واو لیکلی یی دی «امیر شیر علی داسی قواوی درلودی چی د هغه ځای دغرنی جوړښت په مرسته یی د بریتانیا دهرډول تیری مخ نیوی یی کولای شوای».

دامیر شیرعلی خان داخبره ښکاره ده چی ویل به یی «انګلیسان خپل ټول سیاست پر دروغو بنا کړیدی.»

د ۱۸۷۷ په سپتمبر کی چی کله دعثمانی سلطان نماینده (ام - کی افندی) دیوه هیأت په مشری دامیر شیرعلی خان سره وکتل او غوښتل یی دامیر شیرعلی نظر دتزاری روسی له دوستی څخه راوګرزوی نوامیر شیرعلی هغه ته وویل: «روسانو ما او زما هیواد ته ناارامی نه دی پیدا کړی بلکی جنرال کوفمان (په ترکستان کی د روسی ګورنر) زما سره په برابری او درناوی دد وستی رویه کوی.

دنو نسمی پیړی په دوهمه نیمایی کی په خاصه توګه د دغی پیړی داویایمو کلونو څخه وروسته د روسی د خارجه وزیر پرنس ګورچاکوف او په لندن کی د روسی دسفیر کنټ شوالوف په هغو مکاتبو کی چی دانګلستان دخارجه وزیر ګرونویل او بیا سالسبیری سره یی کړیدی داسی شواهد ډیر پیدا کولای شو چی روسانو دانګلیسانو په وړاندی د افغانستان دغوښتنو حمایت کړیدی.

په دی کی شک نشته چی د سیاست په ډګر کی تزاری روسی هم امپریالستی موقف درلود ولی دهغو ګټی له دی سره متضادی وی چی انګلیسان پر افغانستان خپل نفوذ قایم کړی او د افغانستان له

ACKU

پاره د مساعدو فرصتونو په پیدا ښت کې اغیزناک کار وه چې افغانستان د تزاري روسیې له دوستۍ او مرستې څخه د انګلیسانو په مقابل کې استفاده وکړي.

د اکتوبر ستر انقلاب وروسته چې د ستر لنین په مشرۍ د شوراګانو هیواد منځ ته راغی، د دې زمینه په واقعي توګه برابره شوه چې افغانستان د شوراګانو د هیواد پر دوستۍ او مرسته حساب وکړي.

د امیر امان الله او ستر لنین ترمنځ د افغانستان د استقلال حاصلولو په دوران کې ښکاره او د لومړي هیواد په توګه د شوروي اتحاد له خوا د افغانستان خپلواکۍ په رسمیت پېژندل د دواړو هیوادو ترمنځ د دوستۍ لومړي بنیادونه دي. د لارډ کرزن الټیماتوم ته په شهامت او بې اعتنايي جواب ورکول د افغانستان د اماني دورې د سیاست قدرت څرګندوي البته د انګلیسي امپریالیزم په توطیو د اماني دورې سقوط او د اسې نور فجایع چې افغانستان او قبایلو ته متوجه وه ټول د بریتانوي امپریالیزم له خوا زموږ پر خلکو تحمیلېدل.

زموږ سرحدي قبایل سره له دې چې په فرضي او د خلکو له خوا په نه منل شوي کرښه د کاغذ پر مخ سره بېل شوي وه خو عملاً دوی بېلتون غوره نه کړ.

د هند تر وېش وروسته چې پاکستان منځ ته راغی بیا هم څه پر دې بریالی نشو چې سرحدي قبایل له افغانستان نه بېل کړي. په ځانګړې توګه په افغانستان کې د ثور د پرتمین انقلاب څخه وروسته د اقضانوره هم روجا نه شوه.

ACKU

د دغو پېښو کرونولوژي د تاریخ په قید د حوادثو اړیکې تعقیبوي او د لوستونکو د عمده احتیاج په رفع کې به ژور اغېزه ولري.

د دې له پاره چې د پېښو رابطه د ختیځ هند د بریتانوي کمپنۍ سره د حوادثو په رابطه ډېره اړه لري نو د کمپنۍ پر تاریخچه به هم لږ او ډېره رڼا واچوو.

د ختیځ هند کمپنۍ :

په دې کرونولوژۍ کې د پېښو په رابطه د ختیځ هند د کمپنۍ نوم ډېر استعمال شوېدی، نو ځکه دا ضروري برېښي چې د دغې کمپنۍ په باب معلومات وړاندې کړو .

د ختیځ هند کمپنۍ یوه بریتانوي تجارتي موسسه وه چې وروسته په استعماري شیوه د اداري او نظامي چارو وظیفه هم پر غاړه واخیستله او په هند کې يې د بریتانیا د مستقیم استعمار زمینه مساعده کړه .

تر اولسمې پېړۍ پخوا پورتګالي او هالېنډي سوداګران د هند جنوبي برخو ته رسېدلي وه او د هند د سوداګرۍ ځنډنۍ سرمایې ګټې تر لاسه کولې . د دغو سوداګرو نوبړ پله بریتانوي سوداګران راروان شول او په ۱۶۰۰ کې د انګلستان ټولواکمنې لومړۍ الیزابېتې د پنځوس کلونو له پاره بریتانوي سوداګرانو ته اجازه ورکړه چې د هند په سوداګرۍ لاس پورې کړي.

په ۱۶۰۸ کې په یوه بریتانوي بېړۍ کې هندوستان ته ورسېدل او د هند د کورګاني امپراطور جهانګیر څخه يې اجازه واخیستله چې د سورت په بندر کې بریتانوي تجارتخانه پرانیزي .

په ۱۶۰۹ م کې دانګلستان باچا لوسړي جيمز دا کمپني تشويق کړه چې سوداګرۍ ته پراختيا ور کړي .

د ۱۶۱۲ څخه تر ۱۶۱۵ م پورې په هند کې دانګلستان او پرتګال ترمنځ جګړې وشوې او ددوی ترمنځ رقابت د کروموېل تر زمانې پورې دوام وکړ .

په ۱۶۵۴ م کې دانګلستان انقلابي حکمران کروموېل د پرتګال سره ديو تړون پرسر په هند کې د برېتانوي سوداګرۍ انحصاري امتياز ترلاسه کړ ، او له دې سره نو د برېتانيا او هالېنډ ترمنځ د رقابت دوره پيل شوه .

کوم کمپني چې د اليزابتې له وخته د سوداګرۍ فعاليت هند ته پيل کړی و د لندن کمپني په نامه يادېده او په ۱۶۳۴ کې د اوسړ چارلس په زمانه کې د ايست انديا يعنې ختيځ هند بله کمپني هم فعاليت پيل کړی و ، په ۱۶۵۷ کې کروموېل داد واړو کمپنيانو سره يوځای کړې او يوه قوي کمپني جوړه شوه چې د ختيځ هند د کمپنۍ په نامه يادە شوه .

د دغې کمپنۍ کار کوونکو دومره قوت وموند چې د سوداګرۍ څخه يې علاوه په لوټمارۍ هم لاس پورې کاوه لکه چې يو ځل داورنګ زېب په وخت کې د دغې کمپنۍ بېړۍ و انا نو د سرجان چايلډ په مشرۍ د بالاسور په مقام د مسلمانانو حاجيانو يوه بېړۍ لوټ کړه او ددوی د دغه عمل په مقابله کې اورنګ زېب په بنګال کې پرتګالو انګليسي تجارتخانو بنديز ولګاوه او ډېر زيانونه يې ورور سول .

ترڅو وروسته انګلیسي سوداګرانو په لوېو ښارونو سره چې داورنګ‌زیب د دربار وزیرانو ته یې ور ګړل په ۱۶۹۱ کې داورنګ زیب څخه یې اجازه واخیستله چې په بنګال کې سوداګري ته ادامه ورکړي .

د کمپنۍ په تاریخ کې د رابرټ کلائیو نوم ډیر یادیږي، دی دوه ځله د کمپني له خوا د بنګال حکمران شوه یو ځل په ۱۷۵۷ او بل ځل په ۱۷۶۷ کې ، دا بیځایه نه ده چې کارل مارکس هغه ته لوی غل ویلی دی، ځکه نوموړی په داسې لوټمارلاس پوري کړچې بالاخره بریتانیا دې ته مجبوره شوه چې محاکمه یې کړي خو دغه سړي په ځله ځان وژنه هغې دوسیې ته خاتمه ورکړه چې د ده د فجایعو څخه ډکه وه .

د ۱۷۶۱م څخه د تاریخ هند بریتانوي کمپنۍ د فرانسې له رقابت سره مخامخ شوه خو په ۱۷۴۸م کې دا یکس لاشاپل په تړون فرانسې هم په هند کې د دغې بریتانوي کمپنۍ انحصاري لوټمار ته لار خلاصه کړه .
نور نو د کمپنۍ واکمنانو دا ره چیانو نه یوازې د سوداګرۍ له لارې لوټمار کاوه بلکه د بنګال څخه یې د لوی هند په خوړلو پیل وکړ .

د ګورګانیانو د سلطنت شوېو شاهانو دربارې ورو ورو ترخپل نفوذ لاندې راوستې او د هند ولسونه یې یو د بل غاړې ته اچول او د بیل یې که تر عملیې لاندې یې پرلو یواو پرا خوو لسو نواو سیمو خپله حکمراني قایمه کړه .

په ۱۸۵۷ کې چې د هند خلکو د انګلیس د نفوذ پرضد لوی قیام وکړ ، که څه هم د کمپنۍ له خوا د غه قیام کوونکی په بې رحمۍ وځپل شول او د ګورګانی کورنۍ وروستي باچا بهادر شاه کمپنۍ برما ته

تېر شو خو داکړ هغه ړو د ۱۸۵۸ میلادي کال پورې دوام وکړ. د کمپنۍ عمر هم پای ته ورسېد او تر دغې

پېښې وروسته د ۱۸۵۸ ز کال په اوږدو کې د انګلستان د پارلمان په فیصله د کمپنۍ

اختیارات او اداره مستقیماً د برېتانیا حکومت په لاس کې واخیستله او

هند یې مستقیمې مستعمرې په بڼه واداره.

د لته به د کمپنۍ د هغو مهمو ګورنر جنرالانو نومونه راوړو چې تر ۱۸۵۸

پورې یې کار کړی او د واقعاتو د لړۍ سره د دوی نومونه روښانه کړو.

وارن هېسټنګز ۱۷۷۲ - ۱۷۸۵

دا سړی چې یوه دوره د بنګال ګورنر وو وروسته په ۱۷۷۲ م کې

د کمپنۍ له خوا په هندوستان کې د برېتانوي مقبوضاتو ګورنر

جنرال شو، د لوتماریو ماهر متخصص و، ده د کمپنۍ نفوذ ته ډېره

پراختیا ورکړه او په سیاسي سطح کې یې برېتانیا ته لوی نوم پیدا کړ.

ده د ټیپو سلطان د پلار حیدر علي سره سختې جګړې وکړې او د هغه

تر مرګ وروسته یې د ټیپو سلطان انګلیس قواوې ته ماتې ورکړه

خو د منګلور په تړون یې روغه وشوه. وارن هېسټنګز په ۱۷۸۵

کې مستعفي شو.

لارډ ویلزلي: ۱۷۹۸ - ۱۸۰۵

په ۱۷۹۸ کې د ختیځ هند د کمپنۍ لوی مامور چې ګورنر

جنرال شو، په دغه وخت کې هند ته د خطراتو د مخنیوي په خاطر ده

خپل سفیر سرجان ملکم د ایران دربار ته واستاوه او هغه د ایران

د پاچا فتح علي شاه سره یو پنځه ماده ایزه تړون لاسلیک کړ چې د وی

مادې یې په افغانستان پورې اړه لري.

لارډ منټو: ۱۸۰۷ - ۱۸۱۳

داهم د ختیځ هند د کمپنۍ مامور و چې په ۱۸۰۹ کې یې خپل

ACKU

سفیرالفنستون په پیښور کې دشاه شجاع دربار ته راواستاوه، ودغه سړي د پیښور ترون لاسلیک کړ.

لارډاکلینډ: ۱۸۳۶ - ۱۸۴۲

دختیځ هند د کمپنۍ دا گورنر جنرال په انګلیسي تاریخونو کې هم داحمق په نامه یادشوی دی. دافغان او انګلیسي لومړی جګړه دده په وخت کې پېښه شوه چې په هغه کې سفیر مېکناټن، سیاسي مامور سرالکزانډر برنس او یوه منظمه انګلیسي اردو له منځه ولاړه.

لارډ کېنېنګ: ۱۸۵۶-۱۸۵۷

دختیځ هند کمپنۍ داما مورچې ګورنر جنرال و په هند کې دلوی قیام پایلامی کښېښنو دل شوی. داقیام په ۱۸۵۷ کې پراخ شوخو انګلیسانو ددرنو وسلواو دزرګو ټوخلکو په قتل هغه ارام کړ.

په ۱۸۵۸ کې دبریتانیا پارلمان فیصله وکړه او دهندوستان دسیاسي اداري چارې یې دکمپنۍ څخه دبریتانیا حکومت ته تسلیم کړې.

دبریتانیا حکومت بیاهم دغه لارډ کېنېنګ دهند دنائب السلطنه (ویسرای) په حیث وټاکی. تردغه تاریخ وروسته هندوستان په مستقیمه توګه د بریتانیا نواترا داره لاندې شواو دکمپنۍ نفوذ پای ته ورسېدی.

دغې کمپنۍ ددوه نیمو پېړیو په دوران کې دهندوستان ولسونه په بې رحمانه توګه لوټ کړل او دبریتانوي کولونیلیزم دنفوذ پراختیا ته یې زمینې برابرې کړې.

دهندوستان خام مواد یې دانګلیس فابریکو ته وړل او له هغځایه یې باخه مواد دهند په مارکېټو کې عرضه کول.

دکمپنۍ په هیات مدیره کې داسې کسان راتول یدل چې د بریتانیا کپتلزم لوی دا کوګان به وه او د هند په سوداګرۍ او لوتمارۍ یې د بریتانیا د سرمایه دارانو خزانې ډکې کړې وې .

دکمپنۍ له خوا دخپل سرې سوداګرۍ د تپولو له پاره دوې مزدور عسکر سا پل او تر ولسونو به یې ور ګمارل او په نظامی قدرت یې خپل نفوذ ټینګښاتې .

۱۷۹۸ میلادي :

میرعزت‌الله هندي د یارکند ، بخارا او افغانستان سفر پیل کړ چې تر ۱۸۱۳ پورې یې دوام وکړ . د ده په سفر نامه کې د ختیځ هند د بریتانوي کمپنۍ له پاره د سیمې پېژندنې په باب ډېر مواد ورانډې شول .

د ختیځ هند بریتانوي کمپنۍ چې مرکزي اسیا ته د نفوذ پراخولو پلان درلود نو د سیمې توپوګرافیکي معلومات یې ارتیا درلوده د همدغه مقصد له پاره یې په همدغه ۱۷۹۸ کې یو بل هندوستانی شیخ رحیم‌علي هم‌دلته راواستاوه‌چې‌هغه د (بیان حالات منازل کابل از بلدهٔ شاجهان اباد) په نامه کتاب وکیښ . د دغو کار ونو لوی سازمان ورکوونکی‌د بریتانیا غټ‌سیاسي‌مامور ویلیام‌مور کرافت نومیدی چې په لندن کې یې جراحي کوله‌او داسا نو د نسل پېژندنې متخصص وه . دی چې د کمپنۍ (د ختیځ هند) له خوا استخدام شو نو د(تارم) (سیحون) (اکسوس) او (اندوس) دحو زو د سروې وظیفه‌وروسپا رل‌شوه.ده میر عزت الله راولیږی او وروسته یې په ۱۸۲۵ کې د هغه گزارش په کلکته کې چاپ کړ . دا سړی پخپله هم افغانستان ته راغلی‌کابل ، بلخ اوسمنګان یې کتلي خو په اندخوی کې مړ شو . د ختیځ‌هند‌د بریتانوي کمپنۍ ماموران ، توپوګرافران او جاسوسان په‌دغه‌وخت‌کې د‌آسانو‌د‌نسل‌پېژندونکواو سوداګرانو په جامو کې راتلل .

۱۷۹۸ جولای :

دسدوزي شازمان نظامي فعالیتونه په پنجاب کې د بریتانوي پر مختیا له پاره خنډ واقع کیدل ، نو بریتانیا د میان‌غلام محمد هندي

ACKU

په وسیله چې په کندهار کې یې نفوذ ور کړی وه د شا زمان د خلع کودتا ته سازمان ورکړ . دا کود تا افشا شوه چې په هغه کې میان غلام محمد د ټیپښتی په حال کې ونیول شو او وژل شو . د دغې کودتا دغړو څخه یو عمده سړی سرد ار پاینده خان د محمد زوا سرا و نیکه هم د زمان شاه له خوا اعدام شو . په دغه عمل په افغانستان کې د کورنی جګړی اور بل شو . د دغه کال په اکتوبر کې شا زمان د یو لښکر نظامی مفرزي سره پېښور ته ورسېد چې له هغه ځا یه هند ته ولاړ شي . په هند کې بریتانوی اداری ته ډېر سخت اضطراب پېښ شو .

۱۸۰۰ م :

د ایران په قاچاری دربار کې د بریتانوی ډیپلوماسی نفوذ ایران ودی ته ولمساوه چې پر هرات یرغل وکړی څو د شا زمان مخه له هند څخه وګرزول شی . د ختیځ هند بریتانوی کمپنی دیپلوماتانو په ایران کې د شا زمان ورور محمود او وزیر فتح خان چې د فرار په حال کې هلته اوسیدل ولمسول چې د شا زمان پر ضد مسلحانه حرکتونه پراخ او چټک کړی .

۱۸۰۱ م :

د ختیځ هند د بریتانوی کمپنی ډیپلومات لارډ ویلزلی چې د هند د ګورنر جنرال په توګه یې د چارو اداره په لاس کې درلوده په ایران کې بریتا نوی نماینده ته لارښوونه وکړه چې د ایران شاه بریتانیا ته تطمیع کړی او دغه سړی یعنی کپتان (وروسته سر جان) مالکم د ایران له شاه فتح علیشا سره یو تړون لاسلیک کړ چې پنځه مادې یې درلودې او دهغه دوو مادو د افغانستان په امورو کې د لاندې په تو ګه مداخله درلوده .

د تړون په دوهمه ماده کې وايي:

((که د افغانستان پاچا تصمیم ونیسي چې پر هند حمله وکړي، څرنګه چې د هند اوسیدونکي د انګلستان د پادشاه رعایا دي نو د ایران د شاه له خوا به یو منظم لښکر افغانستان ته واستول شي چې هغه هیواد مضمحل کړي.))

دریمه ماده.

((که د افغانستان پاچا د صلح او دوستي له لارې راوړاندې شي نو د پارس (ایران) شهنشاهي دولت به دا مسله روښانه کړي چې د افغانستان پادشاه او لښکر پر هند د یرغل مفکوره د تل له پاره د خپلې ککرې څخه ایستلې ده.))

جان ملکم ته وظیفه ورکول شوې وه چې په موقت ډول شاه زمان دومره وخت په افغانستان کې مصروف کړي چې دوی د پنجاب خوا ته د خپل پلان بنسټونه قوي کړي. کله چې دا تړون لاسلیک شو او بیا په دغه کال د شاه زمان ورور شهزاده محمود او وزیر فتح خان له ایران څخه د شاه زمان د مقابلې له پاره ووتل او کندهار یې اشغال کړ او افغانستان په داخلي جګړه کې راښکېل شو نو ملکم ولاړ ډوېزلي ته او ویې ویل چې پر هند د شاه زمان له خوا نه یوازې په موقت ډول د حملې پلان شنډ نه شو بلکې تر ابدالاباد پورې به د هغه په ککره کې د هند فکر ورونه ګرځي.

د ۱۸۰۲ څخه تر ۱۸۰۸ م پورې

د انګلیسانو په لمسون د ایران له خوا پر هرات یرغلونه، د دراني تیمور شاه د زامنو تر منځ پر پاچهي جګړې، د شاه زمان خلع او ړندیدل، د شاه شجاع پر سر اقتدار کېدل، د دغه وخت لوی پېښې دي.

کله چې په ۱۸۰۷ کې د تزاري روسیې امپراطور دوهم الکساندر او د فرانسې امپراطور بوناپارت ناپلیون د تیلسیت په سیمه کې سره وکتل او پر هند د یرغل پلان طرح شو انګلستان ته وار خطا یې پیدا شوه.

۱۸۰۸ م

ناپلیون پر هند د یرغل پلان فورمول بندي کړ. د فین کنشتاین په سیمه کې د ایران نماینده میرزا رضا قزویني د امپراطور ناپلیون سره یو تړون لاسلیک کړ چې په هغه کې د فرانسې طرف ایران ته وعده ورکړه وه چې د ګرجستان سیمه به له روسیې څخه وایران ته را ګرزوي او ایران تعهد کړ وه چې د فرانسې قواوې به د افغانستان له لارې د هند په یرغل کې تقویه کوي او په افغانستان کې به د دغو قواو له پاره خوار وبار برابروي. په دغه تړون کې چې د فین کنشتاین د تړون په نامه یادیږي فرانسې د ایرن د نظامي تنظیم له پاره جنرال ګاردان را واستاوه او هغه ته وظیفه ورکول شوه چې د ایران او افغانستان له لارې هند ته د فرانسې د یرغل په رابطه مطالعات وکړي او ګزارش وامپراطور ناپلیون ته وړاندې کړي.

۱۸۰۹ م

د فین کنشتاین تړون چې انګلیسان ئې په سختۍ ویره کې اچولي وه، نو ځیر ژر یې په پنجاب، سند او افغانستان کې سیاسي فعالیت پیل کړ. د غه وخت د هند د ګورنر جنرال په توګه دویم لارډ منټو اداره په لاس کې اخیستې وه هغه یو هیئت د مونسټوارټ الفنسټن تر مشرۍ لاندې د شاه شجاع دربار ته او د

(مسټمټکاف) په مشري يو بل هيئت په پنجاب کې د رنجیت سنګ دربار ته ولیږی .

دو نستیوارت الفنستن په پېښور کې د شاه شجاع الملک سره تړ کتني وروسته يو تړون له دغه باچا سره لاسليک کړ چې عمده ټکي يې داوه :

لومړی ماده : څرنګه چې ایران او فرانسې د کابل د حکومت پر ضد يو تړون (مقصد د فین کنشتاین تړون دی) لاسليک کړی دی چې غواړي د افغانستان له لارې پر هغه يرغل وکړي . د افغانستان داعليحضرت عمال به هغو ته موقع ورنه کړي چې د دوی له خاوري څخه دغه قواوې هند ته راتیری شي او کلک مخ نیوی به يې وکړي .

دوهمه ماده : که د ایران او فرانسې قواوې پر هند د يرغل په خاطر افغانستان ته ننوزي د هغو مخ نیوی به د افغانستان او بریتانوی هند له خوا په ګډه کیږي ، او ټول مصارف په دغه لار کې انګلیسان پر خپله ذمه اخلي ، تر هغه وخته چې د ایران او فرانسې ترمنځ تړون (فین کنشتاین) پر ځای وي د افغانستان او انګلیستان ترمنځ به دا تړون (پېښور) اعتبار لري .

دریمه ماده : د دغې دوستۍ اساس به د تل له پاره پاته وي او هیڅوک به د دوارو خواو څخه يو د بل د هيواد په داخلي چارو کې مداخله نه کوي او د کابل باچا به هیڅ يو فرانسوي ته اجازه ور نه کړي چې د دې هيواد ته داخل شي))

الفنستن د دغه تړون تر لاسليک وروسته د خپلو ايجنټانو په وسيله د افغانستان د تو پوګرافيک جوړښت ، د باچا د نفوذ ، د قبايلو د مناسباتو ، نظامي ، اقتصادي او سیاسي

جوړښت او دخانانو ترمنځ د نقاضتونو د حساسو ټکو په باب یو مفصل
گزارش د ختیځ هند بریتانوي کمپنۍ ته وړاندې کړ. د دغو جاسوسي
راپورونو څخه یې وروسته خپل معروف اثر (د کابل سلطنت په باره کې)
په دوو ټوکو ولیکۍ.

د دې تړون د لاسلیك رنگ لا وچ شوی نه وء چې شاه شجاع الملك
دورونو په مقابله کې مات شو او د انگلیسانو د یو څېره خور په توگه
د هندوستان په لودهیانه کې استوگن شو.

۱۸۱۰ - م

انگلیسانو د خپلو استعماري پلانونو د پیاده کولو له پاره د بلوچستان
مطالعې ته پیل وکړ، د ختیځ هند د بریتانوي کمپنۍ له خوا پوتنگر
د سیاحې په جامه کې د بلوڅو د خان میر محمو د خان دربار ته راولیږل
شو. هغه یو منظم گزارش تهیه کړ او د قلات د خانانو د دربار د نفوذ
د ساحې په باب یې د دغه گزارش په یوه برخه کې داسې ویلي دي:
« د لس بیلي جام (د دغي ځای د مشري اعزازي لقب دی)
ډیر قوي دی او د میر محمود خان تر اقتدار او اثر څخه بهر دی
د سار او ان د سردارانو څخه گل محمد خان قمبراني میر
محمود خان ته وړ اندې دی. میر عباس خان سردار دی خو په حقیقت کې
د میر محمودخان ما تحت دی. په نو شکي کې سردار ابدل دی چې
د میر محمو د خان دوست د ی.))

د غه ما مور په ۱۸۳۷م کې د اسانو د سوداگر په جامه کې
کابل ته راغی او بیا د ملایانو په کالو کې هرات ته ولاړ. د هرات
د محاصرې په وخت کې ملایي کوله او په پټه یې راپورونه تهیه کول.

۱۸۱۲ - م

دافغانستان او مرکزی اسیا دچارو بریتانوی متخصص ویلیام سورکرافت چیدخپلو ایجنټانوپه وسیله یی معلومات تهیه کړی وه دروسیی او دهند پرشمال لوید بخ تجارت یی خپل راپور ترتیب کړ .

۱۸۱۳ - ۱۸۲۵ م :

د ناپلیون د یرغل خطر د بریتانیا له مستعمری هندوستان څخه رفعه کیږی . په افغانستان کی دسدوزي او محمدزي شهزادګانو په وینو لړلی داخلی جګړو انګلیسانو ته دا فرصت برابر کړ چی په پنجاب او سند کی نفوذ قایم کړی او دافغانستان او بلوچستان د اشغال او مرکزی اسیا ته دنفوذ دخپرولو په باب مطالعاتو ته ادامه ورکړی ه

۱۸۲۵ - م :

د ختیځ هندد بریتانوی کمپنی معروف مامور ویلیام موا کرافت د اسانو دښه نسلونو د پلټنی په پلمه له کشمیر څخه کابل ته راغی له هغه ځایه بلخ او سیمنی ته ولاړ ، څو په اندخوی کی مړ شو .

۱۸۲۶ - م :

. چارلس میسیون بریتانوی رپوټ لیکونکی افغانستان ته راغی . دی تر ۱۸۳۸ پوری په افغانستان کی وه . د ده له مطالعاتو او معلوماتو څخه د بریتانیا سیاسی دفترونو ډیره استفاده وکړه .

د دغه سړي د یادداښتونو مجموعه په دري توکه په کال ۱۸۴۲ م
له لندن ځخه خپره شوه .

۱۸۳۱ م :

د بریتانیالوي سیاسي مامور سر الکساندر برنس بلوچستان وکوټ
او د قلات د خانانو په باب یې مطالعات وکړل .

۱۸۳۲ م :

الکساندر برنس د بخارایي سوداګر په بڼه په بخارا او شمالي
افغانستان کې وګرځید او په مفصله توګه یې د افغانستان او مرکزي
اسیا په باب راپورونه تهیه کړل .

۱۸۳۴ م :

د امیر دوست محمد او مهاراجه رنجیت سنګ لښکري چې
د پېښور په شاو خوا کې سره مخامخ شوي رنجیت سنګ د خبرو په پلمه
خپل نماینده امریکایي ماجراجو (جوزف هارلان) امیر دوست محمد
ته ولیږه دغه سړي د دوست محمد په لښکر وکې په توطیه او رشوتو
نو اختلاف پیدا کړ . کارل مارکس په دغه باب لیکلي دي :
((نارضایتي شروع شوه ، نیمایي لښکر وتښتیدا ونور په مختلفو
لارو خپلو ځایونو ته بیرته ستانه شول ، دوست ـ محمد بیر ته
کابل ته راستون شو .))

۱۸۳۶ م :

د رنجیت سنګ له خوا د پېښور تر نیولو وروسته امیر دوست محمد
یو مکتوب د هند ګورنر جنرال لارډ ښتسټك ته او بل مکتوب د تزاري

روسیې امپراطور لومړي نیکلای ته واستاوه او د رنجیت سنګ په مقابله کې یې مرسته وغوښته.

۱۸۳۷ م:

دامیر دوست محمد ایلچي چې د بخارا څخه اورینبورګ ته رسیدلی او له هغه ځایه د بریدمن ویتکیویچ په ملګري پطرزبورګ ته تللی ؤ د روسیې دیپلوماتیکي اداري ویتکیویچ ته وظیفه ورکړه چې د حسین علي سره د تزار امپراطور پیغام وامیر دوست محمد ته ورسوي. ویتکیویچ کابل ته راغی او امیر ته یې د تزار توصیه وویله چې امیر دې لومړی په کندهار کې د هغه ځای د حکمران سره چې دده ورور دی یعنی کهندل خان سره روابط دوستانه کړي او بیا د پارس (ایران) سره دوست شي څو په دې ډول د دښمنانو له لاسبري څخه نجات پیدا کړي.

په همدغه وخت کې د بریتانوي هند له خوا یو هیئت د الکساندر برنس په مشرۍ د سیاسي او اقتصادي خبر ولو پاره کابل ته راغی له ده سره میجر لیچ، اوبریدمن وود هم ملګري وه.

امیر دوست محمد د برنس سره په مفاهمه کې وویل چې که انګلستان ده ته دوه زره توپکونه او د اباسین لویدیځې سیمې وسپاري نو دی به د انګلیس دوست شي. برنس په ۱۸۳۸ کې بیرته هند ته ولاړ، کله چې یې د دوست محمد شرایط نوي ګورنر جنرال لارډ اکلینډ ته وویل هغه شاشجاع ته پر دوست محمد ترجیح ورکړه.

۱۸۳۷ م:

الکساندر برنس چې د کابل خوا ته راروان ؤ، ده ته وظیفه

ورکول شوي وه چې د قلات خاني هم وګوري هغه د قلات د خان میر محراب خان زوی او ولیعهد میر نصیر خان ته یو لیک ولیږی او د انګریزانو سره یې د بلوڅانو د دوستی هیله وکړه .

۱۸۳۸ م :

د جون په ۲۶ د لاهور مثلث یادری ارخیزه تړون د شاشجاع الملک ، رنجیت سنګ او د هند د ګورنر جنرال لارډ اکلیند په نماینده ګی ویلیام میکناټن لاسلیک کړ .

د دغه تړون دری مادی چی رنجیت سنګ ته یې د خیبر او بولان تر درو پورته سیمی بخښلی صرف د دې له پاره وې چې شاشجاع په کابل کې تاج او تخت ته ورسیږی په عمده توګه د تړون غټې ټکی داوه :

(۱) شاشجاع الملک د افغانستان له هغو ټولو متصرفاتو له حقوقو څخه صرف نظر کوی چې د سند د رود لویدیځې خواته په پنجاب او کشمیر کې واقع دی . دغه سیمی پېښور او دیره جاتو په شمول مهاراجا رنجیت سنګ ته ورسپاری .

(۲) رنجیت سنګ وعده کوی شاشجاع الملک دوباره د کابل تخت په تصرف کې راولی او رنجیت سنګ به سرسته ورسره کوی .

(۳) د بریتانیا دولت د جانبینو د یو دوست او خیرغوښتونکی (!؟) په توګه تعهد کوی چې طرفین د خپلو اهدافو په حصول کې بریالی شی .

تر دې تړون وروسته د لارډ اکلیند له خوا د سملی معلومه اعلامیه چې په تاریخ کې د سملې نوم ور کول شوی او دغه تطبیق

د برېتانوي واقعات لیکونکو له خوا دا اکلېنډ حماقت یا لیونتوب (Auckland's Folly) بلل شوې ده خپره شوه.

د غه دملتیو اعلامیه چې د دغه کال په اکتوبر کې صادره شوې وه پر امیر دوست محمد الزامونه لګول شوي او په کې ویل شوي وه.

((... اعلیحضرت شاه شجاع د خپلو قواوو په حمایت افغانستان ته ځي او د پردود تېري د مخ نیوي په خاطر به برېتانوي اردو ده د حفاظت له پاره روانه وي.))

د دغې اعلامیې په باب پخپله یو انګلیس مورخ (ج. کې) وایي:

((... د ا اعلامیه که د مطلقو جعلي اسنادو مجموعه و نه بلل شي نو د حقایقو د بېشرمانه تحریف څخه یې سرګی نشي پټېدلای.)) د غه اردو په نوامبر کې د سند له لارې د کندهار خوا ته حرکت وکړ او په دسمبر کې شاه شجاع پسې را روان شو.

اردو د خپل نظامي جوړښت له لحاظه د دوه ډیویژنو وه چې د وریزرف لښکرو او د شاه شجاع او د هغه د زوی تیمور لښکر به ګډ رګه کوله په دې توګه:

((د بنګال د ډیویژن (څلور غونډه د تورن جنرال سر ډبلیو کاټن په قوماندانۍ   ۹۵۰۰ نفر

د بمبۍ ډیویژن (درې غونډه د بریډ جنرال سرجان کین په قوماندانۍ   ۵۶۰۰ »

د تورن جنرال رزرف پوځ   ۴۲۵۰ »

د بمبۍ رزرف پوځ   ۳۰۰۰ »

د شاه شجاع لښکر   ۶۰۰۰ »

د شاه شجاع د زوی شهزاده تیمور لښکر   ۴۸۰۰ »

د پنجاب د سکا نو د دولت له خوا د مسلمانانو د مرستیال لښکر ۶۰۰۰ نفر د سکانو قوت الظهر ۱۵۰۰۰»

د دوی سره ۵۴ توپونه ۸۰۰ توپچیان ۳۴۰ سهندسان د سند له لاری موظف شول همدارنگه ۱۶ توپونه ۱۴۰ توپچیان او ۲۵۰ سهندسان د خیبر له لاری مامور شول چی پر افغانستان راپورته شی. په مجموعی توگه (۵۴۱۵۰) نفرچی ۱۲۰۰۰ یی د لو ازمو کار کوونکی وه د (۳۰۰۰۰) او ښانو سره را روان شول. هغه لښکر چی بایدد خیبر له لاری کابل ته راغلی وای رنجیت سنگ په وېره کی واچاوه او موافقه یی ونه کړه نوځکه د هغه لښکر یوه برخه هم د سند او بلوچستان پر خوا افغانستان ته رار وان شول.

۱۸۳۹ م:

د شاه شجاع درا تلو له لښکر سره چی الکسا ند ر برنس او ولیام میکناټن ملگری وه له کویټی څخه برنس ته وظیفه ور کول شوه چی دقلات خان میر محراب خان دیوه تړون لاسلیک ته تیار کړی. برنس چی د محراب خان سره و کتل افغانستان ته د بریتانوی لښکر کشی مسئله یی د سیکولوژیکی فشار په توگه یاده کړه او هغه ته یی وویل ((د هند بریتانوی قواوی افغانستان ته ننوزی!)) محراب خان چی د تجربو خاوند سړی ؤ، وروځی یی سره کش کړی جواب یی ورکړ ((د اډیر ښه! خوخرنگه به بیرته راوزی؟))

د محراب خان او برنس د تړون غټ ټکی داوه:

۱ـ د افغانستان خواته د کچهی او بولان له لاری دانگیس پوځ لکرو ته د تیریدو عامه اجازه ده دقلات خان د انگلیس لښکرو

د رسل او حمل و نقل د وسایلو حفاظت او ساتنه پر غاړه اخلي .

۲ـ د انګلیس پوځ ته په هغه ملک کې د اجناسو تهیه او د بار وړونکو حیواناتو برابرولو کار د قلات خان پر خپله ذمه اخلي .

۳ـ د قلات خان میر محراب خان به په شالکوټ کې د شاه شجاع الملک هرکلی کوي او د هغه اطاعت به قبلوي.

۴ـ د پورتنیو ماتو په مقابل کې د ایسټ انډیا (ختیځ هند) کمپنۍ او د شاه شجاع الملک حکومت به خان قلات د قلات د خان په اتوګه مني .

۵ـ د ختیځ هند کمپنۍ او د شاه شجاع الملک د حکومت له خوا په هر کال یو نیم لکه روپۍ د مرستې (سبسایډۍ) په توګه خان قلات ته ورکول کیږي .

د قلات د خان په دربار کې د ملاقات پر وخت معروف جاسوس موهن لال هم د برنس سره ملګری ؤ او هغه له دغه ځایه د قلات په درباریانو کې د رشوتو نواو وعدو له لارې د توطیو لومړۍ اوسی کښېښوولې .

۱۸۳۹ اپریل

شاه شجاع د بریتانیا د قواو په مرسته کندهار ونیوی او هلته یې د باچهۍ جوغه په سر کې کښېښوه له او د بریتانیا د سیاسي مامور مېکناټن سره یې یو تړون لاسلیک کړ چې د کندهار د تړون په نامه یادیږي . په دغه تړون کې (د لاهور تړون) یو ځل بیا تائید شو او په شاه شجاع دا ومنل شو چې په خپل دربار کې به د انګلیس نماینده قبلوي.

جولای: بریتانوي قواو چې شاه شجاع راروان کړی ؤ غزني ونیوی.

اگست: کابل ونیول شو او شاه شجاع په بالا حصار کې کښېناست او سیکاټن دغه اړخ ته ځای ونیوی. دانگلستان حکومت (شین کتاب) خپور او پارلمان ته یې وړاندې کړ. په دغه کتاب کې افغانستان ته د شاه شجاع او بریتانیا د قواو د راتگ په باب حقایق نه بلکې جعلیات ځای کړه شوي وه.

کارل مارکس دغه په باب داسې لیکلي دي: «پر افغانستان تیري د پالمرستون له خوا په دې ډول تبرئه شوي ؤ چې گواکې سر، ا، برنس مشوره ورکړې وه چې دغه خخه په مرکزي اسیا کې د روسیې د دسیسو په ضد یوې وسیلې په توگه کار اخیستلی شي.

لیکن لکه څرنگه چې معلومیږي، برنس بر عکس فعالیت کړی ؤ او په همدې سبب دوست محمد خان سره سرسټي کولو ته د ده تولې بلنې د پالمرستون په (شنه کتاب) کې بېخي نه دي یادې شوې، سربېره پر دې مکاتبې ته د تحریف او جعل کاري په وسیله داسې مفهوم ورکړی شوی وه چې د لومړي مفهوم سره یې پوره ضدیت درلود.» کارل مارکس په دې ارتباط بل ځای داسې لیکلي دي: «د پالمرستون لومړی جگړه. د افغانستان سره لومړۍ جگړه وه چې د پارلمان له تصمیم څخه پر ته شروع شوې وه او د هغې د تبرئه کولو له پاره د جعلي اسنادو څخه کار اخیستل شوی ؤ.»

په هرات کې کپتان الیوت دارسي تاد ځاي په ځاي شو، هغه د هرات واکدار کامران میرزاد ۲۵ زرو روپو په مقابل کې حاضر کړ چې د هرات خارجي سیاست د انگلیسانو په لاس کې ورکړي. د دغه سره یې په بخارا، خیوا او خوکند کې د تسلط د پراختیا له پاره بریتانوي افسران

، د. ابوټ ، ر. شکسپیر ، چ سټډارټ او ا. کونولي هغو ځایو ته
واستول .

سپټمبر : د غلجي کلات د شمال او د کابل او غزني په منځ کې وطنپالونکو
دانګلیسانو د بدرګۍ ټولګۍ ته ماتې ورکړه او د هغه ټولګۍ قومندان
ډګروال هیرنګ یې وواژه . دا لومړی او ډېر سخت د خطر زنګ وو چې
دانګلیسانو غوږونه یې وټکول .

نومبر : الکساندر برنس چې د بلوڅو د خان میرمحراب خان سره په ملاقات
کې تحقیر شوی و او عقده یې اخیستې وه ، نبلي خوا دده هغه بکس
چې دخان قلات سره دده د تړون کاپي پکښې وه د دووزرو روپو سره لوټ
شو ، نو ده ته دخان قلات مخالفینو دا رپوټ ورکړ چې په دې کې
دخان قلات لاس و . د برنس جاسوس موهن لال چې دخان قلات رقیب
شاهنواز خان حمایه کاوه نو برنس او میکناټن ودې فیصلې ته ورسیدل
چې په یوه لازم فرصت کې میر محراب خان ته سزا ورکړي .

کله چې میکناټن او برنس د شاه شجاع سره ځای پرځای شوه نو په
کندهار کې یې بریټانوي قوماندان ته خبر ورکړچې دقلات دخان
تکولو ته قوه ولیږي . په دې برخه کې دهند د ګورنر جنرال امرهم
صادر شو . دغه منظمه قوه د میجر ولشایر په قومانداني په نوامبر کې
دکویټې څخه دقلات خواته روانه شوه، په ساراوان جالاوان کې
مرتجع سردارنو هر کلی ورته وو ایه .

وطنپالونکي او د انګلیسانو ضد خان میرمحراب خان چې سردارانو
ته د مرستې خواست وکړ هغو مرسته ورنه کړه . خان یواځې پاته شو او
د دری سوو سپایانو سره یې دقلات په میري (دخان کلا) کې ځای و نیوی .
انګیس قواوې قلات ته ورسیدې او دخان مرتجع پیشکار ملامحمد

حسن چی دموهن لال جاسوس ورځخه جوړشوی ؤ. بریتانوی قوماندانانو ته دکلاتی لاری وښوولی، کلات ته شوه او میرمحراب خان اوملګرو یی په توروجنګ پیل کړ. دغرسی خواته میرمحراب خان اوملګری یی ټوله په شهادت ورسیدل.

په دغوشهیدانو کی میر عبدالکریم رئیسانی، میرولی محمدخان شاهی زی مینګل، میرداد کریم شهرانی، فضل لهړی نبی بخش جتویی، قیصرخان اوشاه دوست بیزنجو، محمد رضاوزیرخیل، نورمحمداوتاج محمدشاغاسی خیل نوم ونه د بلوڅو په قهرمان تاریخ کی ځای ونیوی.

۱۸۴۰م :

دشاشجاع ځخه صلاحیت انګلیسانوته انتقال وموند اوشاه شجاع د ګوډاګی ځخه زیات کوم حیثیت نه درلود. میکناټن دصدراعظم او برنس دوزیرداخله په حیثیت ځان ته قایل شول، دمخفی اطلاعاتوداره د پراخوفعالیتونوله پاره دبرنس دمنشی موهن لال ترسرپرستی لاندی فعاله شوه. نظامی اداره دجنرل کین په لاس کی وه چی وروسته دده په عوض زوړسړی جنرال الفنستن ورته را مقررشو.

دشاهی ګاردقوماندان ډګرمن ډینی (Dani) ؤ چی مستقیماً بی شاه شجاع توهیناوه او کله چی هغه برنس ته شکایت وکړه او برنس ډګرمن ډینی ته ممنت وکړ، ډینی په زیات قهرووپل : ما ته شاه شجاع اهمیت نه لری زما آمرلارډ اکلېنډدی.

نورشاه شجاع د بالاحصار په حرامسرای کی دیوی ګلی بنځو او کوچنیانوسره پاته شواودولس اداره انګلیسانو په لاس کی واخسته د کندهار اداره دمعروف بریتانوی محقق راولنسن په لاس کی وه چی یو

پدرويه او ظالم سړی وه دی عالم هم واود ايران د بې ستون په دبر ليک د منځيځي ليک کاشف دی .

دده او دهغه ځای د نظامي قوما ندان تر منځ مخالفت وه. په هرات کې کامران ميرزا دهغه د معروف او وطن پرست وزير يار محمد خان له خوا لوسړی بندي او بيا ووژل شو. انګليسا نو د هرات په باب نوی تشويشو نه پيدا کړل. په کابل کې ميکنا ټن او په هند کې لارډ اکليند ګورنر جنرال د هرات نوی مطالعه پيل کړه ځوييورو سته بر يټا نوی ماسور تاد يوځل بيا هغی خواته ماسور کړ .

اپريل ـ مې: په غلجي قلات کې د پارتيزانی جنبش مبارزانو د کابل او کندهار لار غوڅه کړه او دلاری ګارنيز يونو نوته يې ډير زيانو نه ورسول ، ميکنا ټن کوښښ وکړ چې د هغه ځای فيوډالا نو ته د پيسو د بوجيو په وسيله پردې او وراوبه توی کړ ی خو جنبش زيات پراخ شو .

دغې وضعې د بلوڅي قلات خواته هم اغيزې وکړې او ددوهم بريد من کيلي تو لګي مبارزا نو له منځه يووړ، د بلوڅي قلات ښاريې و نيوی او هلته يې انګليسي ګار نيزيون پو پنا کړ . د قلات تر تخليې وروسته د مير محراب خان شهيد زوی مير نصير خان دقلات دخان په حيث خان شو .

اګست: دوست محمد خان چې شاه شجاع ته د کابل تر تخليې ورو سته بخا را ته تللی ؤ له هغه ځايه په ډېښته ترامورا واو ښت او په جګړه يې پيل کړ .

سپټمبر : د پښتنو ، تاجکو، هزارو او ازبکو مبارزان د دوست محمد خان سره ملګر ی شول او بيا ميان يې ازاد کړ .

د دغه کال له پيل څخه په شمالي (کوهدامن) کې د مير مسجدی خان

په مشري خلکو د انګلیسانو پر ضد قیام کړی و .

نومبر: د دوست محمد خان په مشري افغانانو قواو د پروان په ناوه کې د جنرال سیل قواو ته ماتې ورکړه ، د دغې لوا سیاسي افسر ډیر سوال لاتر نښتې پخوا اعلان کړی و چې هر څوک دوست محمد ژوندی یا د هغه سر ورته راوړي قواو ته وسپاري هغه ته به سل زره روپې انعام ورکړي ، خو په جګړه کې پخپله ډیر سوال ووژل شو .

په ناڅاپي توګه دوست محمد خان چې په جګړه کې بریالی و کابل ته راغی او ځان یې میکناټن ته وسپاري او هغه هم د ده له ال او عیال سره په هندوستان کې د لودیانې هغه ځای ته واستاوه چیرې چې شاه شجاع د تبعید ورځې هلته تیرې کړې وې .

انګلیسانو او شاه شجاع په کابل او هند کې جشنونه ونیول او داسې فکر یې کاوه چې نوره نو د افغانستان فاتحه وویل شوه ، خو! ((هزار باده ناخورده در رګ تاک بود)) څرنګه چې د بریتانیا د استعمار پر ضد د افغانستان خلکو مبارزه پیل ګړې وه نو دوست ـ محمد خان په تسلیمی او تبعید هغه پای ته نه رسیده ، بلکې ورځ تر بلې سختیده .

داژمی پر انګلیسانو ناراسه تیر شو ، میکناټن ، برنس او شاه شجاع تعجب کاوه چې دوست محمد هم له منځه ولاړ ولې د دوی تکلیف لانه یوازې کم نه شو بلکې سخ پرزیاتوب دی .

بیعقل اکلیند چې د بریتانیا دلوی لقب ارل (   ) په سیال نازول شوی و .

او د ا لقب یې د افغا نستا ن د فتح او سو بې په خا طر ترلاسه کړی و د نورو بریالیتو بونو طفلا نه خوبونه یې لیدل او له دې څخه نا بره ؤ چې ددغو خوبونو تعبیر به په ۱۸۴۱ کې ورته راوونی.

۱۸۴۱ م :

دکال په لو سر یو درو میا شتو کې په هر ښار او کلي کې خلکو د یوه قیام له پا ره ترتیبات نیول .

قومی مشر انو حتی د لیرو فا صلو څخه هم سکا تې او مفا همې پیل کړی وې .

اپر یل : د بر یتا نوی هندله خوا ویلیام جارج کیت الفنستن چې د نا پلیونی جګړود وخت مصبدار ؤ او اوس جنرالی ته رسیدلی ؤ په افغا نستان کې د بر یتا نوی قواود لوی قوماندان په توګه کا بل ته راولیږی ، داشپیته کلن او سپین ږیري افسرچې د نقرس په نا روغی اخته ؤ او د تګ پر وخت به یې ږنګوښل دهغه پخوا نی سونسیتوارت الفنستن د کاکا زوی ؤ چې په ۱۹۰۹ کې یې دشاه شجاع سره د پېښو ر تړون لا سلیک کړ ی ؤ .

همدغه دا پر یل په میاشت کې دغلجی قلات خلکو دګل محمدخان په مشری قیام وکړ . قیام کو نکو د کندها ر دقواؤ سیاسی نما ینده لیچ ته اجا زه ورنکړه چې ددوی کلاوی تلاشی کړی .

د تلاشی له پاره په قلات کی ا نګلیسی قواو دتو پو په زوریوه کلا تلاشی کړه او دقیام کونکو دو هلو له پاره جنرال نا ت یو دسرو کندک دڅلورو توپو سره هلته ولیږی .

مۍ : دخلکو او انګلیسانو ترمنځ په قلات کی جګړی دوام درلود، ولسی قواودګل محمد خان په مشری په تورو ددشمن داورنی وسلی په مقابل کی جګړه کوله اوډیر زیات تلفات یی ورکول خو ددشمن مورال یی کمزوری کړ.

جون: په کندهار کی ولسی قیام دمحمداخترخان علیزی په مشری پیل شو اود انګلیسانو سره یی جګړی پیل شوی. راولنسن خپل مرستیال ایلیټ په ښکاره دروغی دخبرو له پاره هغو ی ته ولیږه خو په دننه کی هغه ته وظیفه ورکول شوی وه چی دمبارزانو په رهبری کی نفاق واچوی. سیکناتن له کابل څخه راولنسن ته ولیکل چی محمد اخترخان ونیسه او پهداریی کړه وزیریار محمد خان له هرات څخه دکندهار ابدالیو ته لیك راواستاوه چی دمحمد اخترخان ملاتړ وکړی، ده وعده ورکړی وه چی دده دمرستی قواوی به هم ژر کندهار ته ولیږل شی.

انګلیسان چی له وضع څخه پوه شول ډیر ژر یی داختر خان سره روغه وکړه او اختر خان دقوت دپیا وړی کولو له پاره ګرشك ته ولاړ. په ګرشك کی یو مشهور مبارز محمد اکرم خان دیو زر دوه سوه نفرو او څلورو کوچنیو توپو سره داختر خان ملاتړ وکړ.

دکند هار څخه د انګلیسانو تازه دمه قوه دشاشجاع دزوی صفدر جنګ په مشر ی چی لو ی قو ی تو پو نه ور سره وه ګر شك ته سوق شوه دهلمند پر غاړو په جګړه کی ولسی قواو ماتی وخوړه او محمداکرمخان دهر اود ته ولاړ. دهغه ځایه په چټکی کند ها رته راتیچی ونیول شو او په کند هار کی په توپ کی والو زول شو (دکند هارپه او سنی ښار کی پر دغه مبارز شهید دوه قبره جوړ

شویدی سربی د احمد شاه بابا له گنبدی سره ښخ دی او تن یې په ارگ کی د کندهار ښار والی جنوب لویدیځ ته ښخ شویدی. هره د جمعی شپه د کندهار خلک د دغه مبارز پردوارو قبروشمع لگوی) د شهید اکرم تر شهادت وروسته دهغه میرمن راغله پوړنی یې ترسلاو تړ ی پر اس سپره شوه او یوشمیر نوری میرمنی ور سره مسلح شوی. دوی ډیرشدید جنگ وکړ خود انگلیسانوله خوا محاصره او ونیول شوی، دوی د میکناتن په امر کابل ته وغوښتل شوی خود غزنی په سیمو کی دملی مبارزینوله خوا د د غوسپموسینو د قوا وسحافظ گراتفور دووهل شو او دغو ښځو ته نجات ور کول شو.

جولای: دغزنی خلکوقیام وکړ د کابل او کندهار لار یې بنده کړه او د کندهار څخه چی دوی ته لی انگلیس عسکر کابل ته تله د هغو له افسرانو سره تو له قتل شول.

اگست: د افغانستان دخلکو عمومی قیام انگلیسان دسختی و ارخطا یې سره مخامخ کړی وه، دغه د اگست په میاشت کی یو انگلیس افسر په یوه لیك کی چی خپل کور ته یې لیکلی دی هغه حقایق بیانوی چی د وی ورسره مخامخ وه. دی لیکی: . . . دوه کاله وشوه چی موږ دلته یو، شاه شجاع دخلکوقبول نه دی، ورځ تر بلی نا آرامی زیاتیږی، دخیبر خلکو، غلجو اودرانیو وسلی ته لاس اچولی دی. ایا موږ به بیر ته د ر استنیدلی شو؟ خلك زموږ په تانو ښځو نو نه گوری، زموږ عسکر زموږ د ستر گو وړ اندی وژنی، ایا دا حالات بدلیدلای شی. اودا هیواد

دارا استدلال شی ؟ هیڅکله نه؟ خلك زموږ څخه کرکه کوی، هر څوك چې فرنګی ووژنی غازی بلل کیږی . موږ باید سمدستی راستانه شو که چیری زموږ دافتخا راو تواو حیثیت په تاوان هم تمام شی .))

سپتمبر : دخلکو پرګنی د شاشجاع ، میکنا ټن او برنس له اداری څخه په سخته توګه تنګ شوه . دامیردوست محمد خان د زوی وزیر محمد اکبر خان سره څنګ په څنګ دقوموتو مشران لکه عبدالله خان اڅکزی ، امین الله خان لوګری او نور شامل شول چې په خلکو کی یی نفوذ او اعتبار درلود دوی د برنس استو ګنځی چې په ښار کی و په نښان نیولی و .

په هرات او سر کزی اسیا کی دانګلیسا نو استعماری فعالیتو نه د ختیز نو سره مخامخ شول .

ډګر من ستیوارت چی په هرات کی دو زیر یار محمد خان له خوا ترتیل شو ، نود سرجان میکیل له خوا ماموریت ور کول شو چې د بخارا دامیر نصرالله سره وګوري . ستیوارت چی کله بخارا ته ولاړ هلته یی دامیر بخارا سره بی احترامی وکړه اوهغه بندی کړ ، میکنیل نماینده کنولی چی هم هلته د بخارا دامیر اود خیوا دخان ترمنځ تفتین کاوه و نیول شو داد واړه د ۱۸۴۲ په جون کی د بخا راد امیر په امر اعدام شول .

په ۱۸۴۱ کی وزیر یار محمد خان نه یواځی په هرات کی دانګلیس دنفوذ مخ نیوی کاوه بلکی په کندها رکی یی هم دانګلیس ضدقو اوی تشویقو لی اود بخارا امیرته یی هم لیکو نه لیږلی وه چی دستیوارت او کنولی لامرو هغه ته متوجه وی .

نومبر: د نوامبر په لومړی شپه د عبدالله خان اڅکزی په کور کی غونډه وشوه او د قیام د ساز سان ور کولوله پاره رهبری په دی ډول وټاکل شوه چی دامیر دوست محمد یوور اره (محمد زمان خان) مشهور په نواب د رئیس په توګه او امین الله خان لوګری د نایب په حیث و ټاکل شول . نور هم مشر ان په تشکیلا تی توګه مقرر شول. یو شمیر خلك مؤظف شول چی هم د قیام رهبری ته اطلا عات راوړی او هم ځینی درواغی اطلاعات او جعلیات د انګلیسا نو ارد وته رسوی .

د نوامبر په د رهمه ورځ سباچی د روژی ۷ ، ورځ وه ملی قیام پیل شو او دولس کسیز ی انقلابی شورا چی ډیره شپه و ظیفه ورسپا رل شوی وه ، ملی قواوی تنظیم کړی . په دغه قیام کی تر هرچا د بازارد کاند ارانو کسب ګرو او دښار خواری کښا نو لویه برخه واخیستله .

یو نفر سلما نی اویو اهنګر د بالا حصار په وړ اندی سنګرو نیوی . یوی لوبی ډلی چی نایب امین الله او عبداله خان اڅکزی بی په مخ کی روان وه د خرا بات په محله کی د برنس کورته روان شوه . د برنس محا فظینو فیرونه پیل کړل او لو مړی سړی چی د دغه د کور پر دیو ال پورته شوها شم پروړ خر څرنکی (کاه فروش) ؤ .

برنس چی د اجمعیت ولید خپلی ستر ګی یی په دسما ل وتړلی او جمعیت ته داخل شو خو یو ګړی وروسته دغه ککره د کابل پر چوك وځړیده . د ده ورور چارلس هم ووژل شو او دوهم بریدمن برادخوت ژوبل شو .

موهن لال چی تښتیدی ونیول شو او په اعدام محکوم شو خو کلمه یی وویله او نواب زمان خان وشرین خان ته وسپا ره او په دی توګه خلاص

PROPERTY OF ACKU

شو . سیکناتن ځان عسکری قشلی ته ورساوه او په کابل کی دانګلیسانو کورونه وسوځول شواود . ۷ کسو په حدود کی انګلیسی عسکر ووژل شول دسیکناتن له خوا پرله پسی موهن لال ته لیکونه لیږل کیدل چی دقیام مشرانو ته درشوت وعدی ورکړی او دوی یوله بله سره وجنګوه خو دا چالاکی او توطئی بی اغیزې شوی .

دنومبر په ۱۰ ورځ سپارزینو دسیا سنګ غونډې ونیولی ، په ۱۱ دنوامبر په غزنی کی کابل ته د کندهار اعزامی قوه نابوده شوه د نوامبر په ۱۲ ورځ دملی سپارزینو او انګلیسی قواو ترمنځ د بی بی مهرو په شاوخوا کی سختی جګړی جارې وی .

په هم دغه ورځ د دښمن جاسوس عبدالعزیز ملی سپارز عبدالله خان اڅکزی دشا له خوا په تفنګچه وویشت اود دغه زخم څخه ۱۷ ورځی وروسته مړ شو . دعبدالله خان ترمرګ دری ورځی وړا ندی یعنی د نوامبر په ۲۶ بل ستر سپارز میر مسجدی خان چی مسموم شوی ؤ مړشو .

دسمبر : انګلیسان ودې باورته ورسیدل چی د وی ته نورد پاته کیدو امکان نشته نوځکه د دسمبر په ۱۱ ورځ سیکناتن د ملی مشرانو سره وکتل او دافغانستان څخه د برطانیا د قواؤ د وتلو په باب یی په ۱۲ شرطونو کی د ملی سپارزینو سره بوتړون لاسلیك کړ . په دغه تړون کی دا ټکی ډیر غښتلی وه چی دانګلیسانو عسکر بی وسلی ایږدی او د افغانستان څخه به وزی . د دوی بدرګه به سردار محمدعثمان خان اوسردار شادوله خان کوی .

انګلیسان به سمدستی امیر دوست محمد کابل ته رالیږي او شاشجاع به تر هغه وخته په کابل کی وی . په اینده کی به هیڅکله انګلیسان افغانستان ته دمداخلی اراده نه کوی .

(د دې تړون اصلي متن په کابل کې په ملي ارشیف کې قید دی.)

د دسمبر په ۱۳ الفنسټن له میکناټن څخه په یوه لیک کې وغوښتل چې ډیر ژر د تړون سره مطابق د تلو پر کار تلوار وکړي، خو میکناټن په توطیه پیل وکړ. ده وزیر اکبرخان او نورو ملي مشرانو ته لیکونه لیږل او هغو ته یې د پیسو وعدې ورکولې او ضمانا یې یو پر بل بې اعتماده کول. ده وخت تیراوه څو د کندهار یا پیښور څخه قواوو ته ورسیږي.

د دسمبر په ۲۳ د بي بي مهرو پر غونډۍ د وزیر اکبرخان او نورو مشرانو او میکناټن ترمنځ ملاقات وشو. ملي مشرانو غوښتل میکناټن ژوندی ونیسي خو هغه ځان نه تسلیماوه څو د وزیر اکبر خان د تمانچې مددسې یې په ځیګر ښخه شوه. په دغه وخت کې د میکناټن بل ملګری تریور هم ووژل شو. د لوی بریتانیا اردو ته سمدستي امر ورکول شو چې له کابله وخوځیږي.

۱۸۴۲ - جنوري :

په کابل کې د بریتانیا قواوې چې جنرال الفنسټن یې لارښوونه کوله د جنوري په شپږمه نیټه له کابله د جلال اباد خوا ته وخوځیدې. دلته بیا هم انګیسانو د ۱۸۴۱ کال د دسمبر د ۱۱ نیټې له تړون څخه په مخالفت غدر وکړ. په هغه تړون کې تعهد شوی و چې انګلیسان به خپلې وسلې سپاري خو انګلیسانو توپونه له کاره واچول او یو شمیر وسلې یې ځان سره واخیستې.

د جنوري له ۶ څخه تر ۱۳ پورې د بریتانیا په یوه قول ۱۵ زره او په بل قول ۱۷ زره پنځه سوه افسران او افراد بیله یوه نفر ډاکتر براېډن څخه نور ټول پو پنا شول. سره له دې چې بریتانیا نوي قوماندانو

وافسرانو خپل تعهدات نه یرځا یول‌خوبیاهم وزیراکبرخان او احمد شاه خان غلجی ددوی‌بنځی، واړه او ناروغان په‌خپل‌حمایت کی نیولی‌وه. ددغی اردود یوه‌ځیزه تباهی الزام تردا او روستیووختو نوپوری دافغانانو په‌غاړه‌ؤ خو کله‌چی په ۱۹۶۳ کال کی‌دهند ددفتردوسیی لتول کیدی په‌هغوکی دداکتر برایدن گزارش دده په خپل لیك پیدا شو چی په هغه کی د احقایق پوره رو ښانه شویدی چی د غووژل شویو کسانو دمرگ باعث ددوی‌د خپلو افسرانو بی‌پروایی اوبی‌دسپلینی‌وه. (داگزارش‌چی د ۱۸۴۲ کال دجنوری په ۱۹ لیکل‌شویدی‌د اصل‌متن فوتوکاپی اودهغه مکمله ترجمه دم - ابراهیم عطائی‌د پښتونستان مسئله دحق‌خود ارادیت په رڼا کی‌اثر په ۱۲۴- ۱۲۵- ۱۲۶- ۱۶۷- ۱۲۸- مخونوکی ولولی دااثر په ۱۳۴۸ کال‌د پوهنی په‌مطبعه کی‌چاپ شویدی)

کله‌چی‌دغه اردود کابل اوجلال اباد ترمنځ په دروکی‌محوه شوه او یوانځنی سړی داکتر برایدن چی‌جلال‌اباد ته‌ورسید کارل مارکس دهغه‌انځور داسی‌ایستلی دی :

«د ۱۸۴۲ کال دجنوری دسیاشتی په ۱۳ نیټه دجلال اباد دښاردديوالونو گزمو . . . یوسړی‌ولید چی‌شلیدلی انگریزی عسکری جامه‌یی په‌ځان کی وه . هغه‌پر ډنگراس سپور و . . . اوداو اکتر برایدن‌وه ، دی‌دهغو پنځلس زروتنویوازنی پاته‌شونی‌و کوم‌چی‌دوی اونی‌پخواله کابل‌څخه راروان‌شوی‌و . دی‌دلوږی څخه‌مړ کیده .»

دجنوری په ۳۰ دبریتانوی‌قواود یوه‌ځیزه تباهی‌خبرد بریتانوی هند گورنرجنرال‌ا کلینډته ورسیداو هغه یی دلیو نتوب ترسرحده

ورساوه .

فروري : انګلیسانوخپل حماقتوواهه لندن ته ولاړلو پرځای یې لارډ ایلنبرو ګورنر جنرال په حیث هندته راغی . دغه ګورنر جنرال پهچټکۍ دوست محمدخان لهمنصوری څخه کلکتې ته راوغوښت .

مارچ : په کندهار کې دجنرال نات قواوې او په جلال اباد کې دجنرال سیل قواوې له وحشت سره مخامخ شوې او په کابل کې ددغو پاته شویو قواوو دا یستلو له پاره ملي مبارزینو تر تیبات نیول . شاشجاع هم زړه نازړه له ویرې د ملي مبارزینو سره د انګلیس پرضد دمبارزې دملګرې اعلان کړی وه .

امیردوست محمد په کلکته کې د ګورنر جنرال ایلنبرو سره وکتل . دی انګلیسانو داسې ساتلی وه چې دافغانستان له جریانا تو څخه هیڅ خبر نه وه . ګورنر جنرال ورته وویل چې ته بیرته په کابل کې امیر شې او انګریسان به له افغانستان بهوور زی خوته وزیر اکبرخان ته ولیکه چې دغه قواوې له لارې لیری شي خو د انګلیسي قواو دوتلولار خلاصه شي . دوست محمدچې دا مارت زیری واوریده ییله دې چې د خپل عمل عواقب وسنجوی ژر یې وزیر اکبر خان ته ولیکل او دښا نې له پاره یې خپلې عینکې اود نسوارو قطی هغه

اپریل : ته وا ستوله د اپریل په څلورمه شاه شجاع د ملي مبارزینو سره دملګرې تر تیبا ت ونیول خود اپریل په پنځمه ورځ سبا لهدو خته په شاهي ګاډې کې د تیښتې په نیت له بالا حصار څخه ووت چې ځان انګلیسا نو ته ورسوي خوځر نګه چې دې ښار ل کیدې نود بالا حصار شاو خوا ته نژدې د نواب زمان خان د زوی شجاع الدوله

خان له خوا ووژل شو. داپر یل په دوهمه هفته کی وزیر محمد اکبرخان دخپل پلار په امر خپلی قواوی لغمان ته او له هغه ځایه نور ی هم پرشا بوتلی او له دی سره سم دجنرال پالك په مشری (۹) زره عسکرد خیبر څخه پرجلال آباداوکابل ناررش وکړ دغه لښکر سره په پاشلی دول مباوز اثوجگری کولی خو هغه کابل ته را نژدی کیدل .

اگست: داگست په ۹ جنرال نات دشاه شجاع له زوی تیمور سره له کند ها ر کابل ته راروان شواود اگست په ۲۰ جنرال سیل د خپلو لښکر وسره کابل ته راو خوځیدل .

داگست په ۲۸ نات چی په دغه وخت کی معروف سؤ رخ راولنسن هم ور سره و ه غزنی ته راور سیدل . دوی ته پر لار ځکه چا څه نه ویل چی دوی ویل سو ډ د کابل له لاری له افغانستانه و زو په غزنی کی بی د سلطان محمود د وختو د لرگو زړه دروازه چی هغه له هنده راوړی وه وکښله او پر اوښ بی له ځان سره یو وړه .

سپتمبر: د پالك او نات قواوی کابل ته ور سیدی ه کابل خالی و ، دوی هغه بازار ته اورواچاوه چی هلته د میکناتن مړی زړول شوی وه . بیا بی د استالف کلی چی ملی مبارزانو جرگی پکښی کړی وی وسوځاوه .

اکتوبر: دجنرال پالك او جنرال نات قواوی له کابله روانی شوی او په کابل کی ئی دشاه شجاع زوی فتح جنگ باچا کړ خودی هم ډیر ژر په هغو پسی وتښتیدی .

نومبر: بریتانوی قواوی په ډیر تلوار دجلال آباد ، خیبر او پیښو ر له لاری هند ته ستنی شوی . لارډ ایلنبرو دغو قواو ته په طنطنو هرکلی ووایه دهند دشهزادگانو او خلکوپه نامه یی یوه

د تفتین اعلامیه په دې جملو خپره کړه . «زموږ سوبمن لښکر پسله څو کاله د سومنات دروازه چې د افغانستان په لاس کې د هند د ذلت وسیله وه له ځان سره راوړه ، دا دې زه یې تاسو ته تقدیموم . » دغې اعلامیې ته مؤرخینو په ځان پورې د سلنډود ډرامې عنوان ورکړی دی

۱۸۴۳ :

امیر دوست محمد د جنوري په ورو ستیو ورځو کې لاهور ته ورسید او له هغه ځایه پېښور او کابل ته واغی . دی تر ۱۸۶۳ پورې چې په هرات کې مړ کېږي په دا خلي جګړو اخته ؤ او دا نګلیسانو سره یې په جبونه توګه دوستانه روابط پال ل .

د دغو شلو کالو په دوران کې انګلیسانو بیا هم د افغانستان او سیمې او مرکزي اسیا وضع څار له خود نظامي نفوذ فشار یې سند او پنجاب ته متوجه ؤ ، په پنځو سمو کلونو کې یې بلوچستان او بیا افغانستان په یولړ ترو نونو کې راګیر کړل .

په همدغه ۱۸۴۳ کال کې د سر چار لس ټپسیر په مشرۍ میاني په سیمه کې د سند لښکرو ته ماتي ورکړه او سند یې د بریتانوي هند په مقبوضاتو کې شامل کړ . په دې توګه د بریتانوي هند سرحدات افغانستان ته را نژدې سول .

۱۸۴۶ :

انګلیسانو د بنو ستر اتیژ یکي سیمه په نښا ن و نیوله . او دوړ الن انګلیس په مشرۍ یوه غټه قوه دې خو اته سوق شوه . د کمپنۍ په جګړه کې د پښتنو د لښکرو مشرۍ د جان او سلګي په نامه دوو کسانو کوله . په دې جنګ کې د انګلسیانو د قواو څخه څلور نیم زره عسکر او د هغه قوما ندان دالن ووژل شول او د پښتنو څخه ۹۳ تنه شهیدان شول او ۱۳۵۰ کوروته و نړیدل .

په دغه جګړه کیوزیرو او دسیدو په ګډه ویاړوګټیء. انګلیسانو بیاهم تریو وخته خپلی پښی ټینګی کړی خود دغوقبایلو د ګوریلا پی یرغلو نو څخه زیات په تنګ شول . په دغه وخت کی ایلنبرو له هنده تللی و او پرځای یی لارډ هارډ ینګ ګورنرجنرال ؤ . ددغه ګورنرجنرال کومه طرحه چی دغرنیو پښتنو دایل کولو له پاره شوی وه دمشکلاتو سره مخا مخ شوه .

۱۸۳۷ م :

انګلیسانو چی د پښتنو سیمی د لاهور په تړون (۱۸۳۹) کی سیکانو ته ور کړی وی اوس یی غوښتل کلی پلان هغه برخه ترعمل لاندی ونیوله چی د دغوسیمو قبضه په خپل لاس کی واخلی .

د دغه مقصد له پاره دوی دیو مانور په توګه د پیښور په سیمو کی نظامی عملیات پیل کړل . څرنګه چی دمهمند وقبیلو یوه زړوره اوجنګی قبیله وه نو دهغی د تیکولو په عمل یی لاس پوری کړ . په همدغه کال د ډګرمن براډشا سی بی په مشری یو پوځ پرشا یزیو بانډی وروخیژول شو . ایزیوددوی سره درنه جګړه وکړه او انګلیسان یی ترشا کړل . خوانګلیسانو داسانور سره له دی چی بریالی نه ؤ ولی وروسته یی عملیات پسی تعقیب کړل .

۱۸۳۸ - م :

سیکان چی دانګلیسانو تر تهدید اوفشار لاندی و مشدید عکس العمل یی وکړ او په ملتان کی مول راج دوه کسه انګلیسی افسران وو ژل ، په هزاره چچ کی چترسنګ قیام وکړ او په پیښور کی

د سیکا نو لښکر و سرپو ر ته کړ ، د انګلیسا نو نمایده جارج لارنس د خپل ښځې سره وتښتیدل او سردار سلطان محمد ته یې پنا یوو وړه اوهغه سیکا نو ته وسپارل .

پنجاب چې د سیکا نو مرکز ؤ د انګلیس تر فشار لاندې شو او سیکا نو امیر دوست محمد خان ته خواست و کړ چې مرسته ورسره وکړي . دوست محمد د خلکو په فشار حاضر شو چې د انګلیس پرضد د سیکا نو پلوی وکړي .

۱۸۴۹ م :

د دغه کال د فبروری په ۲۱ د ګجرات په جګړه کې چې سیکا نو د انګلیسا نو پرضد روانه کړې وه د امیر دوست محمد د زوی محمد اکرم خان په مشری د افغا نا نو لښکر و برخه واخیسته، خود جګړې په دوران کې د اکرم خان لښکر را پرشا شو او له دې سره سیکا نو هم ما تې وخوړه دوست محمد خان په اټک کې ورته ناست ؤ ، سیکا نو چې هر څو سره مراجعه ور ته وکړه خو هغه له حمایه و نه ښوریدی څو د سیکا نو قوا وې تو له تباه شوې ، د سیکا نو مشرا نو چتر سنګ او شیر سنګ د انګلیس قوما ندا ن سرو ا تر ګلبرت ته تسلیم شول . دو ست محمد د سردار سلطان محمد سره کا بل ته راغی . افغا نی سؤ ر څین د انګلیسا نو په مقابل کې د سیکا نو د ما تې یو عا مل د دو ست محمد و ر تګ بو لی .

په دغه جګړه سره د سیکا نو دولت له منځه ولاړ او پیښور د انګلیسا نو تر نفوذ لاندې شو. انګلیسا نو د پښتنو د ټکو لوله

پاره خپل پلانونه بیا تر کارلاندې ونیول .

په دغه ۱۸۴۹ کال یوځل بیا د پرمن براډشاسي یې په قوسا ندانی انګلیسي قواود بایزي مهمند وپر قبیله یرغل وکړ خو هغو په میړانه دفاع وکړه .

۱۸۵۰ – م :

دانګلیسانو یوې قوې دجګړن سرسي کمپل په قوماندانی په کوهاټ کې پرا پر یدو یرغل وکړ .

۱۸۵۱ – م :

انګلیسانو د قبایلو د تهدید پالیسي په شدت تعقیب کړه او د سرسي کمپل په قوماندانی منظمو قواو په مومندو او میړانو حملې وکړې . د مومندو په جګړه کې له ده سره د کپتان چې کاك ټولګی هم ملګرې شوی .

په همدغه کال دې ګروال کولن په مشرۍ چې ده په لارډ کا ډیلهي شهرت و موند یوه منظمه قوه د میچنی په سیمه کې پر ترکزو او حلیمزو مهمندو یرغل وکړ د مهمندو قومي لښکر د سعادتخان مورچه خپل ترګزي په مشرۍ ډګر ته راغلل . په دغه جنګ کې مهمندو په تور و جګړه کوله او دا جګړه درې میاشتې اوږده شوه . په دغه جګړه کې د میچنی کلی ته هم زیان ورسید .

۱۸۵۲ – م :

د پنوډپټی کمشنر میجر نکلسن دوزیرو قبیلو د ایل کولو په نیت

یوه غټه قوه پر یرغتې وروسته په دغه ځای کې احمدزي وزیرو سخته مقابله وکړه . په جګړه کې د پښتنو ۸۷ کسه شهیدان شول او د انګلیس د طرف څخه ۳۰۰ تنه ووژل شول .

په همدغه ۱۸۵۲ کال د ختکو د سیمې په بهادرخیلو او د مالګې د رنګوفو پر سیمه د ډګرمن کوك په قوماندانی یوی منظمی قوی یرغل وکړ خو د وزیرو او ختکو قبایلو سخته جګړه ورسره وکړه ، په دغه جګړه کې د قومي لښکر څخه ۳۹ کسه او د دښمن له خوا ۳۰۶ تنه ووژل شول .

په همدغه کال د میجر نکلسن په قوماندان د انګلیس قواو پر درویش خیلو وزیرو یرغل وکړ خو سخت جواب ورکول شو .

د ډګرمن سرسي کیمبل په قوماندانی د دغه کال په اوږدو کې پر مهمندو دوه یرغله او پر رانیزیو باندی یو یرغل وشو ، همدا رنګه اتمانخیل هم تر حملي لاندی شول . د دغو جګړو په دوران کې د قبایلو تر منځ چې هر څه شخړي وی هغه شاته وغورځول شوی او دوی ټول د انګلیس سره د مبارزی یو سنګر غوره کړ .

۱۸۵۳ م :

د ډګرمن بایلیو په قوماندانی یوی انګلیسی ټولګی پر آدم خیلو اپریدو یرغل وکړ ، او په همدغه کال د پیښور د سیمو حلیمزي او ترکزي مهمند په دی پوه شول چې د پولس ملکانو سره د انګلیسانو تړون یوه دوکه وه نو دوی له هری خوی قبایل خولی مرستی ته راو غوښتل او دمیچنی دوهمه جګړه پیل شوه

چی تر ۱۸۵۴ پوری یی دوام وکړ .

دانګلیسانو عسکری قطعاتو دقبایلو پر له پسی جګړو ته ادامه ورکوله او پیښور یی دنظامی تدارکاتو دیوقوی مرکز په توګه راپورته کاوه .

۱۸۵۴ - م :

انګلیسانو چی په سند او پنجاب کی اداره ټینګه کړی وه نو په دغه کال یی پیښور هم په نظامی او سیاسی لحاظ دسند او پنجاب په توګه تر اداری لاندی راوست.

دوی د یرغښ او قوی ماموران سیموته ولیږل. په پنجاب ګی جان لارنس په سند کی میجر جاکوب او په پیښور ګی هر برټ ادوارډز ګورنران وه .

انګلیسانو دبلوڅوسیمو ته خاصه پاملرنه وکړه چی د هغوی تصفیه هم په خپله ګټه وکړی ددغه کار وظیفه یی هم میجر جاکوب ته حواله کړی وه .

انګلیسانو چی په ۱۸۴۱ کال کی ګوم ترون دخان قلات شهید میر محراب خان تر مرګ وروسته په نصیر خان لاسلیک کړی و نو په هغه کی خان د کابل دحکومت (شا شجاع) ماتحت ګڼل شوی وه. او مچی شا شجاع له منځه تللی ؤ او د دی له پاوه چی د کابل او قلات تر منځ رابطه بلکل پری کړی نو میجر جاکوب د قلات خان میر نصیر خان په سند کی خپل نوی مرکز(خان ګړچی ورو سته په جاکوب اباد یاد شو) ورو غوښت او په هغه یی د مستونګ ترون لاسلیک کړ. د ترون چی په ۱۸۵۴ کال د می په ۱۴ په مستونګ کی میجر جاکاب او میر نصیر خان له خوالا سلیک شولاندی موادیی درلودل:

(ن) د دې تړون په برقرارۍ هغه تړون چې د ۱۸۴۱ کال د اکتوبر په پنځمه د برېتانیا د حکومت په نماینده‌ګۍ میجر اوټرم او د قلات والي میر نصیر خان لاسلیک کړی و منسوخ کېږي .

۲ ـ د برېتانیا د حکومت او د خان صاحب میر نصیر خان د وارثانو او جانشینانو ترمنځ به همیشه دوستي وي .

۳ ـ خان صاحب میر نصیر خان او د هغه جانشینان او اخلاف په دې ځان مکلف ګڼي چې د برېتانیا دښمن به د ځان دښمن ګڼي ، په دغسې ټولو حالاتو کې د برېتانیا سره مرسته کوي او د برېتانیا له مخالفینو سره به هیڅ تماس نه نیسي .

۴ ـ که کوم وخت د برېتانیا ضرورت شي نو لازمو سیمو ته به برېتانوي افسران خپل پوځونه سوقولای شي .

۵ ـ خان صاحب میر نصیر خان او د هغه اخلاف د اتعهد کوي چې په ټوله برېتانوي او نورو سیمو کې به د سوداګرۍ په کار کې امن ساتي . په افغانستان ، سند او مکران کې به ټوله هغه ځایونه په امن کې ساتي چې هلته د سوداګرۍ کار کېږي او د سواګرانو له پاره په سهولتونه برابر وي .

۶ ـ خان میر نصیر خان د هغه اخلاف او جانشینان به د خپلو ټاکلو ذمه وارۍ په سر رسولو راپور هر کال برېتانوي حکومت ته ورکوي او برېتانیا به پنځوس زره روپۍ (کلداري) هغه ته تادیه کوي ، او که کوم وخت میر نصیر خان یا د ده اخلاف د خپلې وفادارۍ ثبوت وړاندې نه کړي نو دا پنځوس زره روپۍ به ور څخه ګرزول کېږي . » میجر جاکوب د دې تړون تر لاسلیک وروسته د خان

قلات د دربار سا سورين په مستقيمه توگه د رشوتو نو په مقابل کي ناروا خدمتونه گمارل . دخا ن د تهديد له پاره هر وخت د انگليسا نو لاس او ږد و .

انگليسانو د دغه کال په اگست کي يا پر سهمندو يرغل وکړ او د بيله يالي د مهمند وسره تر . ۱۸۶ کال پوري وچنگيدل . په دغو جگړو کي دا نگليس قواو قومانداندان ډگروسن کا تن و .

۱۸۵۵ م :

په د غه کال دامير دوست محمد او انگليسا نو ترمنځ توافق راغی او دجمرود لوړ ی تړون د دوست محمد په نمايندگی د هغه زوی وليعهد غلام حيدرخان او د هند د گور نرجنرال لارډ دلهوزی په نماينده گی د پنجاب گور نر سر جا ن لارنس لاسليك کړ. دغه دری ماده ايز تړون په دی تو گه دی :

۱ ـ دختيځ هند د محترمی کمپنی او د کا بل او د هغه د هغو سر بوطو سيمو د والی تر منځ چی د دغه وا لی په لاس کی دی او همدا رنگه د دهٔ د ورثی تر منځ تعهد کيږی چی د طرفينو تر منځ به صلح او دو ستی وی .

۲ ـ د ختيځ هند محترمه کمپنی تعهد کوی چی د هغو سيمو احترام به کو ی کو م ی چی د دغه امير په لاس کی دی ا و په هغو کی به مدا خله نه کو ی .

۳ ـ جناب د کابل او د هغو سيمو وا لی کوی چی د د ه په لاس کی دی او د هغه د ورثی په شمول تعهد کو ی چی په هغو سيمو کی به ابداء مداخله نه کو ی چی د ختيځ هند د کمپنی تصرف

کې دی . دوی به د ختیځ هند کمپنی له دوستانو سره دوستان او د دښمنانو سره دښمنان وی .

د دغه تړون په باب د یوک اف ار ګیل چې د ۱۸۶۸ څخه تر ۱۸۷۳ پورې د ګلیډ ستن په لومړی کابینه کې د هند د چارو وزیر ؤ په خپل معروف اثر (د ختیځ مسا له) کې وایی چې د دغه تړون دریمه ماده د افغانستان په زیان او د بریتانیا په ګټه وه، ځکه د افغانستان امیر تعهد درلود چې د کمپنی دوستان دوست او دښمنان دښمن وګڼی خو په مقابل کې بریتانوی هند دغه تعهد نه درلود .

په دغه تړون کې د امیر حقوقی شخصیت کاملا مجهول دی صرف د کابل او د هغو سیمو والی بلل شویدی چې د ده په لاس کې دی . بریتانوی هند بیا هم د تو طیی په لټه کې ؤ او ځانته یی دالار خلاصه پری ایښی وه چې که د لزوم په وخت کې په کندهار یا هرات کې کوم شهزاده راپور ته کړی کولا ی به شی چې د هغو سیمو والی یی وبولی.

د بلی خوا څرنګه د بریتانوی هند دا باسیند د ښی غاړ و او بلوچستان سیمی تر نظامی یرغل لاندی نیولی دی هغه یی په خپلو تصرفاتو کی محاسبه کړی او په دغه تړون سره یی د افغانستان لاس له هغه څخه پر یکړ .

په دغه کال کې د کپتان کریجی په قوماندانی انګلیسی قواو د اپریدو پرا کاخیلو برید وکړ او د ګرمن چمبرلین په قوماندانی انګلیسی قواو پرمیرا نزیو یرغل وکړ دغه منصبدار په قوماندانی قواو پر

ډېرا خېلو ورکزو حملې پيل کړې ، د پښتنو قبايلو له خوا دد وی سره ډېرې سختې مقابلې وشوې.

انګرېزانو د وزيرو ، اپريدو او مهمندو په سيمو کې نه يوازې نظامي لاس وهنې کولې بلکې د قومونو ترمنځ يې اختلافات پاڅول او توطې يې هم کولې .

۱۸۵۶ م :

په ۱۸۵۵ کې د کهندل خان تر مرګ وروسته دوست محمد خان د کندهار په اشغال موفق شو او هرات ته يې پاملرنه واړوله په ۱۸۵۶ کې ايران پر هرات حمله وکړه او له ورو په هرات کې يوسف خان سدوزی حکمران و . کله چې يوسف د ايران له يرغل څخه په ډار کې شو نو د هغه شناخت په وسيله چې په تهران کې يې د انګريس له سفير سره درلود د هغه په وسيله د انګريس مرسته وغوښته، حتی پر خپل دفتر يې دا نګليس جنډه هم پورته کړه .

د سفير غوښتنه د هند ګورنر جنرال له دې خاطره ونه منله چې دوست محمد ته يې وعده ورکړې وه چې پر هرات پيشقدمي وکړي . يوسف چې د ايران په دوستی متهم و په همدغه ۱۸۵۶ کې لرې شو او پر ځای يې يو بل سدوزی د عيسی خان په نامه حکمران شو .

د ايران فشار پر هرات دومره زيات شو چې ښار سقوط کاوه . دغې وضعې د برېتانوی هند سياسي دفترونه په تشويش کې واچول او د دې له پاره چې پر هرات د ايران فشار کم کړي په خپلو بحري قواوو يې د پارس په خليج کې د خارګ ټاپو اشغال کړ او په دې پسې يې

یوه منظمه قوه د سرچیمز اوترام په قوماندانۍ هغي خوا ته سوق کړه چي بوشهر له بندر سره یې لنګر واچاوه .

دغې وضع ایران ودې ته مجبور کړچي دهرات څخه لاس وباسي . انګلیسا نو له دې خاطره هرات پرایران نه پرېږ و کاوه چي ایران دانګلیس دسیاست پیروي نه کوله .

دهرات معضله په همدغه کال کی دیو کړ کیچ په تو ګه جاري وه ، امیر دوست محمد پر له پسې دانګلیسا نو سره خپله مراوده جاري ساتلې وه ، خو یو کال وروسته د امیر او انګلیسانو تر منځ دجمرود دوهم تړون لاسلیك شواو دوست محمد ته اجازه او مرسته ورکول شوه چي هرات په خپله قبضه کی راولي .

۱۸۵۷ م :

داکال په هند کی انګلیسا نو ته ددیرو سرګردانیو کال ؤ ، په همدغه کال په ټول هند کی دانګلیسا نو پرضد عمومي قیام پیل شوچي دهندوستان په تاریخ کی داز ادي په جنګ شهرت لري خوانګلیسانو دغه قیام ته دغدر عنوان ورکړی دی ، څرنګه چي دغه قیام دسیمې دسیاسي جریانا تو سره مستقیمه اړه لري نو دهغه اهمیت له نظره نه غورځول کیږي . که څه هم دا قیام دانګیسا نو له خوا وځل شو . دګورګاني وروستي باچا بهادر شاه بر ما ته تبعید شواو دیرازادي غوښتونکي اعدام شول خوانګلیس ته یې هم سخت ټکان ورکړ. په دغه وخت کی په هند کی لارډ کینګ ګورنر جنرال ؤ، خودانګلیسا نو ددوباره

تسلط سره سم نوردا نګلستان د پارلمان په فیصله دختیځ هند بریتا نوی کمپنی څخه اختیا رات دبریتانیا و باچا ته نقل شول . نور بجی ه هند ته دا نګلستان دباچاله خوا حکمر ان را سقر ریدی چی هغه ته به ئی نائب السلطنه (وا یسر ای) وایه .

په همدغه کال امیر دوست محمد دهند له و ایسرای سره ملاقات وکړ اوو روسته یی په جمرو د کی د بریتا نوی هند سره دوهم تړون وکړ . دا تړ ون چی ۱۲ ما دی درلو دی دامیر دو ست محمد په نما یند ګی د هغه زوی محمدا عظم خان او دوایسرای په نما یند ګی په پنجاب کی انګلیسی ګورنر لارډ لارنس لا سلیك کړ .

داتړون چه دایران څخه دهر ات دراګر زو لو په منظور شوی ؤ بیا هم نسبت وافغا نستان ته دانګلیسا نو په ګټه ؤ اوپه همدغه تړون کی امیر دوست محمد چی هروخت یی نسبت وخپلو خلکو ته پر انګلیسا نو تکیه کوله پر پیښورد انګلیسا نو تسلط قبول کړ .

د دی تړون په لومړی ماده کی یاد ونه کیږ ی چی ایرا ن د افغا نستا ن پرخاوره تیری کړی دی نوا نګلیسان هم دایرا ن پرضد جنګ کوی او امیردوست محمدته ددغه جنګ تر پا یه هره میاشت سل زره روپی چی دلس زرو پونډو معادل کیږی ور کول کیږی .

ددغه تړون په نورومادو کی دپیسو ورکولو شرایطاو دسلاح سپا رلو مراتب شرح شویدی او په څلورمه ماده کی دامیر دوست محمد څخه تعهد اخیستی شوید ی چی په کا بل ، کند هاراو بلخ کی به دانګلیس نما یند ګان مني چی نظا رت و کړی .

په پنځمه ماده کی امیر ته اجازه ورکول شویده چی خپل یو نماینده په پیښور کی مقرر کړی په شپږمه ماده کی یادونه شویده چی کله دایران اوافغانستان ترمنځ جګړه ختم شی نو دا مرسته به هم قطع کیږی .

په اوومه ماده کی یادونه شویده چی دجګړی ترختم وروسته به د بریتانوی هند له خوا یو مسلمان نماینده په دایمی توګه په کابل کی مقرریږی .

ددغه کال په مارچ کی دانګلیسانو نماینده ګان افغانستان ته راغلل . له دغی ډلی څخه میجر هانری لمسډون اوداکتر بیلیو کندهار ته ولاړل . غلام حسین په کابل کی پاته شو اویوشمیر په پټه خوله بلخ ته ولاړل اوپه دغو نماینده ګانو کی یوشمیر هغه ایجنټان وه چی مرکزی اسیاته یی د انګلیسانو د نفوذ پراخیدل تر مطالعی لاندی ونیول .

کله چی امیر دوست محمد خان په جمرود کی دا ترون لاسلیک کاوه داپریدو کوکی خیلو په خیبر کی دانګلیسانو پرقوا وحمله وکړه او دهغوی یوافسر یی وواژه . انګلیسانو ډیر کوښښ وکړ چی دقبایلو څخه ددغه افسر قاتل واخلی خو هغوی ورنه کړ .

په همدغه ۱۸۵۷ کال دقلات خان میرنصیرخان وفات شو اود بلوڅو دعنعنی مطابق دهغه کشر ورور خداداد خان دقلات دخان په حیث وټاکل شو . د نصیر خان دمرګ عامل زهروه چی دانګلیسانو په لارښوونه ورکول شوی وه . خداداد خان ۱۶ کلن هلک وه اود انګلیس مخالفت یی نه

ګاوه خودده با نفوذه مشاوران داروغه ګل محمد خان او (ګنګارام) هندو دانګلیسا نو ډیر سخت مخا لفین وه اوهغو خدایداد خان ته تحویك ور ګاوه چی دا نګلیسانو لاس په چارو کی لنډ کړی . په دی توګه یوه پټه ډله جوړه شوی وه چی دوه کاله یی پرله پسی دانګلیسانو پر ګزرو حملی کولی .

په دغه ۱۸۵۷ م کال کی دمیجر واګسن په توسا ندانی پر یوسفزو حمله و کړه چی د یوسف زو قبا یلوسخته مقابله ور سره و کړه .

ددغه کال په سی کی دستهانی سید اکبر شاه پښتون امیر وفات شواو دسوات پښتنو تر منځ سخت اختلافات پیدا شول .

دجولای په میاشت کی دسید مبارك شاه په مشری پښتنو مبارز انو پر انګلیسانو یر غل وکړ او ډیر زیا نونه یی وورسول .

۱۸۵۸ م :

دا نګلیسا نو یو هیئت چی دمیجر تیلر په مشوی د هرات د نوی حکمران سردار سلطان احمد خان سره په هرات کی په فعالیت بوخت وه په ۱۸۵۸ کی دا هیئت ما یوسه شواوله هراته ولاړ .

دهمدغه کال په مارچ کی دتزاری روسیی یو علمی هیئت دخانیکوف په مشری هرات ته راغی چی سردار سلطان احمد خان هغوته دوستا نه هر کلی وو ایه .

پر انګلیسا نو با ندی دتزاری روسیی دهیئت راتګ ډیر سخت تمام شواو دوست محمد یی تحریك کړ چی پر هرات حمله وکړی . امیر دوست محمد خپل زوی ولیعهد غلام حیدر خان ته لارښوونه و کړه چی د یوی

منظمې قوې سره هرات ته حرکت وکړي خوهغه د دماغي محرقي په ناروغۍ ناڅاپه مړشو او امیر موضوع یوه لازم فرصت ته معطله کړه چې پخپله پر هرات ورپورته شي .

د بختیار پښتنو مبارزینو د دغه کال په اپریل کې د جنګلي په سیمه کې دانګلیس پر یوه ټولګي عسکرو حمله وکړه . په دغه جګړه کې د پښتنو د پوځ مشري مقرب خان کوله او د انګلیس پوځ قوماندانی د ګروال اډوارد پرغاړه درلوده . په دغه وخت کې یو خو بدي پیښه شوه او یو شمیر کسان د مقرب خان څخه جلا شول . انګلیسانو زورو کړا او قبایلي لښکر و پاشل شول، انګلیسانو د بختیار کلي وسوزاوه . انګلیسانو کولای شوای له دغه اختلاف څخه په خپله ګټه کار واخلي نو ځکه هڅه یې هم وکړه خو بیا یې هم د خان ملګري کړل . د اپریل په ۳۰ د سید عباس با چا او مولوی عنایت الله کلاګا بې وراني شولې .

۱۸۵۹م :

په دغه کال انګلیسان کورسي او وزیرستان ته سخت متوجه شول. د دغه ټول کال په دوران کې د دغو سیمو خلک د انګلیسانو سره په جګړه اخته وه .

ډیره لویه جګړه د میداني غره وه . په دغه جګړه کې د پښتو قبایلو مشري محبت خان او زنګي خان وزیر کوله او د انګلیسانو د لښکر قوماندان میجر میچنو، په جګړه کې د پښتنو قبایلو څخه وزیر، مسید او خټک شامل وه دلته میر اوډو میل ترمنځ سیمه د جګړې ډګر و

په دغه جګړه کې د انګلیسانو قوماندان سېچن ووژل شو او انګلیسانو سخت فشار راوست چې محبت خان او زنګي خان ونیسي خو دا دواړه کورسي ته واوښتل او په کابل خېلو وزیرو کې یې ځای ونیوی.

په دې پسې د انګلیسانو بل لښکر د سر نیول چمبر لین په قوماندانۍ راغی چې مقابلې ته یې ۳۵۰۰ قبایلي لښکر ووت. جنګ ډېر دروند ؤ د قبایلو له لښکر څخه د ولي خان اتمانزي وزیر دوه زامن هیبت او نیازي او ۹۳ نور زلمیان شهیدان شول او د انګلیسانو له اردو څخه ۸۹۷ کسان مړه شول.

سر نیول چمبر لین د سېچن انګلیس د بدل اخیستلو له پاره په جګړه کې بریالی نشو نو د رشوت لارې ونیوله او څو وطن خرڅوونکو محبت خان انګلیسانو ته په لاس ورکړ او هغو هم د سېچن په بدل کې اعدام کړ. زنګي خان چې مسید وته ورغی نو احمد زي وزیر هم ددې په ملګري ولاړ شول، مسیدو خپل کلک ملاتړ اعلان کړ او انګلیسان په تشویش کې شول نو د بنو او ډېره اسمعیل خان له خوا یې یو غېړ پوخ د فیلډ چمبر لین په مشرۍ حمله وکړه. د اېرغل په دوه وخت کې پر شمالي او جنوبي وزیرستان پیل شو او پر جنوبي وزیرستان د انګلیس قواوې د جنرال لمسدون په کمان کښې وې. د دغو جګړو لړۍ د پلیسن د جګړو په نامه یادیږي. په دغو جګړو کښې د جنګي خان شهید قهرمانۍ ډېرې ستري وې.

په جنوبي وزیرستان کې د ټانک نواب شاهنواز خان ګټي خېل چې د خپلې نوابۍ د ساتلو له پاره یې د انګلیسانو سره روغ چلند کاوه

د وزیر واو مسید و فهریې جلب کړ، نو په د غه وخت کې د وزیرو او مسیدو مبارزینو پر هغه پوځ حمله وکړه چې د انګلیس نو له خوا اچول شوی او په هغو کې زیات ګورکه او سیك با زار عسکر وو. د ټانک پر بازار حمله وکړه او د پنجاب د جنت پوځ بې تار و مار کړ. د لته بیا هم د سر نیول چمبر لین په مشرۍ نور پوځونو پر پښتنو قبایلو یر غل ته دوام ور کړ.

مشهور انګلیس ګیول چې پخوا د کندهار په جګړو کې زخمي شوی او بیا مسلمان شوی و او د شیر محمد خان په نامه یادیدی د شمالي ولایاتو په تخته پل ګې سرشوه دا سړی د امیر دوست محمد د پاچاهۍ په لومړۍ دوره کې د هغه سره و، بیا چې شاه شجاع راغی د هغه سره همکار شو، کله چې د دوهم وار له پاره امیر دوست محمد د کابل پر تخت کښیناست د غه انګلیس کیول بیا شیر محمد خان د امیر د زوی سردار افضل خان سره په شمالي ولایاتو کې د جنرال په صفت سلګری شو. دی د امیر عبدالرحمن خان د استاد په حیث ټاکل شوی و چې مرکزي اسیا ته د انګلیس د نفوذ خپریدو د کار یو ډیر غټ سامور وه.

۱۸۶۰-۱۸۶۱ م :

په افغانستان کې د امیر دوست محمد ټوله پاملرنه د هرات فتح ته وه او د هیواد په شمالي ولایاتو کې هم نا امني وه چې د امیر زوی اعظم خان او د هغه لمسی عبدالرحمن (وروسته امیر) د هغو په ایلولو بوخت وه.

انګلیسانو خپله نظامي او سیاسي توجه زیاتره دغه نوي سیاست پلي کولو ته اړولې وه چې دهند د ستر قیام (۱۸۵۷) څخه وروسته د بریتانیا له خوا دهند او دغه دشاوخوا له پاره فورمولبندي شوي ؤ.

انګلستان دامپریالیزم پړاو ته پورته شوی ؤ او ستر عالم فردریك اینګلس د غه وضع په خپله لیکنه کې داسې انځور کړیده «د تجارت هر له پسې پراختیا سخت ضرورت کوم چې لکه توره بلا وسنې انګلستان تعقیبوي هم هغه سخت ضرورت دی چې دانګلستان سوداګر دې ته مجبور دي چې داسیا په دننه کې همزمان دد وو خواو څخه (دهند او تور سمندرګي څخه) نفوذ وکړي.»

داسیا په باب په بریتانیا کې دافکارو ډیر سخت جنګ روان ؤ. دلندن د سیاستمدارانو له خوا چې دبریتانوي هند او افغانستان تر منځ دسیاست پیروي کیدله او دغه منشاء د ۱۸۵۵ او ۱۸۵۷ د ترونو سره تړل شوي وه په نوي سیاست کې دغي موضوع ته د استفهام ي ونداي (؟!) علایم ایښوول کېدل او یوځل بیا د پخواني لیوفتوب خواته مخ ګرزیدی او دوضع په ګیله کې د پیشقدمي د سیاست جنین تړل کیدی.

انګلیسانو بیا هم په دغود وو کلونو کې وزیرستان او کورمه تریرغل لاندې نیولې وه. دوزیرو لښکر دمشهور غازي پاخري په مشري پر انګلیسانو حمله وکړه او د دغه لښکر څخه خواجه خواص، قهرخان، بارودین او میر ګل مستقیماً دانګلیس پوج ته ننوتل او دغه یوغټ افسر کپتان میخام یې وواژه.

دغو پر له پسې یرغلونو انګلیسان ډېر په تنګ کړل نو په ۱۸۶۱ کې یې د ټانک حکمران شاهنواز خان ودې ته وهڅاوه چې د قبایلو او انګلیسانو ترمنځ دروغې جوړې زمینه برابره کړي. شاهنواز خان پردې بریالی شو چې د شاملم خیل، علي زي او بالول زي قبیلو ځو ملکان راضي کړي خو فقیر علي شیر شهید غازي، پردل خان غازي خدایداد او غازي حسین خان په مخالفت د انګلیسانو دا کوښښ بریالی نشواو د جګړې ډګر نور هم تود پاته شو.

په ۱۸۶۱ کې انګلیسانو په وزیرستان کې د دوړو او مسودو پر قبایلو یرغل وکړ. د انګلیسي پوځ قوماندانی د ګرمن سرهانري چمبرلین له خوا کېدله. په دغو جګړو کې بیا هم انګلیسانو ته پوره بریالیتوب په برخه نشو. که څه هم قبایل له هوا رو سیمو څخه غړوته وختل او انګلیسانو د کمپ جوړولو کار پیل کړو لې د اکمپ مصون پاته نشو بلکې هروخت به د غړو له خوا حملې پرکېدلې.

د وزیرستان او سوات ترمنځ د انګلیسانو پر ضد د یوګډ محاذ جوړید و فعالیت د مشهور مبارز بابا دي فقیر پرلاس سرته ورسیدی دا سړي د قبایلو ترمنځ ډېر ژور دوروري اړیکي قایم کړل او هر ځای به یې د انګلیسانو په ضد جګړه کې قبایل یو د بل همکاری ته تشویقول. د مرګ پروخت دغه وویل: ((د خدای شکر کوم چې زما غوندې فقیر له لاسه ۳۳ دلویو منصبونو خاوندان انګلیسان وژل شویدي)) د بابادي فقیر رول د قبایلو په اتحاد کې د لوېي نمانځنې وړ دی.

١٨٦٢ :

امیر دوست محمد فراه ونیوله او هرات یې محاصره کړه. انګلیسانو چې وضع څارله پر له پسې یې امیر ته هدایات صادرول او هغه ته یې خبر ورکړی ؤ چې ډیر ژر دا کار سرته ورسوي او د ایران خواته تیری ونه کړي.

په دغه کال د ډاکټر بیلیو د سفر ورځلیک (ډایري) په ١١ فصلونو او ٨ تصویرونو سره له لندنه خپور شو. بیلیو چې د جنرال لمسدن سره د جمرود د تړون په اساس په کندهار کې اوسیدی د دغه وخت جریانات یې په مفصل ډول لیکلي دي.

همدارنګه دیویس د پنجاب د حکومت سکرتر په دغه کال خپل کتاب د افغانستان او هند پر تجارت خپور کړ په دغه کتاب ګې د افغانستان ټول واردات (٣١٨٣٨٣) پونډه صادرات (٣٠٣٥٣٥) پونډه او ټول تجارت یې (٦٢١٩١٨) پونډه ښوولي دي.

امیر دوست محمد ته د هرات په جګړه کې دا تشویش پیدا ؤ چې ایران مداخله ونه کړي خو له ایران څخه استوګ انګلیس په بیوه لیک کې هغه ته ډاډ ورکړ چې د هرات تصفیه او جګړه د افغانستان داخلي مسئله ده او ایران د پاریس د ١٨٥٧ د تړون له مخې په دغه کې مداخله نشي کولای.

په بلوچستان کې د قلات د خان خداید اد خان پرضد په بلوڅ قبایلو کې بغاوتونه رابورته شول. د دغو بغاوتونو په تشجیع کې

انګلیسانو لاس د رلود .

۱۸۶۳ م :

ددغه کال په اسی کې هرات فتح شواو په هغوی کې امیر دوست محمد خان مړسو .

ځرنګه چې شیرعلی ولیعهد ؤ دجون په ۱۲ یې دبا چهی اعلان وکړاودد سمبر په میاشت کې یې د برتانوی هند حکومت ته خبر ورکړخو شیرسیا شتی ذده د لیك جواب ورته ر او نه رسید .

شیرعلی دودونو سره په ګړه ؤ ځکه هغوی دده با چهی نه منله او انګلیسانو داانتظارا یستی چې دد غه میدان فاتح څوك راوزی .

په هند کې لارډ ایلګن مړشو اوپر ځای یې لار نس ویسرای شو دادکال وروستی ور ځی وی .

په سوات کې دوه کسه انګلیسان ووژل شول او د ا باعث د یوری لویی جګړی شول ، انګلیسانو دا قتل دسوات پر ملك مبارك شاه تاوان کړاو د بدل اخیستلو له پاره یې لښکر کشی وکړه .

د انګلیس دا یرغل تولو قبایلو ته ورسید او په د سمبر د مولوی عبد الله او ملك عیسی خان ګډون په مشری قبایلی لښکر د صوابی په تحصیل کې د تړ بله پر مقام انګلیسان تر حملی لاندی ونیول . په دغه جګړه کې انګلیسی لښکری او افسران یې تښتی ته مجبور شول د ګر من ابلی او تورن جنرال نیکك هزیمت دد غه تهتید لی لښکر قوماندانان وه . دا جګړه د تولی د جګړی په نامه یادیږی .

دتو بی په جګړه کی تر تښتی وروسته انګلیسانو بر سخت

ترتیبات ونیول او د ډیرې منظمې قواوې د جنرال چمبرلین په
مشرۍ صوابي ته سوق شوې . ددوی سره یولار ښود لښکر هم
ملګري وچې قوماندانې یې د میجر کینو سره وه ، ددوی د
اکتوبر په ۲۰ دامبېلې درې ته ورسیدل او دغه دره چې
نهه میله اوږده ده د انګلیس قواوې ترچملې پورې ولاړې ، ددوی
د قبایلو دلښکر په تعقیب روانې وې خو هغه یې ونه لیدی ، کله
چې شاته راوګرزیدې نود چملې تر کنډو را لاندې لاړې
قبایلو نیولې وه . انګلیسانو په سختۍ ځانونه خلاص کړل او
بېرته خپل کمپ ته راغلل خو چې وي کتل د قبایلو لښکر ددوی پر
کمپ وروخوت او دوی ډیر وارخطا شول .

داکتوبر په ۲۲ د سوات داخوند سره د سوات ، بنیر ، دیر ،
باجوړ او مهمند ډیر خلک ملګري وه ددوی سره سل بیرغونه
وه او هر بیرغ د یوې قبیلې نښه وه . په دغو کې یو بیرغ د
دیر د نواب دنیکه اخند زاده غزن خان بل بیرغ د عمرا
خان د نیکه فیض طلب خان و بل بیرغ دلال پورې دخان سعادت
خان ؤ . دغې جګړې ته مشهور خلک لکه شاد بابا تیمرګرې بابا ،
هډې صاحب ، ملا خلیل ، ددرې حاجي صاحب هم راغلي وه .

داکتوبر په ۲۳ او ۲۵ ډیر سخت جنګ وشو ، قبایلو ته نور
امدادي څورلس زره کسان همدا شان دحسن زو ، ګډو نو ، اما
زو ، امان زو ، دلازاکو او اخون خیلو له قبایلو څخه دری زره
لښکر دسید مبارک شاه په مشرۍ راغی .

دانګلیس کمپ په سور کاوي کې دیو غره پر ډډه لګیدلی ؤ

چی د وی ورته ایګل نست یعنی (د ګربت ځاله) ویل ه خو قبایلو داکتوبر په ۲۹ او ۳۰ دغه د ګوربت پر ځاله یرغل وروړ انګلیسانو ته د پېښور څخه نور کومکی لښکر را ورسید، جګړه د دواړو خواو څخه په ډیر شدت جاری وه د نو امبر په نیمایی کی د ګر یک پر څوکی ډیر شدید جنګونه وشول او د دواړو خوا و څخه دومره سړه شول چی د دغه ځای نوم قتل ګړ شو. دغه جګړی د نوامبر په میاشت کی جاری وی، او قوماندانی د چمبرلین په س کی وه. دغه جګړی دواړو خواو ته بی نتیجی وی خو په کلونو کلونو یی دوام وکړ.

د امبیلی د جګړی په باب ډیری لیکنی شوېدی او د هندوستان دویسرای لوسړی لارډ ایلګن په افتخار اتو کی انګلیسان یوهم داوایی چی هغه د امبیلا په جګړه کی قبائل مطیع کړل او د جنرال چمبرلین تدبیر او زړور توب ستایی خو د احقیقت نه دی ځکه که د اطاعت سوال راشی نو پر هم د غه سیه تر پنځوس کاله لا زیات قبائل د انګلیسانو سره جنګېدل، د امبیلی په جګړه کی ۹۰۸ تنه انګلیسان ووژل شول خو د قبائلو تلفات تر دروزرو پوری رسیدل او د هغه علت د انګلیسانو د وسلو برتری وه.

په بلوچستان کی انګلیسانو لاس وهنه پیل کړه. د بلوڅ قبائلو قیام چی د خان قلات پر ضد پیل شوی وه انګلیسانو د خان خدایداد خان د کاکا زوی شیردل خان پلوی وکړه او هغه د خدایداد خان په عوض د قلات خان شو او خدایداد خان سند ته ولاړ.

۱۸٦ م :

په افغانستان کي د شیرعلي او ورونو ترمنځ جګړي رواني وي ، او په بریتانوي هند کي د ویسرای لارډلارنس له خوا د مدبرانه خاموشي (ماسترپول اینګ‌وي‌تي) پالیسي طرح ترعمل لاندي ونیول شوه .

په بلوچستان کي د قلات‌خان شیردل‌خان په ناڅاپي توګه و وژل‌شو او خدایدادخان بیرته له سنده راغی او د قلات‌خان‌شو . داسي نظرشته چي شیردل خان هم د انګلیسانو په اشاره وژل شوی دی ځکه ده هم د انګلیسانو فرمایشات په اخلاص نه پرځای کول .

د قتل ګړتر جګړي وروسته چي د ۱۸٦۳ کال په پای کي یوځه خاموشه‌شوه نو مبارزینو د سیمې‌څلورمه‌ج‌ګړه پیل کړه. د انګلیس قواو قوماندانانی د ګروال میکدانلدپر غاړه‌وه ، په مقابل کي د قبایلو لښکري د هډې د ملا صاحب د بیدستي د حاجي صاحب د خویزو ملاخلیل اودلال پوري د سعادت خان اونورو قومي مشرانو له خوا رهبري کیدې .

په دې‌جګړه کي د پاستي او کښتني مهمندو خلک راغلي‌وه . د کامې ، لال پوري ، کړپې ، شونګړي ، ناوګی ، اپښاواوشلمان پوري ملي مبارزین د انګلیسانو سره جګړي ته‌تیار شوي وه .

۱۸٦۵ م :

امیر شیر علي خان په کابل کي د دوو زرو نماینده ګانو په ګډون لویه جرګه‌جوړه کړه . په دغه لویه جرکی کې د افغانستان د ټولو ملیتونو ، پښتنو ، تاجکو ، هزار ګانو ، ازبکانو ، ترکمنانو بلوڅانو او نورو ګډون کړی‌وه .

په جرگه کی عمده مسئله داوه چی دامیرشیرعلی او دده دورونو ترمنځ اختلاف وڅیړی اوده ته مشوره ورکړی. دجرگی غړو دده امارت تائید کړ. خود امیر وروڼه او ور یرو نه دییر شریر خلك وه او دد غی جرگی فیصلو ته یی اعتنا ونه کړه .

په دغه کال شیر علی د کندهار چارو ته پاملرنه وکړه اودخپل زوی محمد علی خان سره هغی خواته روان شو. دکندهار څخه د ده ورور محمد امین خان راووت . د کجباز په جنگ کی دامیر زوی محمدعلی او دامیر ورورمحمد امین دواړه ووژل شول او امیر ددیر غم څخه منزوی شو .خوڅووخته وروسته یی د شمالی ولا یا تو تصفیه وکړه .

په افغانستان کی د داخلی جگړی مصروفیتو نوا نگلیسا نوته فرصت په لاس ور کړ چی په سرحدی صوبه او بلوچستان کی د یوی مضبوطی اداری له پاره خپل مطالعات تکمیل کړی .

۱۸۶۶-۶۷ م :

په دغو دوو کلونو کی بیا هم د شیر علی خان اوورونو جنگونه جاری وه . شیر علی خان دافضل خان دز وی عبدالرحمن (وروسته امیر) اود افضل خان دورور څخه په جگړه کی ماتشو او په کابل کی افضل خان باچا شو . هغه په وبا مړشو او بیا اعظم خان باچا شو. شیر علیخان کندهاراو هراتنیولی وه .

تزاری روسیی په منځنی اسیا کیخپلیستر اتیژی ته قوت ورکړ. جنرال کوفمان یی په تاشکند کی د نظامی گورنر په توگه ر کړ (۱۸۷۲) او هغه سمر قند هم ونیوی .

جنرال کوفمان ډیره قوی اداره تشکیل کړه . د غه سړي د افغان او انګلیس د دوهمی جګړی په دوران کی د ا فغا نستا ن د واقعاتو سره سیاسی اړ یکی در لو دل او د امیر شیر علی خان مکاتبه له ده سره جاری وه .

په لندن کی دوه ډوله مفکوری سره په جګړه کی وی . یوه مفکوره داوه چی هند ته د تزاری روسیې د نفوذ تشویش ډوه بیځا یه واهمه ده او باید د روسیې سره سملا سمی خبر ی و شی . دو همه مفکوره چی د فا دوړ پالیسی پیر والنو په مخه وړ له داوه چی په افغانستان کی د هندو کش دری و نیولی شی او په مرکزی آ سیا کی د تزاری روسیې سره رقابت ته پراختیا اوچټکی ورکول شی .

دهند ددغه وخت وایسرای سرجان لارنس دلومړی مفکوری طرفدارؤ ، هغه په ۱۸۶۷ کی د انګلستان کا بینې ته خپل نظر و ړاندی کړ او د روسیې سره یې د انګلستا ن د دوستا نه خبر و غوښتنه و کړه .

دسرجان لارنس د پیشنهاد سره چندا ن علاقه و نه ښوول شوه اود افغان او انګلیس دلومړی جګړی په دوران کی د بریتانوی سیاسی مامور راولنسن نظر یا تو ته پا ملرنه کیدله . داسړی د فارور د فالیسی طرفدار ؤ اومقالی یې لندن په سیا سی مطبوعا تو کی خپر یدی .

راولنسن دتزاری روسیې ډیر سخت دښمن ؤ او حتی جګړ ی تر سطح پوری یې کار د انګلیس په ګټه بلله .

۱۸۶۸ م

امیر شیر علی، محمد اعظم او عبدالرحمن (وروسته امیر) ته د غزنی په جگړه کې ماتې ورکړه، هغوی د جنوب ختیځ سرحداتو خوا ته وتښتېدل او شیر علی کابل ونیوی او دده دو همه پاچهی پیل شوه.

امیر شیر علی یو ځل بیا بریتانوی هند ته خبر ورکړ چې د ده دولت په رسمیت وپېژنی، ددغی غوښتنې په جواب کې د نوامبر په دوهمه د هند د وایسرای مکتوب صادر شو او د امیر شیر علی امارت یې په رسمیت وپېژندی.

د دی له پاره چې شیر علی خپل ورونه، زامن او وربرونه په دی باوری کړی چې دوی ته امارت نه ور رسېږی نو دولیعهدۍ مسله یې طرح کړه. ده خپل کشر زوی عبداله جان د ولیعهد په توګه اعلان کړ او د بریتانوی هند ځخه یې وغوښتل چې هغه یې هم تائید کړی، خو دده غوښتنه بې جوابه پاته شوه. د شیر علی دا اقدام تر هر چا د ده پر مشر زوی یعقوب ډېر بد تمام شو، هغو را وروسته یې په هرات کې بغاوت وکړ اوانګلیسان یې هم په پله و دریدل.

په سرحد کې قبائلو د انګلیسانو پر ضد پر له پسې خپلو قیامونو ته دوام ورکاوه، په دغه کال د انګلیسانو یوه غټه قوه د میجر جونز په قوماندانۍ پرور کزوورغله او بله د تور غار جگړه پیښه شوه چې د انګلیسانو د قواؤ مشری جنرال وایلډ کوله.

په دغو جګړو کې سرحدي قبائلو په ډیره میړانه دفاع وکړه خوز یات تلفات ورور سیدل په لندن کې د سیاست مدارا نو تر منځ د افغانستان او مرکزی اسیا په باب د مفکورو جګړه روانه وه.

۱۸۶۹ م

انګلیسا نو پر امیر دخپل نفوذ دخورولو له پاره ۱۲۰۰ توپکو نه او شپږ لکه روپۍ هغه ته ورکړی او بیا یی بلنه ور کړه چی هند ته سفر وکړی . په دغه وخت کی سر جان لارنس تبدیل او پر ځای یی لارډ میو دهند دویسر ای په حیث راغلی ولارډ میو هغه بلنه چی لارنس شیر علی ته ور کړي وه . تعقیب کړه امیر د سید نور محمد شاه ، جنرال حسین علی خان عصمت الله خان ، میرزا محمد نبی د بیر ، شاغا سی شیر دل خان ، ولیعهد عبدالله جان او یوی فرقی عسکر سره هندته روان شو. ده تېدر وند هر کلی وو یل شو اود مارچ په ۲۷ یی د لارډ میو سره په امباله کی ملاقات وکړ .

په عمده تو ګه دا میر هدف دا و چی د ی د هند له خوا د خپلو رقیبا نو په مقابل کی حمایت شی، او په هغو ترو نو نو کی چی په ۱۸۵۵ و ۱۸۵۷ کی دده د پلار او انګلیسا نو تر منځ شویدی او انګلیسا نو ته د افغانستان په چا روکی ازا د لاسور کوی یو څه تعدیل شی.

ددغه مقصد د ترسره کولو له پاره امیر د سید نور محمد شاه په لاس خپل یاد دا ښتونه ویسرای ته وړاندی کړل.

دده لويه غوښتنه داوه چې افغانستان د يو دريمي دولت په توګه
وپېژندل شي چې دټولو سياسي حقوقو څخه برخوردار اوي، انګليسان
دهغه سره په برابر و شرايطو برخورد وکړي او بلې خوا دده
وليعهد په رسميت وپېژني. په خبرو کې چې لارډ ميو هرڅو نه دمر
کزي اسيا او تزاري روسيې په باب پرغيدي خو امير حتې تر پايه د
روسيې نوم هم وانخيست. په پاى کې خبرې بې نتيجې پاتې شوې،
يوازې لارډ ميو په يوه مکتوب کې امير ته ډاډور کړ چې انګليسان
به د افغانستان په داخلي چارو کې مداخله و نه کړي، او د
افغانستان سره به وخت په وخت مرستې وکړي او دافغانستان په هيڅ
يوه ښار کې به انګليسي نژاده سفير يا نماينده مقرر نه کړي.

امير مايوسه کابل ته راغی او د انګليسانو په نسبت يې په زړه کې
لويه غوټه پيدا شوه، شير علي په سياست کې دا خلاقي پرنسيپونو
دمراعات طرفدار او نوځکه هميشه به يې ويل چې انګليسان په ټولو
چارو کې دروغ وايي خو روسان دروغ نه وايي سبلکې هغو سره
څه وايي چې په سر يې رسولای شي.

دتزاري روسيې په باب په لندن کې د مختلفو فکورو د نمايندګانو
ترمنځ شخړې روانې وې، ددې له پاره چې د روسيې په باب افکار روښانه
شي د تزاري روسيې څخه پرنس ګورچاکوف لندن کې د روسيې سفير بارون
برونو د ليک په جواب کې وليکل چې د روسيې امپراتور تزار مخاصمانه
سياست نه خوښوي د افغانستان په باب موږ سوله غوښتونکي افکار لرو
او کيدای شي چې افغانستان د برېتانوي هند او تزاري روسيې ترمنځ
د يو حايل کار ورکړي. »

د انګلستان خارجه وزیر لارډ کلارنډن بیا هم په دغه نظر قانع نه و، ځکه د فارورډ پالیسي طرفدارانو د افغانستان له پاره داسې نظر درلود چې د اخو باید د انګلیسانو مستعمره شي او حایل باید تر هندوکش پورې ته وي. خو کله چې د سرحد د اټو د تعین مسایل منځ ته راغلل نو تزاري روسیې تر هر څه پخوا پر دې زور واچاوه چې « اقچه، سرپل، میمنه او اندخوی باید د افغانستان په احاطه کې راشي »

په دغه کال پر اتمانخیلو او مهمندو انګلیسي قواو حمله وکړه او د میچني شوپر مه جګړه پیل شوه. همدا رنګه پرورکزو ددې ګرمن کېنږ کښېنږ په نوبا [illegible] تواو حمله وکړه. په وزیرو قبایلو کې د انګلیس پر ضد د جګړو د پاره د تصمیمونو جرګې جاري وي. کله چې د انګلیس قواوې د بنو څخه د کابل خیلو سیمې ته را او خوځېدې نو د احمدزي وزیرو قبایلي لښکرو پر هغو برغل وکړ، څو دو زیرو او مسیدو تر منځ دعوه پیښه شوه، دعوه پر دې وه چې د رزمک په سیمه کې لغړي منځې او تو دي چښتي پورې د وزیرو حد او بریدې، په دې مسیدو دعوه وکړه او پر دې ډېره توده جګړه خپل تر منځ روانه شوه. انګلیسانو د فرصت په استفاده د غه شخړه ددوی په منځ کې توده وساتله او د رزمک پلان یې تر عملي مطالعې لاندې ونیوی.

ایران چې په لویدیځ بلوچستان کې خپل نفوذ زیات کړی وه د قلات خانی ته یې هم لاس غزوني پیل کړې په ۱۸۶۹ کې د بمپور ایراني افسر سرهنګ ابراهیم خان د کیچ او مکران پر سرحد برید وکړ. دده مقابلې ته سردار فقیر محمد بزنجو دیوه لښکر سره راغی او د قلات خان هم داروغه عطا محمد دیوټولی سپرو یو توپ او یوې غمباري سره هغه ځای ته واستول.

په دغو وختونو کې انګلیسانو هم خپل نفوذ د ګوادر بندر ته زیات کړی وه او د قلات خان خدایداد خان چې د ۱۸۶۵ کال د تړون په اساس د جاسک او ګوادر د تلګراف د پروژې همکار شوی وه په دې امید وه چې انګلیسان به په لویدیځ بلوچستان کې د ده په ګټه د ایران مخ نیوی وکړي. د بمپور د مسلې د حل له پاره انګلستان ګلډ سمت ته وظیفه ورکړه چې د موضوع تحقیق او حاکمیت وکړي .

۱۸۷۰ م .

په ترکستان کې د تزاری روسیې ګورنر جنرال ، کو فمان امیر شیر علی ته په یوه لیک کې ډاډ ور کړ چې سردار عبدالرحمن (ورسته امیر) ته به اجازه ورنه کول شي د امیر ـ شیر علی پر ضد فعالیت وکړي . همدارنګه کو فمان هغه ته ولیکل چې د افغانستان امارت باید د بخارا په سرحد اتو کې د فعالیت څخه ډډه وکړي .

امیر شیر علی د دولت د دستګاه تنظیم ته پاملرنه وکړه او د سید نور محمد شاه په صدارت یې کابینه جوړه کړه او د دولت دو ظایفو تفکیک یې د وزارتخانو پر اساس په تشکیل کې ځای کړ .

همدارنګه امیر شیر علی چې یو څه فراغت پیدا کړی ؤ، د سیستان مسلې ته یې پاملرنه وکړه څرنګه چې ایران په سیستان کې نفوذ ته پراختیا ورکوله شیر علی موضوع انګلیسانو ته حواله کړه څنګه د پاریس د ۱۸۵۷ کال د کنفرانس د پریکړې په اساس دد غو مسایلو حل د انګیسانو وظیفه وه .

پر سههند و دانګیس پرید و نه جاری وه ، ددغو جنګو نو ساحه محدوده نه وه بلکی قبایل ټوله راجګ شوی وه ، دمرد ان شمال ختیځ ته دوایتر ، خرکی ، برسول ، کوهی پپل میاخان او تنګاو چی کوم اتمان خیل پراته وه هم راپورته شول اودبا یز یو په سیمه کی یی دانګیسانو پرپوځی ځو کیو حملی و کړی .

ګلډسمت چی دا بران او خان قلات ترمنځ دپمپورد پیښی په رابطه منځګړیتوب ته تاکل شوی و دیوی منظمی دستګاه سره راروان شو ، په ۱۸۷۰ کی ګلډسمت ، کپتان هرپس دخان قلات نمایندہ داروغه عطا محمد او سردار فقیر محمد بز نجو په پمپور کی سره یو ځای شول ، دایران له خوا میرزا معصوم خان خارجه وزیر راغلی و ، دوی دسرهنګ ابراهیم له خوا دبلوڅی کلیود اشغال مسله طرح کړه خوایرانی نماینده ګانو نه یوازی دهغو کلیو خوشی کو لوته قناعت نه کاوه بلکی دټوله بلوڅی سیمی دملکیت د عوایی کوله . دپمپور کنفرانس په ناکامی پای ته ور سید ی ، خو ګلډسمت په ګوادر کی یوه غونډه جوړه کړه چی په هغه کی هر یسن ، دخان قلات نمایندہ داروغه عطا محمد ، سردار فقیر محمد بز نجو ، دکیچ سرد ار میر بابان کچکی ، دپنجګور سردار میر کاجیان را ټول شول او پریوه ترون یی لاسلیک و کړ چی خبری باید چاری و ساتل شی .

۷۱-۱۸۷۲ م :

انګلیسانو دامیر شیرعلی دتهدید له پاره له هیڅ وسیلی ځخه ځان نه دریغ کاوه . په دغو کلونو کی چی کله دامیر زوی

یعقوب خان بغاوت وکړه او امیر غوښتل چی هغه تهدید کړی خو دبریتانوی هند وبسرای مداخله وکړه او امیر شیر علی ته یی پیغام راولیږی چی یعقوب خان ته مجازات ورنه کړی ، امیر د انگلیسانو دا اقدام د ۱۷۵۵ _ ۱۷۵۷ د ترو نونو له روحه مخالف وباله او شهزاده یی وترټی .

هغه ډیره مهمه پیښه چی د بلوچستان په تاریخ کی د فاجعی حکم لری په دغه ۱۷۷۱ کال کی منځ ته راغله . د لویدیځ بلوچستان په برخو کی چی دایرن له خواتیری روان وه اوبیا د بهوورپه کنفرانس کی طرح شول او بی نتیجی پاته شول ، نوپه دغه ۱۷۷۱ کال دا گست له ۱۶ مخه دسپتمبر تر ۳ پوری انگلیسی ماموړین چی گلدسمیت هم پکی شامل ؤ په تهران کی دانگلیس په سفارت کی خبری وشوی . په دغو خبرو کی یوازی ایرانی او انگلیسی مامورینو برخه اخیستی وه . دوی دایران د شاه سره هم کتلی وه او هغه لا رهوونه ورته کړی وه چی ایران د کیمز یا کیچ او گوادر بندر څخه صرف نظر کوی خو اعوجاج ، رود دشت او کوهک نه پریږدی .

د گلدسمت نقشه منظور شوه او لاسلیکو نه پری وشول او په دی توگه بلوڅی سیمی چی وروسته په ایرانی بلوچستان یادی‌شوی په ایران پوری وتړل شوی ٠))

دادبریتانوی امپریالیزم یوه ضربه وه چی بلو څو ته یی ورکړه دغه تړون په ۱۸۸۳ کی ید خان قلات لاسلیك شواو د بلو څو روغ بدن شقه شو .

په دغو د ووکلو نو کی د سیستا ن مسله هم دغه گلد سمت ته سپارل شوی و. ، دامیرشیر علی له خوا صدراعظم سید نور محمد شاه سیستان ته ولیږل شو خو هلته هم بیله دی چی پر تار یخی اسناد واو سوابقو نظر اندازی وشی گلد سمت هم په خاوره او هم د هلمند په اوبو کی ایران ته بر خه ور کړه د| فیصله سید نور محمد شاه و نه منله او د انگریسا نو سره د امیر شیر علی پر اختلاف یو بل زیاتوب هم را غلی .

١٨٧٣ م :

ددغه کال په اپر یل کی صدر اعظم سید نور محمد شاه په بریتانوی هند کی د ویسرای نارت بروك او د بریتانوی هند د خارجه وز یر ایجسن سره دخبرو له پاره سملی ته روان شو . اساساً ویسرای امیر شیر علی ته بلنه ورکړی‌وه خو هغه په خپله نما یندگی سید نور محمدشاه ولیږی. سید نور محمدشاه په‌جولای کی د ویسرا ی سره خبر ی وکړی او هغه سید نور محمد شاه ته یادونه وکړه چی امیر به په‌خارجی سیاست کی‌دانگلیسی حکومت، خخه مشوره اخلی ،یوه بریتا نوی هیئت ته به اجا زه ورکوی چی دافغا نستان شمالی سرحدات وگوری ، همدارنگه په بلخ ، هرات او کندها ر کی به دانگلیسی دایمی هیئت له مقرری سره موافقت کوی په مقابل کی به انگلیسان امیر د دباند نی هجوم په مقابل کی حمایت‌کوی .

همدارنگه ١٥ زره توپکونه او یو ملیون روپی به امیر ته

ورکول کیږی . دغه تړون لا ملیك نشو او سید نور محمد شاه ویسراې ته وویل چی ددغسی تړون صلاحیت امیر لری نو ویسرای دامیر په عنوان یو مفصل لیك ولیږی او سید نور محمد شاه په اگست کی کابل ته را روان شو .

امیر شیر علی توپك قبول کړه خو پیسی یی نه وا خیستی او د هغو د وو انگلیسانو په باره کی چی د روسیی او ایران له لاری یی افغانستان ته راتگ ویسرای پیشنهاد کړی ؤ د امیر له خوا قبول نشواو په دی توگه د طرفینو تر منځ اختلاف نورهم پراخ شو .

انگلیسانو په باجوړ ، کورمه ، وزیرستان او بلوچستان کی پرستراتیژیکی ځایونو خپل کمپونه تقویه کول او په مقابل کی قبایلو د دوی پر ضد مبارزی ته ادامه ورکوله .

د تزاری روسیی له خوا کنت شوالوف لندن ته ولاړ او هلته یی د انگلیستان د خارجه وزیر لارډ گرانویل سره د افغانستان د شمالی سرحداتو د ټاکلو په باب خبری و کړی .

نوموړي کنت نو موړی لارډ ته ډاډ ور کړ چی د روسیی امپراتوری د وضع او امن د ورانیدو سره مینه نه لری او انگلیستان باید تزاری روسیی ته د مسؤلیتونو په متوجه کولو پلمی ونه کړی .

۱۸۷۳ م :

په انگلیستان د گلادستون حکومت سقوط وکړ او پر ځای یی دیزرایلی راغی . دیزرایلی چی محافظه کارانو ته منسوب ؤ د افغانستان او مرکزی آسیا په باب یی د فارورډ پالیسی تعقیب ته پاملرنه کوله . لارډ سالسبری د دیزرایلی صدراعظم د هغه راولنسن چی د افغانستان او انگلیس په لومړی جگړه کی په افغانستان کی ؤ او بیا د فارورډ پالیسی سوبکر ځینی جوړ شوی ؤ تر پوره نفوذ لاندی ؤ ه

راو لنسن ویلی وه چی د کابل په دربار کی باید انګلیس نژاده سفیر مقرر شی او په بلوچستان کی کوټه باید سمدستی اشغال شی .

ددغه کال د کوچنی اختر په ورځ امیر شیرعلی خان دخپلو تنظیم شوی قواو یودیر لوی پریټ (رسم گذشت) د سرنجان دغونډ یو سره ولید . داقواوی چی دسپه سالار حسین علی خان په قوماندانی تنظیم شوی وی ۳۷ پلی کنډکه څلورر جمته سپاره اولس توپخانی وی .

دد غه نظا می نما یش د کتلو له پاره د قبا یلو خلك هم رابلل شوی وه . دا یودیر غټ سانو رؤ ، اودهغه داطلاعاتو راپو پهدری ورځو کی تر دهلی اولند نه ور سید .

انګلیسا نو په با جوړ کی دقوی داستعمال پرځای د توطیو څخه کارو اخیست اوپه لوړ ی سر کی دبا جوړ دفیض طلب خان او د ناوګی دغلام حیدر خان ترمنځ لویه شخړه راا و چته شوه .

۱۸۷۵ م :

ددغه کال په جنوری کی لارډ سالسبری چی دهند دچارو زیرؤ اودصد راعظم دیزرایلی (ورو سته لارډ بیکانسفیلډ) هندو یسرای ته ولیکل چی دامیر شیرعلی په دربار کی د انګلیسا نوله خوا اسلمان نما ینده دبریتا نیاپاره نشی ځا صلولای ، دامیر محمد ی و غوښتل شی چی په کندهار اوهرات کی انګلیس نژا ده نما یند ګان ومنی البته که په کابل کی مسلمان نما ینده وی سمد ستی فرق نه کوی .

دبریتانوی هندو یسرای چی د لیډرل ګو ندغړی ؤاودافغانستان په چار وکی وارد سړی ؤ تلګرافی لهسا لسبری څخه و غوښتل چی دا امردی اوکه زموږ مشوره هم غوښتل کیږی ، هغه ورته ولیکل چی

بلور سیاستی دستوری له پاره وختلری ء . ویسرای دغه موضوع پیټورد سیاسی کمشنر ریچارډ پالك ، کردستن په نیپال کی سیاسی مامور او ټیر نټن د پنجاب دگورنر ونایب تهحو اله کړه او هغو تو لو په گډه دما لسبری نظر رد کړ ا و دموضوع څخه د جون په میاشت کی لندن ته خبرور کول شو .

لارډ نارت بروك دهندوستان ویسر ای چی دمحافظه کارانو سره پهسخا لفتو لارډ مخ کی لهدی چی د ما موریت مده یی بی پو ره شی ددغه کال په نوامبر کی لهخپل پست څخه انکارر وکړاو پههغود لایلو کی چی داو ظیفه یی پر یښو وله عمده مسئله داوه چی دقا رورډ پالیسی لهلاری پهافغانستان کی تاکلی اهداف نه ترلاسه کیږی .

دیزرا یلی او سالسبری ، دلار د نارت بروك پرځای د کوم سری په لټه کی وه هغه را ولنسنو رته په گو ته کړ اودا نو هغه لارډ لیټنؤ چی د افغان او انگلس ددوهمی جگړ ی اوریدیل کړ .

امیر شیر علی چی دانگلیسا نو څخه ز ړ ه شینی شو ی ؤ او په دا گه یه یی ویل چی انگلیسان په سیا ست کی دروغوا یی خوروسان دروغجن نهدی اونو ځکه تما یلات یی درو سیىوخوا ته زیاتیدل . ده په ترکستان کی دتزاری روسىی د گو ر نر جنرا ل کوفمان سره مکا تبه جاری سا تله .

دده نظامی اوسیاسی مشاور قاضیقادرؤچیدده داعتماد سړیؤ خو په دننه کیدبریتا نیا دمخفیسرویس غړی ؤاودامیرورځنی اطلاعات یی انگلیسانو تهمخا بره کول . د روسا نو خوا ته دامیر تما یلا ت دانگلیسا نزدډیر سخت تشویش با عث کیدل .

شیرعلي د قبایلو د چارو سره منظمه رابطه ساتله او کله چې دانګلیسیانو په لمسون د باجوړ د فیض طلب خان او د ناوګي د غلام حیدرخان ترمنځ اختلافات جګړې ته ورسیدل په ۱۸۷۵ کال کې امیر شیرعلي د هغو ترمنځ جوړه وکړه چې دواړو خواو ومنله .

دامیر شیرعلي دا قدام او په قبایلو کې دده نفوذ نورهم دانګلیسیانو تشویش وپاڅاوه .

په بلوچستان کې انګلیسانو لاس وهنې ته زیاته پاملرنه وکړه او په سنډکې یې دانګلیس سیاسي نماینده میجر جاکوب طرح تر تطبیق لاندې ونیوله . ددې لپاره چې د قلات خان خدایدا دخان په خپلو خپلوکو تهدید کړي او یا خپل نظریات پرې ومني نود هغه پرضد یې سردار ازادخان نوشیرواني او سردار ګوهرخان زرکزي تحریک کړل چې پر قلات حمله وکړي .

د ۱۸۵۷ د دسمبر په ۸ ورځ د دغې توطیې د طرح تطبیق دانګلیس دیوزیر دسته ماېورسنډیمن (وروسته سرسنډیمن) لاس ته وسپارل شو .
هغه په دغه ورځ په سیوي کې د سردار ملامحمد رئیساني سره وکتل ، په دغه وخت کې دا سرداران حاضروه . سردار امام بخش مزاري ، سردار جمال خان لغاري ، سردار حیدرخان لوني ، سردار سکندرخان کوسه ، د سردار کتران خان مري ورور میر مهرالله خان سردار شهبازخان بګټي ، سردار نادرخان کتران او سردار بائل خان بزدار .
تر دغې جرګې وروسته سردار امام بخش او سردار جمال خان چې د سنډیمن سره یوځای له سیوي څخه راروان شوي وه د سنډیمن څخه د بي بي نانی په سیمه کې بېل شول قلات ته ولاړل او سنډیمن کوټې ته راغی .

دغو دوو سردارانو خدایداد خان دې ته حاضر کړ چې جرګې ته راشي. دا جرګه د دسمبر په ۲۵ په مستونګ کې جوړه شوه. په دغه جرګه کې سنډیمن سردارانو ته اعلان وکړ چې ستاسې له وضع څخه د هندوستان ویسرای ډېر مشوش دی او نو ځکه اراده شویده چې ستاسې اداره په پنجاب پورې وتړل شي.

خدایداد خان چې وار خطا شوی ؤ ترخوله یې ووتل ما غو ښتل په بلوچستان کې ناراسې راوستلو له پاره د افغانستان څخه مرسته وغواړم خو اوس له دغه کار څخه منصرف شوی یم. خو دا باید ځر ګنده کړم چې د بل حکم نشم منلای. د ده خپل رقیب ملا محمد رئیساني ته و یل داوضع که زما په ګټه نه وي نو ستا په ګټه به هم تمامه نه شي.

سنډیمن چې سرداران او خان قلات یو په بل و تړکول نو پر ماهرانه توګه یې جرګه ختم کړه او را تلونکې کال ته یې د مسأ بلوچ حل معطل کړ.

امیر شیرعلي د بلوچستان حالات هم څارل او له دې څخه هم سخت ناراحته ؤ چې انګلیسان د قلات په چارو کې نه یوازې دده بې مصلحته ګوتې وهي بلکې کاملاً وضع داسې عیاروي چې هغه دافغانستان په په زیان تمامه شي.

۱۸۷۶ م :

لارډ لیټن د بریتانوي هندد و یسرای په حیث داداري واګې په لاس کې واخیستې او د فارورډ پالیسي په تطبیق یې لاس پورې کړ. ده تر هر څه وړاندې دامیرشیرعلي اداره تر نظارت لاندې و نیوله او جاسوسان یې موظف کړل چې د هرې ورځې احوال یې ده ته ور سوي.

ده دیوه لیك کا پي په لاس راوړه چې په تاشکند کې د رو سې

د ګورنر جنرال کرفان له خوا شیر علي ته رسیدلی و . دا لیک په لندن کې وزارت خارجه په پترسبورګ کې د انګلیستان سفیر لارډ لوفتس ته ولیږل شو او هغه د روسیې وزارت خارجې ته د یو یادداښت سره ولیږی . په یاد داښت کې شکایت شوی و چې کنت شوالوف په لندن کې د روسیې سفیر کوم داد بریتانیا ته ورکړی و چې افغانستان د روسیې له نفوذ څخه د باندې دی خو اوس کوفمان امیرشیرعلي ته لیک لیږی . د روسیې د خارجه وزارت مامور م . د . ګیرس او خارجي وزیر ګورچاګوف دا لیک ترلیدلو وروسته دا لیک ماهیت مهم و نه باله او حقیقت هم داوچې لیک د تجارت په عادي معاملو په درلوده او امیر شیر علي هم د اصلاحیت درلود چې د غسې لیک واخلي او هم یې جواب ولیکي .

خوانګلیسانو په دې برخه کې پلمه غوښته او اراده یې درلوده چې فضا ناسالمه کړي او د را ولنسن نظریاتو ته عملي بڼه ورکړي .

د دغه کال په غټو پیښو کې د بریتانیا نوی هند د فارورډپالیسي د طرفدارانو هغه خطرناکه پالیسي وه چې بلوچستان ته ئې و کړه . کویټه چې په ۱۸۴۱ کې د بریتانیا او د خان قلات میر نصرخان په تړون کې د افغانستان څخه بیله شوې وه په دغه کال ۱۸۷۶ کې انګلیستانو رسماً اشغال کړه او د یوې نظامي اډې په شکل یې واړوله . په دغه ځای کې یې دوسره قواوې ځای پرځای کړې چې هم یې قلات تهدید اوه او هم یې تهدید کندهار ته متوجه و .

سنډیمن چې د سیجر جاکوب د سترو استعماري شاګردانو څخه وه د بلوچستان اختیارات وروسپارل شول او هغه تر هر څه لومړی

دميجر جاکوب دطرحو سره سطابق دبلوڅوخانانو يو په بل ووهل .
خان خدايداد خان دقلات خان چې د ملا محمد رئيسانی د ډلی او
خاصه توګه دامام بخش مزاری سره بدی در لوده دسنډيمن په
پټ هدايت خان ته داسی اطلاع ورکول شوه چې سعر و ف سيا ر ز
شخصيت سردار نور الدين خان دامام بخش سره لاس يو کړی دی
او دخان قلات پرضد فعاليت کوی . خدايداد خان دخپل داړوغه
عطا محمد په ذريعه نور الدين خان راوغوښت اودهغه د ملګر و
سره يې ووژی . تر دغه قتل وروسته د نور الدين ملګری ټول د خان
قلات پرضد راپورته شول . خان قلات ته بله چاره پاته نشوه بيله
دی چې دانګيسانو حمايت ته خان وسپاری .

کله چې خان قلات له هری خواتجريد شو نو دلارډ ليټن دا ميرسره سنډيمن هغه مستونګ ته وغوښت اود ١٨٧٦ کال د جولای په
١٣ يې د مستونګ تړون په هغه لاسليک کړ . د دغه تړ و ن غټ
ټکی دادی :

١ـ له هغه ځايه چې دقلات دحکومت دسيلی د جام او نورو سر دار
انو تر منځ دکلونو راپه دی خوا مخالفت موجودو . او بيادد غو تناز
عاتو دحل له پاره . دديره غازی خان دپټی کمشنر ميجرسنډيمن زيار
و يوست او اوس د بريتانيا د حکومت له خوا دخاص نما ينده په حيث
را غلی او دقلات خان هم دصلح په شرايطو راضی شوی دی نو پر لاندی
شرايطو او مسايلو موافقه راغلی ده .

٢ـ سوږ سرداران او دسيلی جام د جلالتماب مير خدايداد خان
دقلات دوالی فرمانبرداری اعلانوو . او همدا رنګه اعلانوو چې
د بلوڅو دقديمی دستور اوقواعد و مطابق به جلالتماب ز موږ
حقوق را ته خوندی .

۳ـ جلالتماب په لاندې توګه زموږ حقوق را منظوروي :

الف ـ د سردار سلا محمد خان خلف سردار اسد خان به د سار اوان د سردار په حیث پر خپل ځای پاتې کېږي او دغه پر سرداري به په عام دربار کې اعتراف کېږي او خلعت به ورکول کېږي .

ب ـ سردار ګوهر خان دزهري او سید ونکي چې جهالوان نوله خوا د سردارتاج محمد خان پر ځای تاکل شوی منظوري به یې صادر یږي.

ج ـ د سرحوم میر لښکر خان پر ځای به سردار نور الدین د مینګلو د سردار په حیث منظور کېږي او دده د بالغ کېدو تر وخت پورې د دغه ترو میر ابراهیم خان د سرداري چارې اجراکوي او جلالتماب (خان) به خلعت ورکوي .

د ـ زه جام علي خان د میرخان خلف او د ساراوان او جهالوان سرداران غوښتنه کوو چې جلالتماب خان دې په یوه لیکې پاڼه کې په خپل لیک زموږ دا غوښتنه میجر سنډیمن ته وړاندې کړي چې هغه یې د هندوستان حکومت ته وړاندې کړي چې جام میرخان دې بیرته زیاله زندان څخه آزاد شي .

هـ ـ د قلات او لسبیلې ترمنځ د صلح په خاطر به جلالتماب (خان) میر جام علي خان ته خلعت ورکوي .

۴ـ د ساراوان او جهالاوان سردارن غواړي د ضبطي محکو په باب یوه کمیټه تعین شي چې په هغه کې د سردارانو او جلالتماب د حکومت نمایندګان شامل وي څو په دې باب مسایل حل ته ورسوي.

۵ ـ موږ سرداران جلالتماب خان او میجر سنډیمن ته وعده ورکوو چې د دره بولان په لار کې د تجارت په اړ تباطهره فیصله

وشي ژمونږ به قبوله وي .

۶- ددغه تعهد په اساس تیر پر هیر دي، که د جلالتماب (خان) عمال پر مظلومانو تیري وکړي هغوی به جلالتماب (خان) ته شکایت کوي او جلالتماب به عدالت کوي خو که د (خان) عدالت ونه کړ نو موضوع به د فیصلې له پاره د بریتانیا سرکار ته حواله کیږي .

سنډیمن په دې توګه د قلات خان ته په خپلو سردارانو زړ ندې ورواچوله، انګلیسانو به سردارن د خان پر ضد لمسول او بیا به یې فیصله په خپل لاس کې نیوله . ددغه کال ۱۸۷۶ په دسمبر کې د هندوستان وایسرای لارډ لیټن جاکوب اباد ته راغی، سنډیمن د قلات خان خدایداد خان ورته راوست او دد سمبر په ۸ ورځ خدایداد لارډ لیټن یو بل تړون لاسلیک وکړ چې عمده مواد یې دادي:

۱- میر خدایداد خان به د بریتانیا د حکومت دښمنان د خان دښمنان بولي او د هغوی سره به مخالفت کوي.

۲- خان (میر خدایداد) د بریتانیا تحت الحمایتي مني او په هره چاره کې به د بریتانیا مشوره اخلي .

۳- د بریتانیا د حکومت بې مشورې او بې اجازې به د ریاست دباندې هیڅ خط او کتابت نه کوي .

د بریتانیا حکومت ددې په عوض کې :

۱- د قلات خودمختاري تسلیموي.

۲- د ضرورت پر وخت د خان د قدرت ساتلو په منظور که د دباندې خوا یرغل پرې وشي مناسبې او ضروري مرستې به کوي . «

ددغه تړون تر لا سلیك وروسته ویسرای خان ته ۳ لکه روپۍ ور کړې اودا منتبې پرخان اوسر دارا نو کېښو د چې سیجر سنله یمن یې د خان په دربار کې دای ، جی، جی (ا یجنت گورنر جنرال) په حیث مقرر کړ.

خان قلات دخان گړ پېار (چې وروسته جا کوب آباد و بلل شو) ویسرای لار دلیتن ته به لنگوته کې سوغات کړ.

۱۸۷۷م:

دامیر شیر علی په نماینده گی سید نور محمد شاه صدراعظم او د هند د ویسرای لیټن په نمایند کی سرلوېس بیلی په پېښو ر کې خبری پیل کړی دا خبری چې په جنوری کی شروع شوی یوه زیا ته موده یې دوام و کړ . انګلسی هیئت زور لګاوه چې امیرشیر علی په افغانستان کې انګلیسی نژاده نمایند گان ومنی او د هغواسنیت بهوسا تی خو دافغا نستان نمایندهٔ ددغه کار خطر ونه په نښه کول اودبر یتانوی هندسره یې دامیر دوست محمدد وختو ۱۸۵۵ او ۱۸۵۷ کال تړونو ته اشاره کوله چې هلته پر دی موافقه شوی وه چې د بر یتانوي هند سیاسی نماینده دی انګلیس نژ اده نه وی

په مقابل کې دلارډ لیټن نظریات دهغه نماینده سرلوس پیلی بیان کړل چې امیر شیرعلی چې د دغو نمایند گانو د قبول سره موافقه نه کوی داد یوی دښمنی حکم لری .

پـه مقـا بـل کـې سید نو ر محمد شا ه د امیر له طر فه پیلی ته و ویل داد ښمنی خـو انګلیسا ن کـو ی اوداد ری

شګا یتونه پیوړا ندی کړل:

اول ویسر ای ولی د یعقوب خا ن په طرفدا ری پرا میر زو لګوی داد یوی صر یحی مدا خلی حکم لری، دوهم دوا خان میر تدولی سوغا تونه لیږی، دریم مررا برت سنډ یمن دا میر بی استیذ انه د خان قلات سره تړون کوی او په کو یته کی بی لویه نظا می پسته ا چو لی ده .

دغه خبری بی نتیجی دلارډ لیټن په امرد پیلی له خوا د مارچ په لومړی هفته کی فسخ شوی او د مارچ په ۲۶ سید نو رمحمد شاه په پیښور کی و فات شو .

د سیدنور محمد شاه تر مړینی وروسته سمد ستی د خبر و دادامی له پاره یو افغانی هیئت چی حبیب الله خان مستو فی، ملا شا محمدا و تاج محمد پوپلزی او میرز ا محمد طاهر پکی شامل وه پیښور ته روان شول خو ا نګلیسا نو له څمر ود څخه هغوی را جوا ب کړ ل.

ددغه کال په سپټمبر کی یوتر کی هیئت د ام. کی ا فندی په مشری کا بل ته را غی، ددغه هئیت دخبرو مقصد داوه چی د تر کیی د سلطا ن چه په عین زمان کی بی دخلیفة المسلمین حیثیت درلو دامیر نا فذو یو لی څوا میر شیر علی درو سیی سره روابط پری کړی او دا نګلیسا نو غو ښتنی و منی . ښا یی د تر کیی (عثما نی) سلطا ن ته. بها نګلیسا نو په اروپا کی ا متیا زات منلی وه چی دهغه په مقابل کی به هغه کو ښښ کوو ه چی ا میر شیر علی دا نګلیسا نو ته تسلیم کړی، خو ا میر هغوی ته وویل : »ر و سا نوده اوهیوا د ته بی نا ارا میندی پیدا کړ ی بلکی بر عکس جنرال کوفما ن دده سر ه په برابری او مسه

واتو رو یه کړېده.

داهیئت ناکامه ولاړ ولاړه لېټن تر ډېر بخوا هم عصبي او په قهر شو. په دغه کال کې معروف روحاني مبارز د صوات اخوند صاحب چې اصل نوم یې عبدالغفور او د سوات د شرعي حکومت موسس و په سیدو شریف کې وفات او هلته ښخ شو. دغه ځای سیدونو مېدې خود ده د مرقد په واسطه د هغه ځای له نامه سره شریف هم وایي. ده د انګلیسانو پر ضد ډېرې مبارزې کړېدې او دا مېلې په لویه جګړه کې دی پخپله د یو محاذ قوماندان و» ده د امیر شیر علي خان سره اړیکې درلودل او هغه یې په دې ستایه چې د انګلیسانو سره مخالف دی. ـ ده امیر شیر علي ته ډېر به لیکو نه خپل لاسلیک ډي و لېږل چې سرنامه یې سپینه وه او په خپل یو لیک کې یې امیر شیر علي ته ولیکل چې د دغو لیکونو څخه هر لیک چې کومې قبیلې ته لېږي صرف په سرنامه کې د هغې قبیلې نوم ولیکه. دده یو لیک د هغه وخت په شمس لنهار جریده کې هم خپور شویدی.»

د دغه کال په لومړیو ورځو کې لېټن په یوه لوی دربار کې چې په هغه کې د ټول هندوستان راجګان، نوابان، سردارا نو او خانانو ګډون کړی و د برېتانیا ټولواکمنې ویکټوریا ته د هندوستان د امپراطریسې خطاب ورکړ. د دغه دربار ته امیر شیر علي خان هم ور بلل شوی و خو هغه ورنغی او دا هم د انګلیسانو د قهر او غضب اسباب برابر کړل.

په دغه کال انګلیسانو پر اپریدو دوې حملې وکړې چې یوه حمله یې د ګرمن ماګتا په قوماندانۍ او بله یې د جنرال کیزو رامس په

قوما ندا نۍ وه .

۱۸۷۸ م:

د تزاري روسیې یوهیئت د جنرال ستا لیتوف په مشرۍ کابل ته ورسید او د امیر شیرعلی خان سره یې په اګست کې د ګټل او د یوتړون پر مسوده مطا لعا ت پیل شول . امیر شیر علی غوښتل د تز اري روسیې په نظامي او سیاسي مرسته دانګلیسا نو استعما ري فشار کم کړي.

د همدغه کال د جون له ۳ څخه د جولاې تر ۱۳ پورې د بر لین کا نګره جوړه شوه چې په هغه کې تزاري روسیې د ختیځ د مسلې په ار تباط افغا نستان دا نګلیس د نفوذ ساحه وبلله او په دې توګه د ستا لیتوف سفر بې نتیجې شو .

په همدغه وخت کې د امیر ولیعهد عبدالله جان چې ۱۷ کلن ځلمی ؤ مړ شو او د هغه مرګ نورهم مسائل پسې مغلق کړل .

د سر نیول چمبر لین په مشرۍ انګلیسي هیئت چې غوښتل یې په زور کا بل ته راشي دامیر شیرعلي په امر یې په خیبر کې مخ نیوی وشو . د ډیپلو ماسۍ په تاریخ کې دا سې پېښه بې سا بقې وه چې یو سیاسي هیئت بېله قبلي موا فقې په زور سره وغواړي د سیا سي مذاکر اتو په غرض یوه هیوا د ته ننوزي ، خوانګلیسا نو ځا نته یوه پلمه تراشلې وه او هغه داوه چې امیرد روسیې هیئت منلی ؤ ، نو ځکه ا نګلیستا نو ځا نته حق ور کاوه چې د د وی هیئت هم افغا نستان ته راشي .

د روسي هیئت سره چې مشر ئې ستا لیتوف (بریدجنرال) ؤ، ن، ای،

زګونو ند مرستیال په توګه، دوه ژباړونکي (انګلیسي او ترکي) ژبپوه اکتر د هغه مرستیال او د یوه کوچني بریدمن تر قوماندانۍ لاندې ۲۱ تنه قزاقان تول‌تر دیرشو څه زیات کسان و.

خو انګلیسي هیئت چې د مهٔ راس دلښکر سر قوماندان جنرل نیول چمبرلین و د پېښور سیاسي کمیسار چګړن پوړلوی‌نا پلوون کوانیاري (کیوناري ـ چې د کابل خلکو کمناري باله) «۲۵» تنه عسکر او نور د ول د ول پرسونل ورسره و چې شمېر یې تر زرو تنو هم زیات و.

بریتانوي مطبوعاتو کابل ته د ستا لیتوف د هیئت مسافرت چې کارل مارکس پهٔ یوه لیکنه کې چې د ۱۸۷۸ کال د سپتمبر په ۲۴ نېټه ورکړ یک انګلس ته لېږلی دی د ((په افغانستان کې د روس د شطرنج حرکت)) بللی دی یو لوی خطرناک حرکت و باله او داسې تبلیغول لکه د بریتانیا پر حاکمیت چې تیری شوی وي، دغو مطبوعاتو د امیر شیر علي دا حرکت چې د پلوماسي مخالف انګلیس هیئت په زوره ننوتل هو ښتلاو د هغه مخه یې ګرزولي وه د (یې ساری سپکاوی) پهٔ نامه یاد کړاو (اندیا تریبیون) د (هغه جګړه چې پهٔ مخ کې وه) مقاله خبره کړه.

د اکتوبر په ۲ د بریتانیا د نماینده لارد لیټن له خوا افغانستان ته اولتیماتوم ورکول شو چې امیر به رسماً د خپل عمل څخه د پښېماني په عنوان معافي غواړي او پهٔ کابل کې به انګلیس نژاده سفیر مني او هیئت ته به اجازه ورکوي چې

کابل ته ورسي.

د نوامبر په ۹ د انګلستان صدر اعظم د لندن ښاروالي په ګیلډ هال کې یوه اوږده وینا وکړه او په هغه کې یې وویل «د هند شمال لویدیځ سرحد یو تصادفي او غیر علمي سرحد دی.» باید دا حالت بدل شي. د لارډ بیکنسفیلډ دا خبره په څرګنده هغه حقیقت روښانه کوي چې انګلستان و د سره څخه د جګړې اراده درلوده او نورې خبرې یې صرف بهانې وې.

د التیماتوم نیټه د نوامبر په ۲۰ پوره کېده خو امیر د بریتانیا د التیماتوم جواب د نوامبر په ۱۷ لیکلی ؤ او په هغه کې یې یادونه کړې وه چې افغانستان او انګلستان سره دښمني اراده نه لري، که انګلستان داسې یو هیئت چې د هغه شمېر د شل څخه تر دیرش پورې وي راولیږي قبول به شي.

د شوروي ازبکستان په تاریخي ارشیف کې هغه لیک پروت دی چې په ترکستان کې د تزاري روسي ګورنر جنرال کوفمان امیر شیرعلي ته لیږلی او د امیر له خوا د انګلیس د التیماتوم تر صادریدو دوې ورځې پخوا هغه ته رسیدلی ؤ. په دې لیک کې کوفمان امیر ته لیکلي وه: تر کومه ځایه چې معلومات لرم د بریتانیا دولت به له نوي سره کوښښ وکړي چې ستاسې سره مصالحه وکړي، زه د دوست په حیث تاسې ته توصیه کوم چې تاسې هم د زیتون څانګه (د صلح رمزي علامه ده) هغوی ته وړاندې کړی.

ولې سره له دې چې شیرعلي د زیتون څانګه وړاندې کړه خو بریتانیا د جګړې اراده درلوده نو بیله دې د امیر وروستي لیک واخلي د نوامبر په ۲۱ یې له درو لارو پر

افغانستان تجاوز وکړ. دخیبر له لارې دجنرال براون په قوماندانۍ، دکورمې له لارې دجنرال رابرټس په قوماندانۍ او دبولان له لارې دجنرال ستوارټ په قوماندانۍ لښکرې افغانستان ته را ننوتې.

ددسمبر په لسمه ورځ امیر په بالاحصار کې یوه جرګه جوړه کړه چې په هغه کې دده وزیران او سرداران را ټول شوي وه. هغوی ته یې ابلاغ کړل چې دی به پیترسبورګ ته ځي او هلته به ددوولتونو جرګه را غواړي څو دانګلیس عمل وغندي. ده خپل زوی یعقوب چې تازه د امیر له زندان څخه را وتلئ ؤ په خپل وکالت غندۍ ته معرفي کړ او بیا د بلخ خوا ته روان شو.

دافغانستان دسیاسي چارو رښتیا نی پیژندونکي او متخصصان دامیر دا حرکت دیره لویه اشتباه ګڼي. ځکه ده هم منظمه قوه درلوده او هم قبایل چې هر وخت یې دهیواد په حمایت کې شهامت ښوولی ؤ او اوس هم دانګلیس پرضد دقهر څخه انفجا رته رسیدلي وه یو ډېر ستر قدرت ؤ، ده کولای شوای سمدستي ددغو قبایلو لویه جرګه را وغواړي او دهغو په ملاتړ ددښمن مخه ونیسي.

په دغه ۱۸۷۸ کال کې انګریسانو پرا نیځیو قبایلو او ملکانو د میجر کمپل په قوماندانۍ حمله وکړه، همدا رنګه بله نظامي قوه یې د چرګرن چنګیز په قوماندانۍ پرا تما نخیلو ورپورته کړه او یوه بله قوه یې دجنرال ماډ په قوماندانۍ وا پریدو وزخه خیلو ته واستوله دد وی سره دقبایلو له خوا سختې مقابلې وشوې. انګلیسانو چې پر افغانستان دتیري اراده درلوده نو مخکې تر مخه یې لا دغه سترا تیژیک مرکزونه تر خپل یرغل لاندې ونیول. په دغه لړکي انګلیسا نو په همد غه

کال پر کوم یوه ډېره سخته حمله وکړه ځکه چې دا حمله ناڅاپي وه نو ډېر قبایلیان په کې شهیدان شول .

۱۸۷۹ م :

د جنوري په ورو ستیو ورځو کې دا میر له خوا هغه لیږل شوې هیئت چې قاضي قادرو ، سردار شېر علي ملا شاه محمد او نور پکې شامل وه له تاشکند څخه مزار شریف ته راو ګرځید او په ترکستان کې د روسي د ګورنر جنرال ګو فمان پیغام یې امیر ته راوړ چې مصلحت یې و، کړې ؤ چې په دغه حساس وخت دې امیر له وطنه نه وزي.

د فبروري په ۲۱ امیر شېرعلي د ګانګرین په ناروغۍ په مزار شریف کې مړ شو . د ده مرګ کاملا طبیعي نه ؤ ،ځکه د روسي هیئت طبیب یا روسکي هم په دغه برخه کې مشکوک ؤ .

دا پېښه په ده ورځ چې د بریتانوي هند دجا سوسي سرو یسو نو په د منظم پلان له مخې لو مړی ولیعهد عبد الله جان او پسې امیر شېر علي په مخفي تو ګه وژلي وي ځو دد وی د مطلب سړي یعقوب خان ته لار خلاصه شي .

د مارچ په اوا یلو کې امیر یعقوب خان د هندوایسرا ی ته د پلار د مرګ او د فبروري په ۲۹ د خپل امارت د پیل خبر ور کړ، او د دغې میا شتې په پای کې د بریتانوي هند له خوا نشي بختیار دروغي د شرا یطو له پلان سره کابل ته راو رسید .

د مي په اوله امیر یعقوب د یوه هیئت سره ګند مک ته روان شو څو هلته پر هغه تړون خبرې وکړي چې په هغه کې د افغانستا ن روغ بدن ژو بل شو .

دسې په ګندمک تړون رسید ، هلته د جنرال بران عسکري کمپ لګیدلی و او امیر دانګلیس د نماینده کیو ناري سره خبري پیل کړې دا خبري دسې تر ۲۶ پورې اوږدې شوې او دسې په ۲۶ امیر یعقوب د ګندمک تړون لاسلیک کړ. دا تړون ډیر ژر دلارډ لیټن له خوا هم په نښه شو او په بریتانوي هند او لندن کې د بریالیتوب جشنونه ونیول شول ولې دا یې هیر و چه «هزا رباده ناخورده درر ګ تاك است». د ګندمك تړون غټ ټکي دا وه.

۱ـ داتا ئیدیږي چې له دغې نیټې څخه دد واړو هیوادو تر منځ دوستي قايمه شوه.

۲ـ په دو همه ماده کې دامیر څخه د اصلا حیت سلب کیږي چې غیر له انګلیس څخه بل به د هیڅ چا سره رابطه نه ساتي.

۳ـ په څلور مه ماده کې دامیر څخه تعهد اخلي چې په خپل دربار کې به انګلیسی نژاده سفیر منې.

۴ـ په اتمه ماده کې د کرم (کورمې) څخه تر کابله به د تلګراف په لین غزولو کې امیر جدي مرسته کوي.

۵ـ په نهمه ماده کې د (پښین) نیمه تر (کوژك) پورې، د کورمې سیمه د ځا ځیو تر سرحده او په ختیځه برخه کې د هفت چاه او لنډي کوتل سیمې له افغانستان څخه بیلیږي.

۶ ـ په دغه نهمه ماده کې د کورمې، پښین او سبي ځینې سیمې چې له افغانستان څخه بیلې شویدي یادونه کیږي چې دا به په داسې نتیجه ول دبر تنې په لاس کې وي ، اوس به یې سا لیه په امیر اوا داره به یې په بریتانیا اړه لري .

۷ ـ په همدغه نهمه ماده کې یادونه شویده چې بریتانوي

ما مورا ن به په خبر ، پیچ (کونړ) په برخو کی دازادو قبا یلو سره اړ یکی ټینګوی .

۸ ـ په لسمه ما ده کی د بر یتا نیا له خوادکا ل شپږ لکه کلداری اسیر ته مقرریږی . د ګند مک لس ماده ایز تړ و ن ا فغا نستا ن په پوره تو ګه د با ندنی سیاسی خپلوا کی څخه بی بر خی کړ .

په همدی تړون د کور سی ، پښین آو سیوی (سبی) سیمی دهغود ټول نفوس سره له افغا نستان څخه بیلی کړی او همد ار نګه بی د خیبر او میچنی ہر کوتلو نوخپل کنټرول ټینګ کړ .

روسی ختیځ پیژندو نکی ل . ن سو یالیف لیکلی ؤچی د ((ګند مک د تړون دستن لوستنه په ډیره روښا نه توګه دانګلیسانو دا غو ښتنه څر ګند وی چی په ټینګه خپل قدرت دا سود سیندتر ټی غا ړی او تر هرات پوري په ټول افغا نستان کی ټینګ کړی . د ګند مک تر تړ و ن وروسته دا فغا نستان دخپلوا کی په هکله خبره هم نشوه کید ای .))

ددغه تړون د تحمیل په قد ردانی کی د بر یتا نیا دولت کیونا ـ ری ته (سر) لقب ور کول شوا وبه لنډو ورځو کی افغانستان ته د سفیر په حیث راولیږل شو. دده را تګ د میکناټن خاطری را ژوندی کړی نو ځکه د کا بل سترملی قیام هغه ته د میکناټن په شان سز اور کړه او دافغان او انګلیس دوهم جنګ دوهمی مر حلی ته داخل شو .

۱۸۷۹ م :

دجولای په ۲۴ میجر کیونا ری (دکا بل خلکو کمنا ری با له) دګند مک د تړون له مخی کا بل ته دانګلیس دسفیر په حیث راور سید ی او په بالا حصار کی دامیر کورته نیژدی ځای ور کول شو . د ه دا او لنی سفیر میکناټن (دا فغان انګلیس دلو مړی جګړی قر بانی)

په توګه دخپل صلاحیت له حده څخه تیری وکړ. او دامیر یعقوب ددولتی اراکینو په تحقیر او تهدید یې پیل وکړ.

دسپتمبر په ۲ دکابل په ښار کی هراتی پلټن قیام وکړ. او د کابل دښار عامو خلکو په مظاهره دهغود قیام هرکلی وکړ. مظاهره کوونکو په بالا حصار کی دکیونا ری کور ته ورغلل او کله چی دکیونا ری له خوا پر هغو فیرو شو، عسکرو او خلکو سفارت ته اور واچاوه، کیونا ری او ملګری یی ووژل شول او سفارت وسوځل شو.

دستمبر په ۳ دکابل په ښار کی لوی قیام دکابل دا طرافو خلکو هرکلی وکړ.

دسپتمبر په ۷ په سملاه کی لارډ لیټن دهندو ویسرای ته په کابل کی دانګلیس دسفارت دپو مخوزه تباهی خبر ورسید. هغه سمد ستی په کور مه کی دبریتانوی قواؤ قوماندان ته امر صادر کړ چی قوا پر کابل راروانی کړی.

داکتوبر په اوله درابرتس قواوی دلوګر وادی ته ورسیدی، امیر یعقوب او سردارانو هرکلی ورته ووایه او دکابل خلکو پرهغو پرغلو نو ته دوام ورکړ. دکابل په لارکی کله چی داقواوی سنګه نوشتی ته ورسیدی د پر سخت مقاومت سره مخا مخ شوی

داکتوبر په ۱۲ را برتس دانګلیسی قواو سره کابل ته ورسید او په بالا حصار کی یی ځای ونیوی.

په همد غوو ختونو کی د جنرال سیټوارت په مشری یوه لو یه

انګلیسی قوه کندهار ته او بله قوه دجنرال براون تر قوماندانی لاندی جلال اباد ته ور سیده .

په نوامبر کی د کیوناری دقتل او د انګلیس دسفارت دسوځلو تحقیقات پیل شول او په دغه وخت کی ډیر کسان اعدام شول چی جنرال خسرو خان کافری، کوتوال محمد اسلم خان اودنواب زمانخان زوی سلطان عزیز خان هم په هغو کی شامل وه .

په دغه سیاشتکی محمد جان خان وردك د کابل او غزنی ترمنځ ملی مبارزین تنظیم کړل او ملا مشك عالم په غزنی کی خاك را پورته کړل ، د کندهار په زمیند اور اود پروان په کوهستان کی میر بچه خان د مبارزینو تظیم پیل کړ. په غزنی کی د ولسی مشر انوجرګه وشوه اود کابل داشغال پروګرام جوړشو .

ددسمبر په ۲ پر کابل د ملی مبارزینو برغل و شو. انګلیسانوامیر یعقوب دهغه له کورنی سره هندوستان ته واستاوه . دد سمبر په دو همه هفته کی ملی مبارزینو کابل و نیوی انګلیسی قواوی په شیرپور کی محاصره شوی اوملامشك عالم دکابل دوالی په حیث کار پیل کړ.

دد سمبر په ۲۳ د ملی مبارزینو ترمنځ د اختلاف نظر په وجه انګلیسانو بیا بریالی شول چی دکابل ښارونیسی .

دا نګلیسانوسره په بعضی کار کی یو شمیر سرداران لکه سردار محمد حسن خان اوسردار ولی محمد خان چی په لاتی مشهور ؤد ادوا ړه د امیر دوست محمد زامن وه هم ملګری وه .

۱۸۸۰م:

د اپریل په ۱۳، د انګلیس قواو لوی قوماندان جنرال رابرتس د افغانستان د خلکو په نامه یو اعلامیه له شیرپور څخه خپره کړه په هغه کې ویل شوي وه چې انګلیسان له افغانستان نه وزي په دغه وخت کې په بریتانوي هند کې د خارجه وزارت کار مندلیال سیاسي سکرتر ریجوی او د سیاسي چارو رئیس ګریفن هم کابل ته را رسیدلي وه.

په کابل کې د انګلیسانو سیاسي اداره د مارچ په میاشت کې خبره شوه چې سردار عبدالرحمن خان له بخارا څخه شمالي ولایاتو ته رسیدلی دي.

انګلیسانو د عبدالرحمن سره د هغه د خورشا بیوجاني (لحیفی وابیچی د مور) په وسیله مفاهمه او مکاتبه پیل کړه.

د مۍ په میاشت کې جنرال ستیوارت په کندهار کې د بریتانوي قواو قوماندان په کابل کې د جنرال رابرتس پر ځای مقرر شو، په دغه وخت کې په بریتانیا کې محافظه کارانو ماتې وخوړه او لیبرالانو حکومت جوړ کړ. نوي حکومت تر هر څه پخوا تلاش پیل کړ چې انګلیسي قواوې له افغانستان څخه ووزي. له همدغه لحاظه ګریفن کوښښ وکړ چې عبدالرحمن خان ډیر ژر په کابل کې قدرت په لاس، و نیسي.

د جولای ۲۲ عبدالرحمن خان د کابل پر تخت کښیناست او انګلیسانو د وتلوو عده ورکړه د جولای په ۲۷ د انګلیسانو منظمې قواوې د جنرال پاروز په قوماندانی د کندهار د میوند پرګرد سردار محمد ایوب خان

دملی قواو له خوا ماتی شوی . په دغه جگړه کی د ملالی په نامه یوی پېغلی هم برخه اخیستی وه چی قهرمانی یی هغی ته د افغانو لس په تاریخ د اسی ځای ورکړ لکه د فرانسی د ولس په تاریخ کی چی ژاندارك کوم ځای لری .

دشرق په تاریخ کی دالومړی ځل دی چی شرقی لښکر پر غربی مجهزو عساکرو باندی موفقیت او ظفر موسی .

په دغه کال د انگلیسانو یوه غټه قوه د مسیدو د وهلو په منظور د جنرال کنیډی په قوماندانی رزمك او بیا مکین ته د ننو تلو کوښښ وکړ خو دغه قوه د دری سو وکسانو د تلفاتو او اسلحی تر پرېښولو وروسته شاته ولاړه .

په دغه ۱۸۸۰ کال کی نوری غټی جگړی په دی ډول وی :

۱ ـ د جنرال د ررن په قوماندانی انگلیسانو پر مهمند وحمله وکړ .

۲ ـ د ډ گروال روا ینلډ په قوماندانی انگلیسی قواو پر بیټنو یرغل وکړه .

۳ ـ د جنرال گاردن په قوماندانی انگلیسی عسکر و پر درویش خېلو وزیرو حمله وکړه .

۱۸۸۱م :

مشهور او معروف مبارز مولانا گلاب الدین چی دو زیرو د ملا صاحب په نامه یی شهرت درلود او سر کی خېلو احمد زو وزیر و ته منسوب ؤ دهغه او ډه جنگ په پای کی چی انگلیسی قواوی د جنرال

گاردن او جنرال کینډی په قوماندانی د وزیرستان قبضی ته ننوتلی وی په شهادت ورسیدی . په دغه جنگ کښ د وزیر و د ملا صاحب له ملگرو څخه دوه سوه او نوی کسه په شهادت ورسیدل او د انگلیسانو له قوا وڅخه یو لس سوه نه اتیا تنه چی زیاد تره یی افسران وه په قتل ورسیدل . دوزیرو ملا صاحب نوم یوازې یو جنگیالی ؤ بلکی ده دیر لوی او عمده کار دا نگلیسانو په جگړو کی دا فغانانو له پاره په ساده تخنیك دوسلو د تهیې د کار سازمان د ډیرې پاملرنی وړ دی.

انگلیسانو کندهار امیر عبد الرحمن ته تسلیم کړ .

۱۸۸۲م:

د تزاري روسیې نماینده شهزاده لوبانوف او د انگلستان نماینده لارډ گرینویل دافغانستان په باب د ۱۸۷۳ کال د گورچاکوف پر تړون په لندن کی خبرې وکړې .

۱۸۸۳م:

انگلیسانو په بلوچستان کی د کوټی تو له سیمه په خپله قبضه کی راوسته .

۱۸۸۴م:

انگلیسانو د کوټی د اور گاډې لار جوړه کړه .

د مارچ پر ۱۳ په پاریس کی سید جمال الدین افغانی د عروه الوثقی جریده خپره کړه . دا جریده چی په عربی خپریده په شرق او اسلامی نړې کی بی دانگلیسی استعمار غند نه کوله .

سر پیټر لمسډن دافغان روسیې د سرحد ویشلو په کار کې د انګلیسي هیئت مشر هرات ته ورسید او عملي کارېې هلته د ګروال ریجوي ته وسپارې. امیر عبدالرحمن خان په راولپنډۍ کې د هند دویسراې سره ملاقات وکړ.

دروس او انګلیس تر منځ دشمالي افغانستان د سرحد ویشنې دقرارداد په اثر دهند ذوالفقار او سرو چاق افغانستان ته پریښوول شول.

د سوات او بنیر د خلکو نماینده ګان امیر عبدالرحمن ته راغلل او د افغانستان دساتنې په باب یې دهغه سره خبرې وکړې.

۱۸۸۵م:

دمارچ پر ۱۸ دروس او افغان قوا وېد تاش کېپرې (کشك) په سرحدې سیمه کې سره متصادمې شوې.

دانګلیس اوروس دسرحد ویشلو هیئت په نوا ښار کې سره وکتل او دسرحد لومړی ځلې ودرول شو.

۱۸۸۶م:

انګلیسانو پرتول پښین او سیوی قبضه وکړه او دروسانو دحملې په مخ نیوی په پلمه یې دبولان دریل لارجوړه کړه.

۱۸۸۷م:

انګلیسي قوا ودګروال بروم په قوماندانۍ پر بونیر یرغل وکړ. همدارنګه دانګلیس قوا وپرکورمه تېری وکړاو خلکو دځلورمې غزا په نامه دهغوی مقابله وکړه.

۱۸۸۸ :

دامیر عبدالرحمن په فرمان دچمن سیمه انګلیسانو ته وسپارل شوه چې هغوهلته داورګاډی سټیشن جوړ کړ .

دکورمې خلکو د پکتیا دوالی شیر ېندل خان په وسطه امیر عبدالرحمن ته یوه عریضه راو لیږله چې د وی خپل رعیت وبولی او دا نګلیس څخه دازادی اخیستلو په لار کی ددوی مرسته و کړی خوامیر عبدالرحمن-خان ود وی ته ځواب ورکړ چې تاسی یعقوب خان انګلیس ته سپارلی یاست تاسی په دی باب پخپله دا نګلیسانو څخه غواهش وکړی .

دربجو ی سرحدی کرښه چې دافغانستان شمال لویدیځ سرحد تا کی دچا رلس یات او کپتان کا میروف له خوا په جولای کی لاسلیک شوه .

د بونیر په کوه سیا (کوتکی) کی انګلیسانو حمله وکړه. همدارنګه نګلیسانو دجنرال ایم سی په قوماندانی د تورغار پر اوسیدونکو یرغل وکړ .

دبا جوړ د جنډول دخان عمراخان اودډیر دنواب ترمنځ جنګ وشو.

۱۸۸۹م :

وزیرو ، مسودو ، اودو ړو دتل دڅپری په کلی کی پر انګلیسانو حمله وکړه او یوانګیس افسر او ۶۷ کسه عسکر یی ووژل .

د مو مند و د خو یز و دخا ن بیک د کلی معروف مبارز ملاخیل وفات شو او د ملا نسیم په کلی کی ښخ شو . د ه په ۱۸۷۹ کی هغه مهال چی کیو نا ر ی د خیبر څخه کا بل ته ر و ا ن و

برېټانیا پر عسکرو ډېر لوی یرغلونه رهبري کړي وه . د ډېر خان مات شو او عمرا خان ډېر ونیوی .
انګلیسانو په ژوب، قدرزي او شیرانو کي تاڼي ونیولي او په اپوزیو کي یې فورټ سنډیمن ته د لوی وسله تون ستراتیژیک سنګر حیثیت ور کړ.

۱۸۹۰ م :

د اپریدو ۱۴۶ کسیزه جرګه امیر عبدالرحمن خان ته راغله او د انګلیسانو د عسکري قشلو د نیولو په لار کي یې د امیر د ملاتړ خواست وکړ. خو امیر دوی ته درد ځواب ور کړ. اپریدو تر دي وروسته ځیني جرګي وکړي چي په امیر عبدالرحمن په زوره د غه رهبري قایمه کړي خو انګلیسانو د دوی په منځ کي په تفتین اختلاف وپاڅاوه.

۱۸۹۱ م :

د کوټي او چمن تر منځ د خواجه عمران په غرو کي داور ګاډي د لین ډېر ولوله پاره د کوژک تونل جوړ شو ، او د غه غر تونله د انګلیسانو له خوا د یو نظامي سنګر حیثیت وسوند.
سنډیمن (سر سنډیمن) د ژوب پر کاکړانو حمله وکړه .
انګلیسانو تواله کورمه ونیوله او د توري قام یې په وسله وال سخت تهدید ر عیت کړ پر کوهاټ ډېر غل له پاره د جنرال لوکهارت په مشري انګلیسي قواوي هنګوته ولیږل شوي .
د میجرا یلمسن په مشري انګلیسي قواو د تورغار پر قبایلو یرغل وکړ.
د جنرال لوکهارت په مشري پر ورکزو لومړي سخته حمله وشوه .
په همدغه کال د دغه جنرال په قوماندانۍ پر ورکزو دوهمه حمله هم وشوه .

۱۸۹۲ م :

دجنرال ترنر په قوماندانی انګلیسی قواو پروانه حمله وکړه . دغی جګړی ډیر دروند رنګ وسوند . د پښتنو مبارزینو څخه مولانا حمزالله وزیر، کاکا صاحب وزیر، ملا پیوند مسود او قاضی حاجی محمد په مشری قبیلوی لښکر ډ دا انګلیسا نو مقابله وکړه . په دغه جګړه کی ۱۷ مسعود وزیر او مسود شهیدان شول او دانګلیسا نو له خوا (۱۷۶۳) کسه ووژل شول، په همدغه جګړه کی کاکا صاحب ژوبل شو چی بیا دغو زخمونو څخه وفات شو. انګلیسانو دمیرم شاه کمپ جوړ کړ. دبلوچستان انګلیسی ګورنر جنرال په سپیلمه کی سرا وهلته پنځ شوا وددهٔ پرځای جنرال برون مقرر شو .

۱۸۹۳ م :

دډیورند تړون دبریتانوی هند دخارجی سکرترمارتیمر ډیورند او امیر عبدالرحمن ترمنځ لاسلیک شو ، په دغه تړون کی چی له پامیر او بدخشانه بیا تر کاکړ واو چغی پوری سرحد په نښه شوی دو شمیر برخی یی تر اوسه لاهم نه دی په نښه شوی . دا تړون چی د نوامبر په ۱۲ لاسلیک شو لنډیز یی په دی ډول دی :

تړون مفصلی اوه مادی لری او سیمی د نقشی پرمخ تاکل شویدی چی په :

لومړی ماده : کی هغه نقشه چی دافغانستان دختیځ او جنوب په برخه کی د(واخان)

څخه دایران تر سرحده ایستل شویده تائیداوتصدیق کیږی. په دریمه ماده کی اسماراوتر هغه پورته ترچنکه(Chanak)

پوری سیمه امیر ته ورکول کیږی خود امیر څخه تعهد اخلی چی هغه به هیڅکله په سوات ، با جوړ ، چترال او نوی (Chanak) او یا شکل کی مداخله نه کوی . همدارنګه بر مل به امیر ته او په مقابل کی به دوزیر وسیمه بریتانیا ته پریښوول کیږی او هم به دچاګی (چغی) (په بلوچستان کی) په برخه کی امیر له خپلی ادعا څخه تیریږی .

په پنځمه ماده کی : چمن تر سرکی تیری (Arncai) تر اوبو پوری بریتانیا ته تسلیموی . حدبندی داسی ټاکل کیږی چی شاکوتل ته چی دخواجه عمران په غر وکی دی سرحد تیریږی ، دچمن مرغه او شیرو اوبه افغانستان ته پریږدی وروسته چی دغه کرښه دبولدك میدان ته رسیږی د جنوب خواته ګرزی او د خواجه عمران غروته داخلیږی . دکوائی ټانه انګریزی ملك ته پاتیږی او دلاری هغه برخه چی پرڅوراوکوزمی هغه افغانستان ته پریږدی .

په اوومه ماده کی : امیر ته اجازه ورکوی چی اسلحه خریداری کړی او بریتانیا تعهد کوی پر پخوانیو ۱۲ لکو کلدارو شپږ لکه نور زیاتوب هم د کاله منظور کړی .

په دی تړون امیر عبدالرحمن د ټولو اقوامو اوقبایلو په خاصه توګه د وزیرو قبایلو ډیر منفور شو په همدغه ۱۸۹۳ کال دقلات خان میر خدایدادخان دانګلیسانو له خوا بر طرف او په لورالایی کی زندانی شو او پرځای یی زوی میر محمود خان دقلات خان شو . دبلوچستان ګورنر جنرال جیمزبراون په کویټه کی ددغه

ACKU

خان د تاج پوشی مراسم دغا نا نو په یوه لوی دربار کی ولمانځل او خان قلات میر محمود خان په یوه لیک کی هغه ته ولیکل :
((که زما د بدن هرویښته یوه ژبه شی او ستاسی سپا سگذاری وکړی بیا به هم ستاسی حق لا پرځای شوی نه وی .)
په دغه ۱۸۹۳ کال دوزیر واومسید ویوه (۲۷۰ کسیزه) جرگه چی په هغه کی سوون سر ی مشځی هم شاملی وی دننو اتی په تو گه افغا نستان ته راغله خوامیر عبدا لرحمن هغوی ته د ا نگلیسا نو په مقا بله کی دځان له خوا د نه همکاری اعلان وکړ او دا جرگه ما یوسه له افغانستا نه ولاړه . ددی ستری جرگی مشری چی مولا نا همزالله او ملا پیونده کوله تر تگ ور وسته ئی خپلو قو مو نو ته اعلان وکړ ، چی اوس نو یوازی پر خپله توره تکیه و کړی نو ر دامیر په انتظا ر مه کښینی .

۱۸۹۴م :

په تو له پښتنی قبا یلو کی د ډ یو ر ند دتړ و ن پر ضد عکس العملونه راوپا ځیدل . دملا نجم الدین چی دهډی په اخندصاحب شهرت لری په مشری دا نگلیسا نو پرضد دجگړو دتیاری له پاره په قبا یلو کی جرگی جوړی شوی .
انگلیسانو پرباجوړ حمله وکړه او عمراخان په افغا نستان کی پنا واخیستله . دمسیدو په تنگی کی د ملا پیو نده په مشر ی د پښتنو لښکر و پر انگلیسا نو حمله وکړه .
دمولا نا همزالله او ملا پیونده په مشری دری زریز لښکر په وانه کی پر ا نگلیسا نو برغل وکړ دبریتا نوی قواو قوما نده ان جنر ال

تر نر کوله . تردي وروسته د شکي سيمه پښتنو سيا ر ز يڼو خپل ستراتيژيکي مرکزونو کيږو او هميشه به يي له دغه ځايه پرديښمن ير غل کاوه . ددي په مقابل کي انګليسانو هم په پراخه ساحه کي عمليات پيل کړل .

دجنرال لوکهارت په قوماندانۍ دوانه څخه د (نيارژی) او شراونګی) په لارکانې ګرام ته او دچنډولي څخه ساړه راغه او دمراوبي په لارمکين ته او ديڼو څخه د (سکټوي) او خيشو ر په لار رزمک ته منظمي قواوي راغلي . په دی توګه د جګړو لمن پراخه شوه او دوزيرستان دسرحد سيمه نجنګ په يوه سره پټاره وا وښته .

لارډکرزن چی وروسته دبريتانوی هند وايسرای او بيا دانګلستان خارجه وزير شو دپيښور له لاری کابل ته راغی دامير عبدالرحمن سره يی وکتل او دکندهار له لاري بيرته هندته ولاړ .

په خان قلات انګليسانو دبولان ريلوی ترون لاسليک کړ چی په هغه کی انګليسانو ته اجازه ورکول شوه داور ګاډی دکرښی په دواړو خواوکی چی هر ځای و غواړ ی د ر يل ستيشنونه او نظامی مرکزونه جوړولای شی . په دغه تړ ون کی انګليسانوته کامله ازادی ورکول شوه چی هرځای لازم و بولی هلته تعميرات جوړ ولاي شي .

۱۸۹۵ م :

دانګلستان حکومت امير عبد الرحمن ته دعوت ور کړچی انګلستان ته د سفرت وکړی خو هغه د ناروغی عذر ورا ندي کړ او په خپل عوض يی خپل دوهم زوی نصرالله لندن ته وا ستاوه

هغه ته یې لارښوونه وکړه چې د ویکټوریا تولواکمنۍ سره د کتنې په وخت کې د هغې څخه وغواړي چې د افغانستان سفیر په لندن کې قبول کړي. نصرالله خان دغسې غوښتنه وکړه خو مثبت جواب یې ترلاسه نه کړ .

انګلیسانو تول چترال او دیر ونیول او د چترال مهتر امیرالملک یې مدراس ته بندي ولیږی او هلته یې په زندان کې واچاوه

موسیو دستال ته چمبرلین لیک واستاوه او د پامیر په برخه کې یې د افغانستان د سرحد په باب د حدودو د ټاکلو مسئله ور سره طرح کړه او بیا پر دغه مسئله دوې تړون لاسلیک کړ .

د وزیرستان معروف مبارز باري فقیر محمود خیل اتمان زي وزیر چې د وزیرستان څخه تر سوات پورې یې د انګلیسانو پر ضد مبارزې نور هېرې کوله وفات او په سپین وام کې ښخ شو .

انګلیسانو نوموړی شمس شاه د خان قلات محمو خان د وزیر اعظم په توګه وټاکی . د انګلیسانو مشهور وفادار سړي چې په بلوڅو کې د ازادی غوښتنې جنبشونو ته یې سخت زیانونه رسولي وه د بلوچستان په تاریخ کې د تور نامه خاوند دی .

د ایراني بلوچستان او د قلات د خاني ترمنځ د سرحد کرښې رسمیت ومونده او هغه حدود چې دواړې خواوې یې معلومې کړې دي وټاکل شول . پر دې تړون چې پخوا د انګلستان د تولواکمنۍ د استازي او ایران د صدراعظم له خوا لاسلیک شوې وو د دغه ۱۸۹۵ څخه د ګروال تي - ایچ ، هولدیچ په لاسلیک یې رسمیت ومونده . د دغه کال د اپریل په میاشت کې یوه ډېره غټه انګلیسي قوه د سر

ACKU

رابرت لوپه مشري چي پنځه تورن جنرالا نو (بي بلډ ، ای ، کي ، گینلوسی ، جی ، ایچ و اتر ډبلیو کي . گارفری ای جی . هیملډ) هم فعالیت کاوه دیوی توپخانی سره پر ملکنډ ور پور ته شوه د پنجکوړی له سیند څخه پښتنو قبا یلو دد و ی مقا بله پیل کړه او انگلیسان یې دډیرو ستو نزو سره مخامخ کړل . ه په دغه جگړه کې دهارون خان په نامه یوزلمی داسی قهرما نی وکړه چې په انو لکلور کې یې ځا ی ونیوی اوتر نن پوری یې نوم یادیږی . ده مخامخ پر توپ و ر منډه ه کړه او په د اسی حال کې چې توپ ډز ی کولی ده ځان توپچی ته و ر سا وه او هغه ئی په توره و و اهه مړ یې کړ ، خودی هم و و یشتل شواو مړ شو او دا بیت کوم نوم ورکی شاعر دده په حق کې ویلی دی چې په ز یا تره سندر و کی د سر و کی په توگه کا ر و ر څخه اخیستل کیږی.

پر منکنډ توره ټیا ر ه د ه
هارونه توره ځلوه چې رنا شینه

۱۸۹۶ م :

ملا پیوند ه معر وف مبارز مشر په پکتیا کی دامیرعبدالرحمن د و ا قعه نگا ر خلیفه نو ر محمد په و سیله یو لیك ا میر عبد الر حمن ته راوا ستا وه او ا میر ته یې و لیکل چې په ټول وز یر ستا ن کی پر هر و لسو کو ر و نو یو نفر چه سلا ح به هم لری دا نگلیسا نو مقا بلی ته را ټو ل شو ی دی د تنخو ا سر بیته یې هم ما کړ یده لطفاء ته رهبری و کړه چې موږ د ا نگلیس

له سرڅیتو ب څخه خلاص شو. امیر عبد الرحمن د هغه په جواب کې وویل چې پنځلس کاله تاسې زما پر خبرو غوږ نه، و نه نیوی اوس هم څه چې غواړي و یې کړي ما ته لیک مه رالیږي .

په دې پسې ملا پیوندہ د وزیرو کسانو سره کابل ته راغی د امیر سره یې وکتل خوامیر هم هغه پول ځان خپه و نه وی او د سرحد مستې څخه یې ډډه وکړه. ترڈی ور وسته ملا پیونده بیرته وزیر ستان ته راغی او هلته یې د انګلیسانو پر ضد په خپله د مبارز ينو رهبري په لاس کې واخیستله.

په دغه کال درواز د روسانو له خوا افغانستان ته و سپارل شو. په همدغه کال د دیورنډ لین. ورو ستی علایم ودرول شول.

۱۸۹۷ م:

د ډیورنډ تر تړون وروسته د سرحد قومونو مشرانو هیله درلوده چې امیرعبدالرحمن به د دوی ملاتړ وکړي خو د انګلیس څخه ازادی خو دد روکالو په دوران کې دوی پوه شول چې امیر د دوی ملا نه تړي نو پر خپل قوت متکي شوه او په دغه کال له چترال څخه وزیرستان و کاکړو پوري د انګلیس پرضد یو خپور قیام پیل شو.

په دلو مړي سرکې انګلیسي قواوو جمرود او باړه ی ته مټخ پر قبایلو یرغل وکړ خود انګلیس قواوی محاصره شوې او بریتانوي افسرانو د خیبر رایفل کماندر اسلم خان ته وویل چې صرف دوم ره

زمینه برابره کړي چې ددوی سرونه په امن شي .

انګلیسانو بل ځل ډیره غټه قوه چې شمیر یې ۵۳۳۲۸ نفر وته رسیده او دهغو اکمالات په ۳۲۸۸۰ بوده ګانو کېدل د دغه کال په نوامبر پر ذخه خېلو او بریدو برغل وکړ . ددوی کلاوې یې ونړولې ، نرینځي واړه او زاړه یې مړي کړلي دجمرود زندان ته راوستل ددغه وضع انځور یو نامعلوم شاعر په دې لاندې لنډۍ کې داسې ایستلی دی .

چا یې پلو لیدلی نه ؤ
اوس دجمرود په غاړه ځي سرتور سرونه

بل سخت برغل د معروف مبارز ملا مستان چې مشهور په سرتور فقیر ؤ چې د لنډاکې څخه یې پر ملکنډ حمله وکړه . د انګلیسانو څخه ۲۱ ۵ سړه او ۱۰۳ زخمیان شول انګلیسانو داځل ملکنډ ته پاملرنه وکړه او هلته یې (ملکنډ فیلډفورس) تاسیس کړ . دا یو ډیر ضربتي مرکز ؤ خو دقبایلو د برله پسې برغلونو په وجه یې استقرار ونه موند . انګلیسانو خپل ډیر معتبر صاحب منصبان دغه ځای ته دخدمت له پاره رامقرر ول چې وینستون چرچل (وروسته دانګلستان صدراعظم) هم په دغه مرکز کې یوه دوره خدمت کړیدی .

دباړې ملاصاحب چې دهډې صاحب (ملا نجم الدین) لاس نیوی یې کړی و په همدغه کال دباجوړ د ناوه ګی په دروبنو کې پر انګلیسانو حمله وکړه او ډیر سخت زیانونه یې هغوی ته ورسول . په همدغه کال د پرانګک غار دریمه مشهوره جګړه دانګلیسانو سره وشوه چې سرتور فقیر د مهمندو مرستې ته ورسید او دانګلیس دقواو له خوا د مقابلې په توګه دډګروال ریډ په قوماندانۍ پر اتمانخېلو برغل وشو ،

په دغه ۱۸۹۷ کال د میچنۍ اتمه جګړه د مولانا سعدالله خان

په مشرۍ چې د هډې ملاصاحب یې ملګری کوله پیل شوه او مهمندو پر ملکنډ حمله وکړه د انګلیسي قواو قوماندانی جنرال ایلسن کوله
په سوات کې د ملابالم په مشرۍ قبایلو پر انګلیسانو حمله وکړه

د میجر روز کیپل په لارښوونه انګلیسي قواوو د ګروال ګیسلی او ډګرمن هل په مشرۍ د ښکمنیو پر سیمه یرغل وکړ ، خو د غې قبیلې سرسختي هغوی دې ته مجبور کړل چې پر شا ولاړشي او پدې توګه د علي شیرزي ، موسی زي اوذومشت له سیمې څخه هم د انګلیس د نفوذ سیوری لرې شو.

د میزر جګړه د ټولی قبایلي سیمې د عمومي قیام پیل دی د غه جګړه په تاریخ کې ډېره مشهوره ده ، هغه سندره چې په دې جګړه کې ویل شوی ده دا ده .

میزرته سره راځه پرنګه : میزر ډ نه وزه دی کچری غرقوینه .
په دغه کال په وزیرستان کې د میزري جګړه وشوه. د موضوع تفصیل داسې دی چې کله انګلیسانو د میرامشا پوځي کلا جوړه کړه نو له دغه ځایه یې پرغرونو یرغلونه پیل کړل . په یوه حمله کې چې انګلیسي قواوې د برید جنرال بایې په قوماندانی له تهخیلو څخه روانې شوې ، په مقابله کې قبایلي قواوې د پایل خان، سیل خان خدري خان، بت خان ، ابراهیم خان په مشرۍ وجنګېدې چې د انګلیسانو له خوا ۹۰۷ تنه او یوشمیر افسران مړه او ډېر زخمیان شول، د قبایلو ۳۰ تنه شهیدان شول.

په دغه ۱۸۹۷ کال د سوات رانی زیو پر انګلیسي کمپ حمله وکړه په دغه جګړه کې یوې پښتنې میرمنې چې معصومه تر ورنومېده له ډېرې قهرمانۍ وکړې چې تر اوسه یې نوم د خلکو په خوله کې دی. په همدغه

کال سید جمال الدین افغاني چې د انګلیس پر ضد یې په اروپا او عربي هیوادونو کې لوی تبلیغاتي فعالیتونه کړي وه په استانبول کې وفات شو. په همدغه ۱۸۹۷ کال کې د انګلیسانو سره د قبایلو تر منځ وړې جګړې وشوې چې انګلیسان یې ډیر سخت ناارامه کړل . د دغو مبارزو رهبري تر ډیره ځایه د ملا پوونده، ملا نجم الدین هډې صاحب او ملا سعدالله خان چې په لیوني ملا یې شهرت درلود کوله . ملا لیوني چې د انګلیسانو په اثاروکې د (مېډ ملا) په نامه یاد شوی دی انګلیسان یې ډیر سخت ناارامه کړل .

۱۸۹۸ م:

انګلیسانو بیا پر تیراه حمله وکړه خو قبایلو یې سخته مقابله وکړه په دغه کال سره له دې چې جمرود انګلیسانو د پوځي مرکز په توګه راپورته کړی وخو اپریدي قبایلو پر بیا زار حمله وکړه او انګلیسانو ته یې زیانونه ورسول.

څرنګه چې پښتانه قبایل د امیر عبدالرحمن څخه مایوسه شوي وه نو د دې ضرورت یې محسوس کړ چې باید یو امروالي څو هغه د جهاد امر صادر کړي . په دې توګه میر بشیر خان ملک دین خیل په تیراکې ازاد حکومت جوړ کړ او د شرعي قوتونه یې جاري کړل.

۱۸۹۹ م:

لارډ کرزن چې د افغانستان او هند د سیاسي سیاستو متخصص ؤ د هند د وایسراي په توګه وټاکل شو. د دغه سړي د دوه کاله وړاندې د امیر عبدالرحمن خان سره هم کتلي وه .

دهٔ دصوبهٔ سرحد تشکیلات نوی کړل او دهند دشمال مغربي صوبې نوم یې ورکړ او پر پنځو اداري واحدو نوې سیمه داسې وویشله : هزاره ، پېښور ، کوهاټ ، بنواو ډیره اسمعیل خان او ددغو داري واحدو نوا ودیو رندلین ترمنځ دازاد قبیلوی زون په نامه یادې کړې او دغه سیمې یې دسیاسي ایجنسیو په نامه په دې دول معرفي کړې ، وانه ، ملکند ، خیبر ، کورمه او توچي :

په دغه کال دخان قلات او په بلوچستان کې دایجنټ قایم مقام گورنر جنرال ترمنځ دنوشکي تړون لاسلیک شو چې دهغه په اثر د نوشکي سیمه انگلیسانو ته وسپارل شوه . دقلات خان میر محمود خان پر هغه تړون لاسلیک وکړ چې دری مادې یې درلو دې او دکلماتو په صراحت وایې چې دنوشکي ټول اختیارات دانگلیسانو دي او ددغه په مقابل کې په ددغه کال له سپتمبر څخه هر کال انگلیسان ۹ . زره کلداري خان قلات ته تادیه کوي او (۹) زره روپۍ به بوازې دخان مصرف ته ور کوي.

دغه تړون ددغه کال په جولای کې لاسلیک شو .

۱۹۰۰ م :

انگلیسانو دسرحد دمسایلو په باب خپله ډیپلوماسي نوي مسیر ته واچوله او په دغه کار کې یې تر هر څه وړاندې دافغانستان او تزاري روسیې روابط په جدي توگه څارل . په ۱۹۰۰ کال کې په بخارا کې دتزاري روسیې نماینده (و . ایگنتیف) په بخارا کې دافغانستان تجارتي نماینده ته یو لیک ولیکی . دغه لیک انگلیسان ډیر مشوش کړل. کله چې دروسیې نماینده دافغانستان دنماینده د یوې پوښتنې په جواب کې چې په ترانس کسپین کې دخپلې روسي عساکرو حرکات دتوجه

وړدي روسي نماینده وویل چې داداورګاډي د کرښې په رابط دي چې هیڅ تشویش باید ونه پاڅوي .

په کوم لیک کې چې د روسیې نماینده د افغانستان نماینده ته لیکلی ؤ د هغه په پای کې یې داجمله زیاته کړې وه چې دا لومړی ګام دی چې د روسیې او افغانستان ترمنځ باید د مستقیمو اړیکو مقدمه شي . په لیک کې هیله شوې وه چې د لیک د دوستانه جواب انتظار کیږي .

انګلیسانو چې افغانستان ته داحق نه ورکاوه چې داسې ازاده مکاتبه وشي نو د انګلستان حکومت په سنټ پترسبورګ کې د برېتانیا سفیر سرچارلس سکات ته لارښوونه وشوه چې دا یګنتیف له لیک څخه د تزاري روسیې خارجه وزیر کونت لمسدروف خبر کړي . د روسیې خارجه وزیر په لومړي سر کې داعادي مسله وبلله خو انګلیسانو ټوپنتل چې روسیه رسماء دا کار وغندي او معذرت وغواړي ، ولې ورو سته روسیې هم جدي موقف ونیوی او ویې ویل ولې افغانستان ونه کولای شي په دغسې موارد و کې دحاکمیت حق و نه لري .

په دغه کال انګلیسانو وزیرستان په شل زره مسلح عسکرو محاصره کړاو ډیر سخت عملیات یې په کې پیل کړل ، خو وزیرو مسودو ، دوړو او نورو قومونو په ډیر شدت دهغوی مقابله و کړه او ډیر ځوانان یې په شهادت ورسیدل .

۱۹۰۱ م:

د برېتانوي هندداري ، سیاسي او اطلاعاتي دفترونه او د غو ځانګو متخصصین دهغې سیمې پر نویو تشکیلا تو سخت مصروف وه

کومه سیمه چې وروسته دهند دشمال غربي سرحدي ولایت او بیا د سرحدي صوبې په نامه یاده شوه او پخوا د پنجاب له ولایته اداره کېده تشکیلات یې دټاکلو سترا تیژیو تابع شول اودیوې داسې صوبې حیثیت یې وموند چې مستقیما دمرکز (دهلي) څخه اداره کېده او د دغه اداري واحد په سرکې چې کوم چا قرار نیوی هغه ته د هند د گورنر جنرال دا یجنت چف کمشنر نوم ورکول کېدی او په عامه محاوره کې گورنر ورته ویل کېدی . دغه نوی تشکیل چې د لارډ کرزن له خوا وړاندې شوی ؤ په لندن کې د هغه تول ارخونه د لویې بریتانیا د امپر یالیزم په اداري ، سیاسي او اطلاعاتي دفترونو کې چورلیدلي او بیا په عمل کې پیاده کولوته تیار شوي وه .

په دغه کال دا مطالعات تکمیل او نتیجو ته ورسیدل او پسې کال په یوه لوی دربار کې اعلان شول چې موږ به یې د ۱۹۰۲ په پېښو کې تفصیل راوړو .

امیر عبدالرحمن خان مړشو او پر ځای یې مشر زوی امیر حبیب اله پاچا شو . حبیب الله پلاردمرګ په لومړي وخت کې بریتانوي هند او تزاري روسیې ته دامیر دمرګ او د ځان د امارت خبر ورکړ . حبیب اله د بریتانوي هند د وایسرای د اکتوبر د ۳۱ نیټې د لیک په جواب کې د هغه دټا کلي اشاري په مقابل کې اغماض وکړ اوورته وی لیکل افغانستان هم د بریتانیا په شان ددوارو هیواد وترمنځ ددوستۍ ارزومنددی اوزه به هغه ترونونه محترم وبولم چې زما پلارله بریتانیا سره کړي دي .

دبریتانوي هنداداري کوشش کاوه چې په حبیب اله نوی

ترونونه لاسلیك کړی او د بریتانوی هند اطلاعاتی دفترو نودهند حکومت ته پیشنهاد کړی ؤ چې پرلاندنی مسا یلوله نوی ادور څخه ضمانت وا خیستل شی .

۱ـ دافغانستان او هند ترمنځ دسترا تیژیکی مقاصدو له پاره دسرحد تصفیه او تصحیح .

۲ـ دافغانستان دچاروپه برخه کی معلومات له دی قبیله چې دعسکر وحرکات ، دنظامیانو او توزیع او تقسیم او نظامی تسلیحات .

۳ـ دوسلی دتهیی کنترول اوپه دی باب ضمانت چې دا وسله دهند پرضد استعمال نه شی .

۴ـ دهنداو کابل کندهار ترمنځ دار تباطا تو قوی کول او په دی باب اطلاعات چې په افغانستان کی لاری اوواتونه څرنګه سره وصل کیږی

۵ـ رښتیانی او لفظی کومك دسرحد له خلکوسره او د هغو قبایلوسره چې دبریتانیا په قلمرو کی ژوند کوی او د دوی داصلاح له پاره کوشش چې د سرحد د قوی ساتونکو په توګه تبدیل شی .

۶ـ دبریتانوی صاحب منصبانو د نما یندګیو تا سیس چې د روسی په مقابل کی ددفاع مرسته کوی .

پردغو مواد وبرسیره داطلا عاتی مر و یس مشر میکو نچی خپل نظریات چې زیاتره دتهدید سره ملګری وو هم زیات کړی وه .

په همدغه کال معروف مجاهد هډه اخند صاحب (ملا نجم الدین) هم مړشو .

په همدغه کال دمیجرا یجرتن په قوما ندا نی انګلیسی قواو پردرویش

څخه او دوزیرو پرغل وکړ او ددوی ترمنځ داجګړه تر یوه بل کال پوری پسی اوږده شوه .

۱۹۰۲ م :

ددغه کال په اپریل کی دهند وایسرای لارډ کرزن په پېښور کی د بنو. دوه زره کېنز در یار په وړاندی د نوی ولایت (دهندوستان شمال مغربی ولایت) جوړیدل رسما اعلان کړل . دا ولایت پنځه ضلع (هزاره ، پېښور کوهاټ ، بنو ، دیره اسمعیل خان) او پنځه ایجنسی په دی خصوصیت در لودی : (ملکند چی په هغه کی دچترال دیرا وسوات خانی شامل‌دلی ، دخیبر ، کورمی ، شمالی وزیرستان او جنوبی وزیرستان ایجنسی چی په هغو کی غیر مستقیمه اداره موجوده وه ، په دی معنی چی سیاسی ایجنټانو چی دادا په انګلیسان وه‌محلی خانان او ملکان کنترولول ، دغوملکانو او خانانو په مستقیمه تو ګه تما یلی خلک اداره کول او چاری په دمشرانو دجرګو دغونډ وله لاری‌تراجر الاندی نیول کیدی . دد غه نوی ولایت لومړی چیف کمشنر سر هېر ا لډ دین چی په سر حد ی قبا یلو کی دبریتا نیا یو مجرب سیاسی مامو رو وټا کل شو . بر یتا نوی اداری دسر حدی‌اقوام سود ا یلو لو له پا ره دمو منډ ود مليشيا ، د جنو بی وز یر ستا ن د سکا وټا نو ، د خیبر د تو پک ویشتو نکو او د کرمی دملیشیا پوځنا منه خا ص دول قو می پو لیسو تو لګی د بریتا نوی‌افسرانو تر مشر ی لا ندي په فعا لیت‌و اچولی بلوچستان چی‌د نو نسمی پیړی تراخره پوری‌دمعروف انګلیس‌ستراتژیست جنر ال سر سنډ یمن د طر حو له مخی تصفیه شو ی او د بلو څو خا نی دا نګلیسا نو ما تحت شوی وه نو د شلمی پیړی په اوایلو کی

د نوی و ایسرای لارډ کرزن له خوا د دغه ولایت تشکیل د اسی عیار شو :

۱ دبلوچستان ریاست

ـ دا ناحیه د قلات لسبیلی او خاران څخه جوړه شوی وه چی مرکز یی دقلات ښار و. ددغی ناحیی رئیس دقلات خان، و (صرف یه نامه) اوده یووزیراعظم درلودچی هغه یه دای، جی، جی(ایجنټ گورنرجنرال) له خوا ټاکل کیده ی اود صلاحیت اصلی مرجع هم دغه ای ، جی جی،وچی دا یه تو ادا انګلیس ؤ .

۲ ـ بریتانوی بلوچستان :

دانا حیه یه یه مستقیمه توګه دګورنرجنرال له خوا اداره کیدله او مرکز یی د کویټی ښار ؤ اوپر دو و پر خو و بشل کیدله .

الف : اجاره ساحه : عبارت له کویټی ، نوشکی ، بولان او نصیراباد څخه وه .

دا هغه سیمی وی چی د۱۸۸۳ـ ۱۸۹۳ـ ۱۸۹۳ کلو نو یه دوران کی دخان قلات او بریتانیا تر منځ دموافقا تو په وتړ و نونو له مخی انګلیسانو اخیستی وی .

ب : قبایلی سیمی : په دغه ساحه کی مری بګټی لورالایی، سیوی ، جاغی، یووب ، پښین اوچمن ایجنسی وی .

دافغانستان مره دتزاری روسیی درواړو شخړ . لا په بریتانوی دفتر و نو کی چو رلیدله اود لندن او پتر سبورګ ترمنځ خبری روانی وی چود ۱۹۰۲ کال ددسمبر په ۱۹ د (نوی وریمه() اخبار په پتر سبورګ کی یوه اعلامیه

څېره کړه او په هغه کې ویل شوي وه چې په افغانستان کې د سیاسي اوضاع د تغیر په رابطه روسیه غواړي د افغانستان سره مستقیم روابط قایم کړي. د روسیې خارجه وزیر ویلي وه چې روسیه دیو لوی قدرت په حیث په زړو تعهداتو ځان مکلف نه گڼي او داد یو لوی قدرت له پاره عیب گڼي چې ولې ونه کولای شي چې دخپل گاونډي هیواد سره روابط ولري.

څرنگه چې د برتانوي هندوایسرای لارډ کرزن امیر حبیب الله تر سخت فشار لاندې نیولی وچې د نوي تړونو نوله پاره حاضر شي او یو سفر هندوستان ته وکړي خو امیر حبیب الله د وایسرای دلیکو نو په جواب کې پخوانی تړونو نه کافي بلل او د سفر څخه یې معذرت غوښت. دغې وضع خاص نزاکت منځ ته راوړي وُ او په خارجي مطبوعاتو کې داسې اوازې هم خپرې دلې چې امیر حبیب الله د انگلیسانو څخه روسانو ته مخ گرځولی دی.

په همدغه رابطه د قاهرې د (المؤید) ورځپانې د ۱۹۰۲ کال د اپریل د دوهمې نیټې په گڼه کې په سنت پترسبورگ کې د دیلي میل د ورځپاڼې د خبریال له خولې لیکلي وه چې په لندن موده کې په مرکزي آسیا کې د یر لوی انکشاف منځ ته راغلی او دا تکی یې تائید کړی چې امیر حبیب الله د برتانیا سره دوستي رد کړې او د دوستي او اتحاد لاس یې روسیې ته غزولی دی، پر دغه لیکنه د هند د حکومت د خارجي چار و دد پارتمنټ سیاسي غړي یې، ایچ، ایس، بلارك دا جمله لیکلې وه.

(پروړ دا معلو موي چې باد له کومې خوا را الوزي.)

۱۹۰۳م:

ددغه کال په‌اوایلوکی دامیراو بریتانیا دحکومتو نوترمنځ دسرحد په برخه‌کی ځینی لانجی منځ ته راغلی، یوه هغو څخه د ډگروال یت مسله وه چی بی اجازی تر سرحد راوا وښت او د امیر سرحدی عسکر وونیوی اود وی هغتی یی بندی کړ، امیر حبیب الله نه یوازی په دغه کارله‌انگلیس څخه معذرت ونه غوښت بلکی اخطاریی ورکړ چی دغسی واقعات دخپلو بدو عواقبو له مخی باید تکرار نشی .

دانگلیسی هیئت مشر میکماهن چی‌دافغانستان اوایران دسرحد په برخه کی وظیفه دار ؤ په سیستا ن کی‌یی دسرحد لوښری‌ځلی وډرول .

انگلیسانو دکو یټی اونوشکی ترمنځ داوز گاډی دلین تیرو لوپه کار پیل وکړ . دبریتانوی هند دخارجه وزارت کدر لویس دبلیو،دن شکایت وکړچی‌دبریتانیا لیکونه پرسرحد دامیرافسران اخلی اوکه دبریتانیا کومنا موریو گامور وړاندی شی‌نوبندی کیږی، خوبر عکس‌دروسی دپوستی مامورین‌ترهراته پوری ځی‌او لیکونه دهرات والی ته‌ور کوی اودهغه جوابونه هم‌اخلی .

د۱۹۰۳ په‌مئی کی دبریتانوی هند سیاسی مامور ایچ ، ار ، سی ، دایس هرات

ته واستول‌شوچی د رو سی‌دهیئت‌سره‌دسرحد ځلی‌وگوری خوروسی مو افقه ونکره په پای کی دا میرله خوا دا بس ته خبرو رکول شوچه د هرات څخه دمشهد پر لا رد افغانستان څخه وو زی ا و

البته په بل فرصت کې به بیا راشي .

د ۱۹۰۳ کال د مې په ۳۱ دقلات دخان میر محمود خان او دهندوستان دوایسرای لارد کرزن تر منځ دنصیر اباد تړون رسمیت وموند .

د اتړون شپږ مادې لري ، چې په لومړۍ ماده کې دنصیر اباد سیمه انګلیسا نو ته سپارل کیږي ، په دوهمه ماده کې انګلیسانو تعهد کوي چې هر کال به یولك پنځلس زره روپۍ حق الاجاره د قلات، حکومت ته ورکول کیږي. په دریمه ماده کې یاد و نه کیږي چې انګلیسان به ددې سیمې پر دغو یو لکو پنځلس زره رو پو دخان قلات د انتظامیه اخراجاتو له پاره هم یو مبلغ ور کول کیږي ، په څلورمه ماده کې دنصیر اباد حدود ټاکل کیږي . په پنځمه ماده کې یادونه کیږي چې که د اورګاډي دلین یا نورو ضرور تو نو له پاره که نوري مځکې ته هم ضرورت شي خان قلات به مضایقه نه کوي او انګلیسان به دهغو په مقابل کې هم تادیه ټاکي په شپږمه ماده کې یادونه کیږي چې که انګلیسان دنصیر اباد څخه دباندې داوبولګولو کومه پروژه په کار واچوي او دا به لهړې ، بهاګ او ګنداوه کې وي په مقابل کې به یو معقول رقم دا نګلیسانو له خوا خان ته تادیه کیږي .

۱۹۰۴م:

د ۱۹۰۴ په وروستیو میاشتو کې چې لارډ کرزن وایسراي داستراحت او رخصتۍ ورځې تیرولې دوایسراي وکیل لارډ امپتیل اود بریتانوي هند دمسلح قواو عمومي قوماندان لارډ کچنر دامیر حبیب الله سره مفاهمه وکړه چې یو بریتانوي هیئت دخبرو له پاره افغانستان ته

را واستوي. دوي په لندن کی د برېتانیا لویو مقاماتو ته هم خبر ورکړي ؤ او دامیر سره د خبرو هدف داؤ چی امیر د سرحد د قبایلو په چارو کی لاس و نه وهی او سوافقه وکړي چی د نوي چمن څخه تر کندهاره داور گاډي لین وغزول شی.

دغه هیئت د برېتانوي هند د خارجه چارو د سکرتر لوئیس دن په مشری د دسمبر په میاشت کی کابل ته راغی او خبری یی دراتلونکی کال تر لومړیو میاشتو پوری جاری وی څو بوتړون وشو. دغه ماموریت د (دن میشن) په نامه یادیږی.

څرنگه چی د امیر حبیب الله او برېتانوی هند ترمنځ روابط یو څه نور مال شوی وه، نو امیر حبیب الله خپل مشر زوی سردار عنایت الله د برېتانوی هند د حکومت په بلنه هند ته واستاوه او هغه ته په کلکته کی ډیر درونه هر کلیوو یل شو. له دی سره امیر حبیب الله خپل د سیاسی چارو مشاور حاجی عبدالرزاق اندړ چی د قبایلو په چارو کی لوی متخصص و هم ولیږی.

انگلیسانو سردار عنایت الله او حاجی عبدالرازاق ته په مختلفو ذرایعو داورو فهموله چی د سرحد قبایلو په چارو کی امیر حبیب الله ودی ته متوجه کړی چی انگلیسان د خپلو پلانو نو د تطبیق له پاره دامیر مرستی ته سخت ضرورت لری او د ضرورت او اهمیت عمده تکی دادی چی په قبایلو کی مداخله ونکړی.

۱۹۰۵م:

دانگلیسانو د هیئت سره چی دلوئیس دن په مشری په کابل کی ؤ دامیر حبیب الله د نمایندگانو خبری اوږدی او جنجالی شوی. امیر په سره وضع په ۱۸۸ کی دعبدالرحمن او انگلیسانو تړون

کافي باله، خو انګلیسانو نوي تړون لازمي باله، په پای دن دیو داسې تړون چې مسوده یې په پښتو افغانانو لیکلې وه ده ته وسپارې، امیر حبیب الله دغه تړون یوه مسوده چې متن یې په افغاني (پښتو) تهیه شوی و لویس دین ته ور کړه او هغه هند ته ولیږله، د هند حکومت او د برتانیا سیاسي اداري د بوخا صي وضع سره مخامخ شو، که یې تړون ر د او ه نو د منا سبا تو د قطع احتمال هم ور سره ؤ او که یې تا ئید او ه نو د غه تړون دانګلیس په هیڅ ګټه نه ؤ.

په پای کې لویس دن ته خبر ور کول شو چې تړون له امیر سره لاسلیک کړي، د دغه کال په مارچ کې تړون په دې متن لاسلیک شو:

بسم الله الرحمن الرحیم

دافغانستان او د هغه د توابعو مستقل باچا اعلیحضرت سراج الملت والدین امیر حبیب الله خان له یوې خوا او د هندوستان د باعظمته دولت د باچا د نیوچاروو زیر او د انګلستان د پاچا یې محترم دولت نماینده جناب سر لویس ویلیام دن له بلې خوا:

لوړ یاد شوي اعلیحضرت باچا په دې وسیله موافقه فرمایې چې په جزوي او کلي توګه به په خارجي او داخلي چارو کې هغه قرارداد مراعا توي چې د دوی پلار ضیاء الملة والدین نور الله مرقد دانګلستان له علیه دولت سره منعقد کړی او عمل پرشوی ؤ، دی به یې هم عملي کوي او د هغه څخه مخالف عمل به و نه کړي. همدارنګه جناب لویس ویلیام دن په دې وسیله قبلوي چې کوم تړون د انګلستان

دعلیه دولتاو داعلیه حضرت سراج الملة والدین دمرحوم پلارولا حضرت ضیاالملة والدین تر منځ د داخلی او خارجی چارو په برخه کی منعقد شوی ؤ باقی پاته او د انګلستان دولت به د هغه په مخالفت په هیڅ وجه رفتار و نه کړی .

د سه شنبی په ورځ د ۱۳۲۳ ق کال د محرم الحرام ۱۴ سطابق د ۱۹۰۵ کال د مارچ له ۲۱ سره په کابل کی مهر اولاسلیک شو .

امیر حبیب الله او یس ویلیام دن

د همدغه کال په اپریل کی د سیستان د سرحد اود هلمند د او بو دویش په برخه کی د میکما هن حکمیت اعلان سو .

د سرحد په برخه کی په ۱۰ فقرو او ۱۴ فصله کی حدودتیا کل شوی او قضایا وی شرح شوی او د او بوویش شوی ؤ .

په انګلیستان کی انتخابات د لیبرالانو په ګټه تمام شوه ، په دی توګه سرادوارډ ګری دبا ندنیو چار و د وزیر ، مورلی دبا ندنیو چارو په وزارت کی د هند د چارو وزیر اولارډ منتو د هند داوبسرای په توګه مقرر شول . د دغه نوی تغیر سره د انګلیستان او روسیی روابط و نوی مسیر ته داخل شول چی د هغو مستقیمی اغیزی د افغانستان او بریتانوی هند په مناسباتو کی څرګندی شوی .

۱۹۰۶ م :

د تزاری روسی او بریتانیا ترمنځ د روابطو د ښه کیدو علایم رو ښانه شول ، د روسی خارجه وزیر کونت لمسدروف په لندن کی د روسی د سفیر کونت بیکندروف په وسیله د بریتانیا

خارجه وزیرا د وارد گری ته خبر ور کړچې د روسی غوښتنه داده چې دایران او افغانستان په برخه کې د بریتانیا سره خبرې وکړي.

د پتر سبورگ (نو وی وریمه) ورځپا ڼې د ۱۹۰۶ کال داپریل د لومړۍ نیټې په گڼه کې ولیکل چې دلندن او پترسبورگ مناسبات هغه مرحله تجدید وی چې د پالمرستون او لارد بیگنفیلد تر دوره پخوا موجود وه .

په سرحدي صوبه او قبایلو کې انگلیسا نو اداري تشکیلاتو نوی لایحې تر تطبیق لاندې نیولې وی او لوی قبایل مو نه یو څه خاموشه وه خو وضع د طوفان څخه پخوا فضا ته پاتې ده .

دایران شاه د سیستان په برخه کې د مکما هن فیصلی او حکمیت رد کړ او د امیر حبیب الله په دربار کې دایران دغه عمل عکس العمل و پا ځا وه .

د بریتانوی هند د حکو مت په بلنه امیر حبیب الله د سلو کسو درباری عملی او دری سوه عسکر وسره د ۱۹۰۶ کال دد سمبر په ۶ هند ته حرکت وکړ . په دغه وخت کې دهند ویسر ای لارډمنټو او سپهسالار يې لارډ کچنر و . لارډ کر زن پخوا نی ویسر چې د لارډ کچنر سره د مخالفت په وجه دهند موقوف شوی و ه دا نگلستان په دارالعوام کې بې دپر مختیا (فارورډ پالیسی) په طرفداری فعالیت کاوه .

دسراج الاخبار افغانستان په نامه جریده د مولوی عبدالرو ف په مدیریت په کابل کې نشر شوه، د غه جریده یوازې یوه شماره را ووتله او نوره نشر نشوه.

۱۹۰۷م:

امير حبيب الله په هند کې لارډ منټو او لارډ کچنر له خوا په لويه درناوي هر کلی شو، د انګلستان باچا په يوه تلګرام کې (اعليحضرت) خطاب ورته وکړ.

کله چې د تګ په لار کې پېښور ته ورسېد د هغه ښار په لوی جمات کې يې لمونځ وکړ او د سرحدي صوبې په زرګونو پښتنو ده ته هر کلی ووايه خو په دغه وخت کې ځينې اوازونه چې واورېدل شول د افغانستان د خپلواکۍ او پښتنو د ازادۍ کلمات پکې وه د غو اوازو انګليسان او امير يو ډول متوحش کړل.

دا سفر پر امير حبيب الله ډېرا زياتې اغېزې وکړې او هغه يې انګليسانو ته وفادار کړ او عياشۍ ته يې تر پخوا خوښه زياته شوه، خو د هندوستان مدني وضع دومره اغېزه پرې وکړه چې کله افغانستان ته راغی د مدني اصلاحاتو سره يې علاقه نيولې وه.

د سرحد قومونو او قبايلو ډېرا رزو مشرانو هيله درلوده چې امير به په دغه سفر کې د دوی د سرنوشت په باب د انګليسانو سره مفاهمه وکړي، خو امير خپل سفر ته د تفريح رنګ ورکړ او ويل به يې چې زه يوازې د هندوستان په ځنګلونو کې د شاهي زمريانو د ښکار له پاره راغلی يم.

په دغه ۱۹۰۷ کال کې په ايراني بلوچستان کې مير بهرام خان برنزي چې د سرباز د سيمې حاکم ؤ د ايران د قاجاري دولت پر ضد قيام وکړ دا قيام په لږ وخت کې ډېر پراخ شو. قيام کوونکو په بمپور او فارج کې د ايراني عسکرو ګارنيزيونونه له منځه يووړل.

ایراني حکومت درود بایې دقېېلې لوی قیودال سیدخان و ګماره چې بهرام خان و تکوی او هغه د نصرت خان کرما نې. په مشری ایراني عسکر پر بهرام خان حواله کړل ګله چې بهرام خان ما تشواو قیام کوونکي غرونو ته ولاړل، ایراني حکومت سید خان د بلوچستان د والي په توګه مقرر کړاو د جاګیر په توګه یې د قصر قند او کیچ د سیمو دما لیې ټولو ظبقه ور کړه.

د تزاری روسیې د باندنیو چارو دوزیر لزولسکي او په پترسبرګ کې د برېتانیا د سفیر سرار تر نیکلسن ترمنځ معروف تړون د سپټمبر په ۲۳ لاسلیك شو او د دغې میاشتې په ۲۶ په چراېدو کې خپور شو.

دغه تړون ایران دری برخو ته وویشی چې یوه یې د روسیې د نفوذ، بلې یې د انګلیس د نفوذ او دریمه برخه یې د بې طرفې سیمې په توګه وټاکله. د افغانستان په برخه کې چې د انګلیس او حبیب الله تر منځ د ۱۹۰۵ تړون منځ ته راغلی ؤ تائید شو او فیصله وشوه چې هغه به د بلې خاوري ضمیمه کیږي نه، او په عین زمان کې افغانستان د انګلیس د نفوذ ساحه وبلل شوه فیصله شوې وه چې پر دغه قرار داد امیر حبیب الله هم لاسلیك وکړي، خو هغه پټه خوله شو او انګلیستان روسیې ته خبر ورکړ چې د امیر حبیب الله امضا مهمه نه ده بلکې انګلیستان پیله دغه لاسلیك څخه هغه په رسمیت پېژني.

په وادي بازار کې ذخه خیلو اپریدو پر انګلیسي کمپ حمله وکړه او هغو ته یې سخت زیان ور ورساوه خو څرنګه چې انګلیسانو قوت حاصل کړې ؤ او د بلې خوادسیمې د خلکو تر منځ یې زړه بداوي راپاوچت کړې ؤ نو یرغل کوونکي مات شول او انګلیسانو بیا

قدرت په لاس کی واخست . په دغه جنګ کی دروز کیمل انګلیس تدا ببرو د انګلیسا نو پاملر نه جلب کړه شو په دا بل کال د صوبه سرحد ګور نر شو .

د ترکیی (عثمانی امپرا طوري) یو هیئت کابل ته راغی چی او غړيي درلودل یو طبیب یو نظامی منصبدار او یو انجینر شامل ؤ. دغو ترکانو د بغداد د نقیب دور اره پا خور بی له لاری کابل ته لار پیدا کړي وه . په استامبول کی د بریتانیا نظامی اتشه ادعا درلوده چی ترکان په افغانستان کی د پان اسلامیزم تمایلات لري او د نقیب له لاري د پان اسلامیزم له ایګ سره اړیکی پالی.

۱۹۰۸م :

د بریتانوی هندوایسرای لارډ منټوو لندن ته پیشنهاد وکړچی داپریدو زخه خیل قبیلی له خوا پر له پسی پر انګلیسانو یرغلونه کیږی باید ده ته اجازه ور کول شی چی پر هغو تنبیهی جزاوي تطبیق شی .

د بریتانیا حکومت اجازه ورکړه چی بر یتانوی قوا وی پر اپرید یو ور پور ته شی ، لارډ منټو د دغه امر سره نه یوازی داپریدو پر ذخه خیلو بلکی پر مومندو هم حمله وکړه د انګلیسا نو له دغه اقدام سره په اپرید واو مومندو کی ډیری سختی جګړی روانی شوی . د ملی مبارز ینو څخه ملتان زخه خیل د تیرا د خیبر او تاتری د چریکانو ډلی تنظیم کړی او دا ندر شیرپر بازار بی حمله وکړه .

د دغه جنګ تصویر په ولسي منظوم فولکلور کې په دې توګه ځای و نیوی :

دنیاله اندر شوره — ډاکې پوړ له ډېره
لاټ جمع پرنګیان کړل په رعیت مې کېږي زیاته
ملاو تړي تېر اته
سپاهیانو ورته ویل چې موږه ځو له پېښوره
خبر شه کمشنره
خبر شه ته سرکاره — غوږ و نیسه هوښیاره
سودا موده په دې کې تېروي موږ له شمشېره
دنیاله اندر شوره
خبر پرې شهزاده شو — بېشا نه غمزده شو
لندن کې پرنګیانو ژړژ بېبلي داندېره
دنیا له اندر شوره
(تر پایه . . .)

په دغه کال دانیا رسمي اتمانخېلو د پېښور په نژدې سیمو کې پر انګلیسانو حملې پیل کړې او انګلیسانو د ډګرمن ایمس ایچ ګاډ فري په قوماندانۍ چې د ملکنډ پولیټیکل اجنټ و پر پړانګ غار یرغل وکړ. په پای کې جګړه په جرګه پای ته ورسیده.

انګلیسانو د سیمې د ستراتېژیکي مطالعاتو له مخې په دې وخت کې پر اپریدو او مومندو حملې داسې پلان تر کار لاندې و نیوی چې د یو خوا د خیبر پر شاوخوا قواوې واچولې او د بلې خوا پر شبقدر د یرغل لپاره قواوې ځای پر ځای کړې. په مقابل

کې پښتنو هم دغه ډول تیاری نیولی وه . دا جګړه ډېره خونړۍ وه او ډېرو لویو سیاسي رزانو هغه ډېری کوله، دد غې جګړې دغه مبارزان چې د ډېری وظیفه یې په غاړه درلوده دیو شمیر نوموته دادی : دچارمنګ دبا بړی ملاصاحب ، دا سلا سوور باچا صاحب، دشینواړو صوفي عالم ګل او دچکنور ملاصاحب او دسر کانو سیاصاحب . د دغور ډیرانو ترجنګه یولاندی دباجوړ د کونړ ، ننګرهار او شلمان سرتیري راتیول شوی وه . دغې جګړې تددما ذونانو جګړه هم وایي.

په دغه کال یو محل بیا انګلیس قوا او د جنرال و بل کاک په قوماندانۍ پر ذخه خیلو اپریدو او بیا د همد غه جنرال په مشرۍ پر مومندو یرغل وکړ ، چې په د غو د واړو حملو کې اپریدو او مومندو ډیر سخت مقاومت وښووی .

څرنګه چې په قبایلو کې وضع ورځ تر بلې دانګلیس پر ضد سختېدله نو ډیر یتانوی هند مرکزي حکومت سرجارج روز کېپل چې ښخو ایی دکورسي اوخبیر په ایجنسیو کې دکار تجربه درلوده دسرهیر الدن پرځای په پېښور کې دشمال مغربي صوبې چیف کمشنرو ټاکی . داسړی ډیرماهر ؤاو دپښتنو په عرف او عادتو پوهېدی ، خود دیکتاتوری مزاج په وجه په یې ډیرځله دسرزوری څخه کار اخیستی . دی په سرحدي صوبه کې داصلاحاتو ډیر سخت مخالف ؤ اؤ لدغه وجې یې دد پښتنې کلك موقف غوره کړی ؤ .

په دغه کال په بلوچستان کې هم دانګلیسا نو پر ضد دبلوڅا نو مبارزې سختې شوی د جالوان دسیمې دمیرحمزه پهلوانزی مینګل زوی نور محمد چې په نورا مینګل شهرت لري او په دغه وخت کې دوددسیمې

ملک ؤ د انګریسانو پر ضد یوه ګوریلایي قوه تشکیل کړه . دی هغه وخت یاغي شو چې سردار شکر خان او میر نور الدین خان د انګریسانو له خوا ونیول شول

د ده ـ ډیر غښتلي ملګري میر جنګي او میرعالم خان وه ، دی پوره نهه کاله د انګریسانو پر ضد وجنګید ی خو په ۱۹۱۷ کال کي سردار حبیب الله خان په نامردي په خپله او جره کيو نیوی او انګریسانو ته یې وسپاره او انګریسانو په عمر قید محکوم کړ خو په ۱۹۲۱ کال د سند حیدر اباد په جیل کي وفات شو . دده په باب بلوڅي شاعرانو ډیر حماسي اشعار ویلي دي.

په همدغه کال میر خدا یدد خان د قلات پخواني خان چې دانګریسانو له خوا په پښین کې بندي ؤ وفات شو .

په دغه ۱۹۰۸ کال دجنوري په میاشت کي معروف سیاسي شخصیت او سیاسي مبارز میر یوسف علي خان مګسيي وزیږید ی . دی داتحاد بلوچان دسیاسي ډلي رهبرؤ او دشلمو کلونو څخه ور وسته یې دبلوچستان په سیاسي جنبشونو کي لویه برخه اخیستي ده . په همدي کال هاشم خان غلز ی چې په کویټه او دبلوچستان د پښتنو دسیاسي رهبری لوی غړی ؤ په کویټه کي وزیږید ی .

۱۹۰۹م :

دملا نجم الدین خلیفه صوفي عالم ګل دیوی چریکي ډلي په مشری دټوي کوټ څخه لنډی کو تل ته ور اغي او هلته یې پر انګلیسي کمپ یر غل وکړ . داجګړه او یده نشوه او ژر پای ته ور سیده .

دزخه خیلو اپریدو معروف مبارز شخیصت ملتان خان چې یو کال مخکي یې داندر شیر بازار او هلته انګلیسي عسکر تکولي وه او بیا په کجوري کي

دیره وه ، انګلیسانو دده په تعقیب د تیرا په بازار حمله وکړه په دې وخت کې د تیرا خلکو په ګډه د انګلیس پر ضد جګړه پیل کړه او په دغه جنګ کې د انګلیس له پوځ څخه اتیا تنه ووژل شول او دا تو تنو په شاوخوا کې اپریدي شهیدان شول . څرنګه چې انګلیسانو بریوزنه کولای شوای نو روزکیول د سولې غوښتنه وکړه . سوله وشوه او ملتان د خپلو ملګرو سره د پېښور د سوریز خوړ سمڅو ته ولاړ . هلته شیر غلام نومي د شل زرو روپو په مقابل کې انګلیسانو ته په لاس ورکوړل دغوسپارزانو کلکه جګړه وکړه څلور ملګري یې زخمي او شپږ نیول شول خو ملتان خان چې د هغه وخت څخه ورك شو بیا یې ژوندی او مړی معلوم نشو .

ددغه کال د مارچ په میاشت کې امیر حبیب الله خان چې دانګلیس په دوستۍ یې شهرت موندلی ؤ د روښنفکرانو د نفرت باعث وګرزید او یوه سیاسي پټه ډله فعاله شوه چې امیر له تخته وغورځوي او دانګلیس څخه د افغانستان خپلواکي وغواړي خو، امیر ته اطلاع ورسیده او هغه ددغې ډلې غړي ونیول ، مولوي واصف کندهاري او د هغه ورور سعدالله کندهاري د مولوي احمد جان الکوزي زامن ، لعل محمد کابلي ، جوهر شاه خان کابلي او محمد ایوب خان پوپلزی کندهاري یې په توپونو کې والوزول او ددغې ډلې ۳۵ نور غړي یې بندیان کړل .

په همدغه کال یوې ډلې دیني علما واوروحانیونو دا ستعمار پر ضد جهاد اعلان کړ . په پروان ، کابل کاپیسا ، لوګر او پکتیا کې خالك هیجاني شول ، د امیر حبیب الله ورور سردار

نصرالله په سرحد کې دوسلو دوپشلو کارهم پیل کړ . خواميږ اعلان وکړ چې د باچا بې امره جهاد نه اعلانيږي . اميرد موسهي اخندزاده ملا محمدجان راوغوښت او په کابل کې يې تر نظارت لاندې ونيوی . ده ناظرمحمد صفرخان امين الاطلاعات چې دنايب السلطنه نصرالله خان د امورو کار کوونکي ؤ بندي کړاو حاجي عبدالرزاق خپل د خارجي چارو مشاور چې د سرحد د خلکو او نصاالله‌خان رابط ؤ يډره يې وروشکوله.

په ۱۹۰۹ کې په هند کې د منتو مورلی (لارډ منتو د هندويسرای او مورلی دبريتانيا دباندنيو چارو په وزارت کې د هندوزير ؤ) داصلاحاتو پروګرام ترکار لاندې ونيول شو. دغه اصلاحات په پنجاب کې هم جاري شول خودصوبه سرحدچف کمشنر روز کيپل په دغه ولايت کې بند کړل او د مخ نيوی له پاره يې دا د لايل وړاندې کړل چې صوبه سرحد د منطقوی حساسيت په وجه ددغه ډول اصلاحاتو له پاره مناسبه نه ده .

د سرروزکيپل ددی اقدام په وجه په خلکو کې ډيره مايوس پيدا شوه اودسياسي حرکاتو له پاره ترد غه کال وروسته لومړی د خان عبدالغفارخان لخوا اقدام وشو .

۱۹۱۰م :

خان عبدالغفارخان دمولوی عبدالعزيز په مرسته لومړی‌دسواد دزده کړې چووڼکې په اتمانزو کې جوړ کړ خود دغه‌چووڼکې‌مره

ملایانو مجادله پیل کړه . عبدالغفار خان په خپل معروف اثر (زما ژوند او جدو جهد) کې لیکلي دي چې یوه ورځ یو ملا راغی چې ټوپک هم ورسره و ، ده وویل دا ښوونځي بې فایدې کاردی زه ستا سره لو مړی دلایل وایم او که نه و شوه په ټوپک بې در سره معلوموم . ملا وویل ستاسي دلوست په کتاب کې لیکلي دي (سپي غاپي) بل ځای لیکلي دي (یوغټ انځر) دا څه معنا او څه فایده . ما ورته وویل چې پر دغو کلما تو سواد زده کیږي ، خو ملانه قانع کېدی او ټوپک یې هم استعمال نه کړی شو .

دخان عبدالغفار خان او ملا عبدالعزیز دخوا دښوونځیو دتاسیس کارته پراختیا ورکول شوه خو ددوی سره د تنګ نظره او متعصبه ملایانو څخه علاوه دانګلیس حکومت هم مخالفت جاري وساتی .

دکابل او جلال اباد ترمنځ د ټیلفون لومړی لین وغزول شو .

دلارډ منټو پر ځای لارډ هارډ ینګ دهندوستان وایسرای شو .

ځان عبدالصمد خان دکو یټې په ګلستان کې وزیږیدی . دده سیاسي ژوند د۱۹۲۷ ـ څخه پیل کیږي چې په افغانستان کې داخلي اړ دوړ جوړ شو ، عبدالصمد خان یو شمیر رضا کاران راټول کړل او دامان الله خان سره د ملګري اعلان یې وکړ ، خوانګلیسانو بندي کړ . ده تر بند وروسته دانجمن وطن ګوند جوړ کړ دکانګرس او خدايي خدمتګارانو سره یې ملګري اعلان کړه . داستقلال په نامه یې اخبار راویوست . ده خوراډیري محاکمې او بندونه ولیدل او دپښتنو او بلوڅو په نهضتونو کې یې دپاکستان دمارشل لاګانو ژرضد سخته مبارزه وکړه خو د ۱۹۷۳ کال (۱۳۵۲ دقوس ۱۱) شپه

دامپریالیزم او ارتجاع دپلویانو له خوا په ناځوانمردانه توګه ترور شو.

۱۹۱۱ م:

دسراج الاخبار افغانیه په نامه جریده دمحمود طرزي په مدیریت خپره شوه.

په لندن کې دتزاري روسیې سفیر کونت بینکندروف دبریتانیا حکومت ته خبر ورکړ چې یو ترکی صاحب منصب دعسکري پاشا په نامه کابل ته تللی دی او غواړي دافغانستان او ترکیې ترمنځ داتحاد او همبستګۍ ترون لاسلیک کړي. دا د پان اسلامیزم د مفکورې دعملي کولو دپلان یوه برخه ده. دغه له کاروبار او زیاته کړې یې وه چې ترکیې او ایټالیې او بالقان دجګړو په باب په سراج الاخبار کې داسې هیجاني لیکنې کیږي چې هغه د لویدیځ په سخت زیان تمامیږي

په کابل کې مطبعه عنایت چې لومړی مطبعه ده په کار ولویده. په پیښور کې د عبدالغفار خان او ملګرو له خوا یې دمعارف دپراختیا له پاره فعالیت روان و خود انګلیسانو له خوا سخت مخالفت ورسره کیده. دشمال مغربي سرحدي صوبې چیف کمشنر، سرروز کیپل له خوا دعبدالغفار خان پلار ته تهدید ور کول شوي چې خپل زوی عبدالغفار خان دښوونځیو دتاسیس له کار څخه راوګرځوي دښاوخوا او متعصبو ملایانو به تبلیغ کاوه چې دغه ښوونځي دمذهب او دین ریښې سوځي.

دباجوړ دملا صاحب په ګڼه دباجوړ او مومند ودقبایلو

ګورېلايي لښکرو د شېقدر په سوبانې خوړ کې د انګلیسانو پر کمپ حمله وشوه او له دغه څخه بوډېر لوی او خطرناک – جنګ جوړشو.
دغې جګړې ته د پښتنو یا لی جګړه هم وايي.
په همدغه کال دغاړې د اتما نخیلو قبایلو خپل تر منځ سخته جګړه وشوه، دوی که څه هم په ګډه د انګلیسانو څو کلا وې ورانی کړې خو خپل منځي جګړې دوی ته ډېر زیان ورساوه، د دغې خپل منځي جګړې عامل د انګلیسانو توطئې وې چې وخبره قبایلي یو د بل غاړې ته وا چول.
په دغه کال د بریتانیا باچا شپږم جارج او د هغه ملکې میرې هندوستان ته سفر وکړ او په ډهلي کې یې لوی دربار جوړ کړ. دغه دربار ته د هندوستان د ډېرو سیمو څخه نوابان او راجګان وربلل شوي وه د بلوچستان له خوا د قلات خان محمود خان هم ورغلی و. له همدغه وخت څخه د کلکتې پرځای د هلي د بریتانوی هند پایتخت شو. د پایتخت له پاره د ډهلي انتخاب د انګلیسانو د هغو ستراتیژیکي پلانو نویوه برخه وه چې غوښتل یې په قوت سره خپل نفوذ افغانستان ایران او مرکزي اسیا ته راخپور کړي.

۱۹۱۲ م

په مشهد کې د بریتانیا نظامي اتاشه راپور ورکړ چې تزاري روسیه له دې څخه شکایت کوي چې بریتانیا د انګلیس او روس د تړون د دریمې مادې په اساس خپل مکلفیتو ته نه پرځای کوي روسیه غواړي بریتانیا د روسیې او امیر حبیب الله تر منځ د مستقیمو

روابطو زمینه برابره کړي او د هغو روسي بند یا نو دا زاد یدوله پاره اقدام وکړي چې د افغانستان په زندا نونو کې دي.

په وزیرستان کې د وزیرو او مسید و ترمنځ جګړه و شوه دې جګړې د اګست په میاشت کې دوا م درلود.

د دغو قبیلوی جګړو عمده عامل د انګلیسانو توطئې او پیسې وې. خود مصالحینو له خوا د غو قبیلو ی جګړو ته ډیر ژر خاتمه ور کول شوه.

په افغانستان کې د پوهنې ټولنه (انجمن معارف) د معین السلطنه عنایت الله په مشر ی جوړه شوه او نظام نامه یې نشر شوه.

په سراج الاخبار کې د پښتو ژبې او ادبیاتو پر قدامت او اصالت یوه مقاله نشر شوه. په کابل کې د بریتانیا نوی هندسفیر مهدی خان تبدیل او په عوض کې یې سیف الله خان راغی. د کندهار خلکو دامیر حبیب الله د نایب سردار محمد عثمانخان پرضد قیام و کړ. د قیام علت د دولت د مامور ینو بده رویه وه. خلکو د ښار قاضي چې دوی ته د نصیحت له پار ه ور لیږل شوی ؤ او هغه په بد و کلما تو هغوی تهدید کړی ؤ د هغه د زوی سره و واژه. د غه و اقعه د خرقې په شاوخوا کې چې هلته کډوان کرل شوی وه پیښه شوه. عصبي جمعیت له پیښوخخه کډوان شکول او قاضي یې پر ی ویشتی، قاضي او زوی یې په کډوانو ووژل. په مقابل کې امیر په زرګونو عسکرو ته امر ورکړچې فیرو نه پر و کړ ی او په د ی تو ګه یې سلګونو خلک په قتل. ورسیدل محمود طرزي په سراج الا خبار کې د (امن و اسا یش) تر عنوان لاندې و پر د غه جریا ن یوه انتقا دی مقا له خپره کړه.

دد غه کال په ورو ستیو میا شتو کې د پکتیا د منګلو قبیلې قیام

وکړاو د دوی سره طوطا خیل، د جاجی میدان خلک او څمکني هم ملګری شول. د قیام سبب د هغه ولایت د والی سردار محمد اکبر خان جبر او تیری ؤ چی په بېخی ارزانه قیمت یې د دولتی اسانو له پاره ور شقه او د عسکری ګډ امونو له پاره غله په زور اخیستله. د خلکو توان دومره نه ؤ، په داسی حال چی ټول کال به یې زحمت وکیښ په پای کی به یې ترخه ډوډی خوړله او د زیار زحمت محصول به یې حکومت تر لاسه کاوه. د دغی پیښی د خاموشو لو له پاره احمدزی جاندادخان او ملک اصیل ته وظیفه ورکول شوه خو هغوی دغه اور ته نوره هم ته لمن ووهله. امیر حبیب الله د ننګرهار د ناقوامو (شینوارو، خوګیانو مومندو، او د خیلواونو روقبیلو څخه مسلح خلک پکتیا ته واستول په دوی پسی یې یو غند مسلح عسکر چی توپونه ور سره و د جنرال محمد نادر خان په قوماندانی هغی خواته واستول په لومړی حمله کی جګړه وشوه او د شورشیانو ټول خوار وسته مسایل په مسالمت حل شول، د پکتیا د قبایلو مشران کابل ته راغلل د امیر سره یې روغه وکړه او هغه د ملکزادګانو مکتب ورته تاسیس کړ او د دوی زامن یې هغه کی شامل کړل.

البته دا لومړی محل ؤ چی لوی شورښت د مفاهمی له لاری حل ی شو.

په دغه ۱۹۱۲ کال کی انګلیسانو په بلوچستان کی د قلات د خان د ضعیفولو له پاره نوی طرحی تر کار لاندی و نیولی. دوی د وزیر اعظم مقام چی د قلات د خان ما تحت ؤ، ورو ورو د پولتیکل ایجنټ تر نفوذ لاندی راوست. په خاصه توګه په دغه کال چی د سر شمس شاه په نامه کوم سړی د قلات خان ته د وزیر اعظم په حیث مقرر شو، دا سړی

د بريتانوي هند د جاسوسي سرو يسونو بوا يجنټ ؤ . ده يوه جابرانه اداره قايمه کړه او په رشوت خوري کي يې نوم ويوست . د بلوڅو د سياسي جنبشونو د تيکولوله پاره يې د لويو توطيو څخه کار واخيست څو په ديرشمو کلونو کي مبارزو روښنفکرو بلوڅو و شړي .

۱۹۱۳ م :

معروف ضد انګليس مبارز ملا پيونده وفات شو . د ده فاتحه په پټه او ښکاره په پښتونخوا ، افغانستان او هندوستان کي واخيستل شوه . د افغانستان معروف مبارز او د ميوند په جګړه کي پر انګليسي قوا فاتح سردار محمد ايوب خان په لاهور کي وفات شو او په پېښور کي خاورو ته وسپارل شو .

کله چي د ننګلو تر قيام وروسته حبيب الله خان عمومي بخښنه اعلان کړه او د هغو زامن يې په کابل کي په مکتب کي شامل کړل ، د اکار پر انګليسانو ډير خواشينی تمام شونو داو چي د د غه کال د اګست په مياشت کي يې د (تايمز اف انډيا) کي وليکل :

دا نرمي به د غلط فهميو سبب شي . په طريقه خو داوه چي ياغيانو ته د پخوا په شان سزاوي ور کول شوي واى . بايد د افساد په بې رحمي تيکول شوي واى او هغه کسان چي د سعافي هم ور وه بايد غوګونه او پزې يې ور پري شوي واى . . . . .

په دې توګه (لندن تايمز) ليکلي وه چي : « د خوست او ننګرهار قيا مونه ، د سليمانخيلو خرو تواو کند هار يانو شخړې د اښيي چي افغانستان د دامي خرابي پر خوا روان دی لکه د هغه ګاو نډي ايران .

په دغه کال جانډ ادخان چی دبر یتانوی هند له خو اسرحد اتو ته داخل شوی او په پکتیا کی یی خلک پورته کول و نیول شواو په کابل کی اعدام .

په دغه کال دازیارو غازی اتمانخیل راپو رته شوه او په اتمانزو کی یی د اشنغر کلی تالا کړاو بیا یی تر پیښو پو ری د پولیسو پرڅو کیوحملی وکړ ی .

خان عبد الغفار خان دعبدالحلیم سره پهاګر ه کی د مسلم لیګ جلسه و کتله .

په دغه جلسه کی سرابراهیم رحمت الله رئیس ؤ او مو لانا ابوالکلام ازاد سر آغا خا ن او دا سی نور و غټا نو برخه اخیستی وه . عبد الغفار خان د دغی جلسی په کتلو دی نتیجی ته ور سیدی چی د مسلمانانو نماینده ګان یوازی خبر کوی ، په داسی حال کی چی په کانګریس کی رښتیا نی روښانفکران یوځا ی شوي او د ګاندي جی په قیادت چی تازه د جنو بی افریقی څخه را غلی ؤ نه یوازی خبری کوی بلکی عمل هم ور سره ملګری دی .

۱۹۱۳ م :

لومړی نړیواله جګړه پیل شوه او د نړی پرسیاسی اړیکویی خپلی اغیزی واچولی په خاصه توګه چی د دغه کال دا کتوبر په ۲۹ عثمانی امپراطوری د جرمنی په طرفداری په جګړ ه کی شامله شوه نو د اسلامی هیواد و نو په جمله کی یی په افغانستان اوسرحدی ـ صوبه کی عام خلک دی ته و هڅول چی د ترکیی په طرفداری ورولاړ شی . په د غو ورځو کی د ترکیی لهخوا داسی با نی خورا دیری خپر یدی

چی گواکی قیصری جرمنی (دمسلمانو ولسونو دوست دی) د هندی مسلمانانو تو لنه هم لەدغو تبلیغا توڅخه متاثره شوه .

په کابل کی دینی علماؤ د انگلیس پرضد جهاد اعلان کړ خو امیرحبیب الله هغه ردکړ اود مشوری په مانی کی یی په لوی دربار کی دافغانستان بی طرفی اعلان کړه ده په دغه دربار کیچی د انگلیس مخبرهم ناست ؤ یوه مفصله وینا وکړه اووی ویل : ما ته دوایسرای صاحب(لارډ هارډینگ)لیك رارسیدلی او دروانی جگړی په باره کی یی پوره معلومات راکړی دی او لیکلی یی دي خر نگه چی دضیا ألملت و الدین له وقت څخه دافغانستان او بریتانیا ترمنځ دوستی ده او باید دغی دوستی استاد دتا سو (امیر) هملا سلیك کړی دی نو باید افغانستان بی طرفه اوسی .

امیر حبیب الله و ویل : ما دوایسرای دلیك په جواب کیهغه ته داډ ورکړی دی ترهغه وخته چی دافغانستان استقلال اوشرف ته تعرض نه وی شوی افغانستان به خپله بی طرفی و ساتی .

دبریتانوی هندوا یسرای لارډ هارډ ینگ پرځا ی لارډ چلمسفور د قرر شو . د سنداکی ملاصاحب (اصلی نوم یی ملا احمد جان ؤ او د اباسیندد کوهستان اوسید ونکیؤ) سیدعبدالجبار شاه لەستانی څخه را و غوښت او امیر یی و ټاکی او پخپله قاضی القضات شو بیا یی دا نگلیس پر ضد جهاد اعلان کړ اوپر چکدره او ملکنډ یی برغل وکړ .

ده دجهاد په خاطر امیروټا کیځکه دجهاد دامر امیر صادرولای شی.

په دغه کال کی خان عبدالغفار خان دمولوی فضل ربی سره دمولانا شیخ الهند محمود حسن په بلنه په دیو بند کی د هغه سره وکتل . په دغه وخت کی مولانا عبید الله سندهی همحاضرؤ، پەدغه

کښته کی دوی فیصله وکړه چی دوه مرکزه باید تاسیس شی یو په هندوستان کی دننه او بل په ازادو قبایلو کی .

عبدالغفار خان د قبایلو په کښته کی چمرکند ته ورغی او له هغه ځایه سالارزو او مهمند و ته لاړ او هلته یی دیوه مرکز د جوړیدو مطالعات پیل کړل .

په دغه کال چی کله نړیوال جګړه پیل شوه مولانا شیخ محمود الحسن او مولوی عبیدالله سندی د دهلی د فتحپوری عربی مدرسی مدیر مولوی سیف الرحمن د ترنګزو حاجی صاحب ته راولیږ ی چی د انګلیس پر ضد د قبایلو او چتولو له پاره قبایلی سیمو ته مها جرت وکړی .

د ترنګزو حاجی صاحب سمد ستی قبایلو ته و لاړ انګلیسا نو د حاجی صاحب تعلقداران هر ځای نیول او زندان ته یی اچول، په د غه کش و کوکی انګلیسانو ته پلمه په لاس ورغله او هغه ټولی مدرسی یی بندی کړی چی عبدالغفار خان او د ترنګزو د حاجی صاحب په زیار جوړی شوی وی .

د ترنګزو حاجی صاحب بونیر، سوات، مومندو او نورو سیمو ته سفرونه وکړل او دده له دغو سفرونو څخه نه یوازی انګلیسان وارخطا وه بلکی په افغانستان کی امیر حبیب الله ته هم تشویش پیدا شوی ؤ .

د اګست په ۳. په بلوچستان کی د ای، جی، جی (ایجنټ ګورنر جنرال) ـ سرجان ریمری له خوا په یوه رسمی لیک کی د بریتانوی هند حکومت ته ولیکل شول چی د قلات خانی د قبایلی سردارانو یی کانفدراسیون و، خود دوهم میر محمود خان د خانی له وخت څخه چی بریتانوی مشاور یی لاخ ته مقرر شو د غه کانفدراسیون له منځه ولاړ او د خان اختیارات ډیر محدود شول او اوس یی نښه هم نشته .

۱۹۱۵م:

نړیواله جګړه دوهم کال ته داخله شوه. د المان او ترکیې اتحادیه اسما کې د برېتانیا ګټو ته تکان ورکړ. د برېتانوی هند حکومت د افغانستان او ایران د سیاست کنترول ته جدي پاملرنه کوله.

امیر حبیب الله انګلیس ته د وفادارۍ په اړه ژمنې کې برېالی وُ، خو عامو خلکو په ځانګړې توګه د سرحد قبایلو ته د دغه نفرت کاوه.

حبیب الله د دغه کال په اپریل کې د مشایخو او سردارانو په ګډون یوه لویه جرګه دایره کړه چې په هغه کې د اسلام پور باچا، د موسهي اخند زاده، د برو ملا صاحب، د حصارک شمس الحق، دهلي استاذ، د شور بازار حضرات، حافظ جي صاحب، صوفي صاحب، ملا محمد مرید، ملا عبد الغفار اخند زاده او داسې نور وربرخه اخیستې وه.

په جرګه کې امیر حبیب الله د جګړې ز یاتو ننه بیان کړل او بې طرفي یې ټینګار غږ او بیله او په دې پسې یې د افغانستان د بې طرفي سیاست تاییده کړ.

په سرحدي قبایلو کې د المان د اسلام د دوستۍ تبلیغات زیات شول او امیر حبیب الله د انګلیس په وفادارۍ وغندل شو.

برلین او استانبول کوښښ کاوه چې د المان تر رهبرۍ لاندې د ترکیې، ایران او افغانستان اتحادیه جوړه کړي، نو په همدې مقصد دا ګست په شلمه شپه د نایدرمایر هینتګ هیئت هرات ته ورسید. د دغه هیئت په غړو

کی چی لو یږی یې پېدن او تو فون نایدر ـ مایر او په
تهران کی د جرمنی دسفارت پخوانی سکرترو و، هنتګ
کاظم بی یا ور، هندی سیاسی پناوړو نکی راجا مهندرا
پرتاپ او په برلین کی د انقلابی کمیټی غړی محمد برکت
الله شامل وه.

دغه هیئت په اکتوبر کی کابل ته ورسید او د ری هفتی
وروسته یی په پغمان کی د امیر حبیب الله سره وکتل هغه
ته یی د المان د قیصر او د ترکیې د سلطان پیغامونه وسپارل
چی په دغو پیغامونو کی امیر حبیب الله ته د عوت ور کول
شوی و چی په جګړه کی شامل شی.

د دغه هیئت خبری د امیر سره اوږدی شوی د دوی
له را تګ سره د ربار د سیاسی لحاظه دوو برخو ته
وویشل شو، یو ډله محافظه کاران وو چی د امیر حبیب الله
سیاست یی تائیداوه د وهمه ډله د جګړی طرفداران
وبلل شول چی په سر کی یی د امیر ورور نصر الله خان واقع
واو د امیر زامن عنایت الله او امان الله د هغه غړی وه،
محمود طرزی او جنرال نادر خان هم د دوی په تائید ولاړ
وه، خو په مقابل خواکی چی د امیر پلوی یی کوله د سردار
عبدالقدوس اعتماد الدوله ډله واقع وه.

د جګړی د طرفدارانو ملاتړ د سرحد د قبایلو له خوا هم
کیدی او هغوی هرآن د دی منتظر وه چی د برتانیا پر ضد
افغانستان جګړی ته داخل شی.

د دغه کال په وروستیو میاشتو کی د انګلستان د پاچا

پنځم جارج له خوا د امیر حبیب الله په نامه یو لیک ور سید چې ده د بیطرفۍ موقف یې ستایلی وو او امیر په پسې کال دهغه جواب ور ولیږی په سراج الاخبار کې محمود طرزي د (حی علی الفلاح) تر عنوان لاندې مقاله خپره کړه چې په هغه کې په ملفوفه توګه د افغانستان د خپلواکۍ په باب مطالب موجود وه، او دغه مقاله د سرحد په قبایلو کې په ډېره مینه استقبال شوه .

ددغه کال په دسامبر کې په کابل کې د بریتانیا نماینده هند ته خبر ورکړ چې ټول داخلي او خارجي قبایل امیر حبیب الله غندلی او پر هغه یې د کافر فتوا صادره کړې ده . په سوات کښې د سید عبدالجبار شاه په امارت د قبایلو یو جرګه جوړه شوه چې د سنډاکي ملا صاحب په هغه کې وینا وکړه او د انګلیس پر ضد یې جهاد اعلان کړ. د سنډاکي ملا صاحب د قبایلو دلی تنظیم کړی او د چکدرې او ملکنډ پر کلاګانو نوې حملې پیل کړې . د دوی د مقابلې له پاره د سرحدي صوبې چیف کمشنر سر روز کیپل پخپله د بریتانوي قواو قوماندانی کوله . په جګړه کې د قبایلو لښکری د وسلې د کمزورۍ په وجه پرشا شوی او دادملکنډ وروستۍ جګړه وه.

په دغه کال کې وزیرو قبایلو هم د انګلیس پر ضد جګړو ته ادامه ورکړه او په تیرا کې سرمست اپریدی د انګلیس په مقابله کې د قبایلو د لښکر و قوماندانی پر غاړه درلوده.

۱۹۱۶ م :

د سرحدي صوبې چیف کمشنر سر روز کیپل ددغه کال د اګست په میاشت کې مرکزي حکومت ته دا یادداښت صادر کړ: «د اسې معلومېږي چې ترکان) مطلب یې هغه ترکان دي چې د الماني نایدرمیر په هیئت

کې کابل ته راغلی وه) د لوسړیو ورځو پر هیله او ډار بریالی شویدي او فعالیت یې تر پخوا زیات شویدی. دوی په وزیرو او نورو کوچنیو قبایلو کې چې د کورمې پر سرحد واقع دي سفرونه کوي. که دوی دا مبارزه داوړي په لومړیو وختونو کې پیل کړې وای نو بیا یې ډیر ازار رسولی وای خو اوس وخت له دوی سره همدردي نه کوي.

د دغه کال په سپتامبر کې په کابل کې د بریتانیا نماینده ته امیر حبیب الله یوې پوښتنې په جواب کې وویل چې دا ترکان دده مستخدمین دي چې له دو طایفو څخه لیري شوي دي خو د جګړې له کبله له افغانستانه نشي وتلای نو ځکه په دغسې فعالیتونو یعني په سرحدي قبایلو کې ګرزیدنه) ځان مصدرونوي.

په دغه کال کې د ترنګزو د حاجي صاحب په مشرۍ شپږزرو ګوریلایانو قبایلو په شبقدر کې د انګلیس پر ګارنیزونو حمله وکړه، خو په مقابل کې انګلیسانو سخته بمباري وکړه.

د دغې جګړې شدت په سوبان خوړ او شبقدر کلا ډیر سخت ؤ، ګوریلایانو د شبقدر کلا ته چې هلته انګلیسي پوځ دیره شوی ؤ اور وروا چاوه.

امیر حبیب الله د پنځم جارج (د انګلستان پاچا) د لیک په جواب کې ولیکل: (... موږ به بې طرفه پاتې شو او تر پایه به خپل تعهدات پر ځای کړو. د جنوري ٦) د دغه کال د جنوري په ۲۴ امیر حبیب الله د الماني سیاسي هیئت ته جواب ورکړ، خو د المان دقیصر په نامه یې د دوستۍ پیغام هغوی ته ورکړ، خو په دا بله ورځ یې په کابل کې د انګلیس نماینده سیف الله ورو غوښت او هغه ته یې ډاډ ورکړ چې جګړې ته به ور ګډ نشي، د جنوري په ۲۹ یې

د اخبره په لوی در بار کی تائید کړه ، خو دامیر د غه عمل په سرحدی قبایلو کی دهغه پرضد نفرت نورهم زیات کړ .

دجرمنی هیئت دسی په ۲۱ له کابله رخصت شو او دامیر رورسردار نصرالله خان دجرمنی دصدراعظم په عنوان یولیك وهیئت ته وسپاره او په دغه لیك کی یی هغه ته لیکلی وه چی دافغانستان سره د دوستی دتړون په کارکی له چټکی څخه کار واخلی .

په دغه کال کی د بلبل گرفتار رمزی شعر دعبدالهادی پریشان (داوی) لهخوا په پارسی او دهغه پښتو ترجمه د سولوی صالح محمدخان لهخوا په سراج الاخبار کی نشر شول . په دغه شعر کی دافغانانو د خپلواکی ارمان منعکس شوی ؤ .

ترکی هیئت په ترکستان کی هم فعالیتو نه پیل کړ ی وه . د ۱۹۱۶ کال په جنوری کی دااطلاع بریتانوی هند ته ور سیده : کله چی هیئت په افغانستان کی خپلو مقاصد و ته ونه رسید نو په ترکستان کی یی فعالیت پیل کړ او ترکمنان یی وهڅول چی بغاوت وکړی . د دغه هیئت نمایندگان بخارا ، چارجوی، مرواوسمرقند او تاشکند ته تللی دی . کاظم او برکت الله په دغه فعالیت کی مرسته کوی .

دانگلیسانو دتوطیو په لړ کی پهباچا سید عبدالجبار شا پسی دا تبلیغ وشوچی هغه قادیانی دی او ددی سره سم دهغه دایسته کولو غوغا پورته شوه . دسنډاکی ملاصاحب چی دقاضی القضات پهتوگه دسیاسی اداری واکی هم په لاس کی درلودې مجبور شوچی دمواتو لهپاره بل باچا پیدا کړی پهدغه وخت کی دترنگزو دحاجی صاحب زوی باچا گل دغی عهدی تهتیاری نیو لیؤ خودسنډاکی دملاصاحب

مشاور مولوي عبدالعزیز هغه ته مشوره ورکړه چې میا نګل
عبدالودود په دغه عهده وټاکي او هغه هم ومنله او عبدالودود باچا شو.

په دغه کال د ښار خان پر ناوګي حمله وکړه، ده ته انګلیسانو
وعده ورکړې وه چې که ناوګي ونیسي انګلیسان به لوی جاګیر
ورکړي خو د ناوګي قبایلو د ښار خان ته موقع ورنکړه
چې بریالی شي. د انګلیسانو نوې پالیسي په عمل کې پلې شوې وه
او د دې پالیسي عمده جهتونه دا وه چې قبایل یو د بل غاړې ته واچوي
. د دغه کار له پاره ډېرې روپۍ هم منظورې شوې وې.

انګلیسانو په اپریدو، وزیرو، مسعودو او بیټنو کې ډېرې روپۍ
خرڅې کړې خو بریالي نشول. په دغه کال د بریتانوي هند حکومت
له بلوڅو څخه غوښتنه وکړه چې د نړیوالې جګړې د ګرته خپل خلك
د انګلستان په ګټه ولېږي خو د نواب مهرالله خان مري زوی سردار
خیر بخش مري چې د ۱۹۰۲ څخه د پلار تر مرګ وروسته د قبیلې
سردار شوی و، او یو ضد انګلیس شخصیت و، د انګلیس حکومت دغه
غوښتنه رد کړه. انګلیسانو پر مري بلوڅو حمله وکړه او د کهزا
په جګړه کې د خیر بخش ډلې هغو ته ماتې ورکړه. ای، جی، جی
(ایجنټ ګورنر جنرال) سیوي ته د خبرو له پاره ورغی خو بیرته
ناکامه ولاړ. د دغې جګړې او د خیر بخش مري قهرماني خلګو زیاته
وستاینله او ولسي شاعرانو د هغه په ستاینه اشعار وویل، د دغه
اشعارو اوس هم د بوڅو په فولکلور کې ځای نیولی دی.

د چترال مهتر ناصر الملك د چترالي ژبې د لیك او لوست بنیاد
کښېښود.

۱۹۱۷ م :

دسوات داخوند لمسی عبدالود ودرسماء دامارت اعلان و کړاود کوهستان دسنداګی ملاصاحب چی قاضی القضات ؤ سوقوف کړ اود هغه نفوذ ته یی خاتمه ور کړه ، خو سو لوی عبدالعزیزیی چی دده دامارت حاصلولو په کار کی یی سرسته کړی وه په عزت وسا ته

په هم دغه وخت کی خان عبدالغفار خان له هغه امیرسره ملاقات وکړ او دانګلیس تو طیو او خیانتو ته یی دامیر عبدالود دوداړام راوا ړاوه.

ددغه کال په فبروری کی در وسیې تزار له تخته راکوز شوا ود فبروری انقلاب وشو . څرنګه چی په دغه انقلاب کی سا نشو یکانو قدرت اخیستی ؤ اود کار ګرانو او بزګرانود غوښتنو جواب یی نشوای ویلای نو په اکتوبر کی(د نوی جنتر ی له مخی په نوامبر کی) بالشو یکا نو د لو ی لنین په مشری هغه انقلاب وکړچی په نړی کی د اکتو بر د انقلاب په نا مه یاد یږي . څر نګه چی د ا کتوبر انقلاب یو ستر نړیوال غور ځنګ ؤ نود هغه اغیزی هم نړ یوالی وي او په افغانستان اود بر یتا نوی هند په سرحد اتواودسرصد اتو په قبا یلو کی هم را څر ګندی شوی .

ددغه کال دد سمبر په ۳ دملی کمیسا را نو شورا په بتر و ګر اد (لینن ګر اد) کی(در و سیې او ختیځ تولو مسلما نا نو زیا ر (ایستو نکو ته) خطاب تصو یب کړ . په دغه تاریخی اعلا میه کی هغه تو له استعما ر ی تړونو نه لغو شو ی ا علا ن شو ل چی

د تزاری روسیې دولت تحصیل کړی وه . او ولسونو ته رسماً بلنه ورکول شوی وه چی نور باید پټه خوله ونه اوسی او له خپلو او پردو د استعمار څخه وغورځوی او خپل سرنوشت پخپله په لاس کی واخلی .

د غه اعلانونه په ملیونو ټانو کی چاپ شول او هغه پارسیان ، افغانان ، بلوڅان او پنجابیان چی په مسافری ترکستان او ماوراالنهر ته راغلی وه ، دغه پاڼی یی له ځان سره راوړی .

د غه پاڼی سرحدی قبایلو ته هم رسیدلی وی او هغو ته یی جرئت ورکاوه چی د انګلیسانو پر ضد خپلو قیامونو ته شدت او قوت وبخښی .

په د غه کال په مسعود و قبایلو کی د انګلیسانو پر ضد لوی قیام پیل شو ، د سرحدی صوبی چیف کمشنر سر روز کیپل د هند حکومت ته خبر ورکړ چی د غو قبایلو ته سخته سزا ورکړی خو امیر حبیب الله د بریتانوی هند حکومت ته خبر ورکړ چی د شدت څخه کار وانخلی ، ځکه چی بی د اقوام دومره غټ او پنډ شی چی بیا به یی مخ نه نیول کیږی .

په هم دغه کال انګلیسانو د مسعود قبایلو پرشا وخوا لیکه د برښنا لین تیر کړ څو هغه له خپلو حدودو څخه خارج نشی .

د دغه کال د فبروری په میاشت کی د سراج الاخبار په یوه مقاله کی په داګه غوښتنه شوی وه چی افغانستان باید خپلواک شی . د همی مقالی په هند او

سرحدی صوبه او قبایلو کی لوی هیجانونه و پاڅول . قبایلو د هغی طرفداری و کړه ، خو بریتانوی هندپه تشویش حتی تر لندن پوری دموضوع اطلاعات ولیږل .

د بلوڅو ستر قهرمان ضد انګلیس مبارزنو را سینګل دسر دار حبیب الله خان بلوڅ له خوا نیول شو او انګلیسانو ته په لاس ورکول شو او هغوهم په عمری قید محکوم کړ شو په زندان کی مړ شو . انګلیسانو سردار حبیب الله ته د دغه خدمت په مقابل کی د نواب لقب ورکړ ولی خلکو او ملی شاعرانو هغه ته دغدار لقب ورکړ .

۱۹۱۸م:

د سراج الاخبار د فبروری د ۱۳ نیټی په ګڼه کی داستقلال په باب یوه مفصله مقاله خپره شوه . په دغه مقاله کی د خپلواکی په باب د افغانانو لوړه غوښتنه منعکسه شوی وه

د مارچ په ۳ چی د انقلابی روسیی ، المان او اتریش تر منځ د برېست د سولی تړون ـ لاسلیك شو په هغه کی د افغانستان د خپلواکی په باب داسی یادونه شوی وه : « د افغانستان او پارس سیاسی او اقتصادی خپلواکی او دخاوری تمامیت ته دی احترام و شی .

دشوروی ترکستان خارجه کمیسار یت امیر حبیب الله ته پیغام راواستاوه چی دوستانه روابط سره ولری .

برکت الله او کاظم بی دالمانی او ترکیی دهیئت غړی چی په

کابل کی پاته شوی وه د حبیب الله خان له خوا دخبرو له پاره ترکستان ته ولیږل شول . دوی ترهغه وخته په ترکستان کی وه ی د حبیب الله خان تروژل کید و وروسته امیر امان الله باچا شو او یو هیئت یی شوروی روسیی ته دبدخشانی محمدولی خان په مشری ولیږی دغه دوه کسه د تاشکند څخه دهیئت غړی شول او مسکو ته دهغه هیئت سره ولاړل .

امیر حبیب الله بریتانیا ته خبر ورکړ چی د لومړی نړیوالی جګړی په پای کی افغانستان دصلح په جرګه کی غړیشی خو بریتانیا خاجو ورکړ چی په دغه جرګه کی یوازی هغه هیوادونه غړی کیدای شی چی په جګړه کی داخل وه .

دمری بلوڅو قبایلو دانګریسانو پرضد قیام وکړ . دیرژر ملیشی چی دانګلیسی منصبدارانو داطاعت څخه یی سر غړولی و دقیام کونکو سره یوځای شوی دغو قیام کوونکو دکوهلو او کوسبزتر منځ دتلګراف مزی پری یکړل ، دسند پښین داوسپنی پرلاری حملی وکړی . دمری قبایلو ملی پوځو نو دلورالایی دسیمی دهترانی قبیلوی عسکر و په مرسته په برهانی (برخانی) کوهلو ، دموزو په بندراو نورو سیموکی دانګلیسانو نظامی پوستی له منځه یووړی . په دغه جګړو کی وروسته پښتانه هم دبلوڅو سره یوځای شول اوتر ۱۹۲۲ پوری یی دوام وکړ .

۱۹۱۹م :

امیر حبیب الله په لغمان کی ترورشو(دفروری ۲۰)
دامیر ورور نصرالله خان په جلال آباد او امان الله خان په کابل کی دامارت اعلان وکړ. نصرالله خان امان الله ته تسلیم شواو دامان الله په نامه خطبه وویل شوه .
دفبروری په ۲۸ امیر امان الله دکابل پهلوی دربار کی دافغانستان خپلواکی اعلان کړ. د مارچ په ۳ـ امان الله دهندو ایسرای لارډ چلمسفورډ ته خبرورکړ چی دی باچا شوی او غواړی دبریتانیا سره دافغانستان دکامل استقلال او مسا وی حقوقو په اساس نوی معاهدات وکړی . ددولتی شورا مجلس اوکابینه اعلان شوه .
دمارچ په ۲۷ دشوروی روسی دترکستان د خارجه امور کمیسار بوکویاو لینسکی د افغانستان حکومت ته رسما خبر ورکړ چی شوروی حکومت ټول زاړه قراردادونه لغو اعلان کړی او دټولواسلامی دولتونوسره ددوستی روابطپالی چی په دی رابطه د افغانستان دوستی هم غواړی او استقلال ئی منی ددغه عالی مقصدله پاره له سکوڅخه براوانی موظف شویدی چی دافغانستان سره سیاسی اوتجارتی نوی مناسبات قایم کړی .
امیرامان الله دو. ا. لنین او محمود طرزی د شوروی روسی دخارجه وزیر چیچرین په عنوان لیکونه ولیږل او هیله یی وکړه چی دافغانستان خپلواکی په رسمیت وپیژنی. دو. ا. لنین له خوا ددغه لیک جواب دمیار کی اودوستی له پیغام سره راورسید. امیر امان الله

بل لیك او محمد ولیخان ئي دیو هیئت سره دلندن حضور ته ولیږل
د هیئت دمي په ۲۸ تاشکند او دا کتوبر په ۱۳ مسکو ته ورسیداو د
لندن سره يې و کتل . دافغانستان او انګلیس د دریم جنګ
یاد افغانستان دخپلواکۍ اخیستلو جګړه دمي په میاشت کي پیل شوه

افغاني مبارزانو وزیرستان کي د سپین وام تانه وننوله
دمي په ۱۲ مسید و قبایلو دوا نه او سرو یکي تانې ونیولې .
په دې سره د تل ښار فتح شو.

دانګلیسانو الوتکو پرد که، جلال اباد او کابل بمباري وکړه .
دمي د میاشتي په پای کي د کندهار په جبهه کي چمن ته نژدې د
سپین بولدك په کلاکې د جګړن محمد یوسف خان قوه محاصره شوه
خودغو مبارزانو ځانونه تسلیم نه کړل بلکې د . ۶ تنو له جملې
څخه ۱۳ شهیدان ۱۶۹ زخمیان د دښمن په لاس ور غلل او صرف اولس
تنه روغ پاته شول . دغه حماسه دافغان په تاریخ کي د تل له
پاره پاته شوه .

دافغان او انګلیس د قواو ترمنځ متارکه اعلان شوه او د روغې
هیئت د علي احمد خان په مشرۍ راولپنډۍ ته ولاړ او د روغې
لیك يې لاسلیك کړ.

شوروي اتحاد د لومړني باندني هیواد په حیث دافغانستان
خپلواکي په رسمیت وپیژندله په کابل کي د هندي ازادي
غوښتونکو موقتي ملي حکومت تاسیس شو. ددې موقتي ملي حکومت
مشر راجا مهندرا پرتاپ او مولوي عبیدالله سندهي يې داخله وزیرو
په دغه جنبش کي عزیز هندي هم برخه درلوده .

د افغانستان د خپلواکۍ د جګړې پر وخت د ترنګزو حاجي صاحب او مولانا سیف الرحمن د مومند و په ملګرې د شبقدر په سیمه کې پر انګلیسي ګارنیزونو حملې وکړې . انګلیسانو په هند کې (رولت ایکټ) جاري کړچې په مقابل کې یې د هندوستان د ملي مشر مهاتما ګاندي په مشرۍ ټولې هندي پرګنې را پاڅېدې.

په صوبه سرحد کې د دولت ایکټ پر ضد جلسې وشوې او عبدالغفار خان بندي شو. د افغانستان حکومت د رولت پر ضد انګلیسانو ته احتجاج ولیږی . د واقعاتو له نوې پړاون سره انګلیسانو په سرحدي صوبه کې خپل یو فعال سیاسي سانسور ، سر هملټن ګرانټ د چیف کمشنر په توګه مقرر کړ .

د پټ خان مده خیل صوبه دار او زرین خان توري خیل جمعدار په مشرۍ قبایلو د انګلیسانو هغه کلاوې چې دوی ځای په ځای نیولي وې، ومسوزولې ، د دغو کلاوو څخه یې مشهورې دادي : سپین وام، کجوري بویه ، توت نرۍ ، شپانه ، ایساره ، شوه ، ایشه ، وته خیل ، امات خیل ، تل توچي ، زیړکی کمر ، شینکی کمپ ، وانه کلا، سور کاوی ، ننګالی ، خجوره ، سپین کېږ، ګلوکېږ نور ما نده مغول کوټ ګلوکېږ اپوزي ، درګی ، میژه ، مرتضی ، نوی خوله او نور .

د مغول کوټ کلا محاصره شوه او په جګړه کې ۸۹۷ لښکرپان او ۱۳ انګلیسي منصبداران ووژل شول او یوازې یو انګلیسي افسرچې ژالن نومېده ژوندی پاته شو .

د سا یده خان زلیخیل احمدزي وزیر په مشرۍ په ټانک کې د انګلیسانو سره ملي مبارزانو سخته جګړه وکړه چې په هغه کې ۵۸۶ تنه

پوځیان او اوه کسه انګلیسي منصبداران ووژل شول.

د احمدزیو وزیرو له خوا پر انګلیسانو بله حمله په اپوزي کې وشوه چې په هغه کې ۳۵۴ تنه پوځیان او پنځه منصبداران ووژل شول او ۱۱۳ پښتانه په شهادت ورسېدل.

بله سخته جګړه په دغه کال د ترین خان اتمانزي وزیر په مشرۍ په توچي کې د انګلیسانو پر کاروان وشوه چې په هغه کې ۲۶۲ تنه پوځیان او ۳ انګلیسي منصبداران ووژل شول او ۳۰ پښتانه په شهادت ورسېدل. په همدغه جګړه کې ترین خان وزیر د یو انګلیس د تمانچې په مرمۍ شهید شو.

په دغه کال د مانټیګو چیمسفورډ سکیم په نامه اصلاحاتي پروګرام د هندوستان په صوبو کې جاري شو خو شمال مغربي سرحدي صوبه له دغو اصلاحاتو څخه محرومه شوه. د دغې وضعې په مقابل کې په سرحدي صوبه کې ډېر شکایتونه اوچت شول، خو حکومت د دغسې کسانو ته د جېل او زندان سزاوې ورکړې. قومي تعلیمي پروګرامونه چې په ډېر بنده حالات کې تر عمل لاندې نیول کېدل د حکومت ممانعت هم کېدی او خان عبدالغفار په دغه نسبت څو واره زندان ته ولاړ.

۱۹۲۰ م:

د باندنیو چارو د وزیر محمود طرزي په مشرۍ یو افغاني هیئت د سیاسي خبرو له پاره د هند مسوري ته ولاړ او هلته یې د بریتانوي هند د سیاسي هیئت سره چې مشري یې هانري دابس ؤ خبرې وکړې.

امیر امان الله او محمود طرزي د ولادیمیر ایلیچ لنین او چچرین

ACKU

په نامه لیکونه مسکو ته واستول او د افغانستان او شوروي
روسیې تر منځ یې د دوستۍ د تړون طرح هغوی ته ولېږله .

د ترکیې د حربوزیر جمال پاشا له تاشکند څخه کابل ته راغی . په
کابل کې د هند د ملي موقتي حکومت د مشرانو راجا مهندرا پراتاپ
مولوي برکت الله او مولوي عبید الله سندهي په لاس یو
پیغام د شوروي روسیې د فدراتیف سوسیالستي جمهوریت د خلقي
کمیسارانو د شورا د رئیس ولادیمیر ایلیچ لنین په نامه مسکو ته
ولیږل شو او په هغه کې لنین ته ډاډ ورکول شوی و چې د هندوستان
کارګران او بزګران ، مسلمانان او هندوان د یوه وحدت په توګه د
امپریالیزم پرخلاف مبارزه وکړي دوی له دې څخه ډاډ څرګندکړی
وچې د اکتوبر انقلاب د هندوستان د ملي ازادۍ حامي دی .

د می په ۲ نېټه د دغو پورته پیغام جواب د لنین په پیغام د پراودا
په ورځپاڼه او شوروي راډیو کې خپور شو . لنین ویلي وه :
له دې څخه خوښ یم چې هندي مبارزین د خپلې ازادۍ له پاره چمتو
شوي دي ، ستاسې اتحاد ته مبارکي وایم ، ژوندی دې وي اسیا .

د دغه کال په نیمایي کې عبد الغفار خان په ډهلي کې د خلافت کمیټې
په جلسه کې ګډون وکړ . په دغه جلسه کې عزیز هندي یو جذباتي
نوجوان هلک د هجرت کولو تجویز وړاندې کړ . سره له دې چې د جلسې
اکثرو مشرانو دا کار جذباتي وباله خو د هندوستان څخه د هجرت
مسئله تصویب شوه .

تر دې پخوا د هندوستان یو مذهبي پیشوا مولانا عبدالباري فتوا

صادره کړې وه چې هندوستان دارالحرب دی او مسلمانانو ته له هغه څخه هجرت په کار دی. د دې تحریک سره په زرګونو کورنۍ د پنجاب او صوبه سرحد له خوا افغانستان ته راروانې شوې.

له دغو لوسره عبد الغفار خان سره له دې چې د دغه ناکامه تحریک عواقب ورته معلوم وو، په ناچارۍ سره ملګری شو او کابل ته راغی.

انګلستان پر خلکو فشار راووست چې په لوی شمېر افغانستان ته راشي څو د امان الله شاه حکومت له مشکلاتو سره مخامخ کړي. دغه ډلې چې کابل ته راغلې امیر امان الله اقتصادي تاوانونه ورته وو، پیل چې کله د انګلیس پر ضد جهاد کوی موږ به درو زنی ترتیب ونیسو، ځکه غواړی در ته سر پښته به بې کړو که د دولتي ملازمتو نه قبلوي هم به بې در کړو، خو څرنګه چې د انګلیس جاسوسان په دغو لوګیو کې را غلي وو د هغوی د ناراضي زمینې برابري کړې او دغه ډله په یاغي او احساساتي حرکت په ناکامۍ پای ته ورسېده. په دغه کار کې د هندوستان دوه لوی مسلمانان رهبران ډیر ساعي وه مولانا محمد علي جوهر او شوکت علي امیر امان الله ته لیکونه را لیږلي وه چې ته د هجرت د قبول اعلان وکړه خو امان الله او محمود طرزي د وضع له عواقبو څخه پوهیدل چې د انګلیس په ګټه بو کاردی نو ځکه د دغسې اعلان څخه یې ډډه وکړه.

د هجرت حادثه ډېره ناوړه وه او د هندوستان ریښتیاني مشران لکه مولانا ابوالکلام ازاد، عبد الغفار خان او داسې نور د دغه حرکت مخالف وه.

۱۹۲۱ م :

په دغه کال په سرحدي صوبه کې د ري ډیر لوی سیاسي جنبشونه منځ ته راغلل ، د اتمانزو ازاد سکول تاسیس شو داصلاح افاغنه انجمن جوړ شو اود کانګرس کمیټه تاسیس شوه. د اتمانزو ازاد سکول دخان عبدالغفارخان له خوا د قاضي عطاءالله خان ، میاا حمد شاه حاجي عبد الغفار خان ، محمد عباس خان ، عبدالاکبر خان اکبر ، تاج محمدخان ، عبدا لله ـ شاه او خادم محمداکبر خان په ملګرتیا تاسیس شو . دغو کسانو په سکول کې پخپله دښوونکي په توګه کارکاوه دصوبې چیف کمشنر سر هملټن ګرانټ شخصا ددغه سکول دترلوله پاره فعالیت کاوه اوسر تجع ملایانو به په دغه سکول کې تعلیم دایمان له پاره ضرر باله .

عبدالغفار خان اوملګروی په دغه کال په پښتنو کې د بدورواجونو دمخنیوي له پاره داصلاح افاغنه انجمن تاسیس کړ . په دغه انجمن کې ډیرشو کسو منورو شخصیتونو چې په هغو کې منور ملایان هم شامل وه برخه وا خیستله ، ولې دی انجمن هم دانګلیسانو قهر وپاڅاوه ځو په همدغه کال عبدالغفار خان په دری کاله با مشقته قید محکوم شو .

په همدغه کال په پېښور کې د خلافت کمیټې په اړخ کې د کانګرس کمیټې بنیاد هم کېښو ل شو که څه هم خلافت او کانګرس دوه جلاتحریکه وه خو تر منځ یې اتحاد موجود ؤ .

په همدغه کال د سر هملټن ګرانټ پرځای سر جان میفی د صوبې چیف کمشنر مقرر شو. دافغانستان اوشوروی اتحاد ترمنځ د دوستي لومړی او ستر تړون د فبروري په ۲۸ په مسکو کې

دچوچر په او محمد ولي خان تر منځ لاسلیك شوچې بیا د دغه کال په اګست کې امیر امان الله په پغمان کې هغه په نښه کړ .

د دغه کال په سر کې انګلیسي هیئت دسرها نري دابس په مشرۍ کابل ته راغی او د افغانستان د خپلواکۍ اخیستلو په خبر وکې یې برخه واخیستله . دنوامبر په میاشت کې د محمود طرزي او دابس تر منځ د افغانستان او بریتانیا ترمنځ لومړی تړون په ۱۴ مادې او دوو ضمیمو کې لاسلیك شو .

دختیځو قبایلو جرګه کابل ته راغله او د امیر امان الله خان له خوا هغوی ته نوازش و رکول شو د هغه ژ و ر احترام په نسبت اچې افغانستان د شور وی دوستۍ ته در لود فیصله وشوه چې د افغانستان دخپلواکۍ د جشن مراسم چې د اګست په میاشت کې تجلیل کیدل د ۱۹۲۱ کال د نوامبر ۷ نیټې ته (چې د اکتوبر د انقلاب و رځ ده)

راوړل په د غه کال حاجي عبد الرزاق اندړ د قبایلو په چارو کې د امیر مشاور وزیرستان ته ولیږل شو او هغه د هغه ځای د قبایلو تر منځ د اتحاد په باب د امیر امان الله نظر بات دوی ته وو یل.

په دغه کال احمدزي وزیرو دغازي انګورخان او رحیم دادخان په مشرۍ د کاروړ ر چاوما نزی ترمنځ دانګلیسا نو پر یوه مو تر حمله وکړه او په هغه کې یې درې انګلیسي لوی او نور اوه افسران وو ژل .

په همدغه کال د مانجه گرۍ په سيمه کې احمدزي وزيرو پر يوه پوځي رساله حمله وکړه چې په دغه ډيره سخته جګړه کې د انګليسانو دوه لوی منصبداران او درې سوه نفر عسکر ووژل شول. په دې پسې د گومل در ود پر غاړه د ژزي پر کلا چې انګليسان په کې اوسېدل وزيرو او مسعودو حمله وکړه چې ۱۱۳ نګليسي پوځيان او افسران پکې ووژل شول.

بله ډيره سخته جګړه په دغه کال کې په پلسين نومې سيمه کې د وزيرو او انګليسانو جګړه وشوه چه په هغه کې ۶۲ پوځيان او ۳ انګليسي افسران ووژل شول او ۱۳ کسه پښتانه شهيدان شول.

۱۹۲۲ م :

په کابل کې د انګلستان لومړی سفير (مختار وزير) فرانسيس همفريز خپله اعتماد نامه امير امان الله ته وړاندې کړه او هم په انګلستان کې د افغانستان سفير عبدالهادي داوي په لندن کې په وظيفه پيل وکړ.

عجب خان اپريدی د اخوردري د غلام حيدرخان ادم خېل اپريدی مشهور مبارز د انګليسانو پر ضد د مبارزه پيل کړه. کله چې د انګليسانو له خوا د ده کور او کلی لوټ او خلک يې بنديان شول دې په بېره تيراکي ميدان نومي ځای ته فرار شو خو له هغه ځايه يې د انګليس پر چوڼی حمله وکړه بروس نومي انګليس يې ووژه او د هغه ښځه او لور يې ورسره بوتله. ده د هغو د ناموس احترام وکړاو له دې کبله د ده شهرت ډير زيات او ده کاريې افسانوي رنګ واخيست. عجب خان وروسته افغانستان ته پناه راوړه او په مزار شريف کې په ۹۵ کلنۍ په

. ۱۳۳ ش کی مړشو .
له چمرکند څخه دجمعیت عالیه مجا هدین هند له خوا د فضل الهی هند وستا نی په سد بریت دا لمجا هد په نا مه پښتو او اردو جریده خپره شوه .
دچین یو سیاسی وفد د چینګ (لن) یونګ په مشری کا بل ته راغی . په دغه کال دکیسی دغره خوا ته ور غرمه دراین په سیمه کی انګلیسا نو پر نظا سی مرکز دوز برو مسیدو مبار زینو حمله وکړه سخت جنګ وشو چی په هغه کی ۱۳۲ کسه پوځیان اودری انګلیسی افسران ووژل شول او ۳ ۵ کسه پښتا نه شهیدان شول .
دشبقدر په سیمه کی پښتنو مبار زینو د ترنګزو دحا جی صا حب په مشری پر انګلیسا نو حمله وکړه . دا جنګ ډیر اوږ دنشواو ژر پای ته ور سیدی .
په سر حد ی صوبه کی دا صلا حاتو غو ښتنی او اوازونه ډیرا وچت شوی وه ، ددی له پا ره چی د عمومی وضع په باب انګلیسا نو معلومات احوستی وی دیری کمیټی ته یی وظیفه ور کړه چی مو ضوع په محل کی وڅیری ودی ته د (بری سکیم) هم وایی ، دا هیئت دیر یتا نوی . دهنددخا رجه چا رودسکرتر مستر بری په مشری مقرر شوچی اته غړی یی در لود ل په هیئت کی دری انګلیسا ن او دوه کسه هند وان وه دوی ته وظیفه ورکول شوی وه چی که لازم وبولی صوبه سرحد دی پیاد پنجاب ضمیمه شی . کمیټی ژور تحقیقات وکړل او په خپل راپور کی یی وليکل چی دلته قبا یل تول د یوبل سره تړلی دی . مسود دوزیرو سره ، وزیرد زویمشت سره زو یمشت داور ګرزو سره ، اورک زی د

اپریدو سره اپریدي دمومند وسره ، مومند دباجوړ یو سره ، باجوړي ددیرد سوات دبو نیر ، بونیر دمند دغاړو (اباسیند له پښتنو سره) دا باسیند پښتانه دکوهستان له پښتنو سره تړلي دي. پردغو تولو قبایلو نظامي قبضه لګول دنا ممکنا تو څخه دي او کدا قدام هم کوېږي نومصا رف به يې تر تحملو تلي وي . کمیټي نظر په ورکړي وه چې یولګسلېتو کونسل دي یکي تاسیس شي چې دیرش غړي ولري او دا پهدسویمی خانان وي او يوو زېر دي هم ورته منظور شي .

ددغه کال په مارچ کي پرنس اف ويلز پېښور ته راغی او هلته حکومتي مقاماتو پهدېر جوش وخروش هر کلي ورته وو ایه یوه هندو (رای بهادر رمهر چند کهنه) د پېښور دخلکو په نما ینده کي دهر کلي وینا وکړه . خوخلکود (مهاتما ګاندي کيجي) ناري وهلي او يوه داسي ولولي پيدا شوه چي هولیسو مدا خله وکړه او خلك ېي قيت کړل . کله چي شهزاده ولاړ انګليسي حکومت په سخت قهر سره تولي سیاسي تولني خلاف قانون اعلان کړي اويو زیات شمير خلك يې زندان ته واچول . مخصوصا دکانګرس غړ و ته يې ډېر تکليفو نه پېښ کړل .

په جلال آباد کي د ۸۷۲ غړو په ګډون لويه جرګه جوړه شوه چې په هغه کي د افغانستان اساسي نظامنامه تصویب شوه او پريکړه وشوه چې دوباره دي هر کال لويه جرګه ددوي په موسم کي په کابل کي جوړېږي . په جرګه کي د امان الله خان درفو رمونو ملاتړ وشو . دغې جرګې ته د سرحد دقبایلو څخه هم غړي راغلي وه .

۱۹۲۳م:

د ټلګراف لین د کابل څخه د ډاکې پر لاره تر هند پورې وصل شو.

مولوي عبیدالله سندهي چې په کابل کې د هند د ملي موقتي حکومت یو فعال غړی و، له کابل له تاشکند او بیا مسکو ته ولاړ او له هغه ځایه استانبول ته ولاړ. ده په مسکو کې د شوروي اتحاد د مشر لینن او انقلابي مشرانو سره ملاقاتونه وکړل. په ترکیه کې يې د مصطفی کمال اتاتورک سره لیدنې وکړې او له هغه ځایه عربستان ته ولاړ دی تر ۱۹۳۹ پورې هلته و، کله چې انګلیسانو له هند څخه ووتل په ۱۹۳۹ کې هند ته راغی او د (هند ساګر اکاډمي) موسسه يې تاسیس کړه تر مرګه وروسته په سند کې ښخ شو.

مولوي برکت الله په کابل کې د هند ملي موقتي حکومت یو غړی د اکتوبر انقلاب تر پروګرام لاندې په منځنۍ اسیا کې فعالیت کاوه.

په دغه کال سر نورمان بولټن د سرحدي صوبې د چیف کمشنر په حیث مقرر شو. د سوات والي عبدالودود بونیر او بکسر په صوات پورې وتړل.

وزیرو قبایلو د وزیرستان او کاکړستان پر پوله د وه پر انګلیسي کمپ حمله وکړه او یو سخت جنګ وموښت چې په هغه کې ۱۳۷۲ نګلیسي عسکر او پنځه کسه منصبداران ووژل شول او دېرش پښتانه هم شهیدان شول. په دغه وخت کې ګلستان خان پهلول زي د شکر کوټ او مرو بیتر منځ پر یوه انګلیسي موټر حمله وکړه او د موټر عمله يې ووژل. هغه دار ته ورکړ د دغې قبیلې پل

مبارز زر خان د ماديجانړ غره په څاڼې کې پر انګليسي ګزمه حمله وکړه او د هغو څخه يې دوه مصبدا ران ووژل.

د وزيرو د کام يوه جرګه کابل ته راغله او د امير امان الله سره يې د کتنې په وخت کې وويل چې انګليسان غواړي د وزيرستان ستر ستراتيژيکي مرکز رزمک ونيسي، د افغانستان حکومت بايد دوى ته د وسلو په تهيه او جنګي پلان په جوړولو کې مرسته وکړي.
امان الله خان دا وظيفه حربيه وزير نادر خان ته ور کړه نادر خان د دوى څخه د سيمې د ستراتيژيکي وضع په باب پوره معلومات تر لاسه کړه او بيا يې دوى ته د جنګ نقشه جوړه کړه خو د دغې نقشې يوه کاپي په مخفي توګه په پېښور کې د چيف کمشنر معاون ته وليږل شوه. -
نادر خان صرف څو تفنګچي د هيئت غړو ته ور کړي نو ربي د اسلحې د ليږلو په تنظيم کې ډيل وکړ، کله چې وزير قبايل د رزمک په سيمه کې د انګليسانو سره په جګړه بوخت شول څرنګه چې هغو نقشه درلوده او د مبارزانو مرکزونه ورته معلوم وه په درنوو سلو يې هغه وال وزول او د رزمک کلا د انګليسانو په لاس په داسې حال کې کښېوتله چې د وزيرو يو زيات شمېر مبارزان ووژل شول. وزيرو قبايلو د امان الله خان څخه ګيله وکړه او د دغه غدر په باب يې د هغه توجه واړوله، امان الله خان د حربيه وزير نادر خان څخه پوښتنه وکړه او نادر خان د دغې پوښتنې پر ځان بې اعتمادي وګڼله او په ټګۍ يې ځان خوابدى کړ او د حربيه وزارت څخه يې استعفى وکړه.
له همدغه ځايه د امان الله خان او نادر خان په مناسباتو کې خرابي

مخ ته راغله . درزمک کلا چې د توچي وزیرستان د شارک حکم درلود په دغه غدر د دښمن په لاس کې ولویده .

د بلوڅو ملي مبارز میر یوسف علي مګسي چې په بلوچستان کې یې د وزیراعظم سرشمس شاه پر ضد چې یو انګلیس مشر به سړی ؤ د سیاسي مبارزو پایلامي ایښوولي د قلات څخه ملتان ته تبعید شو .

۱۹۲۴م:

د دغه کال په ډیرو مهمو جګړو کې چې وزیرو او مسید و په کړه د انګلیس پر ضد وکړې د تمنکي او ترکي مور چو په نامه یادیږي. د دې ټولو ګرا فیلک مو قعیت داسې وا قع ؤ چې پښتانه او انګلسي عسکر سنګه په سنګه سره و موښتل او جنګ د توره، چړو، ټیلاؤ او کرچا نوو. په دغه جنګ کې چې با یدلو په جګړه یې وبولو د انګلیس د خوا څخه درې ـ زره څلور سوه او یا تنه عسکر او درو یشت انګلیسي افسران وو ژل شول او د پښتنو له خوا ۳۰۴ تنه تلفات وه او سړ ی زیاتره د بالول زو مسید وه . پښتنو ته په جګړه کې ولجې هم په لاس ورغلې او د جګړې وخامت انګلیسان سخت وارخطا کړل .

په دغه کال په پکتیا کې ملا عبد الله او ملا عبدالرشید د دولت د قوا نینو د انفاذ پر ضد بغاوت وکړ چې د ګوډ ملا د بغاوت په نامه شهرت لري . د دوی مقابلې ته نوی وزیر حربیه محمد ولي خان ورغی نوموړي خبرې ته پام ساتل په کار دی چې په دغه بغاوت کې مستقیما انګلیسا نو لاس درلود او عبدالکریم په نامه چې د امیر محمد یعقوب خان زوی ؤ هم د دغه مقصد له پا ره چې د اما نی ر ژ ی م مخ

نتوی و کړی په پکتیا کی فعالیت ته گما رل شوی ؤ . د موضوع
عمده ارخ دادی چی نادرخان په تازه وختو نو کی د حربیه و زا رت
څخه استعفی کړی وه او پر ځای یی محمد ولی خان
بدخشانی مقرر شوی ؤ دا سی شوا هدهم شته چی په غیر مستقیمه
توگه نا د ر خان له اغتشا شیو نو سره را بطه د رلوده
دغه اشرا ر یو کا ل فعا ل وه خو په ۱۹۲۵ کی و تر ل
شو ل اولو ی عاملین یی ونیول شول او اعدام شول په دغه کال
د شو ر وی اتحا د ستر ر هبر و لادیمیر ایلیچ لنین مړ شو او ددې
پر سر گ امیر امان الله د تعزیت تلگرا م مخا بره کړ او دکا بل
روښا نفکرا نو د لنین د یاد و نی د پا ره مجا لس په کا بل کی جو ړ کړ
دامانی دوری دوهمه لویه جرگه د ۱۰۵۲ نما یند گا نو په گډون
په پغمان کی جو ړه شو ه .
د جر گی ر ئیس پخپله امان الله خا ن و او په قشری لحا ظ
دد و لت ما مورین ، سادات ، مشا یخ د ینی علماء اوخا نان وه . په
دغه جر گه کی د پنځو کا لو په دور ان کی د دولت اجرا ات تر غور
لاندی و نیول شول او په پکتیا کی د اغتشاش پر مسئله خبری وشوی
همدا رنگه چی په دغه جر گه کی دراسته لا س ځي زیا ت نفوذ درلود
نو د ر فورم ځینی برخی حذف شوی خو یو شمیر قوانین منظور شو ل
او له د غه ځا یه افغا نستان د لو مړی ځل له پا ره د اساسی اصولو
(اساسی قا نون) خا و ند شو .
دشوروی اتحاد نوی سفیر ستارك کا بل ته را غی او اعتماد
نا مه یی امیرامان الله ته وړاندی کړه . په دغه کال انگلستا نو

په جنوبي وزیرستان کې د عملیاتو له پاره د جنرال کرسویت په قوماندانۍ یو لښکر موظف کړ. نوموړي جنرال غوښتل په توطیه احمدزي وزیر او مسیدو سره بېل کړي او بیا یو په بل پسې هغوي وو هي نو ځکه جنرال کرسویت د مسیدو سره جرګه وکړه او ور ته وي ویل، موږ پر احمدزیو وزیرو عملیات کوو ستاسو سره کار نه لرو صرف ستاسو په سیمه کې تیریږو تاسو به زموږ غرضدار و نه اوسي. خو مسیدو دا غوښتنه رد کړه او خپل سر نوشت یې د احمدزیو وزیرو سره و تړی، کله چې جنرال په دې توطیه کې ناکام شو نو پر ساړه راغه او کوټکي یې پرغل وکړ، کله چې احمدزي وزیر خبر شول چې مسیدو ددوی ننګه کړې ده نو د مسیدو په ملګرې را او رسیدل او یو ډېر سخت جنګ پېښ شو چې په هغه کې د انګلیس قواو ته ډیر لوی زیانونه ورسیدل.

په دغه ۱۹۲۴ کال کې د کوهاټ تراژدي (فساد) پېښ شو چې د هندوانو او مسلمانانو تر منځ یې فضا ډیره ورانه کړه پس له هغه چې په سرحدي صوبه کې د کانګرس کمیټه جوړه شوه او د هغې فعالیت پیل شو نو انګلیسانو په دې توطیه لاس پورې کړ چې هندوان او مسلمانان په مذهبي سطح کې یو پر بل وګماري.

انګلیسانو د (سناتن دهر مهندو سبها) ارتجاعي تحریک و دې ته وګماره چې د مسلمانانو احساسات تحریک کړي. په دغه وخت کې د کوهاټ دلا چې اوسید و نګي جیون داس چې د دغه تحریک سکرتر هم و یو نظم خپور کړ چې په هغه کې د مسلمانانو د عقاید و بې احترامي شوې وه او دغه نظم ددې باعث شو چې هندوان او مسلمانان یو د بل سره قتل کړي. دغه فساد یوازې په کوهاټ کې پاته نشو بلکې

ټوروپا رو نوته یې هم سرایت وکړاو انګلیسان پهدی بریالی شول چیدهند و مسلمان ترمنځ زړه بد اوی پیدا کړی .

پههمدغه کال دبلو څوخانانو میر محمود خا ن (دقلات خان) په سترګوړ وند شواو دکاروا کټاوراختیارا نګلیسی مشربه وزیراعظم سر شمس شاه ته محول شو، دغه سړي دبلوڅو دروشنفکرانو او مبارزینو سره ډیرسخت چلند غوره کړاور د بلی خوا یی په مخفی توګه دا فعالیت هم پیل کړچی دقلات خا نی خپلی کورنی تهرا انتقال کړی خوپه دغه کار کی نا کامه شو .

۱۹۲۵ م :

په ا نی تنګی ګی دا نګلیسا نو سره دوز یرو او مسیدو جګړه وشوهچیپه‌هغه‌کی ۳ ۹ ۷ کسه پو ځیان‌او ۱۳ افسران ووژل‌شول اود پښتنو څخه ۷ ۹ کسان قتل شول . دد ی جګړی انعکا س‌دهند بریتانوی‌حکومت تهدوزیر ستان پهباب وارخطایی پیدا کړه .

پههمدغه‌کال‌دشور وی اتحاد په‌مصرف دشوروی سرحد څخه‌تر هرات پوری دتلګراف لین جوړ شو . عبدا لغفار خا ن په‌دغه‌کال په زندا ن کی‌ؤ . په‌کابل کی‌یو ایتا لوی مستخدم چی افغان پولیس یی‌وژلی ؤپه دار وځړول شو ، که څه هم‌په دی برخه‌کی دایتا لیا حکومت دخپل تبعه دخلا ص‌والی له پاره زیار ویوست ولی‌ا فغا نی مقا ما تو پهپوره از ادی دغه مجازات عملی کړل اودا لوبړی ځل‌ؤچی یو خا رجی تبعه ته د ا فغا نستان پهداخل کی‌د قا نون پهفیصله مجازات ورکول کیږ ی .

دافغانستان په معارف کی د پښتو ژبو سیمود هلکانو له پاره په پښتود تعلیم کولو امر صادر شو. دافغانستان او المان دمؤدت تړون لاسلیك شو.

معروف سیاسی شخصیت او افغانی مبارز حاجی عبدالرازق اندړ وفات شو.

۱۹۲۶ م:

دترنګزو دحاجی صاحب په مشری په مومندو کی دانګلیسانو د سړك تیرولو دکار مخ نیوی وشو او پس له یوی کلکی جګړی انګلیسانو موقتاً داکار معطل کړ.

دافغانستان او شوروی اتحاد ترمنځ دبیطرفی او نه تیری تړون په اوو مادوکی په پغمان کی لاسلیك شو.

امان الله خان په ولایاتو کی په خپله دتفتیش کار پرغاړه واخیست او هغو خواو ته ولاړ، دانګلیسانو معروف جاسوس ډګروال لارنس چی په عربی لارنس مشهور ؤ په افغانستان کی دشورښت پیدا کولو له پاره موظف شو. دا سړی لومړی په لاهور کی راڅرګند شو او دپیر کرمشا په نامه یی د مریدانو بهیر هم په شا پسی کړ.

نادرخان په پاریس کی له سفارت څخه مستعفی شو اوداماني دولت دپرزولو له پاره دنادرخان لومړی اقدام و.

۱۹۲۷م:

دسوات ستراتیژیکی موقعیت دانګلیسانو تر نقشی لاندی راغی اوداطرح یی په عمل کی پیاده کړه چی هلته په مستقیمه توګه بریتانوی

اداره قایمه کړی نو په دغه کال یې د سیوا ګل په وسیله سوات اشغال کړ. دغه کار پر پښتنو سخته بده اغیزه وکړه او په افغانستان کې یې د مخواشینی پیدا کړه انګریزانو په دغه جګړه کې دالوتکو بمبارۍ هم پرسومنډو وکړه. د مومندو شلورمه جګړه دانګلیسانو پر ضد پیل شوه په دی جګړه کې هم د ترنګزو حاجی صاحب رهبری کوله. داجګړه دشبقدر په سیمه کې ډیره شدیده وه چې انګلیسانو ته زیات زیانونه ورسیدل د کابل راډیو کوچنی د ستګاه د لومړی ځل له پاره په خپرونو پیل وکړ. ددی د ستګاه سټیشن لومړی په ارګ کې ؤ وروسته کوټی لنه نی ته چې داوسنی پل ارتل سره واقع وه نقل شو.

دانګلیس مشهور جاسوس ډګروال لارنس دالوتکی د میخانیک په نامه میرام شاه ته راغی او له دغه ځایه یې د خپلو عملیاتو لمن خپره کړه او ترشینوارو پورې یې لاسونه راوغزول. دشوروی اتحاد دولت رئیس کالنین له خوا امیر امان الله ته بلنه ورکول شوه چې هغه هیواد ته دوستانه سفر وکړی.

دافغانستان اوشوروی ترمنځ دالوتکو سرویس په فعالیت پیل وکړ دبریتانوی هند وایسرای لارډ لاون چې یو کال وړاندی په دغه عهده مقرر شوی ؤ اعلان وکړ چې د بریتانیا د پارلمان له خوا د (سایمن کمیسیون) مقرر شوید ی چې دا په هندوستان کې د وضع مطالعه کوی او د هندوستان په اداره کې به د هندوستانیانو د برخې اخیستلو د صلاحیت اندازه اوقدرت ګوری په دغه هیئت کې دانګلستان د پارلمان شپږ غړی شامل وه. پر دغه ترکیب په ټول هندوستان کې د مخالفت اوازونه اوچت شول او اعتصابونه پیل شول. دغه اواز په سرحدی صوبه پېښور کې هم راپورته شو.

امیر امان الله د دغه کال په دسامبر کی اروپا ته خپل سفر پیل کړ. دی د کندهار له لاری چمن او بمبئی ته ولاړ او د دغه کال په وروستی ورځ یعنی د دسمبر په ۳۰ قاهری ته ورسید، له دغه ځایه اروپا ته پسی ولاړ.

۱۹۲۸م:

امیر امان الله چی د ۱۹۲۷ له نومبر څخه سفر پیل کړی وه د ۱۹۲۸ کال تر جولای پوری یی هند، مصر، ایتالیا، فرانسه، انګلستان، بلژیک، المان، سویس، اتحاد شوروی، ترکیه او ایران وکتل. د دغو هیوادونو له سرانو سره یی د سیاسی روابطو د قیام په باب خبری وکړی، د هیواد د صنعتی کیدلو له پاره یی یو شمیر فابریکی راونیولی خو د دیپلوماسی په لحاظ په انګلستان او شوروی اتحاد کی د ده سفر د لوړ اهمیت څخه برخورداره و په انګلستان کی پر ده سخت فشار وارد شو چی د شوروی له سفر څخه صرف نظر وکړی خو ده دا خبره قبوله نه کړه، خو کله چی شوروی اتحاد ته راغی د دغه هیواد مشرانو په کامله دوستانه فضا کی هر کلی ورته وو او امان الله له دی سفر څخه تر حد د پاسه خوښ او ډاډه شو.

د یورپ سفر پر امیر امان الله دا اغیزه وا چوله چی په لنډه موده کی د اروپایی تمدن مظاهر په خپل وطن کی ووینی خو ده د وطن د قبیلوی ټولنی پوست ډیر کلک و چی دغه فشار ډیر ژور نفوذ نشو ای په کی کولای.

په همدغه کال ده دستوری پادشاهی کی دیو خاص دربار په ترڅ کی د ښځو د مخ لڅی نهضت اعلان کړ او تر ټولو لوړ اندی د ملکی مخ لڅ

شو. د همدغه کال په سپټمبر کې یې د زړوتنو و کیلانو په ګډون
په پغمان کې لویه جرګه جوړه کړه په دغه جرګه کې د نورو
تصاویبو په ترڅ کې د عسکري مکلفیت دوره درې کاله وټاکل شوه.
ملکي اعزازي رسمي القاب لغو شول او پر ځای یې یوازې د عزیز
کلمه قبوله شوه، تدریس او وعظ په شهادت نامه مربوط شو. او
امر وشو چې د دیوبند ملایان دې د افغانستان څخه بند شي. د
افغانستان هر ۱۵ کلن ځوان څخه بیا تر سپین ږیرې پورې مکلف شو
چې د کال پنځه افغانۍ او د دولت مامور په کال کې یوه میاشت
معاش د وسلو رانیولو ته دولت ته ورکړي.
د جزا د قانون په باب هم فیصلې وشوې او شهزاده رحمت الله د ولیعهد
په توګه وټاکل شو.
د افغانستان د بیرغ رنګونه تور، سور او زرغون ټاکل شول چې په منځ
کې یې د دولت نښان او د الله او محمد نومونه پر ولیکل شول. فیصله
وشوه چې په هرو پنځو کلونو کې دې یو ځل لویه جرګه جوړیږي.
په همدغه کال د استقلال او تجدد د ګوند مرامنامه د چاپ له
خوا منظوره او خپره شوه او د تور، سور، زرغون کلوب جوړ شو چې
د سیاسي مرکز حیثیت یې درلود.
افغانۍ نجونې د تحصیل له پاره ترکیې ته ولیږل شوې او
د دوی د خدای په اماني ترتیبات ډیر په شاندار توګه پر ځای شول.
هرڅنګه چې په لویه جرګه کې د مرتجع قشرونو نمایندګان راټول
شوي وو نو د هغوی ترڅنګ وروسته دوی هرې خوا ته بد تبلیغات
خپاره کړل او په همدغه وخت کې د انګلیس معروف جاسوس ډګروال

لارنس په شینوارو کي فعالیت پیل کړی ؤ، څو لوسري ځل د شینوارو د سنګو خیلو قبیلې شورښت پیل کړ او په جلال آباد یې یرغل وکړ.

همدارنګه په شمالي سیمو کي حبیب الله سقاو او سید حسین د خپلې ډلې سره راپورته شو، امیر امان الله والي علي احمد خان هغې خواته مقرر کړ خو هغه هم د ځان له پاره د پادشاهۍ فکر پیدا کړ، د دربار سرداران او مخصوصاً د شور بازار حضرات هم لاس وهني پیل کړی څو د امانی دولت پایې سستې شوې، امان الله په نو امیر کي په یوه اعلان کي خپل ټول رفورمونه ټول کړل او د قوېه نامې په شکل یې یوه اعلامیه نشر کړه.

په دې پسې وضع وخیمه شوه امان الله خان د خپلې کورنۍ سره په الوتکو کي کندهار ته ولاړل او کابل د سقاو د زوی په حوا له شو.

په همدغه وخت کي چي د امان الله پر ضد قیامونه پیل شوی وه یو غدار جمعیت چي د زړقا پدارانو د جمعیت په نامه یادیږي فعالیت پیل کړ، دوی ځانونه جمهوریت خواهان بلل په عامو مجلسو کي به یې شرابخوري او فحاشي کوله او په عامو ځایو کي یې د امې څوو له چي درفوزم پالونکي همدغسې فحاش خلك دي د غه کار هم د جګروال لارنس انګلیس د پلان یوه برخه وه.

د امان الله خان سقوط او ماتې په قبایلو کي ډیر سخت بد اثر وکړ، عبدالغفار خان او د خدایي خدمتګارانو ډلې د مرستې تصمیم ونیوی خو انګلیسانو په شدت د هغو مخ نیوی کاوه.

عبدالغفار خان او ملګري یې له پېښور څخه د لاهور او کویټې پر لار کندهار ته راروان شول خو هغوی ته د سیوی څخه د کویټې د تللو اجازه

ورنه کول شوه ، د وی د اجازی له پاره د هلی ته ولاړل خو عبدالغفار خان وایی چی «سوی ته معلومه شوه چی پرنګیا نو د شور بازار دحضرت ورور چی دهندوستان په کاتیاواړ کی او سید ی راغوښتی دی چی د پیوند ویسی چی ددوی مریدان دی دامان الله خان په خلاف افغانستان ته لیږی» .

پهدی توګه غفار خان اوملګری بی امان الله خان ته ونه رسیدل .

په همدغه ۱۹۲۸ کال کی پښتون اخبار دخان عبد الغفار خان له خوا په پیښور کی جاری شو .

په بلوچستان کوټه کی دعبدالصمد خان او محمد ایوب خان له خوا دانجمن وطن دګوند پیلامه کښیښوول شوه او بیا ددغه ګوند رابطه دیوی خوا په هند کی له کانګرس سره د بلی خوا په سرحدی صوبه کی د خدائی خد متګا رانو سره وتړل شوه . ددغه انجمن غړو ډیر زیار ویوست چی په افغانستان کی دارتجاع پر ضد د امان الله خان ملاتړ وکړی خو ددوی تینګ مخ نیوی وشو. په دغه مخنیوی کی د کوټی دسی ای ډی ددفتر معاون عین الدین خان پوپلزی چی د امان الله خان په ماتیدلو کی ده ته دخان بها در لقب ورکول شو لویه برخه درلوده .

په همدغه ۱۹۲۸ کی په ایرانی' بلوچستان کی سردار دوست محمد خان بلوڅ چی دیو پخوانی مبارز سردار بهرام خان لمسی ؤ د رضا شاه (پهلوی) پر ضد قیام وکړ او رضا شاه مځکنی او هوایی قوا وی ورسوق کړی او دغه مبارزین ونیوی په تهران کی بی بندی کړ . یو کال وروسته چی دوست محمد خان غو ښتل وتښتی

د محافظینو له خوا و نیول شو او اعدام شو . دده مرگ پر بلوڅا نو ډیر سخت تمام شواو په عوامو کی دده په طرفداری ډیر شعرو نه ویل شو یدی .

په همدغه ۱۹۲۸ کال کی دسایمن کمیسیون پیښور ته راغی. د کمیسیون سره د هند وانو سیکا نو او پښتنو ملکا نو او جا گیر دارانو ملاقاتونه وکړل . کمیسیون ته دزیدی دخان بهادر عبدالغفور خان په مشری یو یاد داښت ورا ندی شو چی سر حدی صو بی ته د هندوستان د نورو صوبو پهشان آزادی او اصلاحات ومنی او دیوه داسی کونسل پیشنهاد ورته شوی ؤچی په هغه کی خانان اوملکان غړی وی . په همدی توگه دهند وانو نمایند گا نو هم دکمیسیون دغړو سره کتنی وکړی او دسیاست او مذهب دجدا یی مسله یی ور ته مطرح کړه .

دسیکا نو وفد دسر دار راجه سنگ په مشر ی دکمیسیون سره وکتل دوی دپنجاب سره دصوبی دیو ځای والی دوخت دامتیا زاتو غوښتنه درلوده . په همدی توگه دصوبی یو شمیر روشنفکرانو همد کمیسیون سره وکتل او پردی ټکی یی زور و لگاوه چی په سر حدی صوبه کی داصلا حا تو په کار کی پا بندي لیری شی. د کمیسیون سره حکومتی افسرا نو هغه دروز کیټل خبر ه بیا هم کړی وه چی په سرحد کی باید د اصلا حا تو د روی کار و لو په کار کی سخت احتیاط و شی .

دی کمیسیو ن خپل مطا لعا ت تکمیل کړ ل او دهند د سیا سی کار کو نکو او مرکزی حکومت سره یی په مصلحت کښیښو ول او له دغه ځایه په سرحدی صوبه کی د کانگرس او مسلم لیگ دفعالیت زمینی په فعال ډول مساعدی شو ی .

په مومندو کې د انګلیسانو پر ضد د مبارزو شدت د پخوا په شان جاري ؤ ، او په دغه ۱۹۲۸ کال د سور کانو د ملا صاحب په مشري یو شمېر مبارزانو د انګلیسانو پر کارنیزو ټولو حملې وکړې چې ډېر زیانونه یې ور ورسول .

په وزیرو کې د امان الله خان د سقوط په نسبت ډېره سخته خواشیني پیدا شوه . په کټواز او د غزني په غلجي پښتنو کې د شور بازار د حضرت خلیفه ګانو د امان الله پرضد په سخت فعالیت بوخت و کړ او دا تبلیغ یې ډېر عام کړ چې هغه د دین څخه اوښتی ؤ او اسلام یې په خطر کې اچولی ؤ .

په کندهار کې د امان الله خان د بیرته راګرځولو او پر تخت د هغه د بقا له پاره قبایل او ښاریان لګیا وه خو د انګلیس نمایندګانو په خاصه توګه په کوټه کې د سي ای ډي د دفتر د معاون عین الدین خان پوپلزي فعالیت د امان الله پرضد ډېر پراخ شوی ؤ .

۱۹۲۹ م :

سردار نادر خان او ورونه یې د افغانستان د نیولو له پاره له فرانسې څخه راروان شول . دوی په بمبي کې یو څه تم شول بیا لاهور او پېښور ته راغلل ، نادرخان د کورمې له لارې خوست او شاه محمود او شاه ولي مجاهدو ته ورسېدل ، دوی په ګردېز کې یو ځای شول او کابل یې تر بیر غلا ندې ونیوی . کابل د حبیب الله کلکاني په لاس کې ؤ او امان الله خان د کندهار څخه د کابل د بیا نیولو په نیت د غزني پرخوا خپل پلان عملي کاوه .

په پېښور کې عبدالغفار خان ، ډاکتر خان صاحب او نورو مشرانو

سره نادر خان ولیدل ، هغوی خواست ورته وکړ چې کندهار ته لاړشه او دامان الله سلاوتړه خو نادر خان دا کار ونه کاوه ، په دې برخه کې د عبدالغفار خان د خاطری دا څو ټکی دلته را نقلوم :

((... بوه ورځ زه او نادرخان بوازې یوه کمره کې ناست وو ، د افغانستان په مستقبل موخبرې کولې چې ده ماته ووی چې زه هرڅه کوم د امان الله خان له پاره یې کوم ، ما ورته ووی چې خلک وایی چې د صوب الله خان هغه زوي چې ستا خوریې دي تا سود هغه په حکومت باندې د کښېنو لو د پاره کوشش کوی . ده راته ووې چې ته په دې ژوندی یې او زه به هم ژوندی یم که چېرې ما هغه پادشاه کړو یا پخپله پادشاه شوم نو ته راشه او مخ راله تور کړه او راته ووا یه چې نادره خپله وعده دې پوره نه کړه .))

له دغه وعدې سره بیا هم نادر خان په دغه کال پادشاه شو او عبدالغفار خان هم تعجب وکړچې دا د وسره لو یه وعده د څه له پاره او اوس به یې څوك مخ ورله تور کړی ؟

د اپریل په اخور کې امان الله خان په غزنی کې د سقاو سره وجنګېدې او په داسې حال کې چې ده زاره ؤ او ور د ګولوی توپ یې په ملا تړ راروان غوی ؤ او دې هم څوروڅې که صبر او حوصله وکړی خاوده په یې په نصوب شی خو په ناڅاپی توګه یې میدان پرېښود او د کندهار پرخوا روان شو او د جون په میاشت کې د موون بولدك له لارې چمن او له هغه ځایه بمبی او ایټالیا ته ولاړچې بیا تر مرګه هلته و او سېد .

نادرخان په اکتوبر کې کابل ونیوی او پاچا شو ، د ده خپل ورور هاشم خان صدراعظم کړ او هغه د امانی دوری روڼا ندکران ژندا نونو ته

وغورځول او یوه داختناق دوره پیل شوه مخ کې له دې چې کابل دنادر تواوی ونیسي دانګلیس دسفارت اتباع په ۸ الو تکو کې پېښور ته ولاړل .

ددغه کال په مارچ کې په ډهلي کې د مسلم لیګ یوه جلسه وشوه چې په هغه کې مسټر محمدعلي جناح خپل څورلس فقره ایز پلان وړاندې کړ اوله دغه ځایه په سیاسي سطح کې د مسلمانانو او هندوانو دجلاوالي طرح عمل ته وارده شوله. مسلمانان زیاتره مسلم لیګ ته راغله خود هندروښانفکره اوضدانګلیس مسلمانان دمولانا ابو الکلام ازاد په ملګرتیا له کانګرس سره پاته شول . دجناح د ۱۴ فقره ایز پلان په شپږمه فقره کې دصوبه سرحد په باب داسې توضیح شوی وه :
((که چیرې دصوبو د نوی حد بندی ضرورت پېښ شي نودو باره حد بندی به په داسې صورت کیږي چې د بنګال ، پنجاب او سرحد په مسلم اکثریت څه اثر و نه غورځوي .))
څرنګه چې دانجمن اصلاح افاغنه غوندې کوم لې نواکثره ماجرا جویانو به هغه اختلالولي او د دې له پاره چې داکار په امنیت کې و شي د(افغان یوتهه لیګ) یادافغان زلمیانوډ تولنې جوړ څت ته اقدام وشوه چې په هغه کې به زرګونو زلمیان راټول شول = دغه جرګه به همدغه کال په اتما نزر کې و شوه ، خو مسلم لیګیان او انګلیسانو بې دواړه وار خطا کړل اود دوی پر ضد یې توطیې پیل کړې .

په بلوچستان کې ګلسي ایجی ټیشن لومړي په مخفي تو ګه پیل شواو بیا یې شدت غوره کړ . جریان داسې وه چې د ۱۹۲۹ کال

دنوامبر په ۲۷ ، میر یوسف علي ګلسي د لاهور په همدرداوه نیزه جریده کې د (فریاد بلوچستان) تر عنوان لاندې مقاله خپره کړه. په دغه مقاله کې دانګلیسانو تو طي او دخانانو داستبداد په باب ډېر حقایق ښکاره شوي وه. دغه جریده په مکرر ډول خپره شوه او په ټول هندوستان او بلوچستان کې لاس پر لاس کېده مخصوصاً بلوڅانو ددغو حقایقو دلوستلو سره مینه ښووله، نوځکه انګلیسان او یو شمېر مرتجع سرداران دمیر یوسف علي مګسي پر ضد په یوه محاذ کې ودریدل.

په دغه کال په وزیرستان کې وزیراو مسید پیا یوځای شول او دساړه راغه په سیمه کې یې دانګلیسانو په یو، کمپ کې دهغوپر ګارنیز ونونو حملې پیل کړې دانګلیسانو دقواو دقوماندان پروم نر په هو ښتنه ۴۰ الوتکې پر دغه سیمه راوالوتې او ډېره سخته بمباري یې وکړه، چې دهغه په اثر یو زیات شمېر پښتانه ووژل شول. په دغه جګړه کې په خاصه توګه شمن خېلو او بهلول زو مسیدو ته زیات زیانونه ورسېدل او کورې یې یو مخېزه تباه شول په دغه جګړه کې د پښتنو د قواوو قوماندانی مولوی محمد ګلدین، جنرال عنایت خان، محمد سلیم خان او جنرال میر علیخاني کوله. بېلوي مبارز په دغه ډله کې رمضان ځې زوی یې رمضاني صاحب اوس هم ژوندی دی.

۱۹۳۰ م:

په افغانستان کې دو اقعاتو په لوړ، دامیر امان الله خان تګ او دنادرخان پرسر اقتدار ګېدل دبریتانوي هند په سیاستو کې

د سرحدي صوبې په رابطه د ټاکلي بدلون ـ زمینې مساعدې کړي .
نوداؤ چې په همدغه ۱۹۳۰ کال دصوبې دپښتوانې چفکمشنر نوریان
پولتون په عوض سرستموارت پیرس دصوبې . دچف کمشنر په توګه
مقرر شو .

په افغانستان کې دهاشم خان صدراعظم په وسیله د اماني دورې روڼا نفکران سخت تهدید شول ، دمحمدولي خان بدخشاني محاکمه وشوه ، داسې یو وطنپرست روڼا نفکرو دامان الله خان دامتالحي په توګه یې دولاد یمیرایلچ لنین سره ملاقات کړی ؤ او بیا اروپا ته دامان الله خان د سفر په دوره کې د سلطنت وکیل ؤ . نادرخان دی دسقوي اغتشاش دعاملینو په جمله کې محکوم کړ او بیا یې په زندان کې ووژی .
ددغه کال په اپریل کې دیره غټه پېښه د انګلیسانو له خوادقصه خوانی بازار پېښه وه چې پرې دفاع خلکو لی وچلولی . واقعه داسې پېښه شوه .

دسرحدی صوبې دکانګرس کمیټې دال انډیا کانګرس دفیصلې مطابق د سیول نافرمانی تحریك پیل کړ . حکومت ددغې کمیټې ۹ کسه په پېښور کې ونیول . ددغې ګرفتاری د عمل پرضد خلك مظاهری ته دراووتل . د ډاردپټی کمشنرد پوځ در اخوځولو امر صادرکړد پوځي عسکرو یوافسر چې مظاهره کوونکي یې تهدید او تحقیرول په تېر ووهل شواو پرتا نه تېری واو رول شوی . په دغه وخت کې دپټی کمشنرد فایرنګ امرصادرکړ اودقصه خوانی بازار دیوه سره تریل سره په وینو ولړل شو . حکومت په د رواځو دسرو

شمېر ۲۰ ژوبل شوي او شمېر ډېرش ټپيان شوي ، په داسې حال کې چې
په سوونو خلك ووژل شول . په دې پېښه کې خان عبدالغفار خان
هم ونيول شو او درې کاله يا مشقته
قيد ورکول شو . کانګرس د پټېل په مشرۍ يو هيئت پېښور ته راولېږی
خو حکومت هغو ته اجازه ور نکړه او هيئت په راولپنډۍ کې
تحقيقات بشپړ کړل خو بيا هم حکومت دا شان راپورونو ته
اهميت ور نکړ .
دغې پېښې پښتانه سخت وځورول او د جون په پنځم د اپريدو يو غټ
لښکر د پېښور په ښار راننوت او درې ورځې يې د انګليس د مسلح
قواو سره جګړه وکړه .
د اپريدو او مومندو ترمنځ فيصله شوې وه چې کله اپريدي پر پېښور
حمله وکړي نو سمدستي به مومند پر شبقدر حمله کوي خو د دغې
فيصلې څخه حکومت خبر شو او د دوی د مخنيوي له پاره يې د اپريدو
او مومند ترمنځ توطيه وکړه .
په دې توګه په اوږدو او هم کلونو کې هم قيامونه وشول . په هند کې
د مهاتما ګاندي د هندي ګوند په وجه غټ اعتصابونه روان وه او
په صوبه سرحد کې هم دغسې اعتصابونو او ميټنګونو ته د خادم
محمد اکبر ، مياجعفر شاه کاکاخېل او غلام محمد خان لونده خوړ
په مشرۍ سازمان ورکول شو . د مۍ په ۲۸ جلسه کې يو زيات شمېر
ګډون کونکي د حکومت له خوا ونيول شول په دغه کشمکش کې
د پوليس يو افسر (مرفي) ووژل شو او پوليسو ګولۍ وچلولې چې ۷۰
کسه مړه او ۱۵۰ ژوبل پر ميدان پاتې شول .

ددغه کال په اگست کې دهند دوایسرای په امر په صوبه سرحد کې مارشل لاولگیدله . په همدغه وخت کې سرصاحبزاده عبدالقیوم چې وروسته دمسلم لیگې تحریک یو ډیر سخت غړی شو او انگلیسانو د سر لقب ورکړی ؤ خان عبدالغفار خان ته چې دگجرات په جیل کې ؤ خبر ورکړ چې خدایي خدمتگاران د یو قوي گوند سره ملگری کړي . له همدغه ځایه عبدالغفار خان لو مړی مسلم لیگ ته مراجعه وکړه خو هغوو نه منله او بیا یې کله چې کانگرس ته خبر ورکړ هغو په منه غیږ ورته خلاص کړه . په دغه کار غفار خان ته ځه مشکلات هم پیدا شول مثلا ډیر ستر میا احمدشاه په مشری ځینې غړی ځینې بیل شول ولي دخدایي خدمتگارانو تحریک تر پخوا په څو چنده قوي شو .

دمرکزي اسیا دبرخې باسمچي ابراهیم بیگ چې په خپله دوله یې تراموپورته ملي چې داکتوبر انقلاب یې هرکلی کړی ؤ د ده له لاسه ناارامه وی دافغانستان څخه پسی وا خیستل شو او ترا مو ها خواته واوښت او مخله ورکړ شو .

نادرخان لویه جرگه جوړه کړه او دخان دپاچاکیدو وثیقه یې په جرگه لاسلیک کړه . مشهور میارز شخصیت عبدالرحمن لو دی دنادرخان په امر اعدام شو . دافغانستان او شوروی اتحاد ترمنځ دعدم تعرض تړون تجدید او لاسلیک شو اتمان خیلو د انگلیسانو پرضد دپرانگک غار جگړه پیل کړه .

په بلوچستان کې دسردارانو جرگې دمشهور میارز دمیر یوسف علي مگسي د هغې مقالې په نسبت چې د لاهور په همدرد اخبار کې یې

ځپره کړي وه او هلته یې انګلیسان او مرتجع سرداران د بلوڅو په ټکولو کې ملګري بللي وه په ۱۱ زره روپۍ جرېمه او یو کال د بلوچستان څخه په تبعید محکوم کړ .

دانګلیسانو له پاره په افغانستان کې د امان الله خان د ماتې واقعه ددې خاطره دتشویش وړ وګرزیده چې د هغې انعکاس په پښتني قبایلو کې ډېر زیات ؤ. دانګلیسانو پر ضد هرې خواته قبایل موقه پول شول چې په دې لړکې د کجورې جګړه ډېره درنه وه . او انګلیسانو ته داتشویش پیدا شو چې یو ځل بیا د سرحد ټوله لیکه ورته د وینو پتاره شي نو ځکه یې په ډېر شدت د دې پېښې مخ نیوی وکړ .

۱۹۳۱ م :

په لندن کې د ګردې مېز کنفرانس د هندې مشرانو په شمول جوړ شوا و ددغه کنفرانس په نتیجه کې صوبه سرحد ته (مانټیګو چمسفورډ) د اصلاحاتو د پروګرام مطابق د نورو صوبو په شان حق ورکول شو د اپریل په ۱۶ سر رالف ګرفت د لومړي ګورنر په توګه مقرر شو او د هند وایسرای لارډ ویلنګټون د هغه افتتاح وکړه .

همدارنګه یو قانون ساز کونسل په کې جوړ شو چې په هغه کې څلویښت غړي وه له دغه جملې څخه ۲۸ انتخابي او ۱۲ په کې انتصابي وه . په منتخب ممبرانو (غړو) کې دوه ویښت مسلمانان ، پنځه هندوان او یو سکھ ؤ ، او په انتصابي غړو کې پنځه اروپایان یو مسلمان ، یو سک سرکاري افسران او ۳ غیر سرکاري مسلمانان شامل وه .

صاحبزاده عبدالقیوم چې انګلیسانو د سرلقب هم ور کړی ؤ

اودسر صاحبزاده عبدالقیوم په نامه یادیدی رومبی وزیر او د زیدی خان بهادر عبدالغفور خان چې انتصابي غړی ؤ د کونسل صدر او خان بهادر عبدالرحیم خان چې منتخب غړی ؤ نائب صدر او شیخ عبدالحمید د کونسل سکرتري مقرر شول .

نادر خان ملي شورا افتتاح کړه او په هغه کې یې لومړی مسئله دا مطرح کړه چې د افغانستان د نجات له پاره د انګلیسانو څخه پور اخیستی دی هغه باید ملت پرخان وبولي .

((کله چې د د سقاو پرضد عمل پیل کاوه په کورمه کې د انګلیس نماینده درزیچارډ مکنچي په ذریعه هغه ته لس زره توپکه او ۱۸۰۰۰ پونډه نادرخان ته ورکول شوي وه .))

شورا د نادرخان پیشنهاد په هرکلی نه کړ او په شورا کې د کندهار وکیل بابا عبدالعزیز الکوزي په ډاګه وویل چې دا قرض د افغانستان د استقلال د دښمنانو څخه اخیستل شوی دی او کوم چا چې اخیستی دی هغه د ځان د قدرت حاصلولو له پاره اخیستی دی. دا وکیل ته خو دلته څه ونه ویل شول ولي په رخصتي کې د کندهار څخه بند شو او بیا له شورا وایستل شو او بیا بندي شو چې تقریباً ۱۰ یا ۱۶ کاله په زندان کې وه.

د افغانستان څخه د امان الله خان د تلو مسئله پر پښتنو قبایلو ډیره درنه تمامه شوې وه او انګلیسان یې واقعي مقصد پلل. د نادرخان پیښې هم سره هم چا علاقه نه درلوده. په پېښور کې د قصه خوانی بازار خان قبایل عصبي کړي و نو داوه چې په دغه کال د افریدو له خوا پېښور محاصره شو او د پېښور اداره یې هم د انګلیسانو له لاسه وایستله. ډیر کشت وخون وشو او انګلیسان بېرته پر بالي شول او قبایل غروته وختل .

وزيري قبايل د پېرنګيانو پر زيارت راټول شول او تصميم يې ونيوه چې پر انګليس به يرغل کوي سره له دې چې په دغه خپلو کې انګليسي کلا په خاردارو سيمانو چاپېر شوې وه خو مبارزين ور پورته شول په دغه وخت کې پر دوى هوايي بمبارۍ پيل شوه په دغه جګړه کې تر انګريزانو پښتانه زيات ووژل شول او په دغه جګړه کې د غازي ارسلاخان تور . د يادونې وړ ده. و د ډېرې شديدې وضعې نو ځکه پښتنو د کلا له محاصرې لاس وکښي .

په دغه کال په بلوچستان کې د اتحاد د بلوچان د ګوند فعاليت قوت موندلئ او د دغه کال په نوامبر په . ۲۰ د اتحاد د بلوچان له خوا د (شمس ګردي) په نامه يوه رساله خپره شوه چې په هغه کې د سر شمس شاه او انګليسانو د سازشونو په باب د ډېر مطالب خپاره شوي وه . د دغې رسالې خپريدو د اذهانو په شورېدو او ور وڅپانيدلو کې ډېرې لوئې اغېزې وکړې . په دغه وخت کې ګوند ډېر توي څېرې پيدا کړې وه . لکه مير يوسف علي مګسي ، عبد الرحمن مګسي عبد العزيز کورد ، ملک فيض محمد يوسف زی ، محمد حسين عنقا او نور . په دغه تحريک کې ځوانو بلوڅانو ونډه برخه اخيستله .

د دغه ۱۹۳۱ م کال د نومبر په ۳ د قلات خان مير محمود خان په قلات کې وفات شو د ده د ناروغۍ د سختۍ په ورځو کې وزير اعظم سر شمس شاه کوښښ کاوه چې د ده زوی د قلات خان وټاکي خود هغه تر سيورې لاندې خپلو بدو مقاصدو ته دوام ورکړي خود اتحاد بلوچان

د تحريك غړو و په خاصه توگه عامه تمايلات د شمس گردي په رساله كي شرگند كړل څوداوچي كله خان قلات مير محمود خان مړ شو.
دمستر كيتر ايجنت گورنر جنرال په حضور كي په مستونك كي د مير محمود خان ورور دسردار خدايداد خان دريم زوي مير محمداعظم خان چي په اعظم جان بي شهرت درلود قلات د خان په توگه وټاكل شو.
داعظم خان دټاكل كيدو سره سر شمس شاه مستعفي شواو پرځاي بي خان بهادر گل محمد خان دوزير اعظم په توگه كار پيل كړ.
خان قلات محمداعظم خان ته په زاتلونكي كال كي دبريتانوي هند ويسراي په كويټه كي دتاج پوشي مراسم پرځاي كړل اوده هم دانگليسانو دخوشي له پاره داتحاد بلوچان دنهضت ټكولو ته لاس واچاوه او هغه توقعات چي ځوانو راديكال بلوڅانو ور څخه درلودل ټول په نا اميدي بدل شول .

۱۹۳۲ م :

دسرحدي صوبي په اداري جوړښت كي بدلون چي دولايت حيثيت بي وموند بخوا ني چف كمشنر سر رالف گرفت دگور نر په توگه وټاكل شو .
په دغه كال كو نسل دوه بلو نه منظور كړل چي يو (پيليك ترنكو ليټي بل) او بل د (شريعت بل) په نا مه يا دېدل؛ په لومړي بل كي او ږده بحثونه وشول او ۲۸۰ تر سوه مونه په كړوشول ، په وزيرستان كي قبايل په شورښت كي وه مخصوصا د رزمك كلا چه دا نگلسيا نو په لاس ور غلي وه دا د يره سخته تما مه شوي وه د رزمك ستر اتيژيك موقعيت پر توله سيمه دا كميت

درلود. انګلیسانو ددې له پاره چې د قبایلو سوړال مات کړي هروخت په یووسله وال عسکر د چوڼۍ څخه ایستل او پرشاوخوا سیمو به یې ګرزول.

په دغسې یوه پروګرام کې دانګلیسانو یوه وسله واله ډله چې درزمك څخه راوتلې وه او دښا ولې زیا رت په خوا کې ګرزیده مبارزینو تر مخه لاد دوی لار نیولې وه، په همدغه ځای کې د دوی سره سخ شول او په جګړه کې انګلیسانو ته سخت زیان ورسید او له دې وروسته یې بیا دراتګ څخه دوتلو کلك جرئت نه کاوه.

د دغه کال په اپریل کې د هند ویسر ای لارډ ویلنګتون په کویټه کې په یوه دربار کې په شاندار مراسمو د محمد اعظم خان خان قلات تاج پوشي وکړه او د دغه کال په جون کې د انګلستان باچا، خان قلات ته د (جي، سي، اي) لقب ورکړ.

په پکتیا کې دری خیل راپورته شول او مسلح قیام یې وکړ. ددې قیام عمده علت دا وچې کله نادر خان او ورونه یې په کابل کې د پکتیا والو په قوت پر تخت کښېنستل نو ددوی په تحقیر او توهین یې پیل وکړ او دا قبایل چې خپل قدرت ور معلوم و په قیام یې پیل وکړ څو حکومت هغوی بیر ته راضي کړل.

په دغه کال د وزیرو لښکر و د مولانا عین الدین او حاجي د ندا خان په مشری د د ته خیلو په کلا کې پر انګلیسانو یرغل وکړ څو هغوی له مرام شاه څخه الوتکې راوغوښتې، د پښتنو لښکرې سختې بمبارۍ شوې او درانه تلفات ورواوښتل او ډیر کورونه یې په کې وران شول مومند و قبایلو د انګلیس امر ته غاړه نه ایښووله نو ځکه هغو نه غوښتل چې هوا زي

په جګړه تهدید ل لکه چی په د غه کال یی دموسندوزیات درمندونه دالوتکوپه ذریعه په او ر بلونکو بموڼو وسیځل .
په افغانستان کی داکال د نادرخان داداری پرضد د سخت‌نفرت کال ؤ ، دهاشم خان مظالم‌تر تحمل وتلی وه ، خود امانی‌دوری درنورم د ځوانوریدیکال عناصروله خوا د حکومت پرضد شپنامی خپریدی او دغسی عناصر بوپه بل پسی محبسونوته تلل .

۱۹۳۳ م :

دافغانستان نماینده د خلع سلاح په غونډه کی چی په ژنیو کی جوړه شوی وه ګډون وکړ . دتجاوز د تعریف قرار داد د افغانستان ، شوروی‌اتحاد ، ایران ، ترکیی ، رومانیی ، لیتوانیا اواستونیا له خوا په لندن کی لا سلیك شو (جولای)
په‌برلین کی د افغانستان‌سفیر سردار محمد عزیز(دنادرخان‌ورور او دسردارداودخان پلار) دسید کمال نومی افغان په تفنګچه ووژل شو (دجون ٦)
په‌کابل کی دریدی. کالستانو یوه غړی محمد عظیم منشی زاده د بریتانیا پرسفارت‌حمله وکړه او دسفارت‌دری‌غړی‌یی‌ووژل(سپتمبر) منشی زاده اعدام‌شو ، د امانی دوری معروف روشنفکران خواجه هدایت الله دهزارجات پخوانی رئیس تنظیمه ، غلا م جیلانی خان اوفقیراحمد خان دنادرخان په امر اعدام شول .
د سهامی افغان په‌نامه یوشرکت جوړشوچی د طلا درانیو لو او پلورلو امتیاز ورکول شو دی شرکت ته صرف په نامه سرمایه ولیکل شوه نور نو سرمایه د عواید وڅخه جمعه شوه په شرکت

کې سردار هاشم خان او نورو سردارانو ته په ناسمه سهمونه وټاکل شول .

په دغه کال د اشرکت د بانک ملي په نامه تبدیل شو چې د قند (بوري) پطرول، موټرو او د موټرانو د پرزه جاتو انحصار هم ورو سپارل شو. د لنډو کلونو په دوران کې دغه سرمایه لس ملیارده افغانیو ته ورسېده چې نیمای یې د سردار هاشم خان حساب ته انتقال شوه. دا په افغانستان کې د تجارتي انحصاري پانګه والي تونده باد و چې پر ګڼې یې د فقر خواته ټېل وهلې او سرما یې په څو محدودو کورنیو یا کسانو پورې اړه ونیوله .

محمد نادرشاه د عبدالخالق نومي په تفنګچه ووژل شو (۸ نوامبر) او په همدغه ورځ محمد ظاهرشاه د هغه زوی پاچا شو.

د انګلیسانو یوه قوه چې د ګزمې په توګه د رزملک د کلا څخه لس میله لرې د شاولي صاحب د زیارت شاوخواته رسېدلې وه چې قبایلي خلکو حمله پر وکړه یو افسر او څو تنه ووژل شول ، خو موضوع جدي و نیول شوه او انګلیسانو د رزملک د کلا او کمپ د ساتلو له پاره په خپلو ستراتیژیکې او تاکتیکې چارو کې نوښتوب راوست.

د قلات خان میر محمد اعظم خان وفات شو (دسمبر) او پر ځای یې د ده زوی احمد یارخان د قلات خان شو. احمد یارخان چې د اتحاد بلوچان د غړو سره رابطه درلوده پر هغوی یې قیود لږ کړل او میر یوسف علي مګسي یې خپل مشاور کړ.

۱۹۳۴ م :

مولوي بشیر احمد چې په چمرکند کې یې د المجاهد اخبار نشراوه

ACKU

او دانګلیسانو پرضد یې قبایل تشویرول ترورشو .
امریکا دلویږې ځل له پاره افغانستان په رسمیت و پیژند (په افغانستان کې د پانګه والې له مرې تحرک امریکا جلب کړه چې ځانته ګټې وباسي .)
افغانستان دجامعه ملل غړی شو . دافغانستان او ایران دسرحدي شخړو د حکومت له پاره جنرال فخر الدین التاي کابل ته راغی (نوامبر) اوله دغه ځایه هرات ته ولاړ .
په بلوچستان کې دملي ازادي غوښتني نهضت شدت وا خیست ځکه داتحاد بلوچان ګوند چې خان احمدیار خان ، دقلات خان یې دو وخت حامي ؤ دهغه څخه تو تمات درلودل خو اوس احمد یار خان دانګلیس تابع شوی ؤ. داتحاد بلوچان د ګوند سکر تر جنرال عبدالعزیز کورد چې دلاهور په اخبار و نو کې یې دبلوچستان د بدحالت په باب خبروني کولی د ۱۹۳۴ کال په جنوري کې دقلات د پولیټیکل ایجنت له خوا دعوه پرداېره شوه اودسوي په جرګه کې چې دانګلیسانو طرفدار کسان یې غړي وه ، دغه ملي شخصیت یې په دری کاله با مشقته قید محکوم کړ . ددغه عمل پر ضد په همدغه کال خان عبدالصمد خان په کراچۍ کې غونډه ی او سیتنګو نه جوړ کړل او دا عمل یې په شدت وغندی اوله دی سره عبدالصمد خان هم بندي شو .
ددغې وضعې وخامت پراخ شو او داتحاد بلوچان نور غړي هم بندیان شول او دخان قلات اوداتحاد بلوچان د غړو ترمنځ هم منا سبات خراب شول .
دهمدغه کال دد سمبر په ۲۷ په جاکوب اباد (جکما باد) کې

دآل انډیا بلوچ کنفرانس داتحاد بلوچان دعمده غړو لکه میر یوسف علی مګسی ، سردار جمال خان لغاری ، میا مشتاق احمد ګورمانی او سردار غلام رسول خان پدایتکار جوړ شو . کنفرانس د خیر پور والی میر علی نواز خان تالپور افتتاح کړاوتردرو ورځو خبرو وروسته لاندی فیصله صادره شوه .

۱ـ دسرحدی جرګو سود مقرری الغا .

۲ـ په بلوچستان کی دیو مشروطه حکومت تاسیس .

۳ ـ په بلوچستان کی دصنایعو تاسیس .

۴ـ په بلوچستان کی دلوړو تحصیلاتو دکالجونو تاسیس .

په دغه کال کی داتحاد دبلوچان دګوند غړی محمد حسین عنقا په کراچی کی دالبلوچ او نیزه جریده جاری کړه چی وروسته یی دغه نوم په (بلوچستان جدید) واړاوه . په همدغه کال بوه بده ایجه منځ ته راغله چی داتحاد بلوچان دګوند دانشعاب باعث شو . دقلات خان احمد یار خان میر یوسف علی په بته تو ګه لندن ته واستاوه چی هلته دبریتانوی واګمنو سره ۱۷۷۶ کال دتړون د الغا په باب خبری وکړی . غرنګه چی انګلستان پدهند کی دی ته حاضر نه وه چی دخپل بو نماینده دسیاسی کار له پاره لندن ته ولاړشی اوخان قلات په مصلحت میر یوسف علی مګسی تفریحی پاسپورت واخیست ، دغه کار دګوند ټر غړو بد تمام شواوهغوی داتکرو کړ چی دګوند غړی باید زندانونو کی دی او یا دبلوچستان څخه تبعید دی ، خو یوسف علی هم دخان قلات مشاور و ریت منلی اوهم دتفریح له پاره لندن ته تللی . یوسف علی مصلحتا د خپل ګوند غړی خبر کړی نه وه ، نو ځکه

داحرکت دانشعاب باعث شو . (داسې نظر هم موجود دی چې خان قلات او انګلیسانو مصلحتاً داکار ددې له پاره کړی ؤ چې د اتحاد بلوچان په ګوند کې انشعاب راولي) میر یوسف علي لندن ته و لاړ هلته یې د انګلیسي مقاماتو سره تماس ونیوی هیڅ نتیجه یې په لاس را نه وړه او ناڅاپه بلوچستان ته راغی خو د ۱۹۳۵ کال د کوټې په زلزله کې مړ شو .

۱۹۳۵م:

د مومندو او انګلیسانو تر منځ ډېره سخته او بېخي بې سابقې جګړه ونښته ، پر شبقدر د مومندو ورلنډ یرغلونو انګلیسان ډېر سخت وارخطا کړل او په ډېر ودرنو عملیاتو یې لاس پورې کړ . د مومندو د ایل کولو له پاره یې دري اتیا زره پوځ د مومندو غرونو ته سوق کړ . انګلیسانو خپله هوایي حمله په داسې وخت کې پیل کړه چې د حاصلاتو د ټولولو وخت ؤ دوی د الو ټکو په ذریعه د مومند ودرمندو ته وسوځل . بوټل ډول بمونه یې د هغو غرنیو چینو پر سر ګذار کړل چې له هغه ځایه اوبه را تلې او دا چینې یې ورانې کړې . انګلیسانو د بین المللي مقرراتو مخالف ګیسیا وي بمونه هم پر دغو سیمو استعمال کړل چې د خوړلو هر څه یې ورله مسموم کړل . ولې په مقابل کې د مومندو ګوریلائي جګړو بیا هم انګلیسان بریالي نه کړل چې مومند و نیسي . د دغه جګړې مصارف انګلیسانو ته د یو میلیونو کلدارو په اندازه پریوت ، تر دې وروسته چې په جګړه ونښوه نو د صلح او روغې خبرې یې پیل کړې.

د دغو جګړو په باب افغانستان هم خپله اندېښنه وښووله . د

کابل په دربار کی دامریکا نوی او لومړی سفیر (و، هارنی بروك) خپله اعتماد نامه وړاندی کړه او سفارت خانه یی تاسیس کړه .

په کوټه کی ډیره لویه زلزله وشوه چی اغیزی یی حتی تر کندهاره راورسیدی ، ددی زلزلی په اثر حتی داتیا زر و کسو په حدودو کی تلفات واقع شول او دکویټی ښار او شاو خوا کلی یا له منځه وران و بجاړ شول یا ډیر زیا نونه وروړسیدل .

دانګلستان مشهور جاسوس دګر وال لارنس چی دامانی دوری په سقوط کی یی ډیره زیا نه ونډه درلوده جایزی اخیستی وی په لندن کی دموټر سیکل ټکر لو دلوبی په یوه مسابقه کی مړشو .

په بلوچستان کی میر یوسف علی مګسی چی دقلات دخان احمد یار خان په مصلحت لندن ته تللی ؤ په داد رکی یی خپل ګزا رش خان قلات ته وړاندی کړ او هغه ته یی وویل چی انګلیسان حاضر نه دی دبلوڅانو ټول شوی سوهی پیرته هغوی ته ور کړی . مګسی دخپلو ګوندی ملګرو تر سختو انتقا دو نو لاندی ؤ کویټی ته راغی چی دلته هغوی قا نع کړی خو د کویټی زلزلی د هغه ژوند تنا و وروشلا وه .

څرنګه چی په سرحدی صوبه کی مسلم لیګان نشوای بریالی کیدای او کانګرسیا ن تر دوی وړا ندی وه ، نو انګلیسانو سر

صاحبزاده عبدالقیوم ته وظیفه ور کړه چې (د مسلم نشنلست گروپ) په نامه په یوه کړ ی کې سیاسي مبارزې ته را ټوخای کړي څو په غیر مستقیمه توگه د مسلم لیگ سره یې علاقې نشې او د کانگرس یانو ملاتړې ما ته شي .

په د غه ۱۹۳۵ کې د صوبې د انتخا باتو وخت ور سید ی او د سر صاحبزاده په ټکټ دا لاندې کسا ن کا نديد شول : سر صاحبزاده عبدالقیوم ، خان بهادر سعدالله خان ، عبدالمجید خان ، نواب زاده الله نواز خان ، اسدالله خان ، عزیز الله خان ، کپتن نواب باز محمد خان ، فیض الله خان ، سید لعل شاه ، ملك رحمان گیا نی ، سر دار محمد اورنگ زیب خان ؛ نواب زاده محمد سعیدخان ، نواب مظفر خان ، نصر الله خان ، میا ضیاء الدین خان کا کا خیل .

د کانگرس له خوا دا کسا ن مجرا ن ورا ندې شول :

عبدالله خا ن ، عبدالعزیزخان ، ارباب عبدالغفورخان ، ارباب عبدالر حمن خان ، عبدالغفورخان ، اکبرعلی خان ، امیر محمد خان ، قاضي عطا الله خان ، لاله پنجورام ، فقیرا خا ن ، ډاکټرسي سي گوش ، لا له حکم چند ، میا جعفر شا ه کا کا خیل ، لا له جمنا دا س ، ډا کټر خان صاحب ، محمدا فضل خان ، پیر محمد کا مر ان ، ثمین جان خان او زر ین خان .

د هندو سیک نشنلست پارټي له خوا ا ته غړي په دې توګه وټاکل شول :

رای بهادر مهرچند کهنه، سردار اجیت سنګ، رای بهادر چمن لال، رای بهادر شیرداس سردار جګت سنګ ، رای صاحب لاله کنور مهان ، رای صاحب پرمانند ، رای بهادر لاله روچی رام .

برسېره پر دې د هزاره ی د دموکراټک پارټي په نامه هم څلور غړي شامل شول ، خان محمد سرور خان ، خان عطائی خان ، خان راجه عبدالرحمن خان ، خان محمد عباس خان دا زاد و غړو څخه دري لاندې کسان هم شامل شول . ملک خدابخش ، سردار عبدالرب نشتر ، خان پیربخش خان .

ګو رنر د وزارت جوړولو (صدارت) دعوت سر صاحبزاده عبدالقیوم خان ته ورکړ دغه اقدام د کانګرس د خوا شدنی باعث شواو یوه خو اشینی و ضع منځ ته را غله ، ځکه چې پخپله په مسلم نشنلست پارټي کې هم داسې کسان کم نه وه چې د سر صاحبزاده په وزارت نا خوښه و . د حالاتو و خامت دې ځای ته ورسید چې شکایتونه مرکز ته ورسیدل . په دغه وخت کې مولانا ابوالکلام ازاد ، داکټر راجندرا پرشاد ، دخان عبدالغفار خان په ملګرتیا ایبټ اباد ته راغلل . په دغه مجلس کې د ۳۰ غړو څخه ۲۷ غړو د کانګرس له خوا نماینده ګي کوله .

سرصاحبزاده ورو وروخپله شپږمه ګرځنده کړه او نورنوي الاد انګلیس په طرف ولاړ یوحاکم ؤ چي په ملي او سیاسي شخصیتو نوکي یي خپل زنوذ کا ملا پایلای ؤ.

۱۹۳۶ م :

د سویند وسره دا نګلیسا نو مخکښي اوهوا یي جګړي دحالا تو په خرابوالي کي نور هم دا نګلیسا نو په ضرردوام ومونږ دخوا نګلیسا نو دعایمنو په وسیله د تر نګزو حا جي صاحب ته دروغجي غوښتنه وکړه هغه هم دا غوښتنه ومنله او دجر ګي سوین پربري يي ګند اوته ولیږل ، رو هغه وشوه دانګیسا نو پوځونو شا ته شول خودترنګزو د حاجي صاحب دا وروستي جنګ ؤ او تردي جنګ وروسته په لنډه موده کي وفات شو .

دشوروي اتحاد سره د افغا نستان دنه تیري تړون تجدید اولا ساملیک شو(دا پریل ۲٦) حکومت د پښتوژبي درسمیت فرمان صادر کړ.

د(اسلام بي بي، بي بي شوځي) په نامه یوه ډیره مهمه سیاسي کشاله اولانجه منځ ته راغله . قصه لدي قراره وه چي د(لا یي هندو) لورد ۱۹۳٦ کال د مارچ په ۲۹ په وزیرستان کي مسلما نه شوه او ملایانو سید ستي پرهغي داسلام بي بي نوم کښیښود او (ملانور) نومي ته یي په نکاح ورکړه .

دنجلي خپلوانو عرض وکړچي دا په زور سره مسلما نه کړه شوي ده انګلیسي محکمې فیصله وکړه چي دا نجلي پلار ته په لاس ورکړي چي له دي سره ملایان راپورته شول ، دوي د(ستا سي) په سیمه کي جرګه وکړه او حاجي میرزاعلي خان (میرزاعلي) یي د قضيي دحل له پاره په مشري وټاکه .

حاجي میرزا علي خان چي په ایپي فقیر يي شهرت وموند د ارسلا خان زوی دی. د نسب سلسله يي په دې توګه چي اصلا درویش خیل وزیرو یعني د موسی درویش له ټبر څخه ؤ. نور نو اتمانزي ؤ، په اتمانزي کي ابراهیم خیل په ابراهیم خیل کي توري خیل په توري خیل کي مدي خیل، په مدي خیل کي بوریه خیل په بوریه خیل کي ګدا خیل په ګدا خیل کي بنګال خیل په بنګال خیل کي ختک خیل او په ختک خیل کي علي محمد خیل ؤ.

د یو قبیلوي مشر د پیژندني له پاره د هغه د هویت همدغوره سلسله په کار ده او په دغه لار کي حاجي میرزا علي خان یو معلوم سړی ؤ.

د حاجي میرزا علي خان لومړی کوښښ دا ؤ چي د وزیرو ترمنځ يي د زړه بداوي چاره وکړه او د هند و مسلم فساد د مخنیوي له پاره يي جدي کار وکړ.

د میرزا علي خان فقیر ایپي صاحب لومړی جګړه د خیسوري وه چي په هغه کي هم پره د انګلیس وه. د سرحدي صوبي ګورنر ګریفت چال وکړ چي فقیر ایپي باید انګلیسانو ته وسپارل شي، د هغه کار کله پښتنو کاوه نو انګلیسانو په ډیر لوی قوت برغل وکړ او د خیسوري واقعه پېښه شوه جګړه دومره شدیده شوه چي د انګلیس دوه زره دري سوه پنځه دیرش پوځیان پنځویښت انګلیسان ووژل شول او د ډرو پنځوس په حدود کي پښتانه په قتل ورسیدل او ډیر څه سوځه ښاري شوه. د دغي جګړي څخه د میرزا علي خان نوم او شهرت ډیر عام شو. په همدغه کال د لندرو پیر صاحب (لندرو په خوست کي یوه سیمه ده او د دغه پیر اصل نوم نسیم شاه ؤ خو د لندرو په پیر يي شهرت درلود)

راپورته شوا و جگړی یې د انگلیس پر ضد پیل کړی چې په را تلونکو کلونو کې به د هغه په باب معلومات وړاندې شي.

په دغه ۱۹۳٦ کال انگلیسا نو د قلات بلوڅو خواته پاملرنه زیاته کړه او د مسلم لیگیانو فعالیت هم ورته مټو جه شو. د قلات خان میر احمدیار خان چې د هزهاینس پیگلر بیگی خان قلات او خان بلوخ) او پر د لقب او عنوان لخانته غوره کړی ؤ په منحطط لفکر مذهبي سړی ؤ او مسلم لیگیانو د هر ژر نفوذ لپکی وکړ. په ۱۹۳٦ کال کې د قلات د تعلیمی سکرتر میر محمد فاضل خا ن په مشری یې د انجمن اسلامیه د قلات بنیاد کښېښود او صدر یې مشهور شاعر او مورخ میر گل خان نصیر او سکرتر یې ملك عبدالرحیم خواجه خیل وټاکی. څرنگه چې د قلات ایشنلستانو په پها نه غوښته نو د دغه جمعیت یې خپل سنگر کړا و فعالیت یې په کې پیل کړ. څرنگه چې د بلوڅو د خانانو او سردارانو او انگلیسانو گټې ددوی حسب الخواهش نه یې کې تامیندلی نو د هر ژر یې دا جمعیت د تر وریستا نو د جمعیت په نامه یاد کړاو د منحه یې یووړ.

په همدغه ۱۹۳٦ کال کې چې خان عبدالصمد خان د زندان څخه راووت نووی لیدل چې مسلم لیگیان په قلات بلوچستان کې فعال شوي دي، د دغه وخت په بریتش بلوچستان کوټه کې د انجمن وطن فعالیت توند کړ او د کانگرس سره یې پیوند ورکړ او په دې توگه یې د کانگرس او خدایي خدمتگارانو لار کوټې ته را برابره کړه. ده په د اگه د مسلم لیگ فعالیت د انگلیس د سیاست یو نما یش و بالمه او له همدغه ځا یه ده او دده د گوند سره سخت مخالفت پیل شو.

ده د عزیز پریس په نامه یوه مطبعه تاسیس کړه او په منظمه توگه یې

داستقلال داخبار خپرو نه چا لانه کړه .خو انګلیسانو د فرصت په انتظارد دې کارته موقع ورکوله .

۱۹۳۷م :

انګلیسانو خپل یو دیرما هر او تجر به کاره مامور سر جارج کینګهم سرحدی صوبې ته د ګورنر په توګه را مقرر کړ او هغه دصوبې مطالعات پخوالا کړی وه .

ددغه کال دسپتمبرپه۳په سرحدی صوبه کې دکانګرس ګوندله خوا داکټر خان صاحب په مشری دسرصا حبزاده عبدالقیوم پر حکومت دعدم اعتماد پیشنهاد مجلس ته وړاندې شو اوپه مجلس کې د ۲۲ رایوپه مقابل کې په ۲۷ را یومنظور شو .سرصا حبزاده مستعفی شو او پنځه میاشتې وروسته په خپل کلي تو بې کې مړشو اودکانګرس حکومت منځ ته راغی .

داکټر خان صاحب وزیراعلی شو ، قاضی عطا الله دتعلیم وزیراو دیوان بهنجورام ګاندی دمالیا تو وزیرشو.

په همدغه وخت کې جواهرلال نهروچې دال انډیا کانګرس صدرؤ په دوره پیښو ر ته راغی ، ده په پیښو ر چا رسده ، اتمان زو ایبټاباد ، بفه، مانسهره ، هریپور، مردان، رسا لپور، نوښار، کوهاټ بنو او دیره اسمعیل خان کې لیدنې وکړې اولویومجلسو سوته بې وینا وې و کړې .

په همدغه کال دصوبې پهلو مړنیو ښوو نځیوکې د پښتو ژ بې لوست جا ری شو . بوکال ور وسته دکانګرس حکومت دسرحدی جرایمود ضابطې قوانین لغو شول .

د دغه کال د دسمبر په ۱۳ ځد انګلیسی معروف شخصیت د ترنګزو حاجی صاحب وفات شواو د مومند ود علاقی دستور کمرپه غازی آباد کی خاو روته وسپارل شو .

په دغه کال د افغانستان ، ایران ، عراق او ترکیی تر منځ د سعدآباد تړون لاسلیك شو بیاد همدغه کال د سپتمبر په ۲۱ د شرقی اتفاق شورا دسعد آباد د تړون د مملکتو نو په ګډون په جینو اکی غونډه وکړه .

انګلیسانو چی پر وزیرستان پهجګړه کی خساری رسولی وی او پهدی بریالی نشول چی وزیر قبایل تابع کړی نود جرګی غوښتنه یی وکړه نو پهدغه کال یوه لویه جرګه دوزیرو دقبایلو دمشرانو په ګډون جوړه شوه ، په دغه جرګه کیدسرحدی صوبی ګورنر لارډ ګننګهم او پولیتیکل ایجنټ ګړیتی هم حاضره راغلی و . پهجرګه کی فیصله وشوه چی کومی خساری دهوایی بمباری لهلاری رسیدلی دی هغه دی انګلیسان جبران کړی .

پهجرګه کی پښتنو انګلیسانو ته د دوستی داشر طوړ اندی کړ چی د هغوی هیڅ یو کس دی په وزیرستان کی ونه اوسی ، خودا شرط انګلیسانو قبول نه کړ نو ځکه جرګه ورانه شوه او بیرته لهسره د جګړی ترتیبات و نیول شول او دشکتول سیمه یو ځل بیا د انګلیسانو الوتکو بمبارد کړه . پهدی توګه د دیمه ولی جګړه واقع شوه .

فقیر ایپی د میت خیل (ساموت خیل) د مشرانو څخه خلیفه زاریم خان ، ګوری خان ، خلیفه سلطان خان ، امان ګل ، لیوانك خان ، جمعه دارخان ، شو بر خان ، دور خان ، ولی محمد خان ،

میادین خان ، غزلي خان ، دادك خان ، اسپ خان په مشرۍ بولنګر د زرملك او میرام شاه ترمنځ د سړك قطع کولو ته ولاړه او هغوی په لاره کې اتیا پلونه وران کړل او د انګلیس د سوقیاتو په وړاندې یې ډېر مشکلات پیدا کړل .

په دې پسې د مسعودو لښکر د خپلو مشرانو سره د اور سید او جګړه پیل شوه ، جګړه د ډمه ډولې څخه تر راتګ پورې د شلو میلو په فاصله وړانه وه . جنګ حتی لاس په لاس یعنې په توره او کرچ هم کېدی ، انګلیسانو د عصبیت څخه ۱۹ کسه پښتانه ژوندي په اورو سوځل او پښتنو د انګلیسانو د قوماندانانو سرونه پرې کړه او په نېزو یې وهیو دل او کلي یې کلي ګرزول . په دې جنګ کې ۵۷۳۱ عسکر او شپږ د برش انګلیسي افسران ووژل شول او د پښتنو د تلفاتو شمېر ۸۲ کسو ته رسېدی او ۳۰ یې هم زخمیان درلودل .

د همدغه کال د فبروري په پنځمه په بلوچستان کې د اتحاد بلوچان د ګوند رهبران د سیوی په ښار کې را ټول شول او د یوه نوي ګوند (قلات سټېټ نېشنل پارټي) اساس یې کېښېښود . په دغو ورځو کې په قلات کې د مسلم لیګ او کانګرسیانو له خوا فعالیتونه کېدل د بلوڅو متنفذ سرداران د مسلم لیګ طرفداران وه خو روښنفکران د کانګرس علاقمند وه نو ځکه پر قلات سټېټ نېشنل پارټي تر ډېره ځایه د کانګرس اغیزې څرګندې شوې . د دغه نوي ګوند صدر عبدالعزیز کورد او جنرال سکرتر یې مشهور شاعر او مؤرخ ګل خان نصیر وټاکل شول .

انګلیسانو زیات کوښښ وکړ چې د قلات سټېټ نېشنل پارټي (چې بلوڅي ګوند ؤ) او انجمن وطن (چې د پښتنو ګوند ؤ) تر منځ مخالفت پیدا کړي خو موفق نشول .

۱۹۳۸ م :

د دغه کال په جولای کی سید محمد سعید ی مشهور په پیر شامی له بغداد دغه قبایلو ته راغی او له دغه ځایه اورګون او بیا سلیمانخیلو ته راغی او ډیر مریدان یی پیدا کړل .

د ۱۹۳۸ په کی خپل فعالیت زیات کړ او د امان الله خان په طرفداری یی تبلیغات کول حتی شرعاً یی ظاهر شاه خلع کړ. څرنګه چی وزیری اقوامو د امان الله سره علاقه درلوده او د کټوازسلیمانخیل د حضرت شو رباز اړ په لاس د ظاهر شاه د کورنی سره ترل شوی وه نو غلجی اقوامو پرمتون حمله وکړه . داسی ویل کیدل چی پیر شامی د امان الله خان د میرمنی ملکی ثریا خپله هم سرسته آخوستی وه . په پای کی انګلیسی ایجنټانو پیر شامی دی ته حاضر کړ چی شل زره پونده واخلی او دیوه ځانګړی ترانسپورت په ذریعه بیرته بغداد ته وړ سیږی . داسی دلایل او اسناد هم شته چی پیر شامی د المانیانو په ګټه په وزیرو قبایلو کی د انګلیسانو په زیان کار کاوه .

د برېتانوی هند دغه رجه چا روسکرتری سراوبری متکاف کابل ته راغی او د قبایلو په باب یی د افغانستان له حکومت سره خبری وکړی داهغه ور ځی وی چی فاشیستی المان غوښتل په قبایلو کی خپل نفوذ پراخ کړی .

په شینو اروقبایلو کی محمد افضل خان عبدالخیل قیام وکړ او حکومت په نظامی قدرت دهغه قیام خاموش کړ .

په وزیرستان کی پرار سل کوټ د انګلیسی قواو فشار زیات شو او د میرزا علی خان او دهغه د نورو ملګرو په فیصله مرکزوسوی غره ته

بیوول شو او له هغه ځایه یې پر انګلیسانو شدیدې حملې پیل کړې .
په دغه وخت کې د افغانستان د حکومت له خوا یو
خوښتنلیك پښتنو مبارزینو ته ورسېد چې په هغه کې یې
له دوی څخه غوښتي وه چې تاسې خپلې حملې بندې کړئ او
انګلیسانو وعده کړېده چې ستاسې له خاورې به ووځي. حاجي میرزا علي
خان موضوع جرګې ته محول کړه او جرګې هم داډول کړه چې کله
انګلیس وزیري دوی په دغو ی لاره نه بندوي. خو دا یو چل ؤ او
انګلیسانو غوښتل موقع په لاس راوړي ، کله چې د مبارزینو حملې
بندې شوې انګلیسانو په توت د سړکانو جوړولو ته لاس واچاوه
او مبارزین هم په دې پوه شول چې د افغانستان حکومت هم د دوی
ملګری دی. ورو سته مبارزینو د رزمك داوبو مخزن سات کړ او له
دې سره جګړه پیل شوه چې. په هغه کې فقیر شاه خان او ۱۲ نور مبارزین
په شهادت ورسېدل او لس کسه انګلیسان چې افسران هم په کې وه
ووژل شول. انګلیسان مجبور شول چې د رزمك د چونۍ په منځ کې
کوهیان ووهي او داوبو جریان له ذ پلندي څخه پرې بند شو.

په پښتونخوا (د صوبه سرحد په شمال مغربي ولایت) کې د
کانګرس حکومت د جرایم سرحدي تورقانون چې د هغه په وسیله ټول
پښتانه تهدیدول لغو شو.

په همدغه کال ګاندي پښتونخوا ته مسافرت وکړ چې باچا خان
او ډاکټر خان صاحب یې په خپله مهمانداران وو دوی، پښتو ره مردان
کوهاټ او بنو کې لیدنې کتنې وکړې او دغه تاریخي سفر د هرو مره سې
ارزښتونو درلودونکی وه .

۱۹۳۹ م:

په دغه کال نړیواله دوهمه جګړه پیل شوه چې تر ۱۹۴۵ پورې یې دوام وکړ. ددې جګړې اغېزې پر هندوستان هم وشوې او پښتونخوا ته یې هم تاثیرات راخپاره شول. انګلیسانو د ټول هندوستان څخه د جګړې ډګرته عسکر غوښتل او په خاصه توګه پښتنو عسکرو ته یې ترجیح ورکوله ځکه دوی جنګي روحیه درلوده که څه هم یو شمیر اجیرو سره ولاړل خو قبایلو د خپلې ازادۍ د ساتلو په منظور د انګلیس پر ضد و خپلې جګړې ته ادامه ورکړه.

په همدغه کال حاجي میرزا علي خان چې شپږ میاشتې یې یوازې په یوه کوټه کې تېرې کړې وې او د نفس د تزکیې په خاطر یې دا لویه انزوا کړې وه له خلوت څخه راووت او د وزیرو مسعودو قومونو په ملاتړ یې بیا د انګلیس پر ضد مبارزې ته لاس واچاوه او دده ته خپلو جګړه یې ډیر شهرت لري، که څه هم دا جګړه تر یوه ځایه د پښتنو په ګټه تمامه نشوه خو دده څخه درو حیاتو د کمزورو لولو پاره یې اغېزې هم نه و. په همدغه کال په مسیدو کې حاجي میرزا علي خان ځوانان راټول کړل او داخل یې دوه میزه پر عسکري کلاغدی واچوله، انګلیسانو سخت مقاومت وکړ خو ملک حیات خان او ملک ولیخان په خپلو کارنامو خپل نومونه په تاریخ کې ثبت کړل.

د دغه کال په سپتمبر کې په پاچاهي فرمان افغانستان په نړیواله جګړه کې بې طرفه اعلان شو. دهډې د ملا صاحب یو معروف جانشین مبارز ضد انګلیس شخصیت ملا پاینده محمد په کابل کې وفات شو.

په دغه کال د هلمند د اوبو د ویش فیصله د افغانستان او ایران ترمنځ وشوه د افیصله علي محمد خان خارجه وزیر لاسلیک کړې وه خو د افغانستان ملي شورا هغه رد کړه .

په همدغه کال د کندهار په زمیندارو کې محمدافضل خان علیزي بغاوت وکړ چې د کندهار له خواله حکمتي قواوي اود کابل څخه هوايي قواوي پرورسوق شوي او محمدافضل خان اودهغه لښکرو ته بې ساتې ورکړه افضل‌خان ونیول شو او بیا په کابل کې بندي او اعدام شو . په دغه کال د ضدانګلیس معروف سیاسي شخصیت سیدجمال الدین افغاني هډوکي له ترکیې څخه کابل ته را انتقال شو . او د کابل پوهنتون په محوطه کې ځای ورکول شو .

د دغه کال د جولای په ۲۰ تاریخ دقلات دریاست دوزیراعظم په امر د قلات په سیمو کې د قلات سټیټ نیشنل پارټي فعالیتونه ممنوع وګرزول شول اوپه‌تاکلې فیصله د پارټۍ له مشرانو څخه ملک‌عبدالرحیم‌خواجه‌خیل ، میرغوث بخش‌بزنجو ، عبدالکریم شورش اومیر ګل خان نصیر بلوڅ له قلات څخه بند شول . د غو رهبرانو همد ګونډه مرکز له قلات څخه کوټې ته را نقل کړ . دوی او دهندوستان نورسیاسي ګوندونه لاپه فعالیت بوخت وه چې د نړۍ والي‌جګړې د دې‌بې په اثرد (دیفنس‌اف‌انډیااکټ) تر حکم لاندې په‌ټول هندوستان کې‌سیاسي فعالیتونه بند‌شول .

دهندوستان زیاتره زعما په زندانونو کې وه او په‌دې لړ کې عبدالغفارخان هم بندي وُ ، ولې انګلیسانو دوی ته دعوت‌ورکړ چې‌دهندوستان خلک حاضر کړي چې د انګلیسانو په ګټه د جګړې

د کرته ولاړ شی .
په بلوچستان کی سیاسی مشرانو د هندوستان د مشرانو مشی تعقیبوله

۱۹۴۰ م :

ېړی د دوهمی نړیوالی جګړی تر تهدید لاندی وه . په هندوستان کی بریتانوی حکومت د ملی مشرانو په هغه سرسته خوښه چې هندوستانیان دانګلستان په ګټه د جګړی د ګرته ور سوق کړی خو کانګرس تاکلی شرایط وړاندی کول .

د پښتنو په سیمو کی د اجیر وعسکر ونیول او برتی د انګلستان نوله خوارو انه وه .

د دغه کال د مارچ په ۲۳ په لاهور کی د مسلم لیګ په کالنی اجلاس کی هغه قرارداد ونه منظور شول چې وروسته د هغو برمخ پاکستان په وجود راغی د کانګرس د مسلمانو غړو په تشویق داقرارداد ونه استقبال شول او په هغو کی مولانا ابوالکلام ازاد په خلاصه خوله ناری کړل چې د پاکستان د جوړیدو هغه مطلب د هند په تاره کی د انګلیس د سیاست بالقوه پاتیدل مطلب دی .

انګلیسانو په حاجی میرزاعلی خان پسی تبلیغ کاوه چې هغه داکه ماری کوی او هندوان لوټی نو د دغه کال د جون په ۱۳ د حاجی میرزاعلی خان له خوا په اوردو ژبه یوه بیان په چاپ کړی دول تر دی عنوان لاندی (مجاهدین وزیرستان کی صفایی کا بیان) نشر شواو په هغه کی ویل شوی وه چې زمونږ جنګ د انګلیس سره دی مونږ هوك نه لټوو ولی کوم کسان چې د انګلیس طرفداری کوی نو زمونږ د دشمن دوستان دی او هرهوك د دشمن له دوست سره د دشمن په توګه معامله کوی .

په دغه کال د رزمك له پوځي مرکز څخه انګلیسي قواو پر ساره راغه او شکرکوټ یې برغل وکړ خو وزیرو مسیدو او نورو پښتنو ډېره سېړانه وکړه دوړمې خود الوتکو د بمبارۍ په وجه دوی ځانونه پناه کول خود شوی برغل یې ډېر انګلیسان ووژل او دغو وسلې یې ولجه کړې په دغه جګړه کې د دښمن یوه الوتکه هم راوغورځول شوه .

په دغه کال د سردار خان احمدزی وزیر په مشرۍ په بنو کې پر عسکري چوڼۍ برغلی وشو او ډېر ستر زیانونه ورسول شول او د پښتنو لاس ته ډېرې وسلې په ولجه ورغلې .

۱۹۴۱ م :

د جولای په ۲۸ افغانستان یو ځل بیا په نړیواله دوهمه جګړه کې د افغانستان بې طرفي تائید کړه .

د سعدا باد د تړون له لارې په غیر مستقیم ډول المانیانو ګټه اخیستل په پلان کې شامل کړل . په افغانستان کې فاشیستي المان مشاورینو هومسك، فیشر، وینګر کوزلیسن چې د افغانستان په حربیه وزارت او فواید عامه په وزارت کې په فعالیت اخته وه زیات کوښښ یې کاوه چې د شوروي اتحاد او افغانستان روابط خراب کړي . په دې توګه ګیل هامر سها ودې لاوفې او نورو د تجارتي نمایندګیو له لارې د دغه ستر پلان د تطبیق زمینې برابرولې چې المان به د افغانستان له لارې پر هند حمله کوي . د المان لوی درستیز ګایدر په خپلو یادداښتونو کې ولیکل چې هتلر ده ته امر ورکړی دی چې د افغانستان په شمول په لور و آسیا ئې هېوادونو کې د جنګي عملیاتو تدارك وکړی .

ځکه چې شوروی اتحاد دا اطلاعات پوره اخیستی وه نو افغانستان ته یی په دغه ۱۹۴۱ کال د اکتوبر په ۱۱ یاد داښت ورکړ چې په هیواد کی فاشیستانو د بند ښت اقدام وکړی . او افغانستان هم په دغه وخت کی دفاشیستی المان ایجنټان وایستل. ددغو فاشیستانو ځینو یو شمیرقبایلو ته ولاړل چې هلته فعالیت وکړی.

په همدغه وخت کی په قاهره کی دافغانستان سفیر حضرت محمد صادق دشور بازار دحضرت ورور په بسته په المان کی دهتلر سره ملاقات وکړ او هغه ته یی وعده ورکړه چې دافغانستان په لاری به پر هند دالمان دیرغل لار برابره کړی او په قبایلو کی به دا کار دده ورور وکړی چې هلته نفوذ لری اودا کار ځکه په هه صورت کیدای شی چې قبایل دانګلیس ځخه نفرت لری .

دحضرت محمد صادق په لار ښوونه دهغه و رور نور المشایخ د شور بازار حضرت په کابل کی دالمان او ایتالیا دسفار تونوسره روابط قایم کړل او یو شمیر الماتیان هم دده . په وسیله قبایلو ته ورسول شول .

ددی له پاره چې دافغانستان حکومت هم دفاشیستانو سیاست ته متمایل کړی دشاه محمود خان وزیر حربیه دیاور کریم خان په ذریعه یی فعالیت پیل کړ . الماتیانو حضرت محمد صادق ته وعده ورکړی وه چې کله هلته د هند په اشغال کی دالماتیانو پلان عملی شی دافغانستان پاچهی به دمحمد زیاتو له کورنی ځخه دحضراتو کورنی ته منتقله کړی .

دغه پلان افشا شو او د افغانستان حکومت هم خبر شو لکه چې

له دی اثره نورالمشايخ‌شاحضرت ته دماغی تکاليف پيدا شول چې حتی وروسته له هم‌دغه سربيضی څخه مړ شو .

په دغه کال په خرسر او کانی راغه کی‌دانگليسانو پر ضد وزيری اقوامو په فعاليت پيل وکړ په دغه جگړه کی دجمعيت العلما درئيس مولوی وارث شاه کورهم دانگليس په بمبار يو کی وسيځل شو او په جگړه کی ۱۹ تنه انگليسان وو ژل شول .

په هم‌دغه کال دکړيوغی جگړه هم په وزيرستان کی وشوه چې په هغه کی معروف مبارز ملا يونس په شهادت ورسيدی ، دا جگړه په سره کمر کی‌ودونه شدت ته ورسيده چې‌دمړو دتولولو توان نه‌ؤ .

۱۹۴۲ م :

د کويټ انديا تحريك په هندوستان کی پيل شو او د کانگرس مشران جيلونو ته واچول شول ، په پښتونخوا او بلوچستان کی هم دا تحريك روان شو خو په قوت کی نه‌ؤ ، مسلم ليگيانو ډيرزور ولگاوه چې‌په‌سرحدی‌صوبه پايگاه کلکه کړی‌او يوڅه موفق‌هم‌شوه .

په‌دغه کال باچا خان (عبدالغفار خان) دخليلومومندود وره پيل کړه چې هلته دخدايی خدمتگاری تحريك بياوړی کړی ، که څه هم د ده پرضد دترنگزو دحاجی زوی باچا گل صاحب فضا نارامه کړيوه‌خوهرکلی ته چې به خان عبدالغفار خان ورغی هلته به پراوراوبه توی شوی ، ده زياتره د عدم تشدد تبليغ کاوه ، ده دنوښار تحصيل يوه ډيره غټه جرگه هم وکړه خود دغه کال په دسامبر کی سردار پټيل له بمبئی څخه تلگراف ورکړ چې گاندی

په ۲۷ تاریخ راغی ته باید په ۲۶ تاریخ هلته ورسي. کله چې غفار خان د حرکت اراده وکړه دې او ډاکټر خان صاحب پولیس ونیول او زندان ته یې واچول.

په همدغه کال انګلیسي حکومت ټینګه تصمیم ونیو چې په سرحدي صوبه کې حکومت باید مسلم لیګ تشکیل کړي ځکه د کانګرس غړي په زندان کې وه.

په دغه کال په توچي (وزیرستان) کې انګلیسانو د نوي سترا تیژیکي نقشو دعملي کولو پلان ترکار لاندې ونیوی خو د غازي میرجان، عبدالحبیب خان او سپیل خان په مشري پښتنو لښکرو تنګي ته نژدې په (زوه) نومي ځای کې اډه جوړه کړه او له دغه ځایه یې د انګلیسانو د پر مختیا پلان ور شنډ کړ.

په همدغه کال په وزیرستان کې د انګلیسانو او وزیرو ترمنځ د سوړي په اکئ جګړه ومونښته چې انګلیسانو ته سختې زیانونه په کې ورسیدل.

۱۹۴۳ م:

د سعد اباد تړون چې د افغانستان ایران او ترکیې ترمنځ منعقد شوی ؤ پس له پنځه کاله هر نګه چې هیڅ یوه طرف دهغه د فسخ ژغ نه ؤ کړی خود بخوده تجدید شو. دوزیرو مبارزینو په تنګي کې د انګلیس پر ګارنیزیون یرغل وکړ ترسختې جګړې وروسته سپیل خان په شهادت ورسید او د پښتنو قواوې تر جګړې وروسته بیرته غرونو ته راوختې، په دې پسې انګلیسانو تعقیبي حملې شروع کړې او پر له پسې جنګونه روان وه خو په یوه بله جګړه کې مشهور

مبارز عبدالحبیب دیو انګلیس په تمانچه پرتندی ولګید او شهید شو ، په د غه وخت کی حاجی میرزاعلی خان دهغه لنګی د هغه دورو ر ګل حبیب پر سر کښیښوده او په دی توګه قومی مشری وروسپارل شوه .

په دغه کال رزمک ته نژدی په خماته کی انګلیسی پوځونو تعلیمی تطبیقات کول چی د وزیرو مسیدو پوی لوی ډلی یرغل پر وکړ ، ډیر سخت جنګ پیښ شوچی په هغه کی داول خان مسیداو دهغه پولس ملګری شهیدان شول ، دانګلیس د پوځیانو دمړو شمیر تر سلوهم زیات ؤ پوازی اوه افسران انګلیسان په کی ووژل شول .

۱۹۴۴ م :

نړیواله جګړه په شدت روانه وه ، په هندوستان کی سیاسی مشران په زندانونوکی پراته وه ، همدارنګ په پښتونخوا (صوبه سرحد) او بلوچستان کی هم سیاسی رهبران پابند یا تبعیدوه نو ځکه داسی څه عمده سیاسی پیښی په دغه کال کی نه دی شوی ، صرف دغرونو قبایلو دپخوا په شان دانګلیسانو پرضد مبارزی ته دوام ور کاوه خو انګلیسانو هم د داسی کارونو څخه پرهیز کاوه چی قبایل تحریک نشی.

په دغه کال مستر بل انګلیس پرسپین وام (وزیرستان) اووزیرو او مسیدو قبایلو پر کړ بوم حمله و کړه او په دی ډول ځینی واړه او لوی جنګونه پیښ شول .

۱۹۴۵ م :

فاشیزم او نازیزم ماتی وخوړه اودو همه نړیواله جګړه پای ته ورسیده .

تردغه ۱۹۴۵ کال پوری په پښتونخوا (صوبه سرحد) کی د مسلم لیګ

حکومت دسردار محمد اورنګ زیب خان تر ریاست لاندې قایم و
چې سردار عبدالرب نشتر په کې وزیر مالیه ، خان ثمین جان ـ
خان دتعلیم وزیر اوسردار اجیت سنګ په کې وزیر صحیه ؤ ، خو
په ۱۹۴۵ کې چې جګړه پای ته ورسیده او دکانګرس غړي له زندانو
څخه را ووتل پهصوبه کې ډاکټرخان صاحب ته دحکومت جوړ ولو
دعوت ورکول شواو په صوبه کې دوباره کانګریسي حکومت قایم شو.
پهدغه کال دهندو یسراي لارو یول د کانګرس مسلم لیګ
اونورو دلو نماینده ګان په دولتي کو نسل کې دنو یتوب په
منظور سملې ته وبلل ، چې په دې جمله کې دکانګرس لهخوا نما ـ
ګاندي ، جواهرلال نهرو ، خان عبدالغفارخان، مولانا ابو الکلام
ازاد ، راجاګوپال اچاري ، ډاکټر را جندرا پرشاد . د مسلم
لیګ لهخوا محمد علي جناح ، لیاقت عليخان ، سردار عبدالرب
نشتر ، حسین شهید سهروردي ، حسین امام اوسر غلام حسین هدایت
نماینده ګان وه او د دې څخه علاوه دسیکانو او اچوتو هم یو یو
نماینده ورغلي ؤ .

پهدغوغونډو کې د کانګرس او مسلم لیګ ترمنځ د نظریو اختلاف
و خپل شدت ته ورسید، کانګرس کوښښ کاوه چې پههره حزبي سطح کې
د مذهب مسله مطرح نشي، خو دجنا ح دلي دمسلما نا نو دحقو قوددفاع
په نامه دیو اسلامي دولت دتاسیس نظریه دیره تا ئیدوله .
پهدغه کال په صوبه کې انتخابات وشول چې نتیجه یې دا سې
راووته کانګرس ۳۰چوکۍ مسلم لیګ ۱۷ چوکۍ مسلم نشنلست ۲ چوکۍ
اکالي سیک یوه چوکۍ .

په بلوچستان کې پر سیاسي فعالیتونو بندیزونه لګول شوي وه خو مسلم لیګ به په خلاص لاس کار کولای شوای. په دغه کال محمد علي جناح او د هغه خور فاطمه جناح د قلات د خان احمد یار خان په بلنه قلات ته ورغلل. د قلات خان په خاص تشریفاتو د ترازو په یوه پله کې جناح صاحب او په بله پله کې سره زر واچول او دده د تاله په وزن یې سره زر ورکړل بیا یې په همدغه ترتیب سپین زر ورکړل او په همدغه ترتیب یې فاطمه جناح ته د هغې د وزن مطابق سره او سپین زر ورکړل. په دې پسې یې د یو لکو روپو په قیمت یوه غاړکۍ و فاطمه جناح ته ورکړه. د قلات خان په خپلو یادداښتونو کې د جناح صاحب سره د خپل اخلاص په باب وایي چې حتی ما خپل ګران سی (ډنګو) هم له هغه څخه ونه سپماوه.

۱۹۴۶ م:

سر اولف کرو د شمال مغربي سرحدي صوبې د ګورنر په توګه مقرر شو. افغانستان د ملګرو ملتونو د نماینده په توګه وټاکل شو.

انګلیسانو په وزیرستان کې د سړکانو په ایستلو بیا پیل وکاوه او د هغه ملکو مقاومت هم ورسره پیل شو. په بله سخته جګړه کې چې د نویارالله په سیمه کې وشوه ډېر انګلیسي عسکر ووژل شول خو د پښتنو څخه هم یو شمیر ووژل شول او په همدغه جګړه کې تپي خان، خلیفه شیرعلي خان مروت، او قضا خان بنوڅي هم په شهادت ورسیدل.

د دغه کال په فبروري کې د برېتانیا حکومت د هند د مسئلې د حل له پاره یو دری کسیز هیئت هند ته راولیږي چې داد (وزارتي میشن) په نامه یادیږي. دې هیئت د هند سیمه په جغرافیایي او سیاسي لحاظ د الف، ب، ج کټه ګوریو ته وویشله او پښتونخوا (صوبه سرحد) او بلوچستان

یې د (ب) په کته‌ګورۍ کې شامل کړل، فیصله وشوه چې په صوبو کې
دې انتخابات وشي او صوبائي حکومتونه دې تشکیل شي، مرکزي
اسامبله دې جوړه شي چې پر هر یو ملیون خلکو یو نماینده
ګډون په کې وکړي، دفاع، مواصلاتو
او خارجه سیاست چارې دې د مرکز سره وي.

د دغه میشن د کار په وړاندې مسلم لیګ خنډونه ایجادول او دغه کار لا خپله نتیجه نه وه ورکړې چې د دغه کال داګست په ۱۶ په کلکته کې د هندو مسلمانانو جګړه ونښتله او د سپټمبر په اوله په بمبئي کې مسلمانان او هندوان یو د بل غاړې ته ولویدل. او ورو ورو دې اور لمن سرحدي صوبې ته را ورسیده.

په دغو ورځو کې په مرکز کې د کانګرس او مسلم لیګ مشترک وزارت قایم شو خو لیګیانو په هره موقع مشکلات ایجادول.

په همدغه کال جواهر لال نهرو د سرحدي صوبې د کانګرس د کمیټې له خوا را وبلل شو او هغه هم پښتونخوا ته مسافرت وکړ او داداکتوبر ۱۶ ورځ وه چې دی پېښور ته راورسېد. لنډي خیبر، جمرود، ملکنډ ته یې هم سفر وکړ، خو د مسلم لیګ د غړو له خوا په خاصه توګه چې انګلیسانو هم یو شمېر خلک اجیر کړي وه د جواهر لال نهرو پر موټر ډبرې وویشتل شوې.
د بلوچستان په باب چې کله د هند حکومت انګلیسي وزیر د سرنوشت په باب یو هیئت وټاکل شو چې په هغه کې دری غړي وه یو نواب محمد اسلم خان د قلات وزیر اعظم بل د برتانوي هند د خارجه چارو سکرتري فیلي
(   ) او دریم د مسلم لیګ یو غړی سکرتر اکرام الله و.
دوی هلو روا لتر نتیجونه وړاندې کړل او پنځم التر نیوف چې دوی هم

لاسلیک کړی وُ د خان قلات د نظر نماینده ګي یې کوله.

لومړی الترنتیف: بلوچستان دې د برېتانیا د یوې کالونۍ په توګه پاته شي دا نظر د برېتانوي هند خارجه سکرتر فولي ر د کړ

دوهم الترنتیف: په ایران پورې دې وتړل شي. دا نظر هم رد شو ځکه دا معلومه وه، چې بلوڅان د ایران سره په مذهبي سطح کې مخالفت لري او د ایران د اختناق پالونکي پالیسي څخه نفرت لري.

دریم الترنتیف: په افغانستان پورې دې وتړل شي د دې نظر سره د خان قلات کورنۍ موافقه وه ولې هیئت د اتشویش څرګند کړ چې شاید په دې عمل به په بلوچستان کې د کمونیزم نفوذ زیات شي.

څلورم الترنتیف: په هند کې دې مدغم شي، دا نظر د جغرافیایي بعد او د بلوڅو د عواطفو سره موافق نه وُ.

پنځم الترنتیف: د پاکستان سره دې په مساوي شرایطو داسې وتړل شي چې بلوچستان خپلواکي په کې ساتلې وي.
دا د خان قلات نظر وُ..))

په دغه برخه کې په لومړي سر کې محمد علي جناح هم دا نظر چې په پنځم الترنتیف کې راغلی وُ منلی وُ ولې وروسته څخه هم وګرزېدی او بلوچستان په زور سره د پاکستان جز شو.

۱۹۴۷ م:

د جون په ۳ د برېتانیا حکومت د هند د خپلواک کېدو او پر دوو دومینیونو د هغه وېشل اعلان کړل. د کانګرس او مسلم لیګه

فعالیتونه زیات شول . مسئله داسې طرح شوه چې هند دی دهند او پاکستان په نامه دوود ولتونو ته وویشل شي . پەدې خبره پښتانه قانع نه شول او عبدالغفار خان ډهلی ته ورغی او هلته یې ویسرای ته داغوښتنه هم وړاندې کړه چې پښتانه ته حاقته جلا حق غواړي خو ویسرای موافقت ونه کړ . ددې غوښتنې ته دزره جواب ورنکړاو عبدالغفار خان هم بیرته پېښور ته راغی او دسردریاب لویه جرګه یې راوغوښته دیلي خوادجون په ۳۱ په لندن کې د انګلستان مختار وزارت د انګلستان خارجه وزارت ته یو یادداښت وسپاره چې دسرحد دقبایلو اوترا پا سیند پورې دپښتنو قومونو او د افغانستان سره دهغو د روابطو په باب یادونه شوې وه .خود برېتانیا خارجه وزارت په ځوځملو کې دې یادداښت ته جواب ووایه چې د سیمې جغرافیایی جوړښت اودامنیت مسایل به یې سوړه توګه په کې مطرح شوي وه .

دډهلي څخه د عبدالغفار خان تر راګرزیدلو وروسته چې د سر دریاب جرګه جوړه شوه په هغه کې ډیرو سیاسي او قامي مشرانو ګډون کړی ؤ . پەدغه جرګه کې دعبدالغفار خان زوی عبدالغني خان چې پخوائې د زلمی پښتون ډله جوړه کړې وه پېشنهاد وکړ چې د چارحداوکرم ته کښېنستل یې نه مجي عمل دی، داسمدستي پنځه ویشت زره مسلح ځوانان موجود لرو باید دمت په قوت خوله آزادي واخلو ،ددې نظر طرفداری قاضي عطاالله او نورو ډیرو مشرانو وکړه خو عبدالغفار خان چې دعدم تشددد رویش پیروؤ موافقه یې ونکړه اووې ویل باید غیر مسلحانه مبارزې ته دوام ورکړو .

دغه کال د جون په ۲۱ نېټه بنو کې یوه ډېره درنه جرګه وشوه او د جرګې په پای کې د خدايي خدمتګارانو او زلمي پښتون ډلې په مشترکه توګه یوه اعلامیه صادره کړه (۳) او په هغه کې یې ولیکل (دا په پښتو پرس کې چاپ شوې وه چې په زرګونو پاڼې یې وویشل شوې) :

پښتانه نه هندوستان غواړي نه پاکستان بلکې خپل یو آزاد او د جمهوریت په اصولو برابر دولت غواړي . دا جرګه د خان امیر محمد خان په مشرۍ جوړه شوې وه.

په دغه وخت کې د صوبې ګورنر سر اولف کېرو ، هغه دیور فرندم ترتیب ونیوی ، خو په دغه عجیب رفرندم کې صرف دا دوی پوښتنې کېدلې چې ایا په هندوانو پورې ځان تړل غواړي که په مسلمانانو پورې حتی په ډېرو ځایونو کې د هندوانو مقدس کتاب او د مسلمانانو مقدس قرآن ایښودل شوی وه او مسلمانان پښتانه به راوستل کېدل او ورته ویل به یې چې هر یو ستاسې زړه غواړي لاس پر کېښږدي، په دې توګه طبعاً هر مسلمان پښتون پر قرآن لاس ایښووی .

د پښتنو ټولو سیاسي ډلو د رفراندم سره مقاطعه وکړه خان عبدالغفار خان په خپله اتوبیوګرافۍ کې په دغه باب وايي :)) ما وليدل چې د پېښور د اسلامیه کالج ټول زده کوونکي مکلف شوي وه چې د مسلم لیګ له پاره د رایو په ټولولو کې مرسته وکړي ، د پنجاب څخه د بېګم شهباز لور د یو ټولي نجونو سره راغلې وه او خلکو ته به یې د خپلو

خادر و نو پلوانه وړاندی کول چی خپلی رایی د مسلم لیګ په نفع په کی واچوی، د کلکتی د اسلامیه کالج زده کوونکی ټول په سرحدی صوبه کی فعال وه د پنجاب څخه دلی دلی مذهبی مشران د دغه فعالیت له پاره صوبی ته راواستل شوی وه.

په دی توګه دا مصنوعی رفرندم په داسی حال کی په سر ورسیدی چی د ۳ ملیونو څخه دری سوه زره تنو ته هم ازاد حق نه ؤ ورکول شوی چی خپله رایه ښکاره کړی د دغه کال د اګست په ۱۵ برتانیا پردوه ټو نود هندوستان تقسیم او ازادی اعلان کړه او په دی توګه هند او پاکستان منځ ته راغلل.

پاکستان بر کی د پاکستان نما ینده کابل ته راغی څه ته هم د افغانستان حکومت یادداښت وسپاره چی د پښتنو حقوق او عاده وشی په دی پسی یو هیئت د سردار نجیب الله تو روا یانا په مشری له افغانستان څخه کراچی ته ورغی او هلته یی د محمد علی جناح او نورو عمال سره و کتل، خو ی په خپله کاملا چالبازی د دغه هیئت ته ور کړه، د مذاکراتو او مکاتبو ټول لړی له یوی خوا او ویده شوه د بلی خوا په صوبه سرحد کی پښتنو د پاکستان څخه خپل نفرت زیاتاوه شو په پا ی کی پاکستان په قوت او فشار دادا ری قانون لوته لاس واچاوه او د پښتنو سیاسی مشران یی جیلو نو ته ولیږل په دغه ۱۹۴۷ کال کی چی د جون په ۳۰ پردوه برخود هند دویش اعلان وشو نود قلات خان انتظار د رلود چی د ۱۹۴۶ کال د فیلی د غونډی په قرار به د ده پنخم الترنتیف بر ځای شی او د بلوچستان نوم به هم و اخیستل شی خو د دغه کال په جولای کی د خاران نواب او د لسبیلی جام پیله

د خان قلات له مصلحت څخه د خپلو سیمو الحاق په پاکستان پوری اعلان کړ.

د دغه کال د اگست په څلورمه خان قلات په دهلی کی د وېسرای مونت بیټن او محمد علی جناح سره وکتل او د اگست په ۱۱ داسی یوه اعلامیه صادره شوه:

دپاکستان حکومت دقلات ریاست دیو خپلواک او خود مختاره ریاست په توگه تسلیموی څکه دهغو تعلقاتو او تعهداتو له مخی چی دبریتانیا سره یی کړیدی دهندوستان له نورو ریاستو نوسره توپیرلری دنورو مسایلو په باب چی په دفاعی، خارجی اورسل او رسایلو د وسایلو په باب کومی خبری لازمی دی بیا به په کراچی کی وشی.

داگست په ۱۲ په بلوچستان کی دازادی جشن ونیول شو اود خان قلات په نامه خطبه وویل شوه ددغه کال په دسمبر کی د قلات په خاص او عام دیوانونو کی دا مسله تر بحث لاندی و نیول شوه چی د بلوچستان سرنوشت به په سیاسی لحاظ څنگه شی ایا په پاکستان پوری به وتړل شی یا به مستقل پاته شی.

په دغه ۱۹۴۷ کال چی کله د پاکستان دتشکیل نوم منځ ته راغی او د پښتنو سیمی په هغه پوری دیو مصنوعی او جعلی رفرندم په توگه وتړلی اعلان شوی دوزیرستان څخه دالحاج میرزا علی خان ایپی فقیر په غوښتنه دوزیرو او مسیدو یو لوی جرگه د ننواتی په توگه کابل ته راولیږل شوه. داجرگه د پښتنو دعنعنی سره چی د ننواتی جرگه لوی په هدیره کی ځای نیسی او کله چی دننواتی دقبول اعلان ورته وشی نو کوروته ورځی . داجرگه هم دکابل دمرنجان غونډی په هدیره کی

دېره شوه او بیا د افغانستان پاچا دغه واقعې د مخلو اعلان وکړ او جرګه د قبایلو مولمستون ته ولاړه .
د جرګې غړو د پاچا او صدر اعظم د وکیل او نورو دولتي رجالو سره خبرې وکړې او د دوی څخه یې و غوښتل چې د تاریخي ننګې پر ځای کولو په منظور د دوی سره مرسته وکړي چې د پاکستان له استعمار څخه خپلواک شي. دوی ته دا ډ ور کول شو.

: ۱۹۴۸ م

انګلوسانو په افغانستان کې خپل سفیر بدل کړ او یو ماهر سیاسي لوبغاړی سرګلیس سکوایر یې د سفیر په توګه راواستاره.
امریکا هم په کابل کې خپلې سیاسي نمایندګۍ ته د مختار وزارت څخه ولوی سفارت ته ارتقاء ورکړه. د افغانستان صدر اعظم شاه محمود خان امریکا او انګلستان ته سفرونه وکړل .
د پښتونستان مسله دورځې داغ مسله شوه او دلومړي ځل له پاره په افغانستان راډیو او د افغانستان په جرایدو کې د پښتونستان په باب نشرات پیل شول .
د پښتونخوا (سرحد ی صوبې) په چارسده کې د پښتنو قبایلو ستره غونډه وشوه او په پاکستان پورې د پښتنو د تړلو اعلان یې رد کړ .
دلومړي ځل له پاره نوی اسلامي جوړ شوی دولت پاکستان پر چارسده برغل وکړ او داسې قتل عام یې وکړ چې نه یې ښځه کتمله نه نر، نه یې وړو کې کتې نه یې سپین ږیري جیلونه او زندانونه په پښتنو ډك شول او خان عبدالغفار خان هم زندان ته یو تلل شو. د پاکستان قواوو نه یوازې په چارسده کې بلکه د پښتنو په تولو سیموکې په نوو لواو و هلولاس

پوری کړ. په ټولو پښتنی سیمو کی د دغه نوی یرغلګر پرضد د جرګو جوړونی پیل شوی، او تشکیلاتی کارونه شروع شول، په دی لړ کی په بلوچستان کی هم پښتانه د پاکستان پرضد راپورته شول او هلته هم پاکستانی قواو ترو هلو ټکولو وروسته د پښتنو مشران بندیان کړل چی په دی لړ کی خان عبدالصمد خان اڅکزی هم زندان ته ولاړ.

په دغه کال د بلوڅی قلات د یوان عام کی دا مسئله رد شوه چی بلوچستان دی د پاکستان جز شی او په شدت و غوښتل شول چی د بلوچستان ازادی وساتل شی. خود مارچ په ۲۸ شپه په ناڅاپی توګه د قلات خان په یوه اعلامیه کی د بلوچستان الحاق په پاکستان پوری اعلان کړ، او له دی سره سم د قلات سټیټ نیشنل پارتی د خان قلات داعمل د بلوچستان د ګټو مخالف وباله او اعلان یی وکړ چی دخان اعلامیه هیڅ قانونی او حقوقی ارزښت نه لری.

د قلات د خان ورور شهزاده عبدالکریم چی په دغه وخت کی د مکران حکمران و، د قلات سټیټ نیشنل پارتی اعلامیه یی تائید کړه او له دی سره سم خان قلات، د قلات سټیټ نیشنل پارتی غیر قانونی وبلله او د هغی دغړو د ګرفتاری امر یی صادر کړ. په همدغه وخت کی شهزاده عبدالکریم د څلورو ملګرو سره ترکربڅه را و اوښت او د افغانستان د سرحدی په سرلټ کی یی جبهه تشکیل کړه. د دغی جبهی سره پنځه زره غړی ملګری شول.

په همدغه کال شهزاده خپل دوه ملګری ملک سعید او نظامانی د مرستی په منظور کابل ته راولیږل، د غه هیئت په کابل کی د حکومتی اراکینو سره وکتل خو د افغانستان محافظه کارانه

سیاست د دوی پر غوښتنو او پو ښتنو غوږ کوڼ واچاوه، هیئت په پټه په کابل کی د ایران د سفارت د غړو سره و کتل خوهلته له دی څخه مایوسه شول چی ایران د پاکستان په شان په ځان پوری د بلوچستان د الحاق غوښتنه درلوده. هیئت په پټه د شوروی اتحاد د سفارت له یو لوی غړی سره و کتل او دهغه څخه یی جواب واخیست چی شوروی اتحاد په خپل تیا کلی سیاست کی هرځای ملی ازادی بښونکی چنبشو نه تاییدوی ولی د نورو مسایلو په باب به د مرکز سره تماس و نیسی .

هیئت ناکامه سرلټ ته راغی او شهزاده عبد الکریم د خپلو ملگرو سره بیرته بلوچستان ته وروا وښت اوهلته پاکستانی عسکرو و نیوی او د ده سره نور عمده مبارز مشران هم محا کمه شول چی شهزاده عبد الکریم په ۱۰ کاله قید محمد حسین عنقا هم په لس کاله قید، ملك سعید او یو شمیر نور ملگری یی هر یو په ۷ کاله قید محکوم شول . داددغه کال د جولای میاشت وه .

په همدغه کال د وزیرستان د روحانی شخصیتو نو یوه شمول د وهمه جرگه کابل ته راولیږل شوه او د افغانستان څخه یی وغوښته چی مرسته ورسره وکړی خو د افغانستان پاچا دوی ته وعده ورکړه چی دامسله په مسالمت حل کیږی او په همدی منظور مارشال شاه ولی خان د سفیر په توگه پاکستان ته لیږلی دی .

کله چی دغه جرگه راغیرگه شوه او د توچی په سیمه کی یی خپل گذارش ورانډی کاوه د پاسه د پاکستان الوتکو بمباری

پیل کړی او دجون په دیرشمه ورځ داوراو و پنو بارانو په دغه سیمه کی جوړ شو .

په دغه کال څو واره دپاکستان الوتکو هم بمباری کولی او هم یی دوزیرو او مسید وقبایلو ته د تسلیمی پا نی له الوتکو څخه راشیندلی .

په همدغه کال دلوی پښتون مجله د مومند وله کوزد اخیلو څخه دمیرا جان سیال په مدیریت په خپرونو پیل و کړ .

۱۹۴۹م :

د محمد علی جناح تر مړینی وروسته چی خواجه نا ظم الدین دپاکستان گورنر جنرال شوی ؤ د ملکند د کښتی پر وخت یی په یوه وینا کی وویل چی قبایلی سیمی د پاکستان نه جلا کیدونکی برخی دی .

دمارچ په ۲۳ د افغانستان خارجه وزارت یوه اعلامیه خپره کړه اودخواجه ناظم الدین وینا یی رد کړه او ددهٔو وینا یی په۱۹۴۸ کی د محمد علی جناح د وینا سخا لفه وبلله د پا کستان د گورنر جنرال وینا په قبایلی سیموکی هم په جرگو کی رد شوه .

پا کستان پر وزیرستان بمبا ری و کړه او په کراچی کی د افغانستان دسفارت دشارژد افیر په وسیله پر پاکستان احتجاج وشو (داپریل ۳)

داپریل په ۱۹ دپښتونستان سور بیرغ په تیرا (قبایلو) کی دعبدالحکیم خان له خوا پورته شواو په زرگو نوقبایلی خلکو سلامی ورته وکړه .

دمی په ۸ دپښتونستان بیرغ دباجوړ په خلیفز یو کی پورته شو

اودې ورغ ته د سلامي پروخت دو ی وعده وکړه چې د پښتونستان دآزادۍ له پاره به خپلې وینې قربانې نوي .

دجون په ۲۱ پاکستاني الوتکو پرمغلګۍ بمباري وکړه او ډېرې ورانۍ یې ورسولې . دافغانستان حکومت پرمغلګۍ دبمبارۍ په نسبت دپاکستان حکومت ته شدید احتجاج صادر کړ د جولای په ۲۶ ورځ دافغانستان ملي شورا دراېو په اتفاق د یورنډ لین رد کړ او د هغه له قبول څخه یې استنکاف وکړ .

داګست په ۳ ورځ دتولوسرحدي قومونو نمایندګان په کابل کې راټول شول او یو همه جرګه یې وکړه او په دې جرګه کې یې دا لاندې تړون لاسلیك کړ :

الف ـ موږ د ازاد و قبایلو ټول قومونه عهد او قول کوو چې آینده به موږ ، غټو خېږو او کارو کې په خپلو منځو کې پوره ارتباط سره لرو ، دهر قسم پېښې په مقابل کې به ټول په پوره مشوره او ټینګه اتحاد دریږو او هیڅ یو قوم به هیڅکله یو کار ځانګړی او دنورو قامونو سره د سلا او مشورې پرته نه کوي .

ب ـ د ازاد و قبایلو ټول قومونه به په ګډه کوښښ کوي چې د پښتونستان دنورو برخو د اوسېدونکو سره هم خپل ارتباط قایم وساتي او دهغوی سره به هر کار تولو هواو په دو کې ځانونه شریك ګاڼدي .

ج ـ ټول ازاد قبایل به دخارج دهر تجاوز په مقابل کې به یوه لاس او یوه فکر مقاومت کوي او په دې وسیله به کوښښ

کوي چې د پښتونستان آزادي حاصله کړي . هغوی به په
دې لاره کې هر قسم تکالیفو ته ځانونه نیسي او د هر ډول
امتیازاتو او مادي مفادو څخه به تېرېږي .

د ـ که د پښتونستان په هر قام او هره برخه باندې د هر خارجي
دولت له خوا تېري او تجاوز وشي ټول قامونه به د هغه په
مقابل کې درېږي او هغه تجاوز به ګرزوي .

هـ ـ دا جرګه چې اوس د لته جوړه شوېده لومړنۍ لویه جرګه ده
چې د پښتونستان د ازادو قبایلو تر منځ وشوه او اینده به
په نژدې وخت کې د ټول پښتونستان د مشرانو او پوهانو
یوه بله جرګه کېږي او په هغې کې به ټول حل طلب مسایل
حل کېږي .) په دغه جرګه کې فیصله وشوه چې دا ورځ
دې د پښتونستان د ورځې په نامه یاده شي او هر کال دې
تجلیل شي ، لکه چې د هغه وخته څخه هر کال د سنبلې په نهمه
(داګست په ۳۱) په ټول افغانستان او قبایلي سیمو
او د پښتونخوا په ښارونو کې په خاصو مراسمو لمانځل کېږي .
افغانستان پېشنهاد وکړ چې د پاکستان سره مستقیمې خبرې
وکړي خو د پاکستان حکومت اعلان وکړ چې پاکستان په
اقتصادي مسایلو کې خبرو ته حاضر دی ، خو
د قبایلو په باب به د افغانستان سره خبرې ونه کړي .

انګلیسي (کنټمپوري ریویو) مجلې د (۱۹۴۹) کال د اپریل
په ګڼه کې ولیکل «احتمال لري افغانستان به هم دغسې اهمیت پیدا
کړي چې په اوسني وخت کې یې هغه دولتونه لري چې په اروپا کې (اوسپنیزې
پردې) ته څېرمه واقع دي . »

په وزیرستان کی دوزیرو، مسیدو او نورو قبایلو جرګه جوړه شوه او د منځنی ازاد پښتونستان د مرکزله تاسیس سره یی حاجی میرزا علی خان مشهور په ایپی فقیر د رئیس په توګه وټاکی. دقیوم خان په ریاست په سرحدی صوبه کی حکومت تشکیل شو، قیوم خان چی یو وخت د کانګرس غړی وو او وروسته د دغه مخالف شو او دوه کاله وړاندی مسلم لیګ ته ورغی هو د مسلم لیګ له خوا د حکومت اعتماد هم په و شو. دده په کابینه کی میا جعفرشاه کاکاخیل، ملک رحمان خان کیانی، سالار ایوب خان او خان محمد عباس هم شامل وو.

دقیوم خان دحکومت سره قولوقبایلو مخالفت اعلان کړاو دی یی دانګلیسانو دوخت د سړیی په نامه یاد کړ. دقیوم خان په امر د پښتنو ډیرستر مشران زندانونو ته ولاړل. دسوات والی میانګل عبدالودود خپل زوی عبدالحق جهانزیب پرخپل ځای دسوات حکمران کړ.

دد غه کال دا کتوبر په ۱۹ (میزان ۲۷ کال ۱۳۲۸) په تیرا کی دپښتونستان لومړی محلی شورا جوړه شوه چی په هغی کی د تیرا ـ خیبر او چمرو دټولو اپریدو یونما ینده ګان وټاکل شول او په دی اسی یی د (باغ) په تاریخی مقام کی جرګه وکړه. او خپل لومړی تصویب یی داسی اعلان کړ:

«بسم الله الرحمن الرحیم. والذین استجابوا لربهم واقاموا الصلوة وامرهم شوری بینهم ومما رزقنهم ینفقون.

الف ـ دخدای تعالی په نامه او په قران عظیم الشان باندی قسم خورو او عهدو پیمان کوو چی دخپل وکالت په دوره کی به په خپل قوم او وطن (پښتونستان) ته به صداقت عدل او وفا داری خدمت وکړو

اوبې د قوم د استقلال او فایدې نه په بل کار قبول نه کړو.

ب ـ د تیرا دا پرېکړه وه د قوم دین د اسلام مقدس دین دی.

ج ـ د اقوام خپل ټول کارونه د قران عظیم الشان او شریعت د احکامو مطابق اجرا کوي.

د ـ زموږ رسمي ژبه پښتو ژبه ده.

هـ ـ موږ پښتانه ټول ازاد یو او پس له دې به هم خپل استقلال ساتو او د خپل استقلال د حفاظت له پاره به هر ډول فدا کارۍ ته اماده یو.

و ـ زموږ د ملک ټول داخلي او خارجي کارونه به (د ټول پښتونستان د مرکزي حکومت د جوړېدو تر وخته) د تیرا د شورا له خوا تصویب او اجراء کېږي.

ز ـ په معمول صورت به د تیرا شورا په هرو پنځلسو ورځو کې یو ځل ټولنه او اجتماع کوي.

ح ـ په هغه تصویب کې چې د شورا د وکیلانو د دوو برخو اتفاق حاصل شي د آراوو اکثریت تامین شوی دی.)

د دې شورا د دغه کال د دسمبر په ۳ (۱۳۲۸ کال د قوس په ۱۲) یوه مهمه اعلامیه د علماؤ، روحانیونو، قومي مشرانو، خانانو او ملکیانو افغانستان د ټولې دنیا پښتنو د اسلامي ملتونو او ملګرو ملتونو د موسسې په نامه خپره کړه او د ازاد پښتونستان سره یې د مرستې غوښتنه وکړه.

د دغه کال د دسمبر په پنځمه (۱۳۲۸ کال د قوس ۱۴) د ازاد پښتونستان د ښمنوارو، خانزادګانو او صافي قامونو مشرانو خپله ځانته

یوه ملي شورا جوړه او د دوی نماینده ګانو د شیخ بابا په کلي کي خپل لوی تصویب دا سي اعلان کړ:

الحمدالله الذی وفقنا بمتابعت کلامه کما قال (واعتصموا بحبل الله جمیعاً ولا تفرقوا) وصلی وسلم علی رسوله الذی بالاتحاد امر نا والاتفاق بیننا کما قال (والاتفرقوا والاتدبروا وکونوا عبادالله اخوانا)

امابعد: موږ دازاد سرحد صافیانو، شینواریو، خانزادګانو قومونو وکیلانو چي دخپلو موکلو قومونو له خوا دخپل دیني او ملي هیواد غوښتنو مطابق وکیلان شوي یو او دخدای (ج) او دخپلو قامونو په مخ کي دوفاداري قسم خوړلی دی چي د پښتنو دي خاوري او ازدی په لاره کي مسول یو.

درایو په اتفاق دغه لاندي موادد خپل اساسي قانون په ډول تصویب او خپلو قامونو ته د هغو د عملي کولو او پیروی سپارښته او امر کوو.

الف ـ موږ د ازاد سرحد ټول پښتانه د یوه مرکز تابع یوچي هغه د پښتونستان حکومتي مرکزدی او دهمدغه مرکزداري او سپوري لاندي به خپل آزاد ژوندون تیرو او تر هغه پوري به خپل مرکزد تیر اتفاقي محلي شورا یو ښاخ بولو.

ب ـ زموږ محکمي به (خطمشي) دا سلامي مقررا تو او حنفي پاك مذهب په مطابق ده چي د ټول پښتونستان محکمي به وي. او موږ به د محمد ی (صلعم) دپاك دین او دحنفي مذهب متابعت کوو.

ج ـ زموږد غه موقتي مرکز به د (کوهی) په شینوار و کي د (صافو د خوانینو) په نامه یادیږي.

د ـ هر هغه خارجی قوت سیاست او وسا یل وسره په کلکه مجادله کوو چی زموږ د ازادی مخالفت کوی او د کراچی حکومت به په خپله خاوره کی قطعاً و نه منو.

هـ ـ که زموږ د قومونو څخه کوم څوك یا کوم ډله د کراچی حکومت نه د ډیر لږ کومك پیدا خیستلو هم متهم شی د همدی وکیلانو په مخ کی به محاکمه کیږی. او سزا به ور کوله کیږی.

و ـ تر هغه وخته چی د پښتونستان د مرکز تشکیلات جوړ یږی زموږ د تولو کورنیو او بهرنیو کارو د اجراء گولو مسوولیت به د همدی وکیلانو په غاړه وی.

ز ـ د پښتونستان تاکل شوی بیرغ به د جرگی په مرکز کی په ډیر احترام پورته کیږی او رپیږی.

ح ـ دا جرگه به په هرو پنځلس ورځو کی یو ځل غونډه کوی او څپل ورد غاړی کارونه به گوری و اجرا کوی به یی.

ط ـ ددی جرگی تصو یبونه هغه وخت اعتبار پیدا کوی چی د نمایندگانو د دوو برخو په رایه وشی.

ددی شورا مشر جناب محمد شعیب جان دچار منگك د مرحوم مجاهد گل صاحب ورور و تاکل شو.

د همدغه کال د دسمبر په ۲۲ (د ۱۳۲۸ د جدی لومړی) ورځ د ازاد پښتونستان د ملا گورو او شلمان قومونو د پښتونستان بیرغ اوچت کړ او د ملایانو په کلی کی یی محلی شورا جوړه کړه او خپل مرام یی داسی اعلام کړ.

الف ـ دشورا ټول وکیلان به دټولوخلکو په مخ کی دپښتو نستان سره دوفاداری قسم خوری .

ب ـ دغه محلی شو را ځان دپښتونستان د(تیراځا نگی) په ملی شورا پوری مربوط او پس له دی به دهغی شورا بوجز گنل کیږی.

ج ـ ټولی هغه فیصلی چی تر دی تار یخه د پښتو نستان د تیرا ځا نگی ملی محلی شورا کړیدی سوړ وکیلان دهغو ټو لو سره ټکی په ټکی موافقه لرو او تر څوچی زموږد یوځای کیدو منظوری د پښتو نستان دتیرا ځا نگی له خوا رانه زموږ فیصلی به دښاغلی عجب خان په موقتی ریاست په(ملایا نو کلی) کی کیږی اوددی دپاره به شورا په هرو پنځلس ورځو کی یوځل غونډه کوی .

دهمدغه کال په وروستی ورځ یعنی ددسما مبر په ۳۰ (د۱۳۲۸- دجدی ۱۰) دباجوړ دسالارزوله خواد ډیرو کی باباپه ز یارت کی دباجوړ ځا نگی محلی شورا تشکیل شوه اوخپل مرام یی داسی وټا که:
((دشورا ټول وکیلان به د انتخا بیدو لونه ورو سته په لا ندی دول قسم خو ری :

دپاك خدای (ج) او دقرآن عظیم الشان په نا مه قسم خو رو او عهد وپیمان کوو او داسلامی احکامو په اساس او دپښتونستان دملت په مفاد به وفادار او صادقان یواو دا وفاداری به دخپل ژوند ترا خره پوری دخپل ځان او مال په قر باني ساتو .

ب ـ دباجوړ دسالارزو شورا تر هغه وخته چی دپښتو نستان د باجوړ دقانونو شوری (باجوړ ځا نگه) جوړه شی خپل کارو نه به

پخپله کوی او هغه وخت چې د غه شورا جوړه شوه ځان ور پورې تړی.

ج- زموږ رسمی دین د اسلام مقدس دین دی .

د- محمدی (صلعم) شریعت داحکامو په جاری کولو کې به پوره کوښښ کوو او په دی موضوع کې به د پښتونستان رسمی ژبه پښتو د پښتونستان د ټول ځانگی د محلی ملی شورا پخوانی فیصله موږ هم تائیدو او سم له هغی سره به اجراات کوو .

ه- هغه ټول کسان چې د پښتونستان دآزادی په موضوع کې ښکاره یا پټ مخالفت کوی زموږ ددین ، وطن ، قوم ، ننگ ناموس او آزادی ځایمان دی او ددا سې کسانوسره به دښمنی او مقابله کوو.

و- د باجوړ دسالارزو ټول کورنی او د بائند نی کارونه به دښمندی شورا له خوا اجرا کیږی .

ز- د پښتونستان شورا (د باجوړ ځانگه) به په هرو پنځلس ورځو کی جلسه کوی او دراتولیدلو ځای بی د(ونډو کی بابا) زیارت دی .

ح- زموږ ملی اورسمی بیرغ هماغه بیرغ دی چې پخوا د ټورا ځانگی له خوا غوره شوی دی .

ط- په هره جرگه کی چې دشورا دو کیلانو په یوه موضوع کی دوی برخی رایی ورکړی شی هغه موضوع حل او فیصله بلله کیږی .))

په دغه کال د مسودو دسلطانی له کلی څخه دظهور الدین رمضانی په مدیریت د پښتونستان جریده خپره شوه . ددغه کال په پیښو کی د فبروری په ۷ ، دملك ارشد پر زیارت دوه زره مبارزینو جرگه کړی وه چې دپاسه پاکستانی الوتکو بمباری وکړه ، همدا

رنګه په سپين وام کې د ايپي فقير ميرزا علي خان سره پښتانه قبايل جرګه وه چې بيا بمبارۍ پيل شوې او ډير زيانونه يې ورسول .

۱۹۵۰ م :

د وزيرستان د ټولو قامونو په ګډون د جنورۍ په ۱۲ او ۱۳ ، (۱۳۲۸ ، جدي ۲۲ - ۲۳) ورځو کې يوه لويه جرګه په (ګرويك) کې وشوه او په دغه جرګه کې يې د منځنۍ پښتونستان ايالتي شورا وټاکله او حاجي ميرزا علي خان مشهور په ايپي فقير د دغې شورا د رئيس په توګه وټاکل شو ، شورا د خپل سياست د مرام ټکي داسې وټاکل :

الف ـ د پاکستان له حکومت نه غواړو چې د پښتونستان د ۷ مليونو پښتنو د خپلواکۍ په آزادۍ او تماميت د امن او صلح له لارې اعتراف وکړي او له ننني ورځې دې خپلو لښکرې او ملکي مامورينو او ايجنټانو ته امر وکړي چې فوراً د پښتونستان له ټولې خاورې نه ووزي او که داونه کړي نو کوم واقعات چې د دوی د دې لجاجت په اثر پېښ شي د هغوی د وخيمو عواقبو مسؤليت به هم د خدای او هم د ملګرو ملتونو د موسسې په نزد د پاکستان په غاړه وي .

ب ـ څرنګه چې زموږ نشراتي وسايل نيمګړي دي د خپل ورور افغانستان له دولت څخه چې تل د پښتونستان سره صميمي همدردي لري هيله کوو زموږ پروګرام د پښتونستان متعلق د افغانستان په راډيو او جرايدو کې نشر کړي .

ج ـ د دنيا د عدالت پسند مرکز او د ملګرو ملتو موسسې نه خواهش کوو چې پښتونستان دې يو آزاد ملت او مملکت او د خپل برحسابس

عضو په حیث وپیژنی او د پاکستان حکومت دی مجبور کړی چی د پښتونستان دخاوری په آزادی اوتمامیت اعتراف وکړی .

دهمدغه ۱۹۵۰ کال دفروری په ۳ (د ۱۳۳۸ کال د دلو په ۱۵) د مومند ومحلی شورا جوړه شوه او په زیارت غاښی کی یی غونډه وکړه اوخپله فیصله یی داسی اعلان کړه :

الف ـ هغه تصویبونه چی تراوسه پوری دشمالی پښتونستان تیرا ځانګی له خوا شویدی هغه ټول د مومند ځانګه هم تصویبوی او د اجراامر یی ورکوی :

ب ـ هغه بیرغ چی د منځنی پښتونستان دملی ایالتی شورا او حکومت له خواد پښتونستان دملی بیرغ په حیث ټاکلی اوتثبیت شوی اود (تیراځانګی) هم منلی دی دمومند ځانګی هم هغه دپښتونستان دملی بیرغ په دول و مانه او په خپل مرکزکی یی پورته کړ .

ج ـ د مومند ځانګه دافغانستان دملت او حکومت څخه چی د پښتونستان سکه او غشمریک ورونه دی د هغو اخلاقی کومکونو او همدردیونه چی تراوسه یی د پښتونستان د آزادی او سعادت په لاره کی کړیدی او کوی یی د زړه د کومی تشکراو خوښی کوی ، او دادورکوی چی د پښتونستان ملت به هغه هیڅکله هیر نه کړی او هیله لری چی د پښتونستان او افغانستان دملتونو ورولی او اتحاد همیشه له پاره پوره ټینګ او نه شلیدونکی پاته شی .

د ـ د شورا عمومی غونډی به په هره میاشت کی بوځل په مرکز (زیارت غاښی) کی کیږی اوددی له پاره چی کارونه ښه اوپه زړه

پورې بریخ لارښي د شورا له غړو څخه یې د ۲۷ تنو غړو یوه جرګه (کمیټه) جوړه کړه او هغه ته یې دا وظیفه ورکړه چې هر وخت په غونډه کې په دغو کارونو رپوټونه وړاندې کوي.

د همدغه کال د سپتمبر په ۲۳ (د ۱۳۲۹ کال د میزان لومړۍ) ورځ د بلوچستان د جنوبي پښتونستان ملي شورا جوړه شوه او خپل ایالتي حکومت یې په (توبه) نومې سیمه کې اعلان کړ او د خان محمد ایوب خان په مشرۍ یې د پاکستان پر ضد مبارزه پیل کړه. په همدغه کال (د هند پښتون جرګه) د مولانا محمد اکبر په مشرۍ او د خان غازي په سکرتریت په ډهلي کې په فعالیت لاس پورې کړ او د پښتونستان په نامه مجله یې له چاپه راووتله.

د همدغه کال په جنورۍ کې د هند او افغانستان د دوستۍ ټولنه جوړه شوه، او په همدغه کال د پښتونستان ورځ د هندوستان په هندو ښارونو کې تجلیل شوه.

په همدې توګه په دغه کال کې د امریکا د مشیګان او کلیفورنیا په ایالتونو کې د پښتونستان د مسئلې د طرفدارانو ډلې جوړې شوې چې مشرې یې امیر شاه مومند او ډاکټر اورنګ شاه خان کوله، دوی هلته د پښتونستان بیرغونه اوچت کړل او په همدغه کال چې د پاکستان صدراعظم امریکا ته سفر کړی ؤ د هغه په وړاندې لویه مظاهره وشوه او د پښتونستان زنده باد اوازونه اوچت شول.

د همدغه ۱۹۵۰ کال د مارچ په ۱۷ د خیسورو او توچي پر سیمو پاکستاني الوتکو بمبارۍ وکړې چې ۲۱ تنه ځای پر ځای په کې شهیدان شول.

پاکستاني حکومت د جولای په ۲٦ دوانه سیمه په الوتکو بمبارد کړه. د دغه کال د سپتمبر په ۷ طاوس خان مسو د پر خپله کلا د پښتونستان بیرغ اوچت کړ او پاکستاني الوتکو د هغه کلا شاو خوا کلي بمبارد کړل.

پاکستاني حکومت د سپتمبر په ۱۳ د پاندې کلي چې هلته حاجي میرزا علي خان میلمه ؤ هم بمبارد کړ، د دغه کال د اکتوبر په ۳ په وانه کې احمدزیو وزیرو قیام وکړ.

د افغانستان حکومت د پاکستان حکومت ته اطلاع ورکړه چې په کابل کې د خپل سفارت غړي د نا مطلوبو اعمالو څخه لاس نیوي ته متوجه کړي.

د افغانستان او پاکستان تر منځ سیاسي روابط خرابېږي تیا ته ورسېدل او پاکستان ادعا وکړه چې د افغانستان عسکري قوتونه په قبایلي سرحد ونو کې راتېر شوي دي (۱۹۵۰ سپتمبر) افغانستان دغه تورر د کړ.

«د امریکائي کار پېژندونکي مجلې په دغه ۱۹۵۰ کال کې وليکل چې د افغانستان سره د امریکا د علاقمندۍ یوسبب دا دی چې احتمال لري چې په راتلونکي زمانه کې به دا هېواد پر روسیه باندې د برید له پاره د پایگاه رول ولوبولي شي.»

د مارچ په لومړۍ ورځ دوبښ زلمیانو د سیاسي جمعیت له خوا د انګار په نامه جریده لومړۍ گڼه خپره شوه او د دغه جمعیت او نشریې له خوا د پښتونستان د خلکو د مبارزې په باب جدي تعهد ونه ور کول شول.
د شمالي او منځني او جنوبي پښتونستان د شورا گانو نماینده گان

چې دافغانستان نماینده گان هم ور سره وه دهند د پښتون جرگې په بلند هند ته روان شول ، دغې جرگې په لار کې په ایران عراق اوسعودی عربستان کې هم د پښتونستان په باب کنفرانسونه ورکړل .

۱۹۵۱م :

د پاکستان نوی دولت په داخلي اختناق کې سخت را گېر ؤ . ځکه چې په غیر طبیعي توگه منځ ته راوستل شوی وه نو متشکله عناصر یې دیر ژر یو د بل په مقابل کې په تضاد را اوچت شول . دیوی خوا د مسلم لیگ په گوند کې چې دجناح تر مرگ وروسته ځینې پټ او ښکاره انشعابونه راپورته شوی وه نو هر سیاسي زعامدار کوښښ کاوه چې ځان قدرت ته ورسوی ، دبلې خوا یې دهند سره د کشمیر پر سرجگړه وه ، تر ټولو عمده مسله دقبایلو او پښتني سیمو وه چې دغه نوی دولت دهغو په استقرار نشوای بریالی کیدای ، دپښتونستان په نامه جنبش اوچت شوی وه او د پښتنو د سیاسي شخصیتونو څخه ۱۲ زره کسه په زندان کې وه .

په ۱۹۵۱ کې مسلم لیگ کوښښ وکړ چې داساسي قانون دجوړښت له پاره د دوسیانو مجلس جوړ کړی ، دغه کار پیل شو خو دمشکل سره به دې مخامخ شو چې گوند ضعیفه او ټوټه ټوټه شوی وه نو ځکه دولتي عناصرو یارایسته چې د اسي اساسي قانون منځ ته راولي چې دهغه په وسیله یوقوی دولت ایجاد شي او هغه گوند ژوندی کړی .

دجناح تر مرگ وروسته عمده گوندی او دولتي شخصیت لیاقت علي خان ؤ چې دوی د قاید ملت لقب ورکړی ؤ د هم غو تضادونو په لړ کې لیاقت علي خان د دغه کال په اکتوبر کې ترور شو او دغه قتل به

ګونداو دولت کې د نور انتشار باعث هم وګرځیدی .

د پاکستان له خوا پر قبایلو فشار زیات شو او د یو شمیر مصلحتونو او تل کلو عوا ملو په وجه د اپریدو څخه ملک ولیخان کوکي خیل او سید احمد خان زخه خیل د کډو سره افغانستان ته راغله .

د قبایلو پر سیمو د تیری په وجه د افغانستان له خوا پر پاکستان احتجاجونه کیدل خو هغو د احتجاجونو ته اعتنا نه کوله .

دغه کال تقریبا یو د خاموشۍ کال ؤ او وضع یې داسې وه لکه د طوفان څخه وړاندې چې کله وریځې نه وي او د اسمان مخ روښان وي ، خو په د ابل کال د حوادثو طوفانونو سر را اوچت کړ .

۱۹۵۲ م :

د منځنی پښتونستان د شورا رئیس حاجي میرزا علي خان د ایالتي ، محلي او ملي شورا ګانو رئیسانو ته بلنه ورکړه چې د وزیرستان په مرکز ګرویک کې جرګه وکړي ، د دغې بلنې په اثر خان محمد ایوب خان اڅکزي د ایالتي شورا رئیس ، مولانا نوردل خان د تیراد څانګې د ملي شورا رئیس حاجي محمد حسن خان د مومندو د څانګې د ملي شورا رئیس ، زرغون شاخان د ساپو ، شینوارو او خانزاد ګانو د څانګې د ملي شورا رئیس ، حباب خان کاکا خدایي خدمتګار ملک ولیخان کوکي خیل اپریدی ، ملک سید احمد زخه خیل اپریدی ، مولوي ګل اکبر د تیرا څانګې د جمعیت العلما رئیس مولوي فضل اکبر د ورکزو د څانګې د جمعیت العلما رئیس مولوي غیرت ګل د تیرا د څانګې د جمعیت العلما معاون او یو شمیر منتخبو نورو وکیلانو هم په د [illegible]

جرګې کې ګډون وکړ . دا جرګه د دغه کال په اپریل کې پیل او په جون کې پای ته ورسیده. او په دغه موده کې د پاکستان د حکومت د تیري او د پښتنو قبایلي سیمو او په پاکستان کې د پښتني سیمو د ازادۍ له پاره لوی تصمیمونه ونیول شول او په پای کې یوه فیصله پریکړه (فیصله) ولیکل شوه چې اوه مادې یې درلودې او پر هغه د غو مشرانو لاس لیکونه وکړل .

په همدغه کال د ملک ولیخان کوکي خیل ! و ملک سید احمد خان زخه خیل او مولوي غیرت ګل اکاخیل په مشرۍ یوه جرګه په ټولو اپریدیو ګډ وکړ زیده او هغوی یې د هیواد دازادۍ په مبارزه کې دعوت کړل ، دغه جرګه روانه وه چې د پاسه پاکستاني الوتکو بمباري پرې وکړه او ددوی څخه یې اتلس کسه شهیدان کړل ، دریو ورځې وروسته پاکستاني الوتکو د ملک ولیخان کلي بمباري او دغا ورو سره برابر کړ ، خو د پاکستان دې عمل پر اورد پترولونو بول وه او اپریدي یو مخ وه او نور پښتانه قبایل هر ځای د پاکستان د دې عمل پر ضد و پاڅېدل

په همدغه کال د ګرو یک د تاریخي جرګې ور وسته لویه جرګه په تیرا او د وهمه په موند وکې وشوه او د ګرو یک فیصلې یې تائید کړې .

د پاکستان حکومت د سوات پر سیمه تیری وکړ او د سوات والي یې په زور کراچۍ ته یووت او هلته یې مجبور کړچې د خپلې خودمختارۍ پر خاتمه لاسلیک وکړي .

په ۱۹۵۲ کال کې (اپریل) قلات او نورو فیوډالي ملکونه چې د قلات د خان په تصرف کې ټول و (د بلوچستان د ریاستونو په اتحادیه)

کي شامل کړل شول . په دې اتحادیه کي څلور ریاستونه (قلات ، خاران مکران او لسبیله) یوځای شول او د اتحادیي ریاست دقلات خان احمد یارخان ته وسپارل شو . د بلوچستان د ریاستونو اتحادیي یوه شورای در لوده او احمد یارخان ته یې د جمهور رئیس خطاب کاوه او هغه دا مقام دعمر تر پایه دځان له پاره تاکلی ؤ .
په همدغه ۱۹۵۲ کال کي د (مست توار) په نامه په بلوچستان کي جمال الدین په مدیریت جریده خپره شوه چه په بلوڅي او اردویي خپرونې کولې خو د پاکستان حکومت هغه بنده کړه .

۱۹۵۳ م :

په افغانستان کي سیاسي بحران پر اختیاو مونده او دوخت صدراعظم شاه محمود خان مستعفي شو او پرځای یې سردار محمد داود صدراعظم شو (سپتمبر) د افغانستان صدراعظم پاکستان ته د امریکا نظامي مرستې د افغانستان او سیمې له پاره د یو تهدید په توګه اعلان کړې (دسمبر) په کویټه کي د پښتو مجلې پښتون ونوپیل وکړ .
د وزیرستان ټولو قومونو لکه وزیرو ، مسود و ، بیټنیو ، دوړو ، توریو ، مروتو ، بنګښواو خټکو د پاکستان د تیر یو پرضد دیو واحد محاذ له پاره جرګې او مرکي جاري وساتلې ، د وانې ، سپین وام ، میرمشاه ، رزمک ، پاره چنار او نورو سیمو کي د پاکستان پر نظامي تانو د قبایلو پر غلونو دوام درلود .
د دغه کال په سپتمبر کي د موسی نیکه پر زیارت د وزیرستان د قومونو یوه لویه غونډه وشوه او په هغه کي پریکړه وشوه چي د پښتونستان

دازادۍ له پاره په مبارزه کې سخت والی راولی د بلوڅو په سیمه کې اتمان خیلو، سالارزیو، ماموندو او نورو ومومنو غوښتنه وکړه چې او پاکستان ته یې اخطار ورکړ چې په قبایلو کې مداخله ونه کړي.

د دغه کال د سومند ویوه جرګه د میتي څخه روانه شوه چې لښکرهم ورسره و، دا جرګه د سره کمر دا نشکول او کمالي په سیمو کې پر قبایلو ګرځیده او ددغو سیمو د قبایلو داختلافاتو د حل له پاره یې پریکړې وکړې او هغوی یې د پاکستان پر ضد لوی مبارزې ته تشویق کړل.

په دغه کال خان عبدالغفار خان له زندانه راووت خو غیر له کراچۍ او پنجاب څخه په بل ځای کې داوسید لو او ورتګ اجازه ورنه کول شوه.

د پیغام جریده په نوم اخبار دعبدالصمد درانی په مدیریت په کویټه بلوچستان کې جاري شو.

۱۹۵۴ م :

ددغه کال په جنوري کې عبدالصمد خان اڅکزی تر شپږ کاله بندو روسته له زندانه راووت او د (ورور پښتون) ګوند یې سمدستي تاسیس کړاو دخدا یې خدمتګا رانو سره یې د سیاسي نژدیوالي هڅې پیل کړې.

په همدغه کال کې لوی مبارز شخصیت شهزاده پاچا اغا عبدالکریم هم د پاکستاني زندان څخه راووت او په بلوچستان کې یې د پخواني قلات سټیټ نیشنل پارټۍ پر ځای استمان ګل (دخلکو) ګوند تاسیس کړ، دده په دغه کار کې مشهور سیاسي شخصیت نظام الدين

په هغو ښتنو کلونو کې د هندوستان د کمونست گوند له خوا د سند
او بلوچستان د برانچ (برخې) کار کوونکي و کلک ملگري شو.

د دغه دواړو گوندونو په ځای ور پښتون او استمان گل تر
هغه وخته په مستقله توگه خپل فعالیت ته ادامه ورکوله څو د سکندر
میرزا په دوره کې د یو یونټ مسله منځ ته راغله او پاکستان یو
مخیزه د یوه نوي بحران غېږې ته ورولوېده

د دغه کال په سپتمبر کې د افغانستان د باندنیو چارو وزیر کراچۍ
ته ورغی او د پاکستان د حکومت سره یې د پښتنو او بلوڅو د مسلې
په باب خبرې وکړې.

د همدغه کال په اکتوبر کې د باندنیو چارو وزیر سعودي
عربستان ته ولاړ او هلته یې د سعودي دولت سره د پاکستان
او افغانستان د روابطو په باب خبرې وکړې .

د همدغه کال په نومبر کې د باندنیو چارو وزیر پاکستان او
سعودي ته تر سفرونو وروسته د یو شمېر تبلیغاتو په جواب کې اعلان
وکړ چې افغانستان د خپلې ځمکې پراختیا نه غواړي بلکې پښتنو او
بلوڅو ته دې حق ورکول شي چې هغوی په خپله خپل سرنوشت وټاکي .

د دغه ۱۹۵۴ کال په جون کې د پښتونستان د ملي مشرانو او قایم
شوي حکومت ملي رئیسانو یوه جرگه چې په هغه کې محمد ایوب خان اڅکزی ،
ظهورالدین رمضاني وزیرستاني، د چترال شهزاده آب حیات خان او نور
شامل وه د مومندو او تیراه د ځانگو د شوراگانو په بلنه زیارت غاښي ته
ولاړل او هلته یوه لویه جرگه وشوه چې د گروپ یک د اعلامیې تائید یې

بیا وکړ.

په پاکستان کی د ستور سازی اسمبلی څو داسی قانونی فیصلی وکړی چی په هغوکی د گورنر جنرال اختیارات محدود کیدل، گورنر جنرال دستور سازه اسامبله رنگه کړه او ددغی اسامبلی په نمایندگی مولوی تمیز الدین خان د سند په لویه محکمه (چیف کورت) کی دحکومت دعوه دایره کړه. محکمی اسامبله برحال وبلله داود گورنر جنرال حکم بی غیر قانونی وباله، حکومت د سند دلوی محکمی د فیصلی پر ضد په فیدرال لویه محکمه کی دعوه دایره کړه. فیدرال لوی محکمی دگورنر جنرال امر نافذ وباله ولی سره له هغه بی امر وکړ چی د نوی دستور سازی اسامبلی دجوړید واقدام دی وشی. دغه اقدام په پسی کال (۱۹۵۵) کی وشو چی هغه بیا څاته بحرانونه وزیږول.

ددغه کال په دسمبر کی چی شهید سهروردی د محمد علی بوگره د کابینې غړی شو، هغه دا نظریه منځ ته راوړه چی لویدیځ پاکستان دی په یو یونت کی مدغم شی، یا په بل عبارت پاکستان کی دی دوه یونته جوړ شی چی یو بی ختیځ یونت وی چی په هغه کی به بنگال شامل وی او به لویدیځ یونت کی دی پنجاب، سند، صوبه سرحدا و بلوچستان شامل شی.

د یو گرا په حکومت کی خود اکار ، ممکن نشو ولی سکندر میرزا چی کله منځ ته راغی نو دغه نقشه یی عملی کړه چی بحرانونه به یی په وروسته کلونو کی شرح کیږی.

۱۹۵۵ م :

د یو یونت دجوړید وله پاره په پاکستان کی تبلیغات پیل شول، او په

یونټ کې د پنجاب او سند څخه علاوه د سرحدي صوبي او بلوچستان ادغام ته هم اشاري شوي وي . د افغانستان حکومت پاکستان ته اخطار ورکړ چې د پښتونستان د سیمو ادغام په یو یونټ کې د هغه ځای خلکو ته د نه منلو مسئله ده .

د مارچ په ۳۰ په کابل او په ۳۱ د مارچ په کندهار کې سختې مظاهري وشوي او په کابل کې د پاکستان سفارت او په کندهار کې د پاکستان قونسلګرۍ ته اخطارونه ورکول شول .

د اپریل په لومړي ورځ په پېښور کې د پاکستاني عمالو له خوا پر افغاني قونسلګرۍ حمله وشوه او زیان یې ور ورساوه .

د اپریل په ۱۱ په جلال آباد کې د پاکستان د قونسلګرۍ په وړاندې مظاهري وشوي ، په همدغه وخت کې د ترکیې انګلستان او امریکا له خوا د پاکستان پر سفارت په کابل کې د مظاهرو په نسبت تشویش ښکاره شو .

د اپریل په ۱۲ پاکستان په کابل کې د خپلو ډیپلوماتانو کورنۍ پاکستان ته بوتلې او په جلال آباد کې یې خپله قونسلګري وتړله .

د اپریل په ۲۹ د مصر جمهور رئیس جمال عبدالناصر کابل ته راغی .

د اپریل په اخیرو ورځو کې افغانستان اعلان وکړ چې که پاکستان په پېښور کې د افغاني قونسلګرۍ بیرغ چې دوی کښته کړی ؤ بېرته اوچت کړي افغانستان به په بالمقابل توګه په کابل کې د پاکستان پر سفارت د بیرغ بېرته پورته کولو کار وکړي .

پاکستان په جلال آباد او کندهار کې خپلې قونسلګرۍ بندې کړې او افغانستان ته یې خبر ورکړ چې په پېښور او کوټه کې هم خپلې قونسلګرۍ بندې کړي .

ACKU

د مي د میاشتې په ۳۱ په افغانستان کې سفربري او نظامي تیارسي حالت اعلان شو د جون په ۲۱ د افغانستان او شوروي اتحاد ترمنځ د پنځو کالو له پاره دوړ یا ترانزیت قرار داد لاس لیك شو.
د هغه قرار داد په ۸ ماده کې د جون په ۲۸ په مسکو کې لا سلیك شو.

د جون په ۲۸ سعودي عربستان د افغانستان او پاکستان ترمنځ و منځگړ یتوب پیشنهاد وکړ او د هغه هیواد با صلاحیته نمایندگان کابل او کراچي ته څو واره راغلي او ولاړل.

د جولای په ۷ د پاکستان نوي اسامبله منځ ته راغله او غلام محمد گورنر جنرال کوښښ وکړ چې سیاسي بحران ته د ملي اسامبلي په وسیله خاتمه ورکړي ولې بریالی نشو.

په اگست کې د غلام محمد گورنر جنرال پرځای سکندر میرزا گورنر جنرال شو.

د سپتمبر په ۱۳ په کابل د پاکستان د سفارت د پاسه او د سپتمبر په ۱۴ په جلال آباد کې د پاکستان د قونسلگرۍ د پاسه د پاکستان بیرغونه د افغانستان له خوا اوچت شول.

د سپتمبر په ۱۵ په پېښور کې د افغاني قونسلگرۍ د پاسه د افغانستان بیرغ د پاکستان له خوا اوچت شو.

د اکتوبر په ۱۴ پاکستان یو یونټ رسما اعلان کړ او هغه یې د پنجاب، سند، سرحدي صوبې او بلوچستان یو واحد وښووی.

افغانستان سمدستي خپل مخالفت اعلان کړ او د اکتوبر په ۱۷ یې خپل سفیر له پاکستان څخه راوغوښت او په ۱۸ د اکتوبر د پاکستان سفیر له کابله ووت.

ACKU

د نوامبر په ۲۰ د افغانستان کي لويه جرګه جوړه شوه او پنځه ورځي يي دوام وکړ په دغه لويه جرګه کي فيصله وشوه ترڅنګه چي پاکستان ته امريکا وسلي ور کړيدي زوددي له پاره چي افغانستان هم په تسليحاتي لحاظ شاته پاته نشي حکومت دي دسوسيالستي دوستو هيوادو نو څخه سلاح خريداري کړي ، لويي جرګي يو بيونټ رد کړاو په څخه کي يي د پښتونستان دسيمو ادغام يو تيري و باله .

لويي جرګي د پښتونستان دخلکو دحق خودارادیت په رڼا کي دسولي دحل لار غوره وبلله او تائيد يي کړه .

ددسمبر د ۱۵ څخه تر ۱۸ پوري مارشال بولګانين او نيکيتا خروسچف دشوروي اتحاد دکمونست ګوند لوی منشي افغانستان ته مسافرت وکړ اوددغه مسافرت په پای کي په اعلاميه کي شوروي اتحاد د حق خود ارادیت په رڼا کي د پښتونستان د موقف تائيدوکړ ددسامبر په ۱۸ ورځ د افغانستان او شوروي اتحاد تر منځ دري تړونونه لاسليك شول .

۱- دسلو ملیونو دالرو پور تړون .

۲- دافغانستان او شوروي اتحاد تر منځ د ۱۹۳۱ کال د بي طرفي او عدم تعرض د تړون تجديد .

۳- دخارجي سياست داصولوتو ضيح چي د افغانستان بي طرفي قوي کوي .

دامريکا حکومت دافغانستان او پاکستان ترمنځ دمنځګړيتوب اعلان وکړ (دسمبر) پاکستان په دغه کال د دیر پر رياست حمله وکړه او ډيلا مي وهلو يي پيل وکړ .

په دغه کال د لار مجله دطوفان په مدیریت د ننګیالی په نامه مجله د شرف درانی په مدیریت او پښتو مجله په پېښور کې جاری شوی

په همدغه کال د بغداد پکت چې وروسته د سنتو په نامه یاد شو منځ ته راغی او پاکستان د دغه غړی شو .

په همدغه کال د قلات خان میر احمد یار خان کراچۍ ته بوتلل شو او هلته د یو یونټ پروګرام په زوره پر لاسلیک شو. د پاکستان حکومت ورو ورو د بلوڅی قلات اتحاد یه هم توتی کړه خاران او مکران یې په یونټ پوری وتړل او لسبیله یې د بلوچستان څخه بېله کړه او په کراچۍ پوری یې ملحق کړه

۱۹۵۶ م :

په پاکستان کې نوی قانون (چې دوه کاله یې هم پوره نکړه بلکې په نطفه کې مړ شو) جاری شو او په دغه قانون کې پاکستان داسلامی جمهوریت په شکل اعلان شو او سکندر میرزا چې پخوا ګورنر جنرال ؤ لومړی رئیس جمهور شو .

یو یونټ تشکیل شو او په دغه کې ډاکتر خان صاحب چې دریپبلکن پارتۍ مشر ؤ د وزیر اعظم په توګه او مشتاق احمد ګورمانی د ګورنر په توګه مقرر شول .

د دغه کال په پای کې د سکندر میرزا له خوا وزیر اعظم چودری محمد علی برطرف او پر ځای یې شهید سهرورد ی وزیر اعظم شو .

پاکستان د يوه نوي بحران په غېږ کښېوت د عوامي ليګ چې مشري يې سهروردي کوله د غړو او د ريپبلکن پارټي مشري چې ډاکټر خان صاحب کوله د غړو ترمنځ ډيرې اوږدې کشالې راپيدا شوې څو په پس کال کې سهروردي مستعفي شو او د هغه په پسې کال کې ډاکټر خان صاحب ترور شو.

د دغه کال په اپريل کې يو عسکري هيئت د وسلو د خريدارۍ له پاره چکوسلواکيا ته ولاړ او د اګست په مياشت کې د افغانستان صدراعظم د چکوسلواکيا او شوروي اتحاد سره د وسلې راننيولو موافقه ليکونه اعلان کړل.

د دغه کال د جولای په ۳۰ د ترکيې صدراعظم عدنان مندرس کابل ته راغی او د اګست په ۲۶ د پاکستان صدر سکندر مېرزا کابل ته مسافرت وکړ.

د همدغه کال په سپټمبر کې د افغانستان صدراعظم شوروي اتحاد ته مسافرت وکړ. همدارنګه د دغه کال په دسمبر کې د افغانستان صدراعظم کراچۍ ته ورغی او هلته يې د پاکستان مسئولو مقاماتو سره خبرې او کړې.

د چکوسلواکيا د وسلو لومړۍ جوپه کابل ته راورسېدله. د شپږو ګوندونو کنونشن خو نله وکړه چې په هغه کې د خدايي خدمتګارانو څخه عبدالغفار خان د ورور پښتون څخه عبدالصمد خان د استمان ګل څخه شهزاده عبدالکريم او د سندهاري کميټۍ په نمايندګۍ حيدر بخش جتويي او د سند عوامي محاذ په نمايندګۍ جي ايم سيد او شيخ عبدالمجيد سندهي او د پنجاب د ازاد پاکستان له ګوند څخه ميا افتخار الدين برخه

اخیستي وه. دوی په پلو پلو غونډو کې تصمیم و نیوی چې دیونټ په ضد په ګډه فعالیت کوي. او په دې توګه یې یو ملي ګوند یا نشنل پارټي منځ ته راوستله. او کله چې د بنګال څخه دعوامي لیګ په نماینده ګۍ مولانا بهاشاني د بنګال د کتاشتري دل پارټي د دوی سره ګډون وکړ نو نوم یې په نشنل عوامي پارټي بدل شو.

۱۹۵۷ م:

د فروري په ۱۰ په مسکو راډیو کې پښتو پروګرام شروع شو.

د پاکستان صدر اعظم سهروردي کابل ته راغی (۸ جون) د افغانستان او پاکستان تر منځ د سیاسي روابطو د ښیا قایمېدا او په رابطه یې خبري وکړې د اروا بط د ۵۰۰۹ څخه شاید لږ وه. د دغه کال په اپریل کې د افغانستان صدر اعظم چکوسلواکیا، پولینډ، اطریش او مصر ته سفر وکړ، او د دغه کال په جولای کې باچا و شوروي اتحاد ته ولاړ، په دغو سفرونو کې د افغانستان او پاکستان روابطو ته په ګډو اعلانیو کې اشاري شویدي.

سهروردي د پاکستان صدر اعظم د اکتوبر په ۱۸ استعفا وکړه او پر ځای یې د مسلم لیګ لیډر چندر یګر صدر اعظم شو.

د دغه کال په د سمبر کې چندر یګر د صدارت څخه مستعفي شو او پر ځای یې ملك فیروز خان نون صدر اعظم شو.

د دغه کال د د سمبر په ۷ د قلات د خاص او عام ایوان نماینده ګانو غونډه وکړه او په ۶ فقرو کې یې یوه فیصله صادره کړه چې د دغه فیصلې په څلورمه فقره کې وایي:

((د دو وکالو را په دې خوا تجربو د اوښوو له چې یو یو نټ د هیڅا په

ګټه نه دي ځکه دوی د یو یونټ سره دخلکو د ګټو ضد عمل بولي))

د دغه کال د مارچ په ۲۴ په ایراني بلوچستان کې د دادشاه او د هغه د ۲۴ او ښانوډلي امریکايي مشاورين ووژل . دغه مشاورين چاه بهار ته روان وه او بلوڅانو نه غوښتل چې د دوی سیمې ته امریکایان داخل شي او په دې باب یې پخوا هم اخطار صادر کړی ؤ .

د ایران د مرکزي حکومت پولیسو د دادشاه د ډلې د هر نفر پر سر لس زره ډالره انعام اعلان کړ . د دادشاه او د هغه د ډلې په لټه کې د ایران ټولې پولیسي قواوې د امریکا د سي ای ای په ګډون فعالیت کاوه خو اس میاشتې وروسته هغه د پولیسو سره په جګړه کې ووژل شو . امریکا یې مړنا ښو په خپلو نشراتو کې داد شاه او د هغه ډله کمونستان وبلل او د لیموند فرانسوي اخبار هغه د یو ملي جنبش د شهید په نامه یاد کړ. د دادشاه نوم په ټولو بلوڅو کې که په ایران کې وه که د باندې ډیر لوړ شواو د دوی په فولکلور کې یې ځای ونیوی په دغه ۱۹۵۷ کال کې د همیشه ګل همیش په مدیریت د دوران مجله په پېښور کې نشر شوه همدا رنګه د صداقت په نامه یو اخبار د علي محمد پښتني په مدیریت د وزیرستان د پښتنو د مرمند له دارالجهاد څخه خپور شو .

په همدغه کال د بانګ حرم مجله وروسته ور ځپانه د ما سترخان ګل په مدیریت په اردو او پښتو په پېښور کې له چاپه راووتله .

۱۹۵۸ م :

د پاکستان د هغه اساسي قانون له مخې چې د ۱۹۵۶ کال د مارچ په ۲۳ نافذ شوی ؤ . په دغه ۱۹۵۸ کال کې باید انتخابات

شوی وای . ددغو انتخا با تو له پاره هراړ خیزه سیاسی فعالیتونه روان وه . په خاصه توگه نشنل عوامی پارتی د خپل نفوذ له پلوه د سکندر میرزا حکومت ډیر وارخطا کړی ؤ ، نوځکه د وه ډو له فعالیتو نه روان وه . سیاسی گوندو نو د انتخاباتو له پاره حکومت ته خبر داری ورکړ چی خپلی وعدی پر ځای کړ ی په حکومتی دستگاه کی اختلافاتو او سیاسی بحران فضا تاریکه کړی وه .

ددغه کال په سپی کی دلویدیځ پاکستان دیونټ وزیراعظم ډاکتر خان صاحب په لاهور کی قتل کړ ای شو . په دی پسی د مرکزی حکومت لهخوا دختیځ پاکستان (بنگال) دیونټ وزیر اعظم عطآ الرحمن او په هغه پسی فضل حق گورنر برطرف شول .

د همدغه کال داکتوبر په ۷ د ملک فیروزخان نون حکومت تعطیل او دسکندر میرزا له خوا د پارلمانی نظام د منسوخ کیدو اعلان وشو او داکتوبر په ۸ مارشل لا اعلان شوه او دهغی ناظم اعلی جنرال محمد ایوب خان وټاکل شو .

داکتوبر په ۲۷ جنرال ایوب خان په ناڅاپی توگه کود تا وکړه او سکندر میرزا یی مجبور کړ چی پخپله استعفی وکړی . دسکندر میرزا ـ استعفی او دجنرال ایوب خان دیکتاتوری یوځای پیل شو ل .

داکتوبر په ۷ د پاکستان قواوی چی پخوالا بلوچستان ته لیږل شوی وی پر قلات یی ډیره لویه حمله وکړه . دقلات دښار ډیره برخه د توپو په ډزو ورانه شوه او دخان قلات او سید ځای د میری کلا ډیری برخی ورانی او و سوځیدلی د خان قلات میر من او کو رنی

زخمیان شول او خان قلات احمد یار خان نظامي قواو بندي کویټې ته راوست .

د اکتوبر په ۷ ورځ عبدالصمد خان اڅکزی په کوټه کې و نیول شو او جیل ته ولیږل شو او د پښتنو او بلوڅو ډیر سیاسي کارکوونکي جیلونوته ولاړل .

په بلوچستان کې لوی بغاوت پیل شو . سردارو ډیره نور محمد خان دا سپلنج په غرو کې قیام رهبري کړ که څه هم د اکتوبر په ۲۸ ورځ د مارشل لا په فشار په مستونګ کې یوه غونډه وشوه او بلوڅو مشرانو د هغو کسانو څخه وغوښتل چې د غرو څخه را کښته شي ، خو دغو خبروته چا غوږ ونه نیو بلکې د حاجي میر نیک محمد خان مینګل او نواب نوروز خان زرک زوی ډلې غروته پورته شوې .

په همدغه وخت کې میر مستي خان او میر بهادرخان ه غه امریکایان چې ګنداوی ته روان وه و نیول او کله چې بې خوشې کول د هغوڅخه ئې تعهد وا خیست چې د دوی د قیام او از به د جهان مطبوعا تو ته رسوي . »

د همدغه کال ۱۹۵۸ د اکتوبر په لومړی نیټه په ملګرو ملتونو کې د افغانستان نماینده دا خبر ونه رد کړل چې ګو اکې افغانستان غواړي د پاکستان ، ایران او ترکیې سره یو فدراسیون جوړ کړي .

د اکتوبر د لومړي ورځې نه ترپنځمې ورځې پورې د شوروي اتحاد د عالي شورا رئیس مارشال ور اشیلوف کابل ته مسافرت و کړ او د سیمې پر وضعه یې د افغانستان د مسئو لو مقاماتو

سره خبری وکړی.

همدارنګه د سپتمبر د ۲ څخه تر ۸ پوری د چکو سلواکیا صدراعظم کابل ته مسافرت وکړ په دی دول د افغانستان لوی دولتی اراکینو پاکستان او هند ته مسافرتونه وکړل او هلته یې د افغانستان او پاکستان تر منځ بی نتیجی او ناکامی خبری وکړی.

په همدغه ۱۹۵۸ کال کی د غنچی مجلی په پیښور کی په نشراتو پیل وکړ همدارنګه د میر عبدالرحمن بلوچ په مدیریت د نوای وطن اونی جریده په بلوچستان کی نشر شوه.

همدارنګه په دغه کال کی د ژوند مجله د محمد امین (امین) په مدیریت په پیښور کی په خپرونو پیل وکړ.

۱۹۵۹م:

د پاکستان مارشل لا او د مارشال ایوب خان منځ ته راتګ په پاکستان قبایلو او تولو سیمه کی تشویشونه وپاځول.

د افغانستان صدراعظم هند ته مسافرت وکړ (فروری) همدارنګه د هندوستان صدر اعظم جواهر لال نهرو افغانستان ته مسافرت وکړ (سپتمبر)، دوی د افغانستان او پاکستان تر منځ د پیښو په باب خبری وکړی.

د ملګرو ملتو نوسر منشی داګ همرشیولد په سیمه کی د حساسو مسایلو د کتنی او څیړنی له پاره کابل ته راغی (مارچ)، په دی پسی د افغانستان صدراعظم شوروی اتحاد ته مسافرت وکړ.

څرنګه چی د افغانستان او پاکستان د روابطو څرګند تیاد سیمی وضع

دتشویش سره مخامخ کړیوه نو نړیوالی پاملرنی یی جلب کړی وی.

په همدغه لړ کی دامریکا جمهور رئیس ایزنهاور کابل ته راغی اوشپږساعته یی په کابل کی تیر کړل.

ددغه کال په اخیر (دسامبر) کی دپاکستان دبیسیک ډیموکراسی (ب-ډ) لومړی انتخابات د ټاکلی لا یحی پر مخ وشول چی په هغه اتحاد یو، دتصبو دشورا واوښاری شوراو له پاره اتیا زره (۸۰۰۰۰) نماینده گان وټاکل شول.

دپاکستان سیاسی ټولنو داانتخابات تحریم کړی وه او هغه یی دغیر دیموکراتیک انتخاباتو یوه نمونه بلله.

جمعه خان بلوچ د حقوق بشر په نامه دپاکستان د حکومت له خوا دادشاه دورثی سپارل چی دایران شاه هغه ټول و وژل دپاکستان عمل وغندی او د کراچی څخه ابوظبی ته ولاړ او له هغه ځایه یی دایران دشاه اودپاکستان دجمهور رئیس توطیه رسوا کړه.

دوزیرستان معروف سپارز حاجی میرزا علی خان مشهو رپه ا پی فقیر و فا تشوه

۱۹۶۰م:

دشوروی اتحاد د کمونست گوند لومړی منشی کابل ته راغی (مارچ) اودافغانستان دمسئو لو مقاما توسره یی د سیمی پروروستیو پیښو اود افغانستان اوپاکستا ن پر مناسبا توخبری وکړی.

دافغانستان خارجه وزیر پاکستان ته ولاړ (جنوری) او د پاکستانی مقاماتو سره یی دد واړوهیو ادود مناسباتو په پاب خبری

وکړی خو دا ناکامه او بې نتیجې خبرې وې.

دافغانستان پخوانی پاچا امیر امان الله وفات شو (اپریل) دهغه مړی کابل ته را وړل شو او بیا په جلال اباد کې خاورو ته وسپارل شو.

دامریکا (یو-۲) الوتکه له پېښور څخه په ډېره لوړه الوتنه د افغانستان او شوروي اتحاد فضا ته د جاسوسۍ له پاره داخله شوه او په شوروي کې راکښته کړل شوه. دافغانستان خارجه وزارت پر پاکستان او امریکا احتجاج وکړ.

پرتوون خېلو قبایلو د پاکستاني قواو د تجاوز په نسبت پاکستان ته پرو توپسټ وکړی (نومبر) پاکستاني حکومت دد پرترا شغال وروسته پر باجوړ تجاوز وکړ او دهغه ځای، پر پاتمالي جر گوړو (شینگی) باټو اردمامو ند وپر سلطان بېگ، کړیگال تنگی، د اتمانخیلو پر با نده، ماند لوغاړه او دسا پو دسمې بر غازی اباد سخته بمبارۍ وکړه. په دغه بمبارۍ کې ډېرې کلاوې ورانې شوې.

ددغه کال په فبرورۍ کې د افغانستان خارجه وزیر وویل:

«دامریکا متحده ایالاتو نه په سیاسي شرطونو سره مرسته کوي، مثلاً دوی دا مرسته په عسکري بلاك کې د افغانستان په شاملید و پورې مربوطوي، اما دا شرط زمونږ له پاره منا سب نه دی، دافغانستان حکومت د بې طرفۍ او په هرډول بلاکونو کې د نه گډون سیاست چلوي».

مارشال ایوب خان په یوه تصنعي رفرانډم کې د پنځو کالو له پاره ځان د پاکستان جمهور رئیس اعلان کړ.

۱۹۶۱ م :

پاکستان پر باجوړ سخته بمبارې وکړه چې د هغه په اثر ډېر زیات نومونه ور سېدل (مارچ) ډېر او داوړ ځيا نې دا پرېل د پنځمې ورځې په ګنه کې ولیکل شوروی اتحاد د پښتنو او بلوڅو په مسئله کې بې علاقې نه دی .

پر باجوړ د پاکستان دالوتکو بمبارې د افغانستان حکومت وغندله او داېې وحشیانه عمل و باله پاکستان اعلان وکړ چې افغانی کوچیان بېله پاسپورټ او ويزې څخه تر سرحد نشی تېرېدای .

پر کورمه باندې پاکستانی قواوې سوق شوې او ډېر کلی یې وران کړل په امریکا کې د افغانستان سفیر د امریکا جمهور رئیس جان کنېډی ته پر قبایلو د پاکستان د حکومت د تېری په باب د افغانستان د حکومت تشویش څرګند کړ .

د پاکستان حکومت په پاکستان کې افغانی قونسلګری وتړلی او ټولی ترانزیتی امانتی یې له منځه یوړې .

د سپتمبر په دریمه د افغانستان او پاکستان تر منځ سرحدونه وتړل شول . پاکستان د ایران منځګړیتوب د افغانستان او پاکستان د مناسباتو په برخه کې و نه مانه .

په اکتوبر کې د امریکا جمهور رئیس جان اف کنېډی د افغانستان او پاکستان حکومتونو ته خبر ور کړ چې امریکا به دد و اړ و هیوادونو د مناسباتو د بیا قایمېدلو په لار کې کوشش وکړی د شوروی اتحاد یو عسکری ټولګی د یولس ورځو له پاره په سولمستیا کابل ته راغی (۹ اکتوبر) افغانستان د امریکا

د جمهور رئیس د نماینده په توګه د لیونګسټون مرچنټ تاکنه وشوه له څو هغه د افغانستان او پاکستان ترمنځ پر مسایلو مطالعات وکړي.

په نوامبر کې د افغانستان او شوروي اتحاد ترمنځ د ترانزیتي مالونو د وړلو په لار کې د نورو اسانتیاوو د راوستلو له پاره یو تړون لاسلیک شو.

د مارشال ایوب خان په امر د بلوڅو هغه مبارزین چې غرو ته ختلي و او بیا ایوب خان پر قرآن لاسلیک ورسره کړی و چې د دوی خوښتنې به تر غور لاندې ونیول شي او کله چې دوی راکښته شول بندیان شول او په دغه ۱۹۶۱ کال کې د نواب نوروز خان ډله چې په هغو کې د بلوڅو ډېر مشران داخل و، حیدراباد او سکهر په جیلونو کې په دار شول.

جمعه خان بلوڅ په ابوظبي کې د ایران د مستبد شاه پر ضد په فعالیت کې د دوی تنظیم یا پلاني کښېښو ولې او د ایراني بلوچستان د بلوڅو له سیاسي ډلو سره یې رابطه قایمه کړه.

۱۹۶۲م:

په پاکستان کې د ایران لوی سفیر د پاکستان، ایران او افغانستان فدراسیون بیا پیشنهاد کړ (۲۰ جنوري)
افغانستان او پاکستان دواړو د افغانستان او پاکستان د شخړې په حل کې د ایران د پاچا منځګړیتوب ومانه په جولای او آګست کې د ایران پاچا کابل او راولپنډۍ ته سفرونه وکړل او د دواړو هېوادونو د مسئولو مقاماتو سره یې وکتل او د آګست په لومړۍ

وروځ یې په کابل کې په یوه اعلامیه کې وویل چې د ایران باچا به خپلو مساعیو ته ادامه ور کړي .
د اګست په شپږمه د پاکستان جمهور رئیس ایوب خان په کویټه کې وویل چې د افغانستان پاکستان او ایران ترمنځ باید یو فدراسیون منځ ته راشي . د ه د اګست پر ۱۵ بیا د غه د فدراسیون مطالب څرګند کړل او وې ویل چې ډیر ژر به د دغو هیوادو مشران په تهران کې سره و ګوري .
په سپتمبر کې د افغانستان او پاکستان د خارجه وزیرانو سرجوړه کتنه چې په تهران کې پیل شوې وه ، معطله شوه او د پاکستان خارجه وزیر وویل چې دغه کتنه د ایران د باچا سره معطله شوه .
د پاکستان جمهور رئیس ایوب خان چې کویټې ته سفر وکړ هلته یې د بلوڅو مشران لکه عطاالله مینګل ، میر میهرالله مینګل ، نواب اکبر خان بګټي ، میر عبدالعزیز کورد نوابزاده عبدالقادر شهراني ، میر ګل خان نصیر ، عبدالرحمن کورد ، میر محمد عزیز کورد ، میر لعل بخش مینګل او دوه سوه نور کسان د ګویټې ، سند او پنجاب مختلفو زندانو نو ته ولیږل د ایوب خان د غه حرکت ټولو پښتنو او بلوڅو وغندی .
په همدغه ۱۹۶۲ کې د بلوڅو د فراریانو ډله جوړه شوه او په دې ډله کې هغو ګوریلایي بلوڅانو برخه واخیستله چې شیر محمد مري یې خوالاروز لیوه .
شیر و مري د فراریانو ډلې غر وته و خیژولي او د سیمې امنیت یې مستقیما تهدید کړ . د پاکستان حکومت د دغې ډلې د بریدونو

څخه سخت په ویره کې ولوید. د ایوب خان قانون اساسي په اپریل او مې کې تر تطبیق لاندې ونیول شو او جمهور رئیس ته پراخ اختیارات ورکول شوه.

ددغه کال په نیمایي کې جمهور رئیس ایوبخان د کنونشن مسلم لیګ ګوند منځ ته راوست او پخپله یې ددغه مشري واخیستله.

میر ګلخان نصیر بلوچ او میر غوث بخش بزنجو زندان ته واچول شول. خیربخش مري، عطاالله مینګل او شیر محمد مري پیښور ته ولاړل او هلته یې د پښتنو د سیاسي رهبرانو سره وکتل (اکتوبر)

عطاالله مینګل او شیرو مري پاکستاني مقاماتو ونیول او زندان ته یې واچول

۱۹۶۳ م:

سردار محمد داوددافغانستان صدراعظم دخپلې وظیفې څخه مستعفي شواو داکتر یوسف یې پرځای صدراعظم شو.

دایران په منځګړیتوب دافغانستان او پاکستان نمایندګانو په تهران کې سره وکتل اودد واړو هیواد ونوتر منځ سیاسي اړیکې بیا قایم شول (مې)

په کویټه کې امنیتي حالات وران شول اوډیر خلك زندان ته واستول شول. ولیخان دپاکستان دحکومت لخوا بندي شو.

۱۹۶۴ م:

مارشال ایوبخان تو طیه وکړه چې دبلو څود دوو مشرانو خیربخش مري اوعطا الله مینګل نفوذ په بلوڅ قبایلو کې کم کړي.

ته دغه توطئه کې یې د خیر بخش مري تره سردار دودا خان د مري قبیلې مشر کړ. هرڅنګه چې خیر بخش په خپله قبیله کې د سرداري امتیازات لغو کړي وه نو خلک یې ډیر طرفداره وه او په همدغه نسبت د قبیلې خلکو په داسې حال کې چې خیر بخش له قبیلې څخه د باندې و، را ولاړ شول او سردار دودا خان یې وواژه او د هغه نور ملګري یې هم سره ګړل.

بله پېښه په همدغه کال کې دا وه چې ایوب خان په توطئه د عطاالله مېنګل د پلار تره کرم خان د هغه په قبیله کې مشر کړ، خو هغه هم د قبیلو خلکو وواژه. د دغو پېښو سره حکومت د مري او مېنګل قبایلو سیمې ته ۱۰ زره مسلح عسکر ولېږل. د دغه کال د اکتوبر له ۳۱ څخه د نوامبر تر ۱۱ نورې په لویدیځ پاکستان کې او د نوامبر له ۱۰ څخه تر ۱۹ نورې په ختیځ پاکستان کې د بېسیك ډیموکراسي په چوکاټ کې د دوهمه مرحله انتخابات وشول. په دغو انتخاباتو کې محدودو خلکو اشتراك وکړ او سیاسي ډلو د هغو سره مخالفت وکړ.

په اګست کې د افغانستان لویه جرګه جوړه شوه چې نوی اساسي قانون یې تصویب کړ او د پښتونستان د مسلې په باب یې پریکړه وکړه چې د افغانستان ملت د پښتنو او بلوڅو خلکو د حقوقو د دفاع ملاتړ کوي او غوښتنه کوي چې دا مسله د هغه ځای د خلکو د غوښتنې سره سم حل شي.

د بلوڅو خلکو د ازادۍ بخښونکې جبهه (ب، پ، ا ل، ایف) تاسیس شوه او په انقلابي توګه یې فعالیتونه پیل کړل. د دغې جبهې غړو په غرو کې په یوه لاس توپك او په بل لاس کتاب د پاکستان د دکتاتوري پر ضد مبارزه پیل کړه. د دغې جبهې د غړو یوه وظیفه دا وه چې

د مارکسیزم لنینیزم په اصولو ځان پوه کړي .

ددغه کال په دسامبر کې خان عبد الغفار خان چې ار و پا ته دعلاج له پاره تللی ؤ له هغې خوا کابل ته راغی چې څو کاله هم لته پاتې شو .

۱۹۶۵ م:

صدرایوب خان د(ب ـ د) یعنې بیسیك دمو کراسی په سیستم د انتخاباتو اعلان وکړ . څرنګه چې د ۱۲۵ ملیونو خلکو په عوض تش ۸۰ زرو د(ب ـ د) غړو رایه ورکولای شوای نو ددغې غیرعادلانه وضع په نسبت هرې خواته اوازونه او چت شول .

دپاکستان ټول سیاسي ګوندونه دملي عوامي ګوند په شمول په یوه متحد محاذ کې راټول شول . کاندیدان دوه وه ، یومارشال ایوب خان ځان ریاست جمهورۍ ته کاندید کړ او متحد محاذ د محمدعلي جناح خور فاطمه جناح کاندیده کړه .

په دغه وخت کې یو بل ګوند دهغه سره د مخالفت او دچین سره د دوستۍ په نامه اعلامیه ایت پیل کړ چې دغه سیاسي حرکت د ایوب خان په ګټه تمام شواو ددې په اړخ کې په زرو او زورهم رایې واخیستل شوې او په دې توګه ایوب خان دپاکستان دیوې بلې دورې له پاره د رئیس جمهور شو .

په دغه کال دهنداو پاکستان ترمنځ جنګ واقع شو چې دواړو خواوته سخت زیانونه ورسیدل څو دشوروي اتحاد د صدر اعظم کاسیګین په منځګړیتوب د کال په اخیر کې دواړو خواو د تاشکند

ترون دلاسلیك خبری پیل شوی او جګړه پای ته ور سیده .

ددغه کال په جنوری کی د افغانستان دخلکو دموکراتیك

ګوند لومړی کانګره چی دمو سسی کانګری په نامه یاد یږی

جوړه شوه او دغه ګوند په فعالیت پیل وکړ .

په افغانستان کی دانتخاباتو د نوی قانون له مخی انتخابات

وشول او کله چی شورا دایره شوه محصلینو غوښتل دجلسی په تالار

کی جریان وګوری خو حکومت یی مانع شو او له دی سره هم

مظاهری پیل شوی خو دعقرب په ۳ (داکتوبر اخیر) کی حکومتی

قوا و پر محصلینو او مظاهره کوونکو حمله وکړه او یو شمیر

یی وو ژل .

حکومت تر سخت انتقاد لاندی راغی او دداکتر یوسف حکومت

مستعفی شو .

۱۹۶۶ م :

د جنوری په ۱۰ دپاکستان د جمهور رئیس ایوبخان ،

د هند د صدر اعظم لال بهادر شاستری تر منځ په تاشکند

کی یو ترون لاسلیك شو چی دهغه په اثر دهند او پاکستان جګړه

ختم شوه پردغه ترون دشوروی اتحاد د صدراعظم کاسیګین هم د

منځګړی په توګه لاسلیك وکړ .

په ټول پاکستان کی دمارشال ایوبخان دحکومتی اشارې ضد

متفرق قیامونه ګیدل دپلوڅو خلك زیاتره په هرو کی وه اود

پښتنو سیاسی مشران یا په زندانونو کې وه او هغه چې د باندې وه جلسې او مظاهرې یې جوړولې.

د هند او پاکستان جنګ د پاکستان پر اقتصادی وضع ډېری منفی اغېزې وکړې او قیمتونه جګ شول او د خلکو د ناراضیتې باعث وګرځېدل.

په ختیځ پاکستان کې د ملي عوامي ګوند پایګاه ورځ په ورځ قوي کېده او د ایوب خان د دیکتاتورۍ پر ضد تبلیغات خپرېدل.

په افغانستان کې سیاسي جنبش د خلکو د موکراتیک ګوند په رهبرۍ پراخه ساحه کې خپور شوی ؤ. د دغه کال په اپریل کې د افغانستان د خلکو دموکراتیک ګوند نشراتي اورګان (خلق) جریده خپره شوه او په هغه کې د پښتنو او بلوڅو د جنبش طرفداري وشوه او د مسئلې د حل لاری حق خودارادیت د اصل تطبیق معرفي کړ.

د دغه کال د مې په ۲۳ د سنا د مجلس محافظه کار او نوغړو د مرتجع دولت په اشاره د (خلق) جریدې د بندولو غوښتنه وکړه او جریده بنده شوه.

۱۹۶۷م:

ذوالفقار علي بوټو د لویدیځ پاکستان څخه او شیخ مجیب الرحمن د ختیځ پاکستان څخه د ایوب خان د سیاست په مخالفت راپورته شول او دواړو د خپلو حزبونو یعنې پیپلز پارټۍ او ملي عوامي ګوند په وسیله سخت اپوزیشن جبهت تشکیل کړ.

د دغه کال په مې کې د ایوب خان د سیاست پر ضد د پنځو ګوندونو یوه ائتلافي جبهه تشکیل شوه چې د پاکستان د جنبش په نامه یاده شوه په دغه جبهه کې د کونسل مسلم لیګ، اپوزیشن، عوامي لیګ، نظام

اسلام، جماعت اسلامي او ملي دموکراتیک جبهې برخه وا خیستله .

دغه جبهې د حکومت دیکتاتوري څنډه او په لومړي سر کې يې په جدي توګه غوښتنه وکړه چې د پاکستان د دفاع په نامه چې کوم قانون په ۱۹۶۵ کې د هندا و پاکستان د جنګ په وخت کې نافذ شوی و، باید لغوشي.

په دغه قانون کې ويل شوي وه چې د جګړې په جريان کې هر څوک امنيت په خطر کې اچوي یا د حکومت پر ضد څه وائي یا يې مستقيماً بندي شي دا یوب خان د یکتاتوري د هغه او پاکستان تر جګړې وروسته هم له دغه قانون څخه استفاده وکړه او خپل مخالفين يې زندان ته واچول.

جبهې په لویدیځ او ختیځ پاکستان کې تبلیغات کول او خلک يې د خپلو حقوقو اخیستلو ته تشویقول .

د دغه کال په دسامبر کې مارشال ایوب خان اخطار ورکړ چې که اپوزیشن پر همدغه لار روان وي د پاکستان بقا د خطر سره مخامخ کېږي . په همدغه کال ذوالفقار علي بوټو د پیپلز پارټۍ اساس د سند په لاړکانه کې چې د ده ابائي وطن و کېښود او د پارټۍ ځوندي يې د سند په بل لوی ښار کراچۍ کې کېښودلی . دغه ګوند په پښتونخوا (سرحدي صوبه) او بلوچستان کې تر پایه نفوذ ونه موند او د دغې پارټۍ د رهبر بوټو او د بلوڅو او پښتنو د سیاسي مشرانو سره اتحاد نظر منځ ته را نغی . په همدې توګه پیپلز پارټۍ په ختیځ پاکستان یعنې ختیځ بنګال کې هم طرفداران و نه موندل .

۱۹۶۸ م:

داپریل په ۲۵ عبدالصمد خان اڅکزی پسله لس کاله بند څخه له جیله خلاص شواو کله چی دکویتی ښار ته ورسید پدزرگونو خلکو هرکلی ورته وواید .سره له دی چی ۱۴۴ تعزیری ماده قایمه وه، ولی خلکودهغی پروا ونه ساتله.خان اڅکزی پهخپله لومړی وینا کی دایوب خان پر اداره سخت انتقاد ونه وکړل او وی ویل چی زه بهسیاسی مبارزی ته ادامه ورکړم .

دبلوچستان گورنر جنرال موسی لهدغی وینا څخه دوسره وارخطا شوچی سمدستی بیدوباره عبدالصمد خان ونیوی اونظامی حکومت یی نور هم پسی سخت کړ .

دجون په ۲۸ پهپیښور کیدقصه خوانی دشهیدانو پهیاددیره ستره جلسه وشوه اوپه هغه کی دپښتنو دسیاسی مشرانو څخهعلاوه دپنجاب سیاسی مشرانو هم گډون وکړ .په دی جلسه کی وویل شول چی ایوب خان کوښښ کوی د بېلو بېلو ملیتو نو تر منځ اختلافات وپاڅوی ،دپنجاب مشرانو وویل پنجابی رښتیانی سیاست پالو نکی هیڅکله په دی عقیده نه دی چی دپښتنو حقوق دی دډیکتاتوری قربانی شی .

دتحفظ عامه قانون ۱۴۴ ماده چی تعزیرات یی قایمول دجون په ۲۴ پای ته ورسیده اوله دی سره سم دنیشنل عوامی پارتی څری له پښتونستان بنگال ، پنجاب او سند څخه راتول شول او دپارتی دتشکیلاتو انتخابی کاربی سرته ورساوه ،

دجولای په میاشت کی دانتخاباتو نتایج داسی اعلان شول.

ولیخان دنیشنل پارټی دعمومی رئیس په توګه .

محمود الحق عثمانی دپارټی دسکرتر جنرال په توګه .

ظاهر الدین احمد او سید امیر حسن شاه دپارټی دمېرستیالانو په توګه .

اجمل خټك او محبوب علی دجاینټ سکرترانو په توګه .

کومه قطع نامه چی دانتخابی جاسی په پای کی خوره شوه په هغه کی دیونټ ماتېدل دفساد پرضد مبارزه کوم چی مارشل لائی حکومت زیږولی دی او همدارنګه په سیټوا و سینټو پکتونو کی دپاکستان شمول وغندل شو .

داکتوبر په لسمه چی ایوب خان دخپل اقتدار تر لاسه کولو په لسمه کالیزه کی جشن جوړ کړی ؤ هلته وینا کوله چی یوزده کونکی هاشم خان دتمانچی دزوربانه ی وکړ مارشال ایوب خان وته ویشتلی شو خو جلسه وپاشل شوه او له دغی پېښی څخه دوی ورځی وروسته په پېښور کی ګرفتاری پیل شوی چی په دغو ګرفتاریو کی ولیخان اود پارتی دېر مشران اودپیپلز پارټی مشران هم زندان ته ولاړل .

دنوامبر په ۲۰ د پېښور په چار کی لویه مظاهره وشوه او شاګردانو پر دولتی ودانیو تیری وارولی . په همدغه پېښه کی په چارسده کی نثار احمد خان ، امیر خان، آدم خان ، میرعلم خان ، یعقوب خان ، نادر خان خلیل ، نذیر احمد خان ، طلا محمد خان او یو شمیر نور سیاسی کارکونکی زندان ته واچول شول .

د دغه کال د دسامبر په لومړۍ نېټه د پاکستان حکومت د پښتنو او بلوڅو او نورو سېمو کې د پوليسو په اړخ کې وسله والې عسکري قواوې هم د تيارسۍ په حال کې ودرولې .

د دغه کال په مارچ کې چې کومه جلسه د نشنل عوامي پارټۍ له خوا شوې وه ، په هغه کې سکرتر اجمل خټک پېشنهاد وکړ چې په دې وخت کې د پارټۍ غړي هم د مزدور کيسان او هم د نشنل عوامي پارټۍ غړي کېدای شي . د دغه پېشنهاد د وليخان ، سيد الياس باچا او ابهادرخان ايډوکيټ له خوا تائيد او سيد محمد باچا ، فضل هادي خان ، ميا رضوان الله کاکاخېل او شېرعلي باچا مخالفت وکړ خو د اړوند اکثريت پېشنهاد د تائيد شو او شېر علي باچا د هغه د پېښې مخالفت خپل پا مقلات خپور کړ .

د دغه کال په سپتمبر کې د پيپلز پارټۍ دوهم کنونشن د سند په حيدر آباد کې جوړ شو ، کله چې بوټو د کراچۍ څخه حيدر آباد ته ورسېدې نو حکومت ۱۴۴ تعزيري ماده بيا تر کار لاندې ونيوله ، خو بوټو ډېره تونده وينا وکړه او په هغه کې يې د ايوب خان اداره د زوال کندې ته نژدې وبلله .

په همدغه کال کې په افغانستان کې د افغانستان د خلکو د موکراتيک گوند دوهم نشراتي اورگان د پرچم جريدې په خپرونو پيل وکړ . په دغه جريده کې بيا هم د گوند سياست د پښتنو او بلوڅو د مبارزې په برخه کې د حق خوداراديت پر اصل تائيد شو او د دغې جريدې خپرونو د پښتنو او بلوڅو په سياسي ټولنو کې د عقيدت منډې زمينې برابرې کړې .

ددغه کال په اوایلو کې چې مقدمات یې په ۱۹۶۷ کې برابر شوی و د بلوڅو محصلینو سازمان (بی ، اس او) تاسیس شو چې تر ۱۹۸۱ پورې د څرو شمیر یې پنځه ویشت زرو ته ورسید .

په همدغه کال کې ددغه سازمان غړو د شیرمحمد خان مری (شیرو مری) د فراریانو له ډلی سره همکاری پیل کړه .

په دغه کال کې د شیخ مجیب په ګډون د ختیځ پاکستان ۳۰ کسه سیاسی مشران په دی تور ونیول شول چې داګرتالا په ښارکې یې د هندی سیاسی کسانو سره کتلی دی او د پاکستان د تجزیې پلان عملی کوی دا پېښې داګرتالا په نامه شهرت ومونده .

۱۹۶۹ م :

د مارشال ایوبخان دډیکتاتوری پرضد عامه انکار په شدت وهاریدل او دغه دیکتاتور دی ته مجبور شو چې د سیاسی زعماو سره مسایل په مصلحت کښېږدی .

د فروری په ۱۶ ورځ اتو مخالفو ګوندونو فیصله وکړه چې د ګردی میز په جرګه کې چې ایوب خان پیشنهاد کړی ؤ ګډون وکړی .

د فروری په ۱۷ ورځ هغه اضطراری حالت پای ته ورسیدی چې د هندو پاکستان د جګړی له وخت څخه قایم شوی ؤ .

د پیپلز پارټی مشر بوټوچې داضطراری حالت د پای ته رسیدو په خاطر روژه نیولی وه هغه یې ماته کړه .

د فروری په ۲۱ مارشال ایوبخان اعلان وکړ چې په راتلونکو انتخاباتو کې د ګډون اراده نه لري .

دفبروری په ۲۳ عبدالصمدخان اڅکزی له زندان څخه خوشی شو .

دمارچ په لومړی ورځ د نیشنل عوامی پارټی رئیس عبدالولی خان په یوه وینا کی وویل :

که مادګردی میز په جرګه کی دخپل ولس حقوق وانه خیستل نودمیا رزو ځوانانو په مرسته به په میدان کی کوښش جاری وساتم .

دمارچ په لسمه د اساسی حقوقو د سپارلو او سیاسی حالاتو په باب دخبرونی او غور کولو له پاره دډیموکراسی دعملیاتو د کمیټی دنماینده ګانو ، بی زبه شخصیتو نو او حکومت ترمنځ دګرد ی میز جرګه په راولپنډی کی جوړه شوه .

په دغه جرګه کی عبدالولیخان داساسی قانون نیمګړتیاوی او دیو یونټ دضرر وتو نو په باب مفصله وینا وکړه .

شیخ مجیب الرحمن دخپل شپږ فقره ایز پروګرام په باب توضیحات ورکړل دغه شپږ فقری په دی توګه وی :

۱ ـ یویو نټ دی نه وی .

۲ ـ انتخابات دی ازاد وی .

۳ ـ هربالغ ته دی درایی حق ورکول شی .

۴ ـ دحکومت سیستم دی پارلمانی وی .

۵ ـ دپارلمان چوکی دی د نفوسو په تناسب وی .

۶ ـ دکاملی علاقایی خود مختاری ضمانت دی ورکول شی .

نوابزاده نصرالله خان دوی لاندی فقری غوندی ته وړاندی کړی :

۱ - دفاعي پارلماني نظام، علاقايي او سیمه ایزه خودمختاري.
۲ - هر بالغ ته درايي د حق ورکولو په اساس دو لسي جرگې او ولایت جرگې انتخاب.
دگردي میز جرگه په ناکامۍ سره پای ته ورسیده او بحران وخول اوج ته او چت شو.
دمارچ په ۲۵ په ناڅاپي ډول اعلان وشو چې فیلډ مارشال محمد ایوب خان د پاکستان د ریاست جمهوري څخه مستعفي شواو خپل ځای یې ۵۲ کلن جنرال اغا محمد یحیی خان ته خوشې کړ.
یحیی خان سمدسي بیا مارشل لا اعلان کړه او په ټول هیواد کې نظامي مقررات قایم شول. د دغه کال په اگست کې یحیی خان خپله کابینه اعلان کړه.
په همدغه کال جنرال اغا محمد یحیی خان دیو یونټ ماتول اعلان کړل او په دې توگه یې دا انتخابات تولو ته لاره خلاصه کړه.

۱۹۷۰ م:

دمارچ په میاشت کې دد پروستونزو سره سیاسي پارټیو دانتخاباتو له پاره تیاري و نیوله خو په زیاتو سیمو کې دجوي دضع و نامساعدت له کبله انتخابات معطل شول خو ددغه کال په دسامبر او دراتلونکي کال په جنوري کې انتخابات وشول.
دلومړي ځل له پاره دیو فرد یا یوه رايي په اساس انتخابات وشول، د ۳۹۱ چوکیو له پاره (۱۲۳۷) کاندیدانو فعالیت پیل کړ، دغه کاندیدانو د ۲۳ مختلفو گوندونو نماینده گی کوله. په لوید یځ پاکستان کې پیپلز پارټي او ورپسې نیشنل عوامي پارټي (ان، ای، پي)

اکثریت ګټلی ؤ او په ختیځ پاکستان کې عوامي لیګ په ملي اکثریت رایې واخیستې.

په عمومي توګه ولي خان د نیپ څخه، بوتو د پیپلز پارتي څخه او شیخ مجیب د عوامي ـ لیګ څخه د سیاسي میدان بریالي شخصیتونه وګڼل شول.

نیشنل عوامي پارتي په پښتونستان او بلوچستان کې ډېرو طرفدارانو په درلودلو سره په ملي او بین المللي سطح کې پاملرنې جلب کړې. پښتنو او بلوڅو اتحاد بو ازموینه ورکړه.

۱۹۷۱ م :

د جنوري په میاشت کې چې انتخابات پای ته رسېدلي وه نتایج داسې اعلان شول چې په ختیځ پاکستان کې د شیخ مجیب ګوند او په لویدیځ پاکستان کې د بوتو ګوند زیات نمایندګان ټاکلي وه. د ملي اسامبلې د چوکیو اکثریت د شیخ مجیب په ګوند اړه درلوده په جنوري کې چې یحیی خان د شیخ مجیب سره په ډاکه کې وکتل هغه غوښتنه ځيني وکړه چې د ملي اسامبلې غونډه جوړه کړي.

په فروري کې یحیی خان د بوتو سره وکتل، څرنګه چې بوتو پوهېدی چې که د اسامبلې غونډه پیل شي نو اکثریت د شیخ مجیب په برخه کېږي نو د فروري په ۱۷ یې اعلان وکړ چې د پیپلز پارتي منتخب نمایندګان به تر هغه وخته د ملي اسامبلې په غونډه کې برخه وانخلي تر څو د نوي اساسي قانون په باب ډادورنه ونه کړل شي.

د مارچ په لومړۍ نېټه جنرال یحیی خان خپله ملکي کابینه

معطله کړه او د ملي اسامبلي غونډه ئې چه د مارچ په ۳ باید پیل شوې وای وځنډوله د جنرال یحیی خان دا اقدام په ختیځ پاکستان کې په مظاهرو او میټنګونو کې په ډېر نفرت هرکلی شو او بنګالیانو د مالیې له ورکړې څخه ځانونه معاف وبلل. د مرکزي حکومت له خوا پراخیا رونو او راډیو سانسور نادیده وګڼل شو او د مرکزي حکومت له اوامرو څخه عملا اوږه خالي کړه شوه .

مرکزي حکومت جنرال ټیکه خان د ملکي او نظامي قوماندان په حیث ډاکې ته واستاوه او هغه وویل مرکزي حکومت بنګال ته ضرورت لري نه بنګالیانو ته .

د مارچ په ۱۵ یحیی خان او د هغه سیاستي په ۲۱ بوټو د شیخ مجیب سره ملاقات وکړ خو خبرې مصالحت ته پاته نه شوې ، یحیی خان او بوټو اسلام اباد ته را غلل .

د مارچ په ۲۶ جمهور رئیس یحیی خان عوامي لیګ غیر قانوني اعلان کړ او پر ټولو نشراتو سانسور ولګول شو او نظامي قواوې ختیځ پاکستان ته سوق شوې .

وهل ټکول، زندان ته اچول او شکنجې پیل شوې او خلکو په قیام شروع وکړه، د دغه جریان په اوږدو کې سوه پنځوس زره کسه له بنګال څخه هند ته وتښتېدل او د شپږو میاشتو په جریان کې د فرار احصائیه لس میلیونو ته ورسېده .

د وژل شویو کسانو احصائیه معلومه نه شوه خو دا معلومه شوه چې په ډېر سخت وحشت د هغه ځای خلک تهدید شوي دي .

د مارچ په ۳۱ د هند پارلمان د بنګال د خلکو حمایت اعلان کړاو یې

غوښتل چې پاکستان باید پناهګزینانو ته د بېرته تګ اجازه ورکړي.

د هند صدراعظمې ختیځو او لویدیځو هیوادونو ته مسافرت وکړ او راتلونکو جریاناتو او د پاکستان د فشار د وخامت په باب یې د هغو هیوادونو مشرانو ته یادونې وکړې.

په بنګال کې موکتي بهایي (آزادي بخښونکې اردو) تشکیل شو خلکو د خپل رهبر شیخ مجیب چې د مارچ په ۲۵ زندان ته اچول شوی و د خلاصېدو غوښتنه وکړه خو حکومت داسې غوښتنې رد کړې او په زور یې کوټې وو هلې.

د پاکستان د اردو او موکتي بهایي ترمنځ د پارونو په منځ کې جګړې پیل شوې. د نوامبر په ۲۳ په ټول پاکستان کې جنګي حالت اعلان شو.

د نوامبر په ۲۹ د بنګله دېش موقتي حکومت اعلان شو د ډسامبر په ۳ د پاکستان هوايي قواوو د شمالي هندوستان بمباري کړې د ډسامبر په ۴ د هند له خوا هوايي، ځمکنۍ او بحري قواوې په حرکت راغلې.

د ډسامبر په ۶ هند د بنګله دېش موقتي حکومت په رسمیت وپېژند او د پاکستان سره یې سیاسي روابط قطع کړل.

د ډسامبر په ۱۵ هندي قواوو ډاکه محاصره کړه او د ډسامبر په ۱۶ پاکستاني قواوې تسلیم شوې. د ډسامبر په ۱۷ اندرا ګاندي هر اړخیز اوربند اعلان کړ.

د ډسامبر په ۲۰ یحیی خان استعفی وکړه او بوټو چې د ملګرو ملتو په موسسه کې غوغا او چیغې کړې وې اسلام اباد ته راغی او د جمهوري ریاست اداره یې په لاس کې واخیستله او وعده یې ورکړه چې د صلح اعاده او د قانون حکومت به منځ ته راولي.

۱۹۷۲ م:

بوټو چې په انتخاباتو کې ٦۰ فیصده چوکۍ ګټلي وې د حکومت کنټرول یې په داسې حال کې په لاس کې واخیست چې د پاکستان ۹۰ زره عسکر د هند سره بندیان وو.

بوټو نیپ ته بلنه ورکړه چې په دولت کې برخه ورسره واخلي خو هغوی دا بلنه په دې شرط ومنله چې د نظامي حکومت مقررات لرې کړي.

په دغه کال کې نیپ او جمعیت العلماء چې په پښتونستان او بلوچستان کې یې زیاتې چوکۍ درلودې یو دریځ غوره کړ.

پیپلز پارټۍ چې د نیپ او جمعیت العلماء نفوذ احساس کړ نو یو تړون یې ورسره لاسلیک کړ چې صلاحیت به خلکو ته وسپارل شي، خو کله چې پیپلز پارټۍ د خپل تعهد څخه لاس واخیست د نیپ او پیپلز پارټۍ ترمنځ روابط ترخه شول او په مظاهرو او میټنګونو کې د بوټو پر ضد سخت شعارونه ورکول شول.

پر اقتدار راپورته شوي حکومت موافقه وکړه چې په پښتونستان (صوبه) او بلوچستان کې د نیپ غړو ته د صوبایي حکومت اختیار وسپاري او په دې توګه په پښتونستان او بلوچستان کې د نیپ صوبايي حکومتونه تاسیس شول. په پښتونستان کې مولانا مفتي محمود د وزیراعظم او سکندر خلیل د ګورنر په توګه او په بلوچستان کې عطاءالله مینګل د وزیراعظم او غوث بزنجو د ګورنر په حیث مقرر شول.

مرکزي حکومت د صوبو په چارو کې مداخلې پیل کړې او یو مرکزي وزیر په ملکنډ کې خلکو ته خطاب وکړ چې «توپکونه واخلئ او خپل مخالفین لکه مرغۍ وولئ.»

دغو صوبايي حکومتونو نوو میاشتې دوام وکړ او په یوه ناسالمه فضا کې له منځه ولاړل. په همدغه کال د نیپ یو فعال غړی صادق کاسي په کوټه کې ترور شو، او دغه قتل پر حکومت تاوان شو.

د دغه کال په مارچ کې د لاهور په لیاقت باغ کې د حرګې پروخت پر ولي خان حمله وشوه خو تروریستان ناکامه شول او دا پېښه چې منشا یې په حکومت کې وه د خلکو له خوا د ډېر نفرت سره مخامخ شوه.

په همدغه کال د بلوچستان سټوډنټس اورګنایزېشن، پښتون زلمي او پښتو سټوډنټس فدرېشن د انقلابي عملیاتو له پاره ځانونه تیار کړل.

په همدغه کال بوټو له اندرا ګاندي سره د شملې په کنفرانس کې ولیدل او پسله جنګ څخه د دواړو هیوادو هند او پاکستان په باب وږغېدل. پاکستان د جګړې د بندیانو د خوشې کولو هیله وکړه او موضوع تر بحث لاندې ونیول شوه.

۱۹۷۳م:

د پاکستان اساسي قانون په دغه کال نافذ شو چې د دریو ګونو قوا او د تفکیک پر اصل ولاړ (مقننه، اجرائیه، قضائیه) قانون اساسي د ملي اسامبلې تشکیل پر ۲۰۰ غړو ولاړ و چې دغه غړي به په هرو پنځو کالو کې په مخفي رایو انتخابېدل.

ACKU

همدارنګه بل مجلس د سنا په نامه منځ ته راغی چې ۶۳ غړي یې درلودل. د هر ولایت څخه ۱۳ کسه پنځه کسه د ګلګت، چترال بالتستان او قبایلي سیمو څخه دوه کسه د پایتخت اسلام آباد څخه ټاکل کېدل، نو موړي غړي د څلورو کالو له پاره ټاکل کېدل. د ولایاتو له پاره هم اسامبلۍ منځ ته راغلی. وزیر اعظم او ولایتي وزیران ولایتي اسامبلۍ ته مسئول وه. وزیر اعظم د ولایتي اسامبلۍ د غړو د اکثریت په رایه مقرریدی خو ګورنر د جمهور رئیس له خوا وظیفې ته ټاکل کېدی.

د ولایتي اسامبلو غړو شمېر داسې ټاکل شوی و. بلوچستان ۴۰ غړي پښتونستان ۸۰ غړي پنجاب ۲۴۰ غړي سند ۱۰۰ غړي.

په ولایتي تشکیلاتو کې د نوي اساسي قانون سره پنجاب پنځه (دیویژنه) بهاولپور، لاهور، ملتان، راولپنډۍ، سرګودا (پښتونستان دری دیویژنه) د ډیره اسمعیل خان، ملاکنډه، پېښور) سند دری دیویژنه) حیدرآباد، کراچۍ او خیرپور او بلوچستان دوه دیویژنه (قلات او کویټه) و ټاکل شول.

د قبایلو په برخه کې دا یو جنسي پخواني تشکیلاتو لږ تغیر وکړ خو د قبایلو په چارو کې صلاحیت تر ډیره ځایه جمهور رئیس ته محول شوی او د سرحدي جرایمو قانون چې د ۱۹۰۱ څخه پیل شوی و په پراخه توګه تر تطبیق لاندې و نیول شوه.

د جولای په ۴م بوتوله ملي اسامبلۍ څخه صلاحیت واخیست چې که مناسبه و بولي بنګله دیش دې په رسمیت و پېژني.

د جولای په ۱۷ په افغانستان کی محمد داود په یوه کودتا سره د ظاهرشاه څخه قدرت ترلاسه کړ او جمهوریت یی اعلان کړ. ده په خپلو لومړیوو بیناوکی د افغانستان او پاکستان د سیاسی مناسباتو په هکله د پښتنو او بلوڅو ازادی اصل د خود ارادیت د حق په مطابق او دهغی په مسئلو مشروطو باله.

د دغه کال په اگست کی محمد داود د خلکو ته د خطاب په وینا کی بیا هم د پښتنو او بلوڅو مسئلی یادونه شوی وه او د افغانستان جدی موقف یی څرگند کړی ؤ. د همدغه اگست په میاشت کی د پاکستان حکومت خیر بخش مری، عطاء الله مینگل او غوث بزنجو بند یان کړل .

د همدغه کال په دوران کی لومړی صادق کانسی او بیا عبدالصمد خان اڅکزی ترور شول.

د پاکستان حکومت د بلوڅو پر کلیو او بانډو پر له پسی بمباری کولی او داسی ویل کیدل چی زهرلرونکی بمونه یی هم استعمال کړیدی .

غروته ختلیو بلوڅانو پر لویو لارو د حکومت پر ترانسپورټ او نظامی مارکو نوخپلو چریکی حملو ته ادامه ورکوله .

۱۹۷۴م:

د فروری په ۲۲ په لاهور کی د اسلامی ممالکو سرا نوبو تو دی ته چمتو کړچی بنگله دیش په رسمیت وپیژنی . بوتو دا کار وکړ او بیا دیوه هیئات په مشری هغه هیواد ته ورغی څود شیخ مجیب الرحمن سره یی پر مسا یلو تو افق راتفی په ملگرو ملتونو کی د بنگله دیش شمول د چین له خوا وټو شوه

عبدالولی خان چی په جولای کی د افغانستان د جمهوریت لومړی

جشن ته د ارادعوت شوی وه د پاکستان حکومت اجازه ورنه کړه.

د افغانستان او پاکستان تر منځ راډیو یي تبلیغات یو د بل پر ضد ډیر پراخ شول. ملي دموکراتیك پارتي د مشر بازمزاري په مشری په سیاسي فعالیت پیل وکړ.

د پاکستان حکومت یو بلوڅ مشر غوث بخش رئیساني د مري غرو ته واستاوه چي باغي بلوڅان راکښته کړي خو هغو د اکار په ډې مشروط و بالله چي د پاکستان حکومت دي ـ عطاء الله مینګل، غوث بخش بزنجو او خیر بخش مري له زندان څخه خوشي کړي.

په پېښور کي د پیپلز ګوند دفتر په بونیر کي د پولیسو قوماندانۍ او په کوټه کي د هوايي شرکت دفتر په بمونو الوزول شول.

په اګست کي درزمك په سیمه کي دنیازعلي خان په مشری لویه جرګه وشوه چي په هغه کي دوزیرستان د تولو قبایلو د برو غړو ګډون کړی و. نیازعلي په پېښور او بلوچستان کي د پاکستان د حکومت د روږي په باب یو مفصل ګزارش وړاندي کړاو بیا یي د جرګي د غړو څخه په دغه حساسه مرحله کي د یووالي او اتحاد غوښتنه وکړه.

د دغه کال په اکتوبر کي د پاکستان نظامي قواو د بلوچستان د مري په سیمه یوه شدیده حمله وکړه چي په هغه کي ۳۰۰ تنه بلوڅان شهیدان او ۹۰۰ زخمیان شول، ۱۲۰۰۰ کورونه وران او ۱۰۰۰۰۰ څاروي تلف شول .

د نوامبر په اوایلو کي د پاکستان د مخالفو ګوندونو مشرانو د ولیخان په مشری په اسلام اباد کي د خارجي هیوادونو سفیرانو سره

و کتل او په بلوچستان کې یې د پاکستان د حکومت د تیرو په
باب هغوته معلومات ورکړل .
کد نوامبر په اخیر کې د پاکستان حکومت د بلوچستان په باب سپین
کتاب خپور کړ او په هغه کې یې د بلوچستان پېښې معمولي وبللې،
خود مخالفو ګوندونو مشرانو د دغه کتاب محتوا د حقیقت
څخه لیرې وبلله .

د بلوچستان څخه د بلوڅو کډې یو په بل پسې کندهار ته او
هلمند ته ورسیدې په کندهار کې د مېرویس له مزار سره باغ د دوی
دا مشوګنې د کمپ له پاره وټاکل شو
د دغه کال په دسامبر کې د بلوچستان مشران عطا الله مینګل،
غوث بخش بزنجو، خیر بخش مري او سلطان محمد خان مري تر ۱۶
میاشتو بند وروسته محکمې ته حاضر کړی شول او دوی د حکومت
پرضد د فعالیتونو په جرم تر محاکمې لاندې ونیول شول .
د دغه کال د دسامبر په میاشت کې عبد الولي خان د پنجاب
د ولایت په شاهیوال کې یوې لویې غونډې ته وویل
چې بلوڅان او پښتانه سیاسي غوښتنې لري او ترڅو هغې
پوښتنې ته سم جواب نه وي ویل شوی د پاکستان حکومت به د
ستونزو څخه خلاصوالی ونه مومي .

د دغه کال د دسامبر په ۹ د پښتونستان د سوات د پټن، بیشام ،
چکسیر او مارتونګه په سیمو کې یوه سخته زلزله شوه چې د هغه په
اثر څیرزرمه تنه مړه شول زره تپیان او شپیته زره کور و نه وران
شو. د همدغې پېښې په اثر یو شمېر کلي چې د اباسیند پر غاړه واقع
وو سیند ته وغورځېدل .

۱۹۷۵م:

په جنوري کې د پښتنو مشر خان عبدالغفار خان غوښتل چې بلوچستان ته سفر وکړي خو د پاکستان حکومت د هغه د سفر مخه ونیوله او اجازه یې ورنکړه.

د فبروري د میاشتې په ۸ ورځ د پیپلز پارټۍ یو لوی غړی حیات محمد خان شیرپاو د پېښور په پوهنتون کې د یو بم د چاودنې په اثر ووژل شو. په دغه پېښه کې ۸ تنه محصلین ژوبل او د پوهنتون ودانۍ ته هم زیان ورسېدی.

د شیرپاو د وژلو سره د پاکستان حکومت د نیشنل عوامي پارټۍ مشر عبدالولي خان او د هغې پارټۍ نور مشران بندیان کړل او نیشنل عوامي پارټۍ یې غیرقانوني اعلان کړه. د افغانستان حکومت د نیشنل پارټۍ د مشرانو د نیولو او د پاکستان حکومت له خوا د نیشنل پارټۍ د غیرقانوني کولو پر اقدام یوه اعلامیه نشر کړه او د پاکستان دا اقدام یې وغندی.

د فبروري په ۱۰ په ټول پښتونستان کې تعلیمي موسسې وتړل شوې او د نیشنل عوامي پارټۍ تر زرو تنه زیات غړي بندیان شول.

د افغانستان حکومت د امریکا پر دې تصمیم تشویش څرګند کړ چې غواړي پاکستان ته د وسلو پر لېږلو بندیز لیرې کړي.

د دغه کال په مارچ کې د پاکستان او افغانستان حکومتونو او په بل یې څو مکتوبونه د ملګرو ملتو د سرمنشي کورټ والډهایم په عنوان ولیږل او په دغو مکتوبونو کې یو پر بل الزامونه ولګول شول.

داپریل په اوایلو کې خان عبدالغفار خان د پاکستان د پولیسو له
خوا نیول شواو زندان ته واچول شو.

د پاکستان سترې محکمې د پاکستان د حکومت له خوا د
نېشنل عوامي پارټۍ د رنګولو او عبدالولي خان د بندي کولو قضیه
ترغور لاندې ونیوله او د ولي خان د قانوني وکیل محمود علي قصوري
دلایل یې واورېدل. عبدالولي خان وویل چې په محکمه کې د دعوې
مصارف باید حکومت تادیه کړي او همدا کمې په دوران کې د
پښتنو او بلوڅو پنځه مشران (ولي خان، سکندر خلیل، عطاء الله
مېنګل، غوث بخش بزنجو او خیر بخش مري) حاضر وي.
ولي خان دا پېښه د دوو ګوندونو ترمنځ د مخالفت څخه زیږې-
دلی عمل وباله.

د پاکستان حکومت غلام قادر جام د بلوچستان وزیر اعلی
احمدیار خان (د قلات پخواني خان) د ګورنر په توګه وټاکل
د سویلن یوه اخبار ولیکل چې د پاکستان حکومت د بلوچستان
په بمبارۍ کې د سویلني الوتکو څخه کار اخلي.

۱۹۷۶ م:

په اسلام اباد کې د رویټر نماینده افغانستان د دولت له مشر سره
په مصاحبه کې داخبره واورېده یاده چې افغانستان د پاکستان سره خبرو ته
حاضر دی او که بوټو وغواړي کولای شي افغانستان ته راشي.

په اپریل کې د پاکستان د حکومت له خوا د ملي دموکراتیک ګوند
غړي محمد هاشم خان غلزی په پېښور کې غلام محمد خان بلور، ګرد یزی

اوحبیب جالب و نیول شول اودحېدر اباد جېل ته ولېږل شول .

د مې په اخېر کې ذوالفقارعلی بوتو په ناڅاپی توگه کابل ته مسافرت وکړاو څلور ورځې یې په کابل کې دحکومتي مقاماتو سره خبرې وکړې اود تبلیغاتو بند ولو په باب دد واړو خواو ترمنځ موافقه وشوه .

۱۹۷۷م :

مارچ : ذوالفقارعلی بوتود پاکستان دصدر اعظم په توگه وټاکل شو جون: دملی اتحاد (د گوند ونواتحاد) او حکومت تر منځ د موافقې په اثر دنظامی حکومت مقررات رفع شول او له دې سره د اتحاد مربوط دولس زره نه سوه بندیان له جېل څخه خوشې شول .

جون: د پاکستان حکومت اعلان وکړچې درا تلونکې سپتمبر په میاشت کې به انتخابات وشي خود ملی اتحادد تولنې سکرتر جنرال پروفیسور غفوراحمدوویل چې دحکومت سره دیو شمیر مسایلو په باب به توضیحا تواخته دی .

جولای: بوتود پاکستان صدرا عظم کابل ته راغی اود ۲۳ گړیو په دوران کې یې دافغانستان دمشرو لومقاما تو سره خبرې وکړې

جولای دملی اتحاد د ټولنې له دې غوښتنې سره د پاکستان حکومت موافقه وکړه چې خپلې نظامی قواوې به له بلوچستان څخه و باسی جولای: دپاکستان دځمکنیوقواوقوماندان جنرال ضیا الحق دپاکستان اداره دیوې کودتا په شکل په لاس کې واخېستله ذوالفقارعلی بوتو دکاره گوښه او یې له نسیم ولی خان نورتول دپاکستان سیاسی شخصیتو نه ترنظارت لاندې او نیول شول.

پاکستان راډیو ویل چې ضیاءالحق د بوټو سره هیڅ راز یکي نه لري. راډیو زیاته کړه د مارچ په میاشت کې انتخابات وشول خو لا نجې یې حل نشوي او جنجالونه یې دېر شول نو ځکه پوځ د نظم او امن په خاطر مداخله وکړه. پوځي مقررات قایم شول او مرکزي مامېلې رنګې شوې یا لتی ګورنران او صدر اعظمان ایسته شول خو صرف چودری الهي جمهور رئیس خپلي وظیفي ته ادامه ورکړه.

د انتخاباتو وعده داکتوبر په میاشت کې ورکول شوه وعده ورکول شوه چې په انتخاباتو کې به تول سیاسي ګوندونه برخه واخلي. د جمهور رئیس سره یوه څلور کسیزه نظامي شورا فعاله شویده او دوی به د انتخاباتو تر وخته خپلې چارې اجرا کړي. اساسي قانون نافذ دی او قاضي القضات به د هر ولایت ګورنر وي.

جنرال ضیاءالحق ویل چې صرف ۹۰ ورځې وروسته به انتخابات وشي او چارې به اکثریت په انتخاب شوي حکومت ته وسپارل شي.

۱۹۷۸م:

فروري: په ذوالفقار علي بوټو، احمد رضا قصوري دعوه وکړه چې د انتخاباتو په دوران کې یې دده پلار وژلی دی. په مارچ کې د لاهور عالي محکمې دا دعوه وڅېړله ولې بیرته جاري شوه خود هغه وکال په دوران کې نوموړی د جنرال ضیاءالحق په دسیسه د محکمې له خوا په اعدام محکوم شو او د غه امر پر تطبیق شو:

سمون پاڼه

مخ	کرښه	ناسم	سم
الف	۱	تاریخی پېښو	د تاریخی پېښو
الف	۱	داکرونوثوری	دکرونو لوژی
ب	۱	دبلوچستان	بلوچستان
پ	۱	دسیمی هغو	دسیمی دهغو
ب	۱	نقاطو	نقاطو سره
ب	۱۴	دو کلو	درو کلو
ب	۱۹	پجاب	پنجاب
ج	۲۱	فارو	فارو رد
و	۱۸	لولای	کولای
ح	۱۷	پنځوس	پنځلس
ط	۲	کړة	کړه
ط	۱۱	لومړ	لومړی
ی	۸	لوټمارو	لوتما ریو
ی	۱۲	۱۷۶۱	۱۷۲۱
ی	۱۴	لوټمار	لوټماری
ی	۱۵	واکمنانواداره	واکمنانواواداره‌چیانو
ی	۲۰	ویل ئی که	ویل ئی که ایل ئی که
ک	۱۳	انګلیس	انګلیسی
ک	۱۴	فرون	ترون
ک	۲۲	لاردمنتو	لاردمنتو

ACKU

مخ	کرښه	ناسم	سم
ل	۹	لارړ کینګلکځ	لارډ کنینګ
م	۵	ساپل	ساتل
م	۵	تر	پر
۱	٦	معلومات	معلوما توته
۱۱	۱۰	سرګی	ستر ګی
۱۱	۱٦	نرال	جنرال
۱	۲۱	ژورك	ارزف
۱۲	۲۱	انګلیس	انګلیسی
۱۳	۱	رمسل	رسل
۱۵	۲۳	انګلیس	انګلیسی
۱۷	۲	منځی	مونځی
۱۸	۴	نچی	وچی
۱۹	۳	ناپروڅ	ناخبروڅ
۱۹	۳	راونی	راوځی
۱۹	۱۴	۱۹۰۹	۱۸۰۹
۲۲	۱	داراامیدلیشی	ارامیدلیشی؟
۲۲	۱۱	خندرونو	خندونو
۲۴	۱۹	لی	به
۲۵	۱۰	مددمی	مرمی
۲۵	۱۸	ستاری	سپاری
۲۵	۲۲	قومو ندانو	قوماندانانو
۲٦	۱۱	۱٦۷	۱۲۷

ACKU

مخ	کرښه	ناسم	سم
۲۷	۳	لارد اایلنبرو	لارډ ایلنبرو
۲۷	۱۳	وورځی	ووځی
۲۸	۷	دجنرال سیل نه دی وروسته جنرال پالک هم ولوستل شی	
۳۴	۱۶	ترمګکه	ترمړګه
۳۵	۱	(ز)	(۱)
۳۵	۱۴	افغالستان	افغانستان
۳۶	۲	محمدمتو نته	محمدمتو نوته
۴۰	۲	نوربه جی	نوربه
۴۳	۸	متقرب خان	مقرب خان
۴۳	۱۳	کلاکابی	کلاگانی
۴۴	۱۵	غږ	غټ
۴۹	۱۶	رمعبر	معتبر
۴۹	۱۷	تربله	توبی
۵۱	۸	من	لامن
۵۱	۱۴	سیه	سوسه
۵۲	۱	۱۸۶	۱۸۶۴م
۵۳	۲۱	ر	مقرر
۵۳	۲۲	(۱۸۷۲)	(۱۸۶۷)
۵۶	۵	۱۲۰۰	۱۲۰۰۰
۵۹	۵	گولدسمتت	گولدسمت
۵۹	۹	دار	داد
۶۱	۴	۱۷۵۵	۱۸۵۵م

مخ	کرښه	ناسم	سم
۶۱	۳	۱۷۵۷	۱۸۵۷م
۶۱	۷	۱۷۷۱	۱۸۷۱م
۶۱	۱۰	۱۷۷۱	۱۸۷۱م
۶۶	۱۳	۱۸۵۷	۱۸۷۱م
۶۶	۱۶	امام نخش مزاری	امام بخش مزاری
۶۸	۱۷	بېله شوی وه	بلل شوی وه.
۶۹	۱۰	خان وسپاری	ځان وسپاری
۷۶	۲	سر	تر
۷۶	۷	(۲۵)	(۲۵۰)
۷۶	۱۰	مار کسې	مار کس
۸۰	۲۱	برفنې	برطانیې
۸۶	۱۴	۸۱۸۳م	۱۸۸۳م
۸۶	۱۷	۸۱۸۴م	۱۸۸۴م
۱۰۰	۱۵	۹۰۰	۱۹۰۰م
۱۱۴	۶	تولو	تولولو
۱۱۸	۷	عمر	عمری
۱۱۸	۱۳	مبایز	مبارز
۱۱۸	۱۵	جنشو نو	جنبشو نو
۱۱۹	۸	ورکوړل	ورکړل

مخ	کرښه	ناسم	سم
۱۲۰	۷	نصاالهخان	نصرالله خان
۱۲۰	۸	۱۹۵۹	۱۹۰۹
۱۲۱	۳	دلایم	دلایل
۱۳۱	۱۴	ځان	خان
۱۳۲	۶	سفیز	سفیر
۱۳۳	۱۰	مصرونوی	مصروفوی
۱۳۸	۱۵	آدم خیل‌آپریدی	آدم‌خیل اپریدی زوی
۱۵۳	۱۸	بهرتلری	شهرتلری
۱۵۴	۱	مخ نتوی	مخ نیوی وکړی
۱۵۴	۱۰	پل کابل کی‌چل تور کړ	په کابل کی‌جوړ کړل
۱۵۵	۳	وزنر	وزیر
۱۶۶	۲۱	گلسی‌ریچی‌تیشن	مکسی‌ایچی‌تیشن
۱۶۷	۱	میریوسف‌علی گلسی	میر یوسف‌علی مکسی
۱۷۲	۱۹	پیښی‌هم	[illegible]
۱۷۲	۱۹	ځان	پیښی‌هم
۱۷۳	۶	وډیره دشدیره وه ظع ه	وظع ډیره شدیده وه
۱۹۳	۱۳	ممنوع	غیر ممنوع
۲۱۶	۲	لوی	لمړی
۲۱۶	۳	الحمدلله	الحمدلله
۲۲۷	۷	جمال‌الدین	دآزاد جمال‌الدینی
۲۲۸	۲	او نوروسونو	او نور وقوسونو

سم	ناسم	کرښه	مخ
فیصلی	فیص	۲	۲۳۰
شینګسی	(شینګی)	۱۱	۲۳۲
ای‌حزبه	ای‌زبه	۱۰	۲۵۶
دضرورتونو	د ضرورنو	۱۳	۲۵۶
جنرال	خبرال	۲	۲۵۹
پندیا ه	پندان	۳	۲۶۱
یو	او	۲۱	۲۶۷

PROPERTY OF ACKU

ARIC
B
3.121
ATA
4355

ACKU

شمیر: (۳۵۸)
دچاپ شمیر (۲۰۰۰)
دچاپ ځای: دولتی مطبعه
دچاپ نیټه: ۱۳۶۸